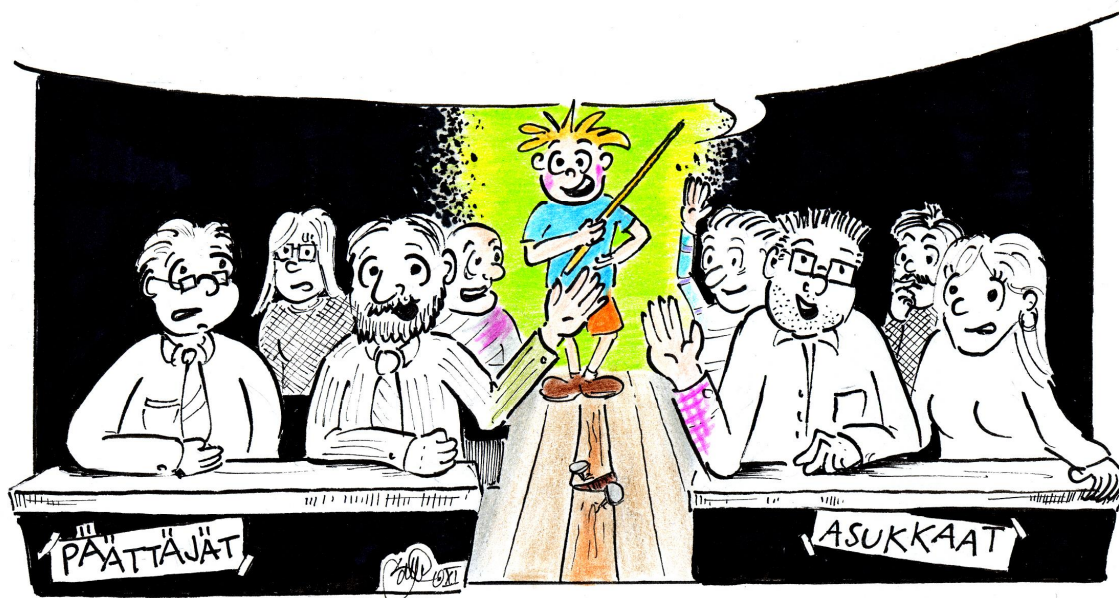

Mitä lakkautuksesta opimme?

Kyläkoulun lakkauttamisen perusteet, prosessi,
säästöt ja vaikutukset viimeaikaisessa
keskustelussa

*Tapaustutkimuksena vuonna 2007 lakkautetut kyläkoulut
Korpilahdella, Kurikassa, Lammilla, Siilinjärvellä,
Sysmässä ja Urjalassa*

Sami Tantarimäki

UNIVERSITY OF TURKU
2011

Mitä lakkautuksesta opimme?

Kyläkoulun lakkauttamisen perusteet, prosessi, säästöt ja vaikutukset viimeaikaisessa keskustelussa

*Tapaustutkimuksena vuonna 2007 lakkautetut kyläkoulut
Korpilahdella, Kurikassa, Lammilla, Siilinjärvellä,
Sysmässä ja Urjalassa*

Sami Tantarimäki

Turun yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Brahean julkaisuja B:2
Turku 2011

ISSN 1798-8160 (nid.)
ISSN 1798-8179 (PDF)
ISBN 978-951-29-4618-1 (nid.)
ISBN 978-951-29-4619-8 (PDF)

Taitto & kansi: Sami Tantarimäki
Painosalama Oy, Turku 2011

LUKIJALLE

Kertaus on opintojen äiti, kuuluu vanha sanonta. Ja toisto tehokeino, voisi joku jatkaa. Tässä mielessä kouluverkkosuunnittelun ja koulun lakkauttamisprosessin todellisia osajia luulisi löytyvän joka niemestä ja notkelmasta. Siinä määrin pitkä oppimäärä aiheen tiimoilta on suoritettuna.

Oppimisen osalta tilanne on ollut kuitenkin vähän kuin Jukolan Juhaniin kohdalla: ollaan vallasta ja asemasta tietoisia, mutta ymmärryksen ja kommunikointikyvyn kanssa on toisin. Niinpä koulujen lakkauttamisiin liittyen on edelleen kysyttävä mitä niistä opimme.

Käsillä olevassa tutkimuksessa avataan kyläkoulujen lakkauttamisprosessiin liittyvän keskustelun ja kiistelyn syitä ja seurauksia. Esimerkkien havainnollistamana huomataan, että opittavaa on jokaisella osapuolella. Tämä kirja on tarkoitettu yhtä lailla ennakoivaan suunnitteluun, ajantasakeskusteluun, päätöksenteon jälkihoitoon kuin ylipäätään ajatuksia herättämään. Se on myös kertomus siitä, miten eheänä yhteisönä kunta koulukeskusteluista näkyy, kuuluu ja selviytyy.

Tutkimus on tehty Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän (YTR) rahoituksella. Rahoittajan ohella kiitos kohdekunnille ja -kylille yhteistyöstä sekä tutkimuksen asiantuntijaraadille keskusteluista; erityisesti tekstin kommentoinnista kiitos professori emeritus Esko Kalaojalle, professori Eira Korpiselle, KT Taina Peltoselle, KT Gunilla Karlberg-Granlundille, KT Risto Kilpeläiselle sekä FT Niina Junttilalle.

Turussa 14.4.2011

Sami Tantarimäki

TIIVISTELMÄ

Sami Tantarimäki. Mitä lakkautuksesta opimme? Kyläkoulun lakkauttamisen perusteet, prosessi, säästöt ja vaikutukset viimeaikaisessa keskustelussa. Turun yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Brahea, julkaisu B:2. 108 sivua. Turku 2011.

Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän (YTR) rahoittamassa *Alakoulusta ale-kouluksi?* - tutkimuksessa (2009-2010) kouluverkon suunnittelua, tarkistusta ja/tai koulun lakkautusprosessia käydään läpi aluekehittämisen näkökulmasta. Työssä havainnoidaan tapaustutkimuksena sitä miten koulukeskustelu ja -suunnittelu prosessina toteutuu, miten talous liittyy kokonaisuuteen, miten kouluverkkosuunnittelussa koulu, yhteisö ja kunta pelaavat yhteen, mikä merkitys koululla on kunnan tai kunnanosan elinvoimaisuudelle, miten kunta ja koulua ympäröivä yhteisö kohtaavat muutoksen ja mitä haasteita näihin kaikkiin sisältyy. Kohdekouluina Mommilan koulu Lammilta (nyk. Hausjärveä) Kanta-Hämeessä, Menosten ja Puolimatkan koulut Urjalassa Pirkanmaalla, Ravioskorven koulu Sysmässä Päijät-Hämeessä, Kolmisopen, Kumpusen ja Jännevirran koulut Siilinjärvellä Pohjois-Savossa, Horkan ala-aste Korpilahdella (nyk. Jyväskylä) Keski-Suomessa sekä Kampin, Levin ja Polvenkylän koulut Kurikassa Etelä-Pohjanmaalla.

Tutkimuksen myötä lakkautuksista opittiin se, että lakkautusesitys ja päätöksenteon kiire voi yllättää, avoimella ja ennakoivalla keskustelulla päästäisiin realistisiin ratkaisuihin, luottamus luo uskottavuutta päätöksentekoon ja koko kuntaan, päätösesitys vaatii perusteellisen valmistelun, säästöä voidaan saada, kunta voisi olla ratkaisuisaan myös edelläkävijä ja hyvin olennaisena seikkana se, että arviointi ja päätöksen jälkihoito ovat osa prosessia.

Kouluja koskeissa ratkaisuisa vain avoin keskustelu päättäjien, virkamiesten ja asukkaiden kesken voi tuottaa ajantasaista suunnittelutietoa, realistisia vaihtoehtoja sekä toteuttamiskelpoisia suunnitelmia päätöksineen. Koulukeskustelussa lopputuloksena pitäisi kokoajan nähdä elinvoimainen, vetovoimainen ja yhteistyökykyinen kunta, joka linjaa itse "koulutiensä". Tässä piilee mahdollisuus, joka etenkin pienillä kunnilla joustavuuden turvin olisi käytettävissä markkinoitaessa maaseudun asumismahdollisuuksia. Tarvitaan uskallusta profiloitua.

Asiat pitää valmistella kiireettä ja kunnolla. Päätöksenteon, mielipiteen muodostamisen ja kokonaisuuden ymmärtämisen pohjaksi tarvitaan vaihtoehtoja. Lopputuloksena voi edelleen olla lakkautus, tai kompromissi, mutta sekin on helppompi ymmärtää kun näkee perusteet suhteessa muihin esitettyihin vaihtoehtoihin.

Pitää tuntea vastuunsa myös päätöksenteon jälkeen. Oli päätös lakkauttava, säilyttävä tai jotain siltä väliltä, on kunnassa huolehdittava siitä, että keskustelu käydään loppuun, kaikki tietävät kuinka asiat etenevät ja kuinka yhteistyö kunnan ja kylän välillä jatkuu. Kunta on yhteisö ja tästä yhteisöllisyydestä on huolehdittava. Siksi jälkiarvioinnin tulisi olla itsestään selvä osa lakkautusprosessia, jotta jotain opittaisiin. Erittäin tärkeitä on välttää negatiivinen kierre tai sen jatkuminen. Ollaan mieluummin edelläkävijöitä ja positiivisia esimerkkejä ja tavoitellaan "meidän mallia" muille monistettavaksi.

SISÄLTÖ

LUKIJALLE

TIIVISTELMÄ

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO

1.1 Mistä oikeastaan kiistellään?.....	10
1.2 Lakkautusprosessin vaikutukset kunnassa.....	11

2. KOULUVERKKO KUNNALLISESSA PÄÄTÖKSENTEOSSA, TALOUDESSA JA TAVOITEASETELUSSA

2.1 Kunnallinen päätöksenteko.....	12
2.1.1 <i>Kunnan tehtävät</i>	12
2.1.2 <i>Osallisuutta, osallistumista vai osallistamista?</i>	13
2.1.3 <i>Luottamus ja uskottavuus</i>	14
2.2 Kunnallistalous.....	15
2.3 Perusopetuksen järjestäminen kunnassa.....	16
2.3.1 <i>Perusopetuksen järjestäminen</i>	16
2.3.2 <i>Perusopetuksen kulut</i>	16
2.3.3 <i>Koulu lähipalveluna</i>	19
2.4 Kunta on ratkaisujensa näköinen.....	21
2.5 Vaikutusten jälkiarviointi.....	22

3. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

3.1 Tutkimustehtävä.....	23
3.2 Kyläkoulu- ja kuntaotos.....	23
3.3 Aineisto ja toteutus.....	24

4. LAKKAUTUSPROSESSI KOHDEKOULUITTAIN

4.1 Urjala (Pirkanmaa): Menosen (1903-2007) ja Puolimatkan (1902-2007) koulut	
4.1.2 <i>Lakkautusprosessi</i>	26
4.1.2.1 <i>Opetustoimen selvitys ja kunnallistalouden vakauttaminen</i>	26
4.1.2.2 <i>Menosten koulun kuulemistilaisuus</i>	27
4.1.2.3 <i>Puolimatkan koulun kuulemistilaisuus</i>	28
4.1.2.4 <i>Muut keskustelutilaisuudet</i>	29
4.1.3 <i>Säästöjen jälkiarvio</i>	30
4.1.4 <i>Jälkiarvio</i>	33
4.2 Sysmä (Päijät-Häme): Ravioskorven koulu (1949-2007)	
4.2.1 <i>Lakkautusprosessi</i>	35

4.2.1.1 Perusopetuksen kokonaisratkaisu.....	35
4.2.1.2 Kuulemistilaisuus.....	36
4.2.1.3 Vaihtoehdot ja loppusoinnut.....	37
4.2.2 Säästöjen jälkiarvio.....	38
4.2.3 Jälkiarvio.....	40

4.3. Kurikka (Etelä-Pohjanmaa): Kampin (1921-2007), Levin (1950-2007) ja Polvenkylän (1909-2007) koulut

4.3.1 Lakkautusprosessi.....	42
4.3.1.1 Kunnan talous ja strategia.....	42
4.3.1.2 Kuulemistilaisuudet.....	43
4.3.2 Säästöjen jälkiarvio.....	45
4.3.3 Jälkiarvio.....	48

4.4. Siilinjärvi (Pohjois-Savo): Kolmisopen (1907-2007), Kumpusen (1955-2007) ja Jännevirran (1892-2009) koulut

4.4.1 Lakkautusprosessi.....	51
4.4.1.1 Taustalla kunnan talous.....	51
4.4.1.2 Tilakartoituksesta kuulemistilaisuuksiin.....	51
4.4.1.3 Muodollisia lausuntoja ja näennäisiä vaihtoehtoja.....	53
4.4.1.4 Kylien elinvoimaisuus.....	55
4.4.1.5 Suoraa vaikuttamista, aikalaisia ja yksi päätös keskustelulle.....	56
4.4.2 Säästöjen jälkiarvio.....	58
4.4.3 Jälkiarvio.....	61

4.5. Jyväskylän Korpilahti (Keski-Suomi): Horkan koulu (1909-2007)

4.5.1 Lakkautusprosessi.....	64
4.5.1.1 Taustalla kunnan talous.....	64
4.5.1.2 Kuulemistilaisuus.....	65
4.5.1.3 Lakkautus, valitus ja uudelleen lakkautus.....	67
4.5.2 Säästöjen jälkiarvio.....	69
4.5.3 Jälkiarvio.....	70

4.6. Hausjärvi (Kanta-Häme): Mommilan koulu (1891-2007)

4.6.1 Lakkautusprosessi.....	72
4.6.1.1 Taustalla oppilasmäärä ja kunnan talous.....	72
4.6.1.2 Kyläläisten ääni.....	74
4.6.2 Säästöjen jälkiarvio.....	75
4.6.3 Jälkiarvio.....	75

5. LAKKAUTTAMISPROSESSI KULKU KOHDEKUNNISSA - KOOTUSTI JA SUHTEESSA VIIMEAIKAISEEN KESKUSTELUUN

5.1 Lakkautusuhka.....	77
5.2 Lakkauttamisen taustalla kouluverkkoselvitys, kuntastrategia ja/tai talouden tasapainottamisohjelma.....	77

5.3 Lakkautusesitys toteutusvaihtoehtoiseen.....	78
5.4 Lakkautusaikataulu	79
5.4.1 Kohdekoulut ja vertailukoulut.....	79
5.4.2 Lakkautusprosessit ja esitetyt vaihtoehdot vertailukouluilla.....	82
5.4.3 Etupainotteiseen ajankäyttöön.....	83
5.5 Päätöksenteko ja asukkaiden osallistuminen	84
5.6 Lakkautuksella saavutetut säästöt	85
5.7 Kunta ja kylät	88
5.7.1 Aluekehittäminen.....	88
5.7.2 Lakkautuksen vaikutukset kylälle.....	89
6. MITÄ LAKKAUTUKSESTA OPIMME?	
6.1 Lakkautusesitys ja kiire yllätti.....	92
6.2 Avoimella ja ennakoivalla keskustelulla realistisia ratkaisuja	93
6.3 Luottamus luo uskottavuutta.....	94
6.4 Tarvitaan valmisteltuja esityksiä vaihtoehtoiseen.....	94
6.5 Säästöä voidaan saada.....	96
6.6 Omannäköisillä kouluverkkoratkaisuilla edelläkävijäksi.....	96
6.7 Arviointi ja jälkihoito ovat osa kokonaisuutta.....	97
Lähteet.....	99

---

1. JOHDANTO

1.1 Miksi oikeastaan kiistellään?

Tästä kysymyksestä kaikki lähti. Koulujen lakkauttamiseen liittyvää uutisointia ja keskustelua seuratessa ei voi välttyä vaikutelmalta, että sitä käydään lähes toisintoja koulusta, kylästä, kunnasta ja ajasta riippumatta. Näkemyksiä asiasta on varmasti yhtä paljon kuin on keskustelijoita, ja tietyksi niin kauan kuin lakkautettavia kouluja riittää, aina joitakin uusia ihmisiä ja näkökulmia tulee esiin. Silti hämmästyttää miksi kokemuksista ei näytetä opittavan tai miksi hyviä käytänteitä ei tunnuta omaksuttavan. Tämä herätti mielenkiinnon siihen miksi koulujen lakkauttamisen yhteydessä pohjimmiltaan kiisteellään ja kiistelläänkö edes samoista syistä.

Aiempiin tutkimuksiin ja selvityksiin verraten moni 1950-luvun lopulta alkaneen koulukeskustelun lakkautus-, vastustus- ja säilyttämisperusteista pätee yhä tänä päivänä. Lakkauttamisen taustalta on yhä niin syntyvyyden ja oppilasmäärien aleneminen, maan sisäinen muuttoliike, liikenne- ja viestintäteknologian kehittyminen, koulujärjestelmän kehittyminen, taloudelliset perusteet, tehokkuusajattelu, säännös- ja lakimuutokset, hallintokulttuurin muutokset, opetuksen laatu, kouluyksikön koko, koulun rakentaminen, toimintojen keskittäminen kuin taantuma(t). Lakkauttamisesitystä edeltää yleensä kouluverkkoselvitys tai kunnan talouden tasapainottamisohjelma (Tantarimäki 2010a: 32, 34).

Kouluja säilyttäneitä asioita ovat olleet pääasiassa asukasaktiivisuus, kylätoiminta, ja maallemuutto sekä opetukseen liittyen säännösmuutokset, opetussuunnitelmat, vaihtoehtopedagogiat ja pieniä kouluja puoltava opetuksen laatuajattelu. Koulu voi säilyä myös lakkauttamista puoltavien näkökulmien kumoutuessa, hallintamenettelyä seuranneen valituksen myötä tai kunnan kyläkouluja puoltavalla linjauksella. Myös maaseutupolitiikalla edistetään kyläkoulujen asiaa (Korpinen 2010a).

"..there are plenty of communities without schools, but there are no schools without communities."

Kouluverkkokeskustelun ydin on juuri tässä: kyse on aina sekä koulusta että koulua ympäröivästä yhteisöstä. Oivalluksen esille nostaneet amerikkalaistutkijat (Kearns et al 2009) kuitenkin muistuttavat, että muuttumattomuuden tilaan ei saa kouluasi-oissakaan tuodittautua. Ei kunnassa eikä kylällä. Yhteiskunta rakenteineen elää, toiminta- ja työkulttuurit muuttuvat, muutto on liikkeessä, trendejä seurataan, yksilöllisyys ja yhteisöllisyys hakee tasapainoaan. Ajassa oleminen ja eläminen ei ole kuitenkaan yksinkertaista, sillä muutosvastarinta istuu lujassa niin päätöksenteon kuin kansalaisten asenteissa. Niinpä kouluja koskevassa keskustelussakin kokemuksellinen todellisuus värityy helposti eri tavoin, kokonaisuus nähdään toisin, kuullaan mutta ei kuunnella, tiedetään mutta ei myönnetä. Puhutaan yksinkertaisesti ohi tai eri kieltä. Kunnan päätöksentekijöiden ja asukkaiden välille on syntynyt kuilu, joka turhaan vaikeuttaa kunnan kehittämistä kokonaisuutena ja yhteisen edun nimissä.

Kuilua voi aina katsoa molemmilta reunoilta. Kuntalaisten mukaan näkemyksellistä etäisyyttä ylläpitävät kuntapäätäjien ideologiset erot, poliittiset voimasuhteet, kaksois- ja kolmoisroolit eri tahojen edustajina sekä julkista vastuuta kaihtava kaikkitietävä hallinto- ja päätöksentekokulttuuri. Kuntapäätäjien mukaan taas päätöksenteon kuilua syventää asukkaiden muutosvastarinta, asenteet, epäyhtenäisyys, yksilöllisyyden tavoittelu, passiivisuus sekä haluttomuus muuttaa vallitsevaa järjestelmää (Kuntaliitto 2005a: 11; Kallio 2010: 90, 97–98; Tantarimäki 2010a).

Kouluverkkoa tai koulua koskevan kiistelun kulminaatiopisteen muodostaa perinteinen päätöksentekokulttuuri. Vastakkainasetteluun ja vastareaktioon johtaa ensisijassa se, että tieto lakkautusehdotuksesta yllättää asukkaat ja päätöksenteolla on kiire. Vanhempien ja yhteisön osallistuminen ei ole osa päätöksentekoprosessia silloin, kun valmistelu on jo pitkälti tehty. Monesti eripuraa ruokkii entisestään lakkautusasian heikko valmistelu. Niemenmaan (2005: 102) ajatuksia mukailleen vaikuttaisi siltä, että kouluverkon suunnitteluprosessissa ei ole vielääkään tunnistettu tai tunnustettu tapahtunutta harppausta kansalaisten tarpeet tuntevasta, kaikkitietävästä suunnittelusta keskelle moniäänistä yhteiskuntaa.

1.2 Lakkautusprosessin vaikutukset kunnassa

Pieniä kouluja koskeva tutkimus on kokenut 2000-luvulla uuden nousun ja osin niiden siivittämänä on tehty paljon koulujen puolesta puhuvaa työtä. Tutkimuksen keskeisinä teemoina ovat olleet niin opetuksen jatkuminen, opetuksen historia, opetuksen laatuun ja menetelmät, opetusyksikön koko, vanhempaintoiminta kuin opetus- ja oppimisympäristö (mm. Pertola 2001, Peltonen 2002, Vitikka 2005, Lipponen 2006, Reeves 2008, Antila 2008, Rimpiläinen 2009, Karlberg-Granlund 2009, Kilpeläinen 2010, Korpinen 2010a).

Koulun ja kylän yhteistyötä ja yhteisöllisyyttä, kunnan ja kylän suhdetta, koulua palveluna sekä koulun vaikutusta maaseudun vetovoimaisuuteen on myös käsitelty tai sivuttu viime vuosien tutkimuksissa ja artikkeleissa (mm. Mustakangas et al 2003; 2004; Heikkinen et al 2003; Kytö ja Aatola 2006; Kilpeläinen ja Pohjola 2007; Peltonen 2008; Helminen ja Ristimäki 2008; Henttinen 2009; Tantarimäki 2010b; Korpinen 2010b; Kalaoja 2010). Koulutuksen talouttakin on käsitelty (mm. Heikkilä et al 2008), samoin jossain määrin lakkautusten säästövaikutuksia (Perkiö 1996; Kluukeri 2007). Laajemmin ei ole kuitenkaan tutkittu koulun lakkautusprosessia, säästölaskelmien toteutumista tai koulun roolia kunnan aluekehittämisessä. Niinpä käsillä olevassa tutkimuksessa päätettiin tarttua tähän hajanaisesti käsitelyyn ja tutkittuun lakkautusteemaan.

Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän (YTR) rahoittamassa *Alakoulusta alakouluksi?* -tutkimuksessa (2009-2010) kouluverkon suunnittelua, tarkistusta ja/tai koulun lakkautusprosessia käydään läpi aluekehittämisen näkökulmasta. Pedagogiset ja opetuksen laatuun liittyvät näkökulmat on tietoisesti jätetty sivummalle. Työssä havainnoidaan sitä miten koulukeskustelu ja -suunnittelu prosessina toteutuu, miten talous liittyy kokonaisuuteen, miten kouluverkkosuunnittelussa koulu, yhteisö ja kunta pelaavat yhteen, mikä merkitys koululla on kunnan tai kunnanosan

---

elinvoimaisuudelle, miten kunta ja koulua ympäröivä yhteisö kohtaavat muutoksen ja mitä haasteita näihin kaikkiin sisältyy. Tutkimuksessa koottiin yhteen ja vertailtiin perusopetuksen vuosiluokkien 1–6 opetusta antavien alakoulujen lakkauttamisen perusteita sekä avattiin, konkretisoitiin ja vertailtiin julkisessa keskustelussa käytettyjä argumentteja. Samalla arvioitiin jälkikäteen miten lakkautuksen yhteydessä esitetyt säästölaskelmat toteutuivat kohdekunnissa.

Tutkimuksen myötä lakkautuksista opittiin se, että lakkautusesitys ja päätöksenteon kiire voi yllättää, avoimella ja ennakoivalla keskustelulla päästäisiin realistisiin ratkaisuihin, luottamus luo uskottavuutta päätöksentekoon ja koko kuntaan, päätösesitys vaatii perusteellisen valmistelun, säästöä voidaan saada, kunta voisi olla ratkaisuisaan myös edelläkävijä ja hyvin olennaisena seikkana se, että arviointi ja päätöksen jälkihoito ovat osa prosessia.

Ennen varsinaisen tutkimusaineiston ja kohdekuntien esittelyä ja lakkautusprosesseihin perehtymistä käydään lyhyesti läpi kunnallisen päätöksenteon ja talouden perusteita, perusopetuksen järjestämistä kunnassa, koulua kunnallisena lähipalveluna sekä kunnan toiminnan tavoiteasettelua. Näiden avulla asemoidaan kouluverkko ja koulujen lakkauttamisprosessi osaksi kunnan päätöksentekoa, taloutta, palveluverkostoa ja aluekehittämistä.

2. KOULUVERKKO KUNNALLISESSA PÄÄTÖKSENTEOSSA, TALOUDESSA JA TAVOITEASETELUSSA

2.1 Kunnallinen päätöksenteko

2.1.1 Kunnan tehtävät

Kuntalain mukaan kunnan tehtävänä on huolehtia kuntalaisten peruspalveluista. Tehtäväkenttä on varsin laaja. Kunnan järjestämisvastuulla olevat palvelut voidaan jakaa lakisääteisiin peruspalveluihin ja harkinnanvaraisiin palveluihin, joita kunta voi ottaa itsehallintonsa perusteella harkintansa mukaan hoidettavakseen. Jaottelu voi olla myös hyvinvointipalveluihin (sosiaali-, terveys-, opetus- ja kulttuuripalvelut) ja perusrakennepalveluihin (infra- ja ympäristöpalvelut). Vapaaehtoiseen tehtäväkenttään on perinteisesti kuulunut muun muassa kunnan elinkeinopolitiikka, vapaa sivistystyö sekä kuntalaisten asunto-olojen edistäminen (Anttiroiko et al 2003: 45, 49, 54; Heikkilä 2008: 83-84).

Kunnan johtaminen on perusteiltaan edustuksellista demokraattista johtamista, jossa lähtökohtana on kuntalaisten tahto toiminnan ohjaamisesta. Kunnan tavoitteiden saavuttamisen kannalta keskeisessä roolissa ovat kunnan toimielimet, joista kaikille kunnille pakollisia ovat valtuusto, kunnanhallitus ja tarkastuslautakunta. Muilta osin kunnat voivat päättää itse miten organisaationsa rakentavat (Anttiroiko et al 2003: 56-57).

Halmeen ja Kuukasjärven (2010: 28) mukaan kaiken päätöksenteon kasaminen ylimpiin hallintorakenteisiin johtaa väistämättä tilanteisiin, jossa strategisen

---

johtamisen ja arjen ratkaisujen välinen työnjako painottuu liian arkisiin asioihin ja lyhyeen aikajänteeseen. Erityisesti uuden kunnan luominen edellyttää selkeän tarinan hahmottamista tulevaisuudesta, jotta asiaan liittyvät ilmiöt voidaan asettaa oikeaan mittakaavaan ja sen pohjalta hahmotella niille luontevat osallistumisen, hallinnon ja toiminnan puitteet (Halme ja Kuukasjärvi 2010: 28). Tämä on käypä näkemys mihin tahansa valveutuneeseen kuntaan.

Kunnan johtamisen ja kuntakäsityksen muuttuessa on alettu yhä enemmän puhua yhteisöjen johtamisesta. Huomiota kiinnitetään hyvän hallinnan periaatteisiin, missä nojataan yhä vahvemmin yhteisölliseen näkökulmaan. Kehitystä on luonnehdittu siirtymäksi byrokraattisesta hallintojärjestelmästä hallintoajatteluun, jonka perustana ovat erilaiset tapauskohtaisesti rakentuvat yhteistyö-, kumppanuus- ja verkostosuhteet eri yhteistyötahojen kanssa. Puhutaan myös muutoksesta hallinnosta hallintaan, jolloin suunnittelun tehtäväksi on muotoutunut eri intressiryhmien ja osapuolien näkemysten tunnistaminen sekä välittäjänä ja kokoajana toimiminen (Niemenmaa 2005: 102; Anttiroiko et al 2003: 137, 141, 143). Kuntalaisten osallisuudesta ja osallistumisesta on käyty ja käydään edelleen vilkasta keskustelua eri yhteyksissä.

2.1.2 Osallisuutta, osallistumista vai osallistamista?

Päätöksentekokulttuuri muuttuu hitaasti. Suomessa on 1990-luvulta saakka kohennettu kuntalaisten osallistumismahdollisuuksia lainsäädännön avulla. Kuntalain ”osallisuuspykälä” § 27 (1995/635), laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (Perustuslaki 1999/14,3) sekä Maankäyttö- ja rakennuslaki (1999/132) ovat luoneet tilanteen, jossa kansalaiset voivat yhä enemmän osallistua ja vaikuttaa päätöksentekoon. Vuorovaikutteiseen kouluverkkoosuunnitteluun pyrittäessä nämä asukkaat osallistumismahdollisuudet ovat olennaisia siinä missä hyvä hallintomenettelykin (hallintolaki § 41) (Finlex 2010). Parhailtaan vireillä oleva kuntalain uudistaminen voi tuoda muutoksia kunnalliseen demokratiaan ja kansalaisten itsehallinnon vahvistamiseen (Kuntaliitto 2010a; Kansan Uutiset 2011).

Toistaiseksi asian käänköpuolena on kuitenkin se, että kuntatasolla ei ole tällä hetkellä lakisääteisiä velvoitteita tehdä osallistumiseen liittyvää strategiaa, arvioida nykyisiä käytäntöjä tai edes kirjata käytössä olevia menetelmiä systemaattisesti. On täysin kunkin kunnan päätettävissä, miten osallisuusasioita koordinoidaan (Bäcklund 2009: 42–43), tai mitkä ovat osallistavuuden motiivit. Demokratian kehittämistoimien taustalla voi olla aito pyrkimys kuntalaisten osallistumismahdollisuuksien parantamiseen tai pelkkä imagonrakennus (Pikkala 2006: 12). Osallistumisen edistämistä ei tulisi nähdä velvoitemaisena rasitteena, vaan mieluummin lisäarvoa tuovana mahdollisuutena.

Osallisuudella viitataan kuulumiseen yhteiskuntaan ja yhteisöön sekä yhteisön toimintatapoihin. Osallistuminen taas viittaa konkreettisemmin kansalaisten oikeuksiin ja velvollisuuksiin itseään ja lähipiiriään koskevassa päätöksenteossa. Osallistumiselle on tyypillistä tietynlainen omaehtoisuus ja vapaaehtoisuus, jossa lähtökohdaksi on osallistujan itsensä kokemus tarve osallistua. Osallistumisen muotoja on ryhmitelty eri tavoin muun muassa sen pohjalta mikä on lakisääteistä osallis-

---

tumista ja mikä muuta kansalaistoimintaa ja –vaikuttamista. Tai onko osallistuminen sovinnasta (yhteydenotot, keskustelut) vai protestiluonteisesta (vetoomukset, mielenosoitukset, boikotit). Osallistaminen on puolestaan sitä, että kansalaista pyydetään osallistumaan tiettyyn toimintaan, joskin toiminta saattaa olla heidän etujensa mukaista (Anttiroiko et al 2003: 197, 201-203; Pikkala 2006: 55).

Rannikko (2009: 17) tuo tärkeänä asiana esille sen, että (uudella) alueella on osattava toimia niin, että tehdyt ja tehtävät ratkaisut eivät passivoi kylien aktiivisia kehittäjiä ja tee heistä katkeria laitakaupunkilaisia. Maaseudun kehittämisen keskeinen ongelma ei ole kuntarajat vaan inhimillisten ja taloudellisten resurssien niukkuus. Maantieteellinen etäisyydenkin on havaittu vaikuttavan osallistumiseen ja päätöksentekoon siten, että kuntakeskuksesta etäällä olevien kylien asema on lähtökohtaisesti kuntakeskuksen lähialueita ongelmallisempi (Oinas 2009: 80). Lisäksi haaste on siinä, kuinka kyläsuunnitelmat saadaan liitettyä kunnan suunnittelujärjestelmään (Katajamäki 2009: 48).

Ratkaisuina niin osallistumista hankaloittavan fyysisen välimatkan ja henkilöiden etäätymisen estämiseksi kuin kyläsuunnitelmien hyödyntämiseksi ovat olleet kyläkerrokset, aluelautakunnat, kyläparlamentit, kylien neuvottelukunnat ja/tai ylipäätään kuntalaisen itsehallinnon lisääminen. Kaavoituksen, kunnalle suunnatun vuosi-infon tai kuntatason kyläohjelman kautta asioita on myös saatu eteenpäin (Mustakangas ym. 2004: 92–93; Katajamäki 2009; Oinas 2009; Halme & Kuukasjärvi 2010; Nieminen 2010; Someron kyläsuunnitelmat 2010; Teijon kylät 2010; Tammela 2010).

Yleisesti ottaen kyläsuunnitelmilla ei ole kuitenkaan vielä virallista asemaa kunnan budjetti- tai suunnittelujärjestelmässä (Katajamäki 2009: 48, 54). Kansalaisten osallistumismahdollisuuksien tilannetta suomalaisessa kuntakentässä luonnehtii taas se, että vain harvassa kunnassa kuntademokratiakysymykset on yleensä otettu omana asianaan suunnittelun ja päätöksenteon agendalle (Pikkala 2006: 8; Bäcklund 2009: 42–43). Edelläkävijät ovat suuria tai suurehkoja kuntia ja vastaavasti peränpitäjiä enimmäkseen pienet, taantuvat kunnat (Niemenmaa 2005; Pikkala 2006: 11).

Asukkaiden osallistuminen ei ole erillinen projekti, vaan olennaisin osa kuntien itseymmärrystä, kuten Bäcklund (2010: 51) asian esittää. Aktiivinen kansalaisyhteiskunta on siksi nähty välttämättömäksi tekijäksi kuntien elinvoiman edistämisessä. Tämä on hyvä lähtökohta kouluverkkosuunnittelussakin. Lakkautuksista ei päästä, mutta prosessia on mahdollista helpottaa toimimalla osallistavan ja vuorovaikutteisen suunnittelun hengessä. Investoimalla toimintakulttuurin muutokseen voidaan säästää aikaa, vaivaa ja lopulta rahaakin.

2.1.3 Luottamus ja uskottavuus

Luottamus on avaintekijä osallisuudentunteen tuottajana. Siihen kuuluu kaupungin virkamiesjohdon ja valtuutettujen luottamukselliset suhteet kuntalaisiin sekä varmuus asioiden hyvästä hoidosta, asukkaiden hyvinvoinnin huomioon ottamisesta sekä hyvästä tulevaisuudesta yleisesti. Jotta luottamuksellisuus voi syntyä ja kunnallinen itsehallinto toteutua, on kunnan hallinnon ja asukkaiden välillä oltava tiivis vuorovaikutus (Oinas 2009: 76). Kuten Abatena ja Teddle (1986) ovat todenneet, niin

---

ainoastaan avoin keskustelu päättäjien, virkamiesten ja asukkaiden kesken voi tuottaa ajantasaista suunnittelutietoa, realistisia vaihtoehtoja sekä toteuttamiskelpoisia suunnitelmia päätöksineen.

Myös työn ja vastuun jaon on toimittava. Kuntalain mukaan kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista huolehtiminen on valtuuston tehtävä, mutta käytännössä esteinä on havaittu olevan niin sitoutumisen ja viranhaltijajohdon tuen puute kuin koko ajatuksenkin karsastaminen (Pikkala 2006: 13). Samoin viranhaltijoiden ja luottamushenkilöiden omat käsitykset työnjaosta vaihtelevat. Siinä missä toinen piti luottamushenkilöä asukkaiden äänen edustajana, tulisi toisen mielestä asukkaiden osallistua jo asioita valmistelemaan virkamiestyöhön (Bäcklund 2009: 48–49). Kunnan ja sen päätöksenteon uskottavuuden kannalta ei ole hyväksi myöskään lyhytjänteinen päätöksenteko (Vehnämaa 2011:31; Halme ja Kuukasjärvi 2010: 28). Lyhytjänteisyydellä kun on vaikea pitkän aikavälin tavoitteita saavuttaa.

2.2 Kunnallistalous

Taloudellinen näkökulma on keskeinen kunnan toiminnan ymmärtämisessä. Usein talous mielletään rahaksi, mutta perusolemukseltaan talous on kuitenkin laajempi ja moninaisempi asia. Taloudessa voidaan erottaa toisistaan reaalityalous ja rahatalous. Ensin mainittu muodostuu hyödykkeiden ja suoritteiden tuottamisesta eli käytännössä siitä, mitä kunnassa eri toimintayksiköt kuten terveyskeskukset, koulut, päiväkodit tai vanhainkodit tekevät. Raha puolestaan toimii vaihdon välineenä ja arvon mittana (Anttiroiko et al 2003: 66).

Talouden perusongelma on niukkuus. Tarpeita on aina enemmän kuin niiden tyydyttämismahdollisuuksia, mikä johtaa valintatilanteisiin. Niinpä reaalityaloudessa voimavarat kohdennetaan parhaiten hyötyä tuottaville sektoreille, minkä lisäksi jokaisen toimintayksikön on toimittava tuloksellisesti, taloudellisesti, tuottavasti ja vaikuttavasti (Anttiroiko et al 2003: 66). Kuntien niukka taloudellinen tilanne voi jatkuessaan johtaa myös kilpailuasetelmaan ja priorisointiin eri kuluttajaryhmien välillä. Järjestelmän muospaineiden alla on mahdollista, että yksilöt pyrkivät pitämään kiinni vain omista eduistaan. Tällöin säästöt saattavat kohdistua niihin palveluihin, joita ei itse käytetä. Toisaalta kyse on myös arvovalinnoista ja priorisoinneista eri elämänvaiheiden välillä. Heikkenevä kuntatalous ajaa myös pakkovalintatilanteisiin. Kaikkiin palveluihin ei voida panostaa samalla tavoin ja jostain on säästettävä (Kallio 2010: 91, 97–98).

Pelkistetysti ajateltuna kunta hoitaa tehtävänsä kuntalaisten toimeksiannosta ja voittoa tavoittelematta. Käytännössä kuitenkin suuri osa tehtävistä on valtion lainsäädännön ohjaamaa. Kunnan ja julkisen talouden keskeisiä ominaisuuksia ovat ilmais- ja pakkoperiaate. Ilmaisperiaate tarkoittaa maksuttomia palveluita eli käytännössä palveluja ilman välitöntä korvausta tai nimellistä korvausta vastaan. Palveluiden luovuttaminen ilmaisperiaatteella edellyttää rahoituksen hankkimista pääasiassa pakkoperiaatteella erilaisina veroina (Anttiroiko 2003: 66).

Kuntien tuloista noin puolet muodostuu erilaisista veroista (kunnallis-, yhteisö-, kiinteistöverot), jonka lisäksi tulevat valtionosuudet ja toimintatulot (myynti-

---

ja maksutulot) sekä muut tulot. Lisäksi voi olla lainoja. Kuntien menot aiheutuvat pääasiassa palveluiden tuottamisesta. Menolajeittain tarkasteltuna yli puolet menoista on henkilöstömenoja, jonka jälkeen pienempinä osuuksina tulevat palveluiden ja materiaalien ostot, avustukset ja investoinnit. Toimintasektoreittain tarkasteltuna menoista noin puolet lohkaisee sosiaali- ja terveystoimi, neljännes on opetus- ja kulttuuritoimen menoja ja loput muita tehtäviä sekä rahoitusmenoja (Anttiroiko 2003: 67-68; Heikkilä 2008: 87).

2.3 Perusopetuksen järjestäminen kunnassa

2.3.1 Perusopetuksen järjestäminen

Nykyisen koululainsäädännön mukaan kunta on vastuussa paikallisen koulutuksen kehittämisestä ja järjestämisestä. Kunta voi päättää itsenäisesti koulujen määrästä, sijainnista, oppilasmäärästä sekä millä vuosiluokilla opetusta annetaan. Kunta voi päättää myös koulujen johtamisjärjestelyistä sekä johtajaopettajien ja opettajien määrästä. Kouluverkon tarkastelun tulee olla jatkuvaa, koska oppilasmäärät muuttuvat, muuttoliike vaikuttaa, kaavoitus- ja asuntopolitiikka ohjaa ja kunnan talous ylipäättään elää. Kouluverkkosuunnitelma on perusopetuspalvelujen strategisen suunnittelun väline. Se tehdään yleensä yhden kunnan alueelle, mutta olennaista on myös alueellinen yhteistyö sekä kuntarajat ylittävä oppilaiden koulupaikkojen tarkastelu (Kuntaliitto 2005b).

Kuntaliitossakin (2005b) ohjeistetaan kuntia rakentamaan omaa koulutuspolitiikkaansa käymällä keskustelua luottamushenkilöiden ja asukkaiden kesken siitä, miten laadukkaat opetuspalvelut tulee järjestää. Ilman tulevat toimintaympäristön muutokset huomioon ottavaa strategista suunnittelua ei voida enää toimia. On kyseenalaistettava menneet toimintatavat ja normit sekä otettava ensisijaisesti huomioon opetuksen tavoitteet. Lisäksi perusopetuksen laatukriteeristön johtamista koskevassa laatukortissa todetaan, että perusopetusta koskevat suunnitelmat kytkeytyvät kunnan strategioihin ja suunnitelmiin (Opetusministeriö 2009: 28).

Ainakin periaatteessa siis jo tiedetään, että opetuksen suunnittelussa täytyisi ennakoita, tarvittaisiin uudenlaista ajattelua, tulisi kuunnella kuntalaisia ja pitäisi nähdä mahdollisuudet ja vaihtoehdot. Samoin kouluverkkosuunnitelmien ja -ratkaisujen pitäisi olla linjassa sen kanssa, millaista mielikuvaa kunnasta asumisen ja elämisen paikkana muuten luodaan.

2.3.2 Perusopetuksen kulut

Suomessa koulutus koskevaan lainsäädäntöön perustuvan koulutusjärjestelmän piiriin kuuluvan koulutuksen kustannukset maksetaan lähes kokoaan julkisista (valtion ja kunnan) varoista. Oikeus maksuttomaan perusopetukseen on kirjattu lakiin. Esi- ja perusopetuksen, lukiokoulutuksen, ammatillisen koulutuksen, taiteen perusopetuksen ja vapaan sivistystyön käyttökustannuksiin myönnetään valtionosuutta, mikä määräytyy eri tavoin eri koulutusmuotojen kesken. Valtionrahoitusta täyden-

---

tävät nimettyihin käyttötarkoituksiin myönnettävät valtionavustukset. Koulutuksen kansallista rahoitusta täydentää myös ulkomailta saatava rahoitus, joista merkittävimpiä ovat Euroopan unionin rakennerahastot ja niistä erityisesti EAKR ja ESR. Lisäksi perusopetuksen ja lukiokoulutuksen järjestämisen edellyttämien tilojen hankintaan voidaan myöntää erikseen valtionosuutta, joka voi olla 25-50 prosenttia hankkeelle vahvistetusta valtionosuuden laskennallisesta perusteesta. Tilojen perustamishankkeena pidetään toiminnallisen kokonaisuuden muodostavaa tilojen rakentamista, peruskorjausta tai niitä vastaavaa toimenpidettä (Lahtinen 2008: 55-56, 72, 77).

Perusopetuksen kustannusten kehittymiseen vaikuttavat oleellisesti oppilasmäärän muutokset. Peruskoululaisten määrän väheneminen on vaikuttanut oppilasta kohden laskettavan yksikkökustannusten nousemiseen keskimääräistä kustannuskehitystä nopeammin. Perusopetuksen oppilasmäärä on vähentynyt esimerkiksi vuosina 2000 - 2010 yli 63 600 oppilaalla. Samalla perusopetuksen kustannukset ovat nousseet vuoden 2000 reilusta 2,7 miljardista eurosta vuoden 2008 vajaaseen 3,9 miljardiin euroon. Eli yli kolmanneksella. Vuonna 2000 perusopetuksen kustannukset olivat 4600 euroa oppilasta kohden ja vuonna 2007 jo 7000 euroa (Tiihonen 2008: 146; Tilastokeskus 2011a ja b). Siinä on haastetta kunnille, vaikka kustannukset kunnittain ja kouluittain vaihtelevatkin. Eroja voidaan selittää rakenteellisilla tekijöillä, kuten oppilasryhmien koolla, etäisyyksillä, erityisoppilaiden määrillä, kiinteistöjen kunnolla ja määrällä, ruokahuollon järjestelyillä sekä opettajien palkkarakenteella. Ominaisuuksiltaan samankaltaisten kuntien ja koulujen välillä syntyy eroja myös siksi, että paikallisesti päätetään paljonko resursseja kouluille annetaan (Tiihonen 2008:148).

Valtionosuusuudistuksilla on ollut oma vaikutuksensa kouluverkkouudistuksiin. Etenkin pienkoululisän poistaminen vuonna 2006 rohkaisi kuntia koulujen lakkauttamiseen (mm. Hietamäki 2009). Kyläkoululisällä on puolestapuhujansa edelleen. Esimerkiksi vuoden 2011 alussa Kangasniemellä pidetyn kyläkouluseminaarin jälkimainingeissa haastettiin elinvoimaisen maaseudun puolustajat adressikampanjanjaan asian puolesta (Keskisuomalainen 2011). Adressi luovutettiin opetusministerille keväällä 2011. Vuoden 2010 alusta esi- ja perusopetuksen valtionosuusjärjestelmässä tapahtui jälleen muutoksia, kun siirryttiin niin sanotusta ylläpitäjäjärjestelmästä kotikunnan mukaisiin ikäluokan perusteella määräytyviin valtionosuuksiin. Samalla otettiin käyttöön keskitetysti laskettavat ja maksettavat kotikuntakorvaukset. Esi- ja perusopetuksen vuoden 2010 perushinta on 6 604,64 euroa 6-15-vuotiasta asukasta kohti. Korotusta valtionosuuteen tuo alhainen asukastiheys (alle 40 as/km², lisäkorotus, jos alle 4 as/km²), kaksikielisyys, saaristoisuus, 13 -15-vuotiaiden osuus, ruotsinkielisyys ja vieraskielisyys (Kuntaliitto 2010b).

Opetuksen osuus kunnan taloudesta on merkittävä, minkä vuoksi talouden kiristyminen näkyy myös kouluverkkosuunnitelmien taustalla. Niukkuutta jaettaessa tosin tuntuu aika ajoin siltä, että päätöksenteossa vedotaan taloudelliseen välttämättömyyteen ikään kuin muita mahdollisuuksia ei olisi (Kallio 2010: 93). Sivistystoimelta kysyttäessäkin taloudelliset säästöt ja palveluiden laadun paraneminen nähtiin suurimpina hyötyinä pohdittaessa perusopetuspalveluiden uusia tuottamistapoja (Kuntaliitto 2005a: 10). Mutta kuten Juva (2008: 23) painottaa, niin kouluverkon poh-

---

dinta ei ole pelkkää laskentaa. On kuitenkin tärkeää, että tiedetään, mitä arvoja taloudellisen säästön vuoksi uhrataan tai kuinka kalliiksi kunnan joidenkin osien tai yhden alueen erityiskohtelu tulee.

Kunnan taloudellista tilannetta, oppilasmäärien muutoksia ja/tai muita opetuksen järjestämiseen liittyviä seikkoja pohdittaessa voidaan päätyä ratkaisuun, jossa kouluverkkosuunnitelman yhteenvetona esitetään jonkun tai joidenkin koulujen lakkauttamista. Näin tapahtuessa koulun lakkautusprosessi on hoidettava hallitusti, hallintolain (41§) mukaisesti ja aikataulutetusti. Lakkautuksen edellytyksenä on oltava riittävä taustatyö, kouluverkkosuunnitelma sekä tehdyt koulutuspoliittiset linjaukset (Kuntaliitto 2005b; Tantarimäki 2010a).

Itse prosessin on arvioitu vievän aikaa vähintään vuoden ja siinäkin on syytä muistaa se, että koulun lukuvuosi poikkeaa kalenterivuodesta ja samalla talousarviovuoden aikataulusta. Kunnan tulee ilmoittaa sopivalla tavalla koulun lakkauttamisuunnitelmasta, esimerkiksi lehtikirjoittelulla tai järjestämällä tiedotus- tai kuulemistilaisuuksia kyseisellä koululla. Tiedotustilaisuudessa hyvä on selvittää ainakin kouluverkkosuunnitelmat tulokset, lakkauttamisen aikataulu, keitä kaikkia oppilaita ja kouluja lakkauttaminen ja yhteen liittämisen koskee, mihin kouluun lakkautettavan koulun oppilaat tullaan sijoittamaan sekä miten opettajat ja koulun muu henkilökunta sijoitetaan (Kuntaliitto 2005b).

Kysymykseen ”säästetäänkö kouluja lakkauttamalla” ei ole olemassa yksiselitteistä vastausta tai yhtä laskukaavaa. Parhaat laskentamallit ja muut perusteet laaditaan edelleen kylillä ja kunnissa, joskin laskijan intressien mukaisesti nämä laskelmat tahtovat olla toisensa kumoavia (Tantarimäki 2010a). Tämän havainnollisti hyvin myös Kluukeri (2007), jonka esimerkissä erään kaksiopeettajaisen koulun säästölaskelmia olivat laatineet koulutoimi, kunnan kunnanhallitus ja koulupiirin asukkaat. Koulutoimen laskelma perustui talousarvioon, kunnanhallituksen tekemä linjaus taas toteutuneisiin kustannuksiin ottaen huomioon myös edelliseen esitetyt oikaisut. Koulupiirin asukkaat laativat puolestaan omat korjauksensa hallituksen säästölaskelmaan. Nettosäästö oli ensimmäisessä laskelmassa 119000 €, toisessa 67000€ ja kolmannessa lähellä nolaa.

Säästöä voidaan kuitenkin saada ja laskeminen on pitkälti perusmatematiikkaa, kuten Perkiö (1996: 31) totesi. Taloudelliselta kannalta tarkasteltuna selkeitä säästöjä koulun lakkauttamisesta saadaan opettajien ja muun henkilökunnan palkkuluista. Lisääntyneet koulukuljetukset puolestaan nousevat merkittävimmäksi kustannuksia lisääväksi tekijäksi. Lisäksi koulun lakkauttaminen vaikuttaa valtiolta saatavaan opetustoimen valtionosuuteen riippuen oppilaiden tulevasta sijoituskoulusta. Koulukäytöstä vapautuvien kiinteistöjen hoito tai mahdollinen myynti ovat myös asioita, jotka tulee huomioida ennalta.

Koulutuksen talouden suunnitteluun ja arvioimiseen on opastusta ja erilaisia menetelmiä olemassa (mm. Heikkinen et al 2008; Kirjavainen 2008). Kustannussäästöjä voi arvioida myös esimerkiksi opetushallituksen taloustilastojen perusteella (<http://www.vos.uta.fi/rap>). Kirjavaisen (2008. 169-170) mukaan koulutuksen taloudellisia vaikutuksia arvioidessa ollaan kiinnostuneita siitä, mitkä ovat koulutuksen taloudelliset hyödyt toisaalta yksilölle ja toisaalta yhteiskunnalle suhteessa siihen sijoitettuihin voimavaroihin. Lisäksi ollaan kiinnostuneita itse prosessin taloudelli-

---

suudesta. Kyse on siis lähtökohtaisesti tuotanto- ja kustannustekijöistä suhteessa koulun tehokkuuteen. Koulutuksen tuotantofunktion näkökulmasta yksi ongelma on ollut se, että opettajan kokonaisvaikutus jää arvioinneissa vähäiseen rooliin. Arviointimenetelmillä, kuten Stokastinen rintama-analyysi tai DEA-analyysi, saadaan hyödyllistä tietoa koulutuksen tehokkuudesta kansallisen päätöksenteon tueksi. Kouluille ja koulutuksen järjestäjille menetelmät antavat vertailutietoa omasta tehottomuudesta suhteessa muiden yksiköiden tehottomuuteen (Kirjavainen 2008: Kirjavainen 2008: 173,179-180).

Mikään arviointimenetelmä ei kuitenkaan täysin ratkaise arviointiaineiston puutteita. Kirjavaisen (2008: 180, 182-183) näkemys on, että laajempien yksilötason seuranta-aineistojen kokoaminen yksittäisten otosten sijaan voisi olla yksi keino parantaa koulutuksen taloudellisen arvioinnin laatua tulevaisuudessa. Tällaisen aineiston suunnittelu vaatisi puolestaan monitieteistä otetta, jotta myös muut kuin taloudellisen arvioinnin näkökulmat tulivat otetuksi huomioon.

2.3.3 Koulu lähipalveluna

Koulun merkitystä kyläyhteisössä voidaan tuskin yliarvioida, kirjoitti Nurminen (1981) väitöskirjassaan. Koulu rakennettiin usein koko kylän voimin ja tavallisesti siitä muodostui monenlaisen yhteistoiminnan paikka. Parhaimmillaan koulu ja kylä edelleenkin elävät toisiaan tukevassa symbioosissa niin meillä kuin muualla (Karlberg-Granlund 2009; Kearns et al 2009: 137). Kyläläiset elävät arkeaan hyödyntäen niitä palveluita, jotka ovat heille itselleen kulloinkin ajankohtaisia. Kyläyhdistyksillä vaikutetaan kylän kehittämiseen, sosiaaliin suhteisiin, niiden syntymiseen ja ylläpitoon. Yhteinen kokoontumispaikka nähdään koko kylän sydämenä, paikallisuuden merkitys taas suhteutuu kylällä elettyyn aikaan (Kilpeläinen 2007: 38-39, 44; Walker & Clark 2010).

Koulun kokemista lähipalveluna sekä sen yhteisöllistä merkitystä korostaa entisestään se, että koulu on monella kylällä sekä viimeinen julkinen palvelu että ylipäättään viimeinen palvelu kaupan, postin ja pankin jo lopetettua. Usein kuuleekin kyläkouluja puolustettavan toteamuksilla kuten ”kylä kuolee koulun myötä” tai ”viette meiltä viimeisenkin palvelun”. Mikäli muita palveluita alueella vielä on, niin luonnollisesti lakkautuskeskusteluun liittyy pelko niidenkin menettämisestä koulun loppumisen myötä. Sama asetelma vallitsee kylillä eri puolilla maailmaa (mm. Kearns et al 2009; Åberg-Bengtson 2009; Davis 2010; Walker & Clark 2010). Elämä kuitenkin kylillä jatkuu, kuten tämänkin tutkimuksen perusteella havaitaan.

Lähipalvelun määritelmä ei sinänsä ole aivan yksiselitteinen sen enempää yleisellä tasolla kuin koulujenkaan osalta, mutta ainakin peruskoulun alaluokat (1-6) on pyritty säilyttämään kuntakohtaisina lähipalveluina (Zitting & Ilmarinen 2010). Puhutaan myös lähikouluperiaatteesta. Sillä tarkoitetaan sitä, että oppilas voi käydä sitä (lähi)kouluaan, jonka oppilaaksi hän asuinpaikkansa perusteella kuuluu. Perusopetuslain (6 §/ 1. ja 2. mom., [23.12.1999/1288](https://www.finlex.fi/legislation/23121999/1288)) mukaan opetus tulee kunnassa järjestää siten, että oppilaiden matkat ovat asutuksen, koulujen ja muiden opetuksen järjes-

---

tämissä paikkojen sijainti sekä liikenneyhteydet huomioon ottaen mahdollisimman turvallisia ja lyhyitä (Edu 2010).

Katajamäen (2009: 49) mukaan iso haaste on kansalaisten arjen sujuvuudesta huolehtiminen riippumatta siitä, missä osassa kuntaa kansalaiset asuvat. Kyse on tehokkuus- ja läheisyysperiaatteiden yhteensovittamisesta. Erityisesti kuntaliitosten strategisuus on painottunut kunnan ulkopuoliseen kilpailukykyyn, jolloin kansalaisten arjen sujuvuuden kannalta olennainen sisäinen kilpailukyky on jäänyt vähäiselle huomiolle. Sisäisen kilpailukyvyn tärkein osatekijä on palveluiden saatavuus kunnan eri osissa, mikä käytännössä tarkoittaa esimerkiksi alakoulun tai neuvola- ja palveluiden loppuessa jonkun kunnan osa-alueen kilpailukyvyn vähenemistä lapsiperheiden asuinalueena. Myös Halmeen ja Kuukasjärven (2010: 82) mukaan pelkkä suuruuden ekonomia ei luo edellytyksiä hyvälle asiakasvuoropuhelulle eikä sisäisen kilvoittelun ja kilpailun lisäämiselle ja hyödyntämiselle. Mustakankaan (2003: 128) mukaan kuitenkin esimerkiksi kyliin kohdistuva muuttoliike koetaan kunnissa ristiriitaiseksi ilmiöksi, koska samanaikaisesti pitäisi sekä turvata palvelut kasvavissa kylissä että kohdella kaikkia kyliä tasapuolisesti. Siksi linjaksi valikoituu helposti keskittäminen.

Yksilökeskeisyys, yksilöllisyys ja oman edun tavoittelu ohjaavat valintoja. Kallio (2010: 91-91) tuo esiin miten kuntatalouden niukkuus voi johtaa kilpailuasetelmaan ja priorisointiin eri kuluttajaryhmien välillä. Järjestelmän muospaineiden alla on mahdollista, että yksilöt pyrkivät pitämään kiinni vain omista eduistaan. Ristiriitaisuutta taas on siinä, että asenteiden tasolla kansalaiset haluavat säilyttää laajan julkisen palveluntuotannon, mutta toiminnan tasolla esimerkiksi yksityisten terveyspalveluiden käyttö on lisääntynyt. Vanhempien erilaiset intressit voivat myös vaikuttaa lapsen koulun valintaan. Walkerin ja Clarkin (2010: 246-248) mukaan tähän vaikuttaa etenkin elämäntapa, koulutustausta sekä asumisaikaan kytkeytyvä paikkasidonnaisuus. Osa vanhemmista haluaa lapsensa lähimpään kouluun koulumatkojen takia, osa omien kokemusten takia, osa sukupolvien jatkumona, osa taas tukeakseen paikallista yhteisöä. Toisille vanhemmista taas tärkeää on opetuksen laatu, tietynlainen koulu sekä varmuus koulun ongelmattomasta toiminnasta.

Voidaan aiheellisesti todeta, että koulun merkitys kylän elinvoimaisuudelle perustuu niin opetuksen jatkumiseen kuin toimimiseen palvelukeskuksena tai monitoimitilana. Näin ollen arvioitaessa koulun lakkautuksen vaikutusta kylän elinvoimaisuuteen on suuri merkitys sillä pysyykö tyhjilleen jäävä koulukiinteistö kyläläisten käytössä vai ei. Tai onko kylässä koulun ohella joku muukin kokoontumistila, kuten kylätalo, nuorisoseurantalo tai työväentalo. Ja vaikka perusasiat koulusta kylän keskuksena, yhteisön osana ja monitoimitilana olisivatkin kylällä ennallaan, vaihtoehtoja tarjottaessa ja perusteluna käytettäessä ei enää kuitenkaan riitä, että asia itse tiedetään. Jatkuvien rakennemuutosten ja keskittämistoimien myllerryksessä mikään ei ole ollut muuttumatonta tai itsestään selvää enää aikoihin, vaikka maa-seudun vetovoimaisuuteen tietty nostalgiahenkinen pysyvyys mielletäänkin.

2.4. Kunta on ratkaisujensa näköinen

Kunnan päämäärät ja tavoitteet määritellään ylimmällä strategisen johtamisen tasolla eli kunnan asukkaiden valitsemista luottamushenkilöistä koostuvassa valtuustossa. Valtuuston johtamistehtävän kannalta olennaista on, että se kykenee asettamaan selkeitä ja sitovia toimintaa ohjaavia tavoitteita ja valvomaan näiden saavuttamisen astetta. Olennaisia työkaluja ovat täten strateginen suunnittelu, johtaminen, arviointi sekä poliittisen ja ammatillisen johdon yhdessä valmisteleva kuntastrategia. Jälkimmäisessä yleensä esitetään kunnan kehittämisen pitkän aikavälin tavoitteet ja keskeiset valinnat (Anttiroiko 2003: 56, 61-62). Halmetta ja Kuukasjärveä (2010: 28) mukaillen kunta tarvitsee näkemyksen tulevaisuudesta, jotta kokonaisuuteen liittyvät ilmiöt voidaan asettaa oikeaan mittakaavaan ja sen pohjalta hahmotella niille luontevat osallistumisen, hallinnon ja toiminnan puitteet. Yleisen strategian ohella kunnat valmistelevat usein myös eri toimialojen tai toimintakokonaisuuksien strategioita (Anttiroiko 2003: 56, 61-62).

Kaupunkien ja kuntien strategioiden on todettu olevan logiikaltaan hyvin samankaltaisia. Niissä kaikissa luvataan parantaa elinkeinoelämän toimintaedellytyksiä, lisätä kansalaisten koulutustasoa, kohentaa ympäristöä ja luoda uudenlaista tuottavampaa toimintatapaa. Halmeen ja Kuukasjärven (2010: 55) mukaan nämä kaikki ovat tärkeitä asioita, mutta ne eivät tee eroa alueiden välille. Toisaalta on myös havaittu, että kunnan erilaistumista tukeva kunnallinen itsehallinto on kaventunut huomattavasti kuluvalle vuosituohannella (Haveri et al 2011; Jokela 2011). Tätä huolimatta ei saisi unohtaa Kuukasjärven ja Halmeen (2010: 55) peräänkuuluttamaa positiivista kilvoittelua ja itsensä peliin laittamista omien vahvuuksien pohjalta. Uskallusta sanoa suoraan, keihin tai mihin alueisiin halutaan omaa toimintaa verrataan (Halme ja Kuukasjärvi 2010: 28, 82). Samaa painottavat myös Mustakangas ja Vihinen (2009: 46): mikäli maaseutukunnissa kyetään synnyttämään kuntaa selvästi profiloivaa strategiaa, dokumentoimaan sitä ja vieläpä käymään siitä keskustelua, niin ollaan otettu ensimmäinen askel kohti muutoksen hallintaa. Uutta kuntaa perustettaessa tilanne on tietysti otollisin, koska tällöin voidaan luontevimmin ajatella kaikki olemassa olevat rajat ja rakenteet puretuiksi ja lähteä liikkeelle puhtaalta pöydältä (Halme ja Kuukasjärvi 2010: 28, 82).

Voiko kylät, koulu, kouluverkko tai kyläkoulu olla imago- tai vetovoimatekijä? Kyllä voi. Esimerkiksi Ilmajoki teki tietoisien päätöksen käyttää kyläkouluja vetovoimatekijänä, samoin aikanaan myös Hirvensalmi. Vetelin kuntastrategia ja yksi sloganeista taas kantaa nimeä "Kylä koko elämäksi". Tammelassa puolestaan kylien ja maaseudun asemasta kertoo jotakin kunnan oma maaseutuohjelma (Mäki-Ranta 2010; Länsi-Savo 2009; 2010a; 2010b; Tammela 2010; Veteli 2009; 2011). Monipuolisen kouluverkon ylläpitämisenkin edellytys on kuitenkin positiivinen oppilaskehitys ja kunnan talouden vakaus.

Halmeen ja Kuukasjärven (2010: 30) mukaan kaupunki- maaseutu ulottuvuus voisi olla uudessa kunnassakin määrittelyn ja jäsenyyksen perusjuttu. Tosin sanoen kunnan rakennetta voisi lähteä hahmottamaan maalaiskylien, kirkonkylien ja/tai kaupunginosien muodostaman kokonaisuuden kautta. Katajamäen (2009: 48)

---

mukaan uusissa kunnissa suuri haaste liittyy kuitenkin sellaisten menettelytapojen löytämiseen, jotka tunnistavat laajojen kuntien maaseutualueiden erityispiirteet.

2.5 Vaikutusten jälkiarvointi

Kunnan johtamisessa olennaisia työkaluja ovat strateginen suunnittelu, johtaminen, kuntastrategia sekä arviointi. Arviointia tarvitaan tukemaan valtuuston roolia kunnan strategisena johtajana. Arviointi voi koskea tiedon tuottamista siitä, miten tavoitteet saavutetaan, mitä kuntalaisten palvelut maksavat, mikä on palveluiden laatu tai missä kohdissa ovat mahdolliset toimeenpanon ja palveluiden järjestämisen ongelmakohdat (Anttiroiko 2003: 56, 61-62)..

Päätökset ja politiikat vaikuttavat eri tavoin erityyppisillä alueilla. Siksi ennen päätöksentekoa ja politiikan toteuttamista on tärkeää ymmärtää millaisia ovat koulun lakkautuspäätöksen alueelliset vaikutukset kerrannaisvaikutuksineen. Kyläkouluja ja kyliä näkökulmasta kyse on pitkälti maaseutuvaikutusten arvioinnista, millä laajemmin ajateltuna pyritään oikeudenmukaisuuden ja alueellisen tasa-arvon toteutumiseen sekä maaseudun tulevaisuuteen vaikuttamiseen. Vaikutusten merkitys korostuu erityisesti harvaan asutulla maaseudulla (Maaseutupolitiikka 2011). Toisin sanoen kouluverkkosuunnittelunkin yhteydessä maaseutuvaikutusten arvioinnilla voidaan varmistaa, että päätöksentekijät ja -valmistelijat ottavat huomioon maaseudulla asuvien ja työskentelevien ihmisten näkökulman (Anttiroiko 2003: 56, 61-62).

Kaiken kaikkiaan koulujen ja oppilaitosten itse arvioinnin kehittämistyötä on tehty jo pitkään; muun muassa perusopetuslakiin (32/2003) on kirjattu arvioinnin tarkoitus ja perusopetukselle on laadittu oma laatukriteeristönsäkin (Opetusministeriö 2009). Opetuksen osaltakin arviointi kytkeytyy luonnollisena osana tavoitteiden toteutumiseen, toiminnan tehostamiseen sekä arvioinnin osuvuuden ja toimivuuden parantamiseen. Peruskysymys on hahmottaa arviointi laajemmasta näkökulmasta ja kytkeä arvioinnilla saatava tieto koko kunnan arviointitiedon kokonaisuuteen. Paikallisessa itsearvioinnissa on ylipäätään tärkeää, että eri tasoilla syntyneet järjestelmät (valtio, kunta, kunnan sivistystoimi ja koulut) ovat yhteydessä toisiinsa. Arviointi on työkalu, joka vasta muiden toimenpiteiden rinnalla antaa eväitä kehittämiselle ja päätöksentekijöille. Lisäksi vaikuttavuusarvioinnin kriteerinä on joko yksilöllisen tai yhteisön tai kollektiivisen hyvinvoinnin lisääntyminen. Arvioinnin vaikuttavuus taas syntyy järjestelmällisestä ja pitkästä työstä, arvojen kannalta johdonmukaisesta toiminnasta sekä sen toiminnan hyvän laadun seurauksena. Nämä luovat asiakkaiden ja sidosryhmien luottamusta arviointian kohtaa, mikä on edellytys arviointitoiminnan jatkuvuudelle, kehittymiselle, arvostamiselle ja yhteiskunnalliselle vaikuttavuudelle (Korkeakoski 2000: 141-145, 149; 2008: 202, 210-11).

Kokemuksen perusteella tiedetään hyvin mihin kiistelyn polku johtaa, joten miksi tietien tahtoen lähdetään vastineiden ja valitusten tielle. Myös samat kysymykset ovat aina vastassa, kun kouluverkkoselvitystä tai vastaavaa koulutkin sisältävää talouden tasapainotusohjelmaa esitellään. Osa asukkaista ja päättäjistä on yleensä samoja kuin aiempien lakkautuskeskustelujen yhteydessä. Lisäksi lakkautuskeskus-

---

telu on näkyvää ja kuuluvaa, joten passiivisestikin sitä voi tulla seuranneeksi. Miksi kokemuksista ei kuitenkaan opita eikä hyviä käytänteitä omaksuta? Yksinkertaisesti siksi, että toteutettuja ratkaisuja ja läpikäytyjä prosesseja ei arvioida jälkikäteen. Ei osata, haluta tai uskalleta, vaikka jälkiarvioinnin pitäisi itsestään selvä osa oppimisprosessia.

Käsillä oleva tutkimus on yksi jälkiarvio siitä, miten kyläkoulujen lakkautusprosessit hoidettiin eräissä Suomen kunnissa ennen koulujen toiminnan loppumista vuonna 2007. Seuraavissa kappaleissa käydään läpi tutkimustehtävä sekä lakkautusprosessit kohdekunnittain, -kouluittain ja -kylittäin. Lopuksi kootaan yhteen arvio siitä mitä eroja ja yhtäläisyyksiä voitiin havaita ja ennen kaikkea mitä näiden tapausten perusteella lakkautuksista opimme.

3. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

3.1 Tutkimustehtävä

Kouluverkko-suunnittelua ja koulun lakkauttamista prosessina ei ole laajemmin tutkittu. Ei myöskään säästölaskelmien toteutumista tai koulun roolia kunnan aluekehittämisessä. Nyt käsillä olevassa *Alakoulusta ale-kouluksi?* -tutkimuksessa (1.4 2009-31.3.2011) tartuttiin tähän hajanaisesti käsiteltyyn, tutkittuun ja/tai jälkiarvioituun lakkautusteemaan. Kouluverkon suunnittelua, tarkistusta ja/tai koulun lakkautusprosessia käydään läpi aluekehittämisen näkökulmasta. Pedagogisten ja opetuksen laatuun liittyvien näkökulmien näkymättömyys on tietoinen valinta.

Tutkimuksen keskeisenä tavoitteena oli luoda mahdollisimman objektiivinen kokonaiskustannusten laskentamenetelmä. Tutkimuksen ja koulujen lakkautuskeskustelun edetessä kävi kuitenkin selväksi, että laskentamenetelmä on vain yksi osa lakkautus- tai kouluverkko-suunnitteluun liittyvää ja kiistaa aiheuttavaa ongelmavyöhytää. Niinpä teemaa päätettiin lähestyä toisin ja keskittyä tapaustutkimuksena purkamaan ensin kouluverkko- ja/tai lakkautusprosessia ja sitä kautta etsimään vastauksia siihen miksi lakkautukseen ja kiistelyyn oli päädytty, mistä oikeastaan kiisteltiin, miten ja millä aikataululla lakkautusprosessi toteutettiin, millaisia taloudellisia vaikutuksia prosessilla, millaisia maaseutuvaikutuksia lakkautuksella voi olla ja onko laskentamallin kehittäminen ylipäätään mahdollista.

3.2 Kyläkoulu- ja kuntaotos

Tutkimusta suunniteltaessa ensisijaiseksi tutkimuskohteeksi muodostui otos Suomessa vuoden 2007 aikana lakkautetuista kyläkouluista, eli vuosiluokkien 1-6 opetusta antaneista maaseudun (ala)kouluista. Alakoulujen osuus lakkautuksista on yhä suurin ja lakkautettujen alakoulujen alueellinen kattavuus on ollut tutkimusmielessä hyvä koko maata ja maaseutualueita ajatellen. Tarkastelun ulkopuolelle jäi täten yläkoulut, erityiskoulut, yhdistetyt koulut, ammatilliset oppilaitokset ja lukiot.

Tilastokeskuksen oppilaitoslistauksen pohjalta tehtiin tiedonhakuja poimien niitä alakouluja, joiden lakkauttamisen yhteydessä oli käyty aktiivista keskustelua ja tiedonvaihtoa. Kouluja valittiin valtakunnallista kattavuutta silmällä pitäen, mutta käytännössä valinnan alueelliseen jakautumiseen vaikutti aineiston löytymisen ohella se missä määrin kouluja oli ylipäätään lakkautettu eri puolilla Suomea, sekä se, että kaupunkikeskustojen koulut jätettiin pois laskuista. Kriteereinä oli myös löytää kouluja niin vanhoista kunnista kuin uusista kuntaliitoskunnista.

Näillä perustein tutkimuksen kohdekouluiksi valikoitui 11 kyläkoulua: Mommilan koulu Lammilta (nyk. Hämeenlinna, Mommila nyk. Hausjärveä) Kanta-Hämeessä, Menosten ja Puolimatkan koulut Urjalassa Pirkanmaalla, Ravioskorven koulu Sysmässä Päijät-Hämeessä, Kolmisopen, Kumpusen ja Jännevirran koulut Siilinjärvellä Pohjois-Savossa, Horkan ala-aste Korpilahdella (nyk. Jyväskylä) Keski-Suomessa sekä Kampin, Levin ja Polvenkylän koulut Kurikassa Etelä-Pohjanmaalla.

Talouden taantuman myötä kyläkoulukeskustelu vilkastui entisestään. Tutkimusta ajatellen aiheen ajankohtaisuus on näkynyt runsaina yhteydenottoina ennen kaikkea kyläläisten ja median taholta. Vuoden 2009 syyskuusta ja tämän vuoden huhtikuulle on yhteydenottoja tullut kyliltä ja kunnastakin yli 20:stä eri kunnasta (mm. Joensuu, Kangasala, Vihti, Ylistaro, Urjala, Sipoo, Kontiolahti, Isökyrö, Hämeenlinna, Perniö, Raasepori, Espoo, Pälkäne, Orivesi, Liperi, Sastamala, Jalasjärvi, Mikkeli, Porvoo, Turku, Säskylä, Helsinki, Hämeenkyrö, Veteli, Pöytyä, Porvoo, Virrat). Varsinaisten kohdekuntien ohella seurataan osin näitä esille tulleita lakkautuksiakin, koska meillä on olemassa oleva prosessi antaa sellaista tietoa mihin jo lakkautettujen osalta ei enää välttämättä pääse käsiksi.

3.3 Aineisto ja toteutus

Tutkimushanke lähti liikkeelle yhteydenotoilla kohdekyliin ja -kuntiin sekä käynneillä paikan päällä kussakin kunnassa ja lähes jokaisella kylällä ja koululla. Kaikilla kohdekyliillä ja kouluilla ei käyty, koska alun perin useamman yhtäaikaisen lakkautuksen ollessa kyseessä oli tarkoitus keskittyä vain yhteen tai kahteen kouluun. Kouluja ei kuitenkaan voinut tai ollut syytä erottaa kokonaisuudesta, joten kaikki tulivat lopulta mukaan. Osa kyliä koskevasta tarvitusta tiedosta oli myös saatavissa ja/tai tarkistettavissa muusta aineistosta ja/tai käydyistä keskusteluista.

Kunnista haettiin lakkautusprosessiin liittyvää arkisto- ja pöytäkirjamateriaalia. Koulujen lakkauttamiseen liittyvä perusaineisto muodostui kunnan pöytäkirjoista, koulujen johtokuntien kirjelmistä ja pöytäkirjoista sekä koulun, sen vanhempiyhdistyksen ja johtokunnan sekä paikallisen kyläyhdistyksen tai –toimikunnan pöytäkirjoista, kirjelmistä ja vastineista. Lisäksi tietoa tapahtumien kulusta tarjosi paikallislehdet. Tehdyt selvitykset, tutkimukset, kuntien strategiat ja nettisivut ovat luonnollisesti osa kokonaisuutta. Lisäksi käytiin keskustelua pääasiassa sivistys- tai koulutoimen johtajan, yksikön sihteerin tai kunnan kanslistin kanssa. Kylä- ja kouluvierailuilla käytiin täydentävää ja taustoittavaa keskustelua kyläläisten ja/tai kyläyh-

---

distyksen puheenjohtajan kanssa. Yhteydessä on oltu tarpeen mukaan tutkimuksen aikana niin sähköpostitse kuin puhelimitse. Tunnistettavuuden välttämiseksi tutkimuksessa ei ole kuitenkaan tehty tallennettuja haastatteluja eikä käytetty keskusteluista siteerauksia tekstissä.

Kunnissa ja kylillä käytiin aineistoa hakemassa ja keskustelemassa seuraavasti: 18.3.09 Urjalan kunta, 27.3.09 Kurikan kaupunki, 23.4.09 Korpilahti (vanha kunnantalo, nykyinen palvelupiste), 28.4.09 Sysmän kunta ja Ravioskorven kylä, 29.4.09 Lammi (vanha kunnantalo, nykyinen palvelupiste), 29.6.09 Menosten kylä (Urjala), 6.7.09 Kampin ja Levin kylät (Kurikka), 14.9.09 Urjalan kunta ja Urjalankylän koulu, 24.-25.11.09 Siilinjärven kunta ja Kolmisopen kylä, 24.3.10 Korpilahti (keskuskoulu), 2.11.10 Urjalan kunta ja 14.12.10 Sysmän kunta ja Ravioskorven kylä. Tutkimuksen tulosten koontivaiheessa kuntakohtaiset osuudet kierrätettiin kunnissa ja kyliä kommentoitavana (marras 2010 – helmi 2011). Osa palautteesta käytiin läpi paikan päällä keskustellen, kuten Urjalassa ja Sysmässä, osa taas sähköpostitse ja/tai puhelimitse. Kaikkiin kommentointipyyntöihin ei vastausta tullut.

Aineiston määrä ja laatu vaihtelivat odotetusti kunnittain. Kuntaliitosten myötä asiat ja ihmiset alkavat olla eri paikoissa, säästölaskelmia ei ole syystä tai toisesta tehty tai saatavissa, tai asioita on muuten dokumentoitu eri tavoin. Tilanteet elävät kohdekunnissa myös siten, että esimerkiksi Urjalassa lakkautuskeskustelu on jälleen alkanut koskien loppujakin kyläkouluja, ja vastaavasti uudessa Hämeenlinnassa kouluverkkokeskustelu käynnistyi entisten liitoskuntien osalta (ml.Lammi). Tästä huolimatta tai nämä huomion ottaen lakkautusprosessit käytiin läpi ja katsottiin miten ja miksi vuonna 2007 ovensa sulkeneiden koulujen osalta toimittiin niin kuin toimittiin.

4. LAKKAUTUSPROSESSI KOHDEKOULUITTAIN

4.1 Urjala (Pirkanmaa): Menosen (1903-2007) ja Puolimatkan (1902-2007) koulut

1900-luvun alussa perustetut Menosten ja Puolimatkan koulut sijaitsevat Urjalan kunnassa Pirkanmaalla. Ensin mainittu saman nimisellä kylällä nykyisen 9-tien varrella, noin yksitoista kilometriä kirkonkylästä Turkuun päin. Jälkimmäinen puolestaan Puolimatkan kylässä Urjalan Tursassa, reilut 15 kilometriä keskustaajamasta Punkalaitumelle päin.

Urjala oli aikanaan suomalaisen koulumaailman edelläkävijä. Urjalankylään perustettiin maamme ensimmäinen yhteiskunnan perustama ja ylläpitämä koulutalo vuonna 1858. Kaikkiaan kuntaan perustettiin 25 koulua. Urjalan koulumyönteisyyden taustalla lienevät Furuhelm, joista Honkolassa ensin asui opetusministeri Viktor Furuhelm, ja hänen jälkeensä Alaskan kuvernöörinä toiminut amiraali Hampus Furuhelm. Hampuksella oli Alaskassa apunaan muuan pappi nimeltään Uno Cygnaeus (Saikku 2007).

Puolimatkan koulu oli kahdeksas kuntaan perustettu koulu. Koulun rakentamisesta tehtiin asukkaiden toimesta anomus kunnalle heti koulupiirin perustamisen jälkeen vuonna 1899. Piirijakoasetus velvoitti perustamaan koulun jos alueella on vähintään 30 oppilasta (Saikku 2007). Sittemmin koulupiirit ovat menneet uusiksi yhdessä oppilasmäärien kanssa. Lakkauttamisen aikaan vuonna 2007 koululla oli oppilaita 17, mikä vielä ylitti yhdellä kunnan asettaman rajan. Suunta oli kuitenkin laskeva. Nykyisin Puolimatkan kaksikerroksinen vaalea koulurakennus seisoo edelleen ylväänä teiden risteyksessä keskellä kylä- ja peltomaisema, valmiina uuteen tehtävänsä pakolaisskeskuksena. Asukkaita kylällä on arviolta kolmisensataa ja väkiluku on pysynyt ennallaan. Yrittäjyyttä löytyy, mutta palveluiden alasajo alkoi koulu loputtua; toimintansa ovat lopettaneet niin baari ja asiamiesposti kuin pankki ja Paperinkeräys Oy.

Menosten kylällä oli jo höyrysaha, kauppa ja meijeri, kunnes oma koulu vihdoin saatiin 1900-luvun alussa. Tuolloin paikallinen isäntä lahjoitti tontin ja kyläläisten avustuksella koulurakennus sitten rakentui (Pirhonen 2003: 18). Puna-keltainen yksikerroksinen puukoulu seisoo ryhdikkäästi paikoillaan kylänraitin ohikulkevaa liikennettä vartioiden ja uudessa kylätalon virassaan aktiivisia kyläläisiä erilaisiin harrastuksiin odotellen. Kylällä on nykyisin asukkaita noin 300, yritteliäisyys edelleen voimissaan ja yksityisiä palveluitakin löytyy. Lakkauttamisen aikoihin koululla oli oppilaita 14, eikä lasten ja lapsiperheiden määrä ole siitä muuttunut.

4.1.2 Lakkautusprosessi

4.1.2.1 Opetustoimen selvitys ja kunnallistalouden vakauttaminen

Urjalan kouluverkkokeskustelu liittyy kunnan palvelurakenteen tarkistukseen ja talouden tasapainottamiseen. Vuosien varrella kunnan palvelurakenne on todettu liian kalliiksi ylläpitää, mutta kuitenkin poliittista tahtoa toiminnallisiin muutoksiin ei ole liiemmin löytynyt tehdyistä saneerausehdotuksista huolimatta. Aika ajoin esille nostetut kuntaliitoksetkaan eivät ole saaneet päättäjien tukea. Kuluvan vuosituhaten alussa kunnassa päätettiin linjata koulutuspolitiikan tavoitteita alkaneelle vuosikymmenelle. Keväällä 2002 annettiin silloiselle sivistystoimenjohtajalle tehtäväksi laatia selvitys Urjalan kouluverkosta. Raportin tekohetkellä Urjalassa oli vielä seitsemän peruskoulun luokkien 1-6 koulua, joiden yhteinen oppilasmäärä oli 383 (Ruska 2002).

Laskelmat koulujen yhdistämisen aiheuttamista säästöistä tehtiin vuoden 2002 tilanteen mukaan. Laskelmien todettiin osoittavan selkeästi, että kunta säästää koulujen liitoksilla. Suurimmat epävarmuustekijät liittyvät kuljetuskustannuksiin, koska mahdollinen lakkauttaminen aiheuttaisi kuljetusreittien uudelleen suunnittelua. Koulukiinteistöt eivät jäisi kunnalle, mutta myyntituloja ei kuitenkaan lähdetty tarkemmin arvioimaan. Pidemmän aikavälin tavoitteeksi selvityksessä asetettiin kouluverkon supistaminen kolmeen ala-asteeseen 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen loppuun mennessä. Käytännössä tämä olisi tarkoittanut 2-3 koulua koskevan lakkauttamisvalmistelun aloittamista. Ehdotuksina oli Menosten koulun liit-

---

täminen Nuutajärven kouluun tai Kirkonkylään sekä Puolimatkan liittäminen Nuutajärveen (Ruuska 2002).

Selvitys herätti luonnollisesti vilkasta keskustelua uhan alle jääneissä kouluissa. Menosten koulun lausunnossa tuotiin esille muun muassa se, että koulun alueen oppilaista huomattava osa saattaisi siirtyä Humppilaan tai Matkun kylälle Forssaan. Vastaavasti Puolimatkan koulunlausunnossa tuotiin esille mahdolliset siirtymiset naapurikuntiin. Tällöin valtionosuuksia menetettäisiin. Lopettamisen myötä myös osa asukaista saattaisi muuttaa muualle, koska työpaikat oli jo monella naapurikunnissa. Näin menetettäisiin myös verotuloja. Lisäksi kyläkouluihin katsottiin olevan vaikea saada raportissa toivottua pätevää työvoimaa, koska koulun kohtalosta käydään koko ajan keskustelua (Menosten koulun lausunto 2002; Puolimatkan koulun lausunto 2002). Läntisten kylien vetoomuksessa puolestaan toivotaan riittävästi huomiota koulun merkitykseen kylien monipuolisina toiminnallisina keskuksina (Läntiset kylät 2002).

Asia jäi sillä erää, mutta keskusteluun palattiin jälleen joulukuussa 2005. Tuolloin valtuusto velvoitti yksimielisesti kunnanhallituksen asettamaan talouden vakautustyöryhmän, koska vuoden 2006 talousarvio oli vahvasti alijäämäinen. Lisäksi taustalla oli kuntien toimintaympäristön muuttuminen muun muassa väestön vanhenemisen sekä palvelutarpeiden muutosten ja kysynnän myötä. Työryhmä aloitti työnsä heti vuoden 2006 alusta ja raportti valmistui 31.5.2006. Valtuusto hyväksyi kesäkuussa 2006 (äänin 15-12) suunnitelman Urjalan kunnan talouden tasapainottamiseksi toteuttavista toimenpiteistä sellaisenaan toimeenpantaviksi vuosina 2006-2009. Suunnitelma sisälsi muun muassa Menosten ja Puolimatkan koulujen lakkauttamisen 1.8.2007 alkaen ilman armovuotta.

Oppilaskohtaiset kustannukset vuonna 2005 osoittivat, että Urjalan seitsemästä koulusta Puolimatka oli kallein (9926,48 €/oppilas) ja Menonen puolivälissä listaa (7032,10€). Kuljetusten että ruokailujen osalta Puolimatka oli tuolloin toiseksi kallein ja Menonen puolestaan neljänneksi kallein. Menosten osalta oppilasmäärän aleneminen 14 oppilaaseen kuitenkin merkitsi kustannusten nousua 11 050 euroon per oppilas. Oppilasmäärä oli Menosissa vuonna 2006 vielä 21, mutta jo seuraavana vuonna 14 ja ennuste vuodelle 2012 näytti kymmentä oppilasta. Puolimatkan kehitys samalla aikavälillä oli myös laskeva, mutta ei niin jyrkästi (20:stä 12:sta) (Kuulemistilaisuus 2006; Pirhonen 2006).

Elokuussa 2006 (28.8.) kunnanhallitus kehotti sivistyslautakuntaa käynnistämään käytännön toimenpiteet sekä valmistelemaan tarvittavat päätökset Menosten ja Puolimatkan koulujen lakkauttamiseksi (Kuulemistilaisuus 2006). Reilussa kahdeksassa kuukaudessa oltiin edetty työryhmän asettamisesta lakkautusten valmisteluun, alle vuodessa vielä kuulemistilaisuuksiinkin.

4.1.2.2 Menosten koulun kuulemistilaisuus

Lokakuussa 2006 (10.10) järjestettiin kuulemistilaisuus (Urjalan sivistyslautakunta 2006a). Menosten kylällä oltiin pitkälti hyväksytty tosiasia, että oppilasmäärä laskee ja koulun toiminta lakkaa. Vakauttamistyöryhmän päätös tuli kuitenkin silti yllätyksenä ja siinäkin mielessä asian hoitotapa koettiin kyläläisten keskuudessa huonoksi. Kylä-

---

koulun merkitys kylälle ja kylän vetomaisuudelle oli suuri ja osin lakkautuksen tietyksi pelättiin näivettävän koko kylän. Viitteitä antoi jo se, että asukasosuuskunnan kylälle rakentamaan omakotitaloon tulossa ollut lapsiperhe vetäytyi ostoaikeista kuultuaan koulun lakkauttamisesta. Asukasosuuskunnan tehtävänä oli ollut uusien asukkaiden hankkiminen kylälle, joten lakkauttamispäätöksellään kunta ei tukenut tätä tavoitetta.

Lakkautuksen toteutuessa lapsien toivottiin sijoittuvan samaan koulun vastaisuudessaakin. Samalla tosin pelättiin myös uudeksi sijoituskouluksi kaavailun Nuutajärven koulun lakkauttamista laskevan oppilasennusteen varjossa. Koulukuljetukset arveluttivat ja etenkin vilkkaan 9-tien varrelta ehdotetut kyyditykset eivät saaneet kannatusta. Säästöjen vaihtoehtoina spekulointiin veroäyrin nostamisen vaikutusta, tai sitä mihin asti mahdollisen kuntaliitoksen porkkanarahat riittäisivät.

Kunnan ja kylien välinen yhteistyö nousi sekin keskusteluun. Luottamushenkilöt totesivat kunnan tukeneen kylää muun muassa takaamalla talon rakentamista varten lainaa. Kylien välistä yhteistyötä peräänkuulutettiin ja ylipäätään yhteistyö nähtäisiin koko kunnan etuna. Luottamushenkilöiden tavoitteena oli saada kunnan talous parempaan tasapainoon ja silti uhkana nähtiin kuntaliitos jossain vaiheessa.

Tilaisuudesta laadittuun muistioon ei oltu kaikkien osalta tyytyväisiä, joten kunnalle toimitettiin siitä tai muusta syystä jälkepäin täydentäviä lausuntoja niin koulun henkilöstön, vanhempaintoimikunnan, kylätoimikunnan, asukasosuuskunnan, luokkatoimikunnan kuin maa- ja kotitalousseuran puolesta (Pirhonen 2006; Menosten koulun vanhempaintoimikunta 2006; Menosten kylätoimikunta 2006; Asukasosuuskunta Meidän Menonen, Menosten koulun luokkatoimikunta, Menosten maa- ja kotitalousseura 2006). Menosten koulun henkilöstön lausunnossa tuodaan esille vuosien aikana velloneen lakkauttamiskeskustelun tuoma henkinen painolasti koululle ja kyläläisille. Vähenevä oppilasmäärä ymmärrettiin, mutta silti muistutettiin että kaikkia arvoja ei voida mitata rahalla. Kunnan katsottiin olevan osiensa summa, missä elävät kylät ylläpitävät elinvoimaista kuntakeskusta.

Koulun henkilöstön tapaan vanhempaintoimikunta esitti mahdollisuutta armovuoden käyttämiseen lukukaudeksi 2007-2008. Mikäli oppilasmäärä olisi tämän jälkeen ollut alle 20, olisi koulun toiminta voitu lopettaa alkaen 1.8.2008. Lisäksi esitettiin, että armovuoden aikana koko kuntaan laadittaisiin kokonaisvaltainen koulutoimen kehittämissuunnitelma, jossa määritellään koulujen oppilasrajat, opettajamäärät ja koulujen mahdolliset lakkauttamiset ja yhdistämiset toisiinsa kouluihin. Kirkonkylän koulusta laajentamistarpeen välttämiseksi esitettiin, että erityisluokat sijoitettaisiin Menosten kouluun. Niin vanhempain- kuin kylätoimikuntakin korostivat koulun merkitystä tärkeänä kokoontumispaikkana harrastustoiminnan ja erilaisten tilaisuuksien osalta.

Kylätoimikunta moitti asian huonoa virkamiesvalmistelua ja varmojen sääto-laskelmien puuttumista. Samoin koulukyyteihin sisältyvää oppilasturvallisuutta kritisoitiin. Oman kylän ja kyläkoulun turvallisuutta pidettiin myös tärkeänä. Näitä seikkoja korostivat koulun luokkatoimikunta ja Menosten maa- ja kotitalousseurakin. Koulu lakkautettaessa toiveena oli, että koulun kiinteistön myynnistä neuvoteltaisiin ensin Menosten kylän eri toimijoiden kanssa.

4.1.2.3 Puolimatkan koulun kuulemistilaisuus

Puolimatkan koulun kuulemistilaisuudessa 18.10.2006 sivistystoimenjohtaja alusti jälleen valtionosuusjärjestelmän muuttumisesta. Merkittävimpänä asiana aiemmin käytössä olleen pienkoululisän poistuminen. Sivistystoimenjohtaja esitteli niin Ruuskan kuin koulujen omatkin lakkauttamisen säästövaikutuslaskelmat sekä koulujen oppilaskohtaiset nettokustannukset vuodelta 2005 (Urjalan sivistystoimi 2006b).

Vanhempaintoimikunnan puheenvuorossa korostettiin, että vuonna 1991 peruskorjattu koulu voisi oppilasmäärän mukaan toimia vielä vuoteen 2010. Vanhemmat ovat osallistuneet aktiivisesti koulun toimintaan ja koululla oli myös paljon ulkopuolista käyttöä ja toimintaa. Arjen sujumuuden kannalta olennaisena seikkana kokouksessa tuotiin esille myös etäisyydet eri kouluihin; Punkalaitumella sijaitsevaan Pohjoisseudun alakouluun oli matkaa noin 8 kilometriä ja yläasteelle 12 kilometriä, kun taas Urjalankylälle noin 8 kilometriä ja Urjalan yläasteelle 22 kilometriä.

Puolimatkan kuulemistilaisuudessa tartuttiin säästöihin ja tiedusteltiin vakauttamistyöryhmän laskemien säästöjen yhteissummaa (Urjalan sivistyslautakunta 2006a). Vaihtoehtoiseksi säästökohteeksi asetettiin koulukuraattoria ja toista sosiaalitoimen työntekijää. Puolimatkan koulun johtaja esitti vuoden 2005 tilinpäätöksen mukaiset menot Puolimatkan koulun osalta sekä oppilaskohtaiset kustannukset. Lisäksi hän esitti laskelman oppilasmäärästä, mikäli kaikki puolimatkan Puolimatkan oppilaat siirrettäisiin Urjalankylän kouluun. Lisäksi tulivat päälle opettajien eläkejärjestelyistä johtuvat kulut.

Kyläkoulu, elävä kylä ja maaseutu houkuttelevat muuttajia kuntaan, joten pitäisi miettiä kaikki mahdolliset vaihtoehdot. Naapurikuntien kanssa tulisi selvittää asioita alueen koulujen tulevaisuudesta ja kylien tulisi tehdä yhteistyötä. Ylipäättään ihmisten tarpeet ovat erilaisia kuin ennen, joten huolenpitoa tarvitaan enemmän. Puolimatkalinkin tuki myönnettiin, että ikäluokat pienenevät, joten joka kylällä ei voi olla omaa koulua. Annettaisiin koulun kuitenkin mennä kiinni omia aikojaan.

Tilaisuuden jälkeen tuli lausuntoja aiheesta kuntaan muun muassa vanhempien ja kyläyhdistyksen puolesta. Molemmissa laskelmia moitittiin epätarkoiksi; huomioimatta muun muassa kolmannen opettajan palkkauskulut, Urjankoulun remontointitarve sekä kiinteistöjen jälleenmyyntiarvo, joka olisi Urjalankylällä suurempi. Lisäksi pidetyn kuulemistilaisuuden ei katsottu vastanneen odotuksia eri vaihtoehtojen pohdinnan suhteen.

4.1.2.4 Muut keskustelutilaisuudet

Menosten ja Puolimatkan koulujen lakkauttamisen henkilöstöjärjestelyihin liittyvissä neuvotteluissa 27.9.2006 esiteltiin suunnitellut henkilöstöjärjestelyt. Työnantajan tavoitteena oli sopivin virkajärjestelyin taata, että tulevaisuudessakaan vakinaisen opettajan viran haltijoita ei irtisanota. Menosten ja Puolimatkan koulujen henkilöstön yhteinen näkemys asian suhteen kuitenkin oli, että paras vaihtoehto on kouluverkon säilyminen ennallaan eli koulujen lakkauttamisesta luovuttaisiin (Urjalan henkilöstöjärjestelyneuvottelu 2006).

Sivistyslautakunta päätti kokouksessaan 9.11.2006 nimetä työryhmän selvittämään perusopetuksen oppilaaksiottoalueita. Työryhmä päätyi pitämään alueet ennallaan ja teki ehdotuksen, jossa keskityttäisiin turvallisiin koulukuljetuksiin. Lakkautettavien koulujen osalta todettiin, että on syytä rauhoittaa mielialoja ja tulla vastaan vanhempia kuljetuksissa, jos suinkin mahdollista. Työryhmä päätti kutsua vielä Menosten ja Puolimatkan koulujen vanhemmat Puolimatkan koululle keskustelutilaisuuteen 16.1.2007. Sitä ennen työryhmän piti kokoontua valmistelevasti 9.1.2007.

Puolimatkan tilaisuudessa vanhemmat halusivat saada varmuuden kolmansista opettajista lastensa tulevissa kouluissa Nuutajärvellä ja Urjalankylässä sekä siitä, miten lapset kuljetetaan uuteen kouluun. Vastaus jäi saamatta, koska kuljetukset oli kilpailuttamatta ja lopulliset päätökset oppilaiden kouluista tekemättä. Vanhempien piti valita joko Urjalan tai Punkalaitumen koulu välillä lautakunnan kokoukseen 8.2.2007 mennessä ja tarvittaessa ilmoittautua Punkalaitumelle kuun loppuun mennessä. Työryhmän kariutumista ihmeteltiin ja työryhmän kokoontumista yhä toivottiin ennen lautakunnan kokousta. Tämä toteutuikin lopulta 5.2.2007.

Sivistyslautakunnan kokouksessa 8.2.2007 oppilaaksiottoalueet päätettiin säilyttää ennallaan, kuitenkin siten, että Menosten oppilaat sijoitetaan Nuutajärven kouluun ja Puolimatkan oppilaat Urjalankylän kouluun. Lisäksi Nuutajärven ja Urjalankylän koulut muutettiin kolmiopettajaisiksi kouluiksi lukuvuosiksi 2007-2008 ja 2008-2009. Tänä aikana oli tarkoitus tarkistaa alakoulujen osalta opetusryhmäkoot luokittain luokkakoon määrittämiseksi Urjalassa. Koulukuljetukset päätettäisiin myöhemmin, kun on ensin selvitetty koulumatkojen turvallisuus koko kunnan alueella (Urjalan sivistyslautakunta 2007).

4.1.3 Säästöjen jälkiarvio

Urjalan kunnassa 2000-luvun alku on ollut laskelmien aikaa (taulukko 1). Ruuskan (2002) ensimmäinen kouluverkkoselvitys pyrki osoittamaan, että kouluja yhdistämällä saavutetaan säästöjä. Tuolloin Menosten yhdistämisen Nuutajärven arvioitiin tuovan säästöä 36 751 €, tai vaihtoehtoisesti Menosten yhdistämisen Kirkonkylään 43 027 euroa. Mikäli Puolimatkan koulu olisi yhdistetty Nuutajärven, olisi säästöjä saatu 26476 €.

Laskelma	Menonen	Puolimatka	Yhteensä
Ruuska 2002	36751 €	26476 €	63227 €
Ruuska 2002 (*)	43027 €	26476 €	69503 €
Ruuska 2005	104 105 €	92 063 €	196 168 €
Särkimäki 2006	105 417 €	106 087 €	211 504 €
Kyläillan laskelma	143 089 €	106 087 € (**)	249 176 €
Korjattu 2006	47 611	54 941	102 552 €
<i>Suurimman ja pienimmän säästölaskelman erotus</i>			185 949 €

Taulukko 1. Menosten ja Puolimatkan koulujen lakkauttamisen säästö arvioita 2000-luvun laskelmissa.

(* Ruuska laski vaihtoehtoisesti Menosten osalta säästön sekä Nuutajärven että Kirkonkylän kouluihin yhdistettäessä

(** Puolimatkan osalta käytetty nyt Särkimäen laskelmaa, koska vastaavaa kyläillan lukua ei ole tiedossa. Luku olisi suurin myös Ruuskan laskelmalla.

Asian jäi kuitenkin sillä erää. Ruuskan (2005) seuraavissa laskelmissa arvio Menosten lakkauttamisen säästöistä oli 104 105 € ja vastaavasti Puolimatkan osalta 92 063 €. Yhteensä 196168 euroa. Särkimäen (2006) laskelmissa puolestaan Puolimatkan osalta säästökäsi arvioitiin 105 417 € ja Menosten osalta 106 087 euroa. Menosten koulun kyläillassa esitetyn laskelman mukaan lakkauttamisesta jäävä säästö olisi ollut 143 089, mutta siinä ei oltu huomioitu opettajan palkkausta (Pirhonen 2009).

Pirhosen (2006) toimesta tehtyjen tarkistusten jälkeen korjatuksi säästöluvuksi saatiin Menosten osalta 47611 euroa. Nyt summaan oli huomioitu edellä esitettyjen lisäksi opettajan palkan henkilösivukulut, koulutyöntekijän palkkakulut, kunnallisveromenetys yhdestä virasta, irtisanomiskustannusarvio siivous- ja ruokahuolto vuosikustannuksin. Puolimatkan osalta samoin kriteerein loppusummaksi jäi 54941 euroa. Yhteensä siis 102 552 euroa (Pirhonen 2009). Näiden neljän laskelman perusteella Menosten ja Puolimatkan koulujen lakkauttamisesta saatava säästö olisi jotakin 249 176 ja 63 227 euron väliltä. Lyhyellä aikavälillä tehtyjen laskelmien erot ovat hämmentäviä. Mikä sitten on todellinen säästö?

Todellisen säästön laskeminen ja selvittäminen ei ole yksinkertaista jälkikäteenkään. Kyse on lähinnä todellisen säästön suuruusluokan arvioista sen perusteella, mitä kyliltä tai kunnasta saadut lisätiedot ovat olleet hyödynnettävissä, tai mitä loppusummaksi saadaan esimerkiksi vertailemalla lakkautettujen ja uusien sijoituskoulujen kokonaiskustannuksia ennen ja jälkeen yhdistämisten.

	Kokonaiskulut vs säästöt
2006	816776 €
2007	832304 €
2008	681 765 €
2009	650 445 €
Erotus 2007-2008	832304 - 681 765 = 150539 €; ~ 75000 € per lakkautus
Erotus 2007-2009	832304 - 650 445 = 181 859; ~ 90929 € per lakkautus
Suhteessa Menosen säästöarvioon	1. vuosi: 105000 - 75000 = 30000 €, ~ 30% arvioitua vähemmän säästöä 2. vuosi: 105000 - 90929 = 14071 €, ~ 13 % arvioitua vähemmän säästöä
Suhteessa Puolimatkan säästöarvioon	1. vuosi: 106000 - 75000 = 31000 €, ~ 30% arvioitua vähemmän säästöä 2. vuosi: 106000 - 90929 = 15071 €, ~ 14% arvioitua vähemmän säästöä

Taulukko 2. Menosen, Puolimatkan, Nuutajärven ja Urjalankylän koulujen kokonaiskulut suhteessa säästölaskelmiin.

Vertailemalla kunnan tilinpäätöksen mukaisia oppilaskohtaisia kustannuksia lakkautetuilla ja uusilla sijoituskouluilla muodostuu yksi käsitys siitä mikä vaikutus yhdistämisillä on (oletuksena) saman oppilasmäärän opetuskustannuksiin. Menosen, Puolimatkan, Nuutajärven ja Urjalankylän yhteiskustannukset vuosina 2006-2008 näkyvät taulukossa 2. Kyseisillä luvuilla laskien kokonaiskustannuksissa toteutui lyhyellä aikavälillä reilu 150 000 euron säästö, mikä on noin 75000 euroa lakkautettua koulua kohden. Kun tämä koulukohtainen säästö suhteutetaan "virallisiin" kunnan laskelmiin (Menonen n. 105 000 € ja Puolimatka n. 106 000 €) voidaan todeta, että "lopuellinen" säästö on noin kolmanneksen arvioitua pienempi. Samalla se vastaa Pirhosen tekemien ensimmäisten tarkistuslaskelmien summia (n. 68000 €).

Edellä esitetty säästö per koulu on tietenkin laskennallinen tasajako, mikä ei kerro totuutta siitä miten säästölaskelma mahdollisesti todellisuudessa toteutui Menosen ja Puolimatkan kohdalla. Käytössä olleen aineiston ja käytyjen keskustelujen perusteella voidaan todeta, että Menosten koulun osalta toteutunut kertasäästö yhden vuoden jälkeen lienee Pirhosen (2006) esittämän ensimmäisen korjatun säästölaskelman mukaisen noin 68 000 euron ja jälkiarviona esitetyn 75000 euron välillä. Koulu on vuokrattu kyläyhdistyksen käyttöön ja ylläpidettäväksi, jolloin siltä osin lisäkuluja ei kunnalle muodostu. Kahden vuoden jälkeen kokonaiskulut ovat jatkaneet pienemistään, jolloin myös päästään lähemmäksi arvioitua lakkautuksella saatavaa säästöä.

Sen sijaan Puolimatkan kohdalla uudelleen järjestelyillä on ollut huomattava vaikutus esitettyihin säästöihin. Ensinnäkin Puolimatkan koulun entisistä oppilaista 10 siirtyi Punkalaitumelle kouluun, mikä tiesi valtiosuusmenetyksiä kunnalle. Toiseksi yhdistämisen jälkeen Urjalankylän kouluun täytyi perustaa uusi opettajan virka, mikä söi pitkälti opettajan viran lakkauttamisesta saatavat säästöt. Kun lasketaan yhteen opettajan palkka sivukuluineen (n. 48000 € ko vuosina) ja valtiosuudet (10 x n. 5500 € ko vuosina), muodostuu uudelleen järjestelyjen lisäkuluiksi 103 000 €. Koulu kiinteistö oli myymättä pari vuotta, jolloin kiinteitä peruskuluja syntyy vähintään 10000 euroa per vuosi. Loppusumma nousee 123000 euroon. Tämä suhteutettuna kunnan 106 000 euron säästölaskelmaan tarkoittaisi 17000 euron menetyksiä, tai suhteessa Pirhosen esittämään 67 000 euron laskelmaan jopa 56 000 euron menetyksiä kunnalle. Koulu on myyty ulkopuoliselle, joten myyntihinta (ei tiedossa) kompensoi loppusummaa.

Näin ollen kun arvioidaan näiden kahden koulun lakkautusta tilinpäätösten perusteella laskettuun kokonaissäästöön, voidaan todeta, että Puolimatkan koulun lakkautuksen säästövaikutus ei johdu suorista kertasäästöistä vaan negatiivisesta vaikutuksesta koko kunnan oppilasmäärään. Kunnan oppilasmäärä laski 632:sta 598:aan vuosina 2006-2008, jolloin luonnollisesti myös opetuksen kokonaiskustannukset laskevat. Saavutetun kertahyödyn vaikutus hälvenee pidemmällä aikavälillä, kun oppilasmenetysten vaikutus heijastuu myös yläkoulun ja lukion toimintaan.

Yhteenvetona Menosten ja Puolimatkan koulujen lakkauttamisten säästövaikutuksista voidaan todeta se, että lyhyellä aikavälillä säästöä saatiin, mutta kolmannes arvioitua vähemmän. Parissa vuodessa kokonaissäästöä on kertynyt lisää. Säästöjen perusteena ei kuitenkaan ole ollut pelkästään koulujen lakkautukset, vaan myös lakkautusten kerrannaisvaikutukset. Koulutason tarkastelua puolestaan osoittaa, että uudelleen järjestelyn ennakoimattomat kulut voivat syödä säästöjä huomattavasti,

---

kokonaan tai jopa lisäkuluja aiheuttaen. Kerrannaisvaikutusten merkitystä ei voi täten aliarvioida.

4.1.4 Jälkiarvio

Menosten ja Puolimatkan koulujen lakkauttamisen perusteena oli kuntatalouden vakauttaminen yhdistettynä koulujen negatiiviseen oppilaskehitykseen. Lakkautusprosessi eteni ripeässä tahdissa. Puolivuotta vakauttamistyöryhmän työn aloittamisesta oli raportti tehtynä ja valtuuston hyväksymänä. Pari kuukautta myöhemmin myös hallituksen hyväksymänä.

Kunnan talouden vakauttamispäätöksen nopea täytäntöönpano yllätti asukkaat, koska raportin "tasapainotusaikaväli" 2006-2009 antoi ehkä muuta ymmärtää. Kiire kuitenkin loppui siinä vaiheessa kun oppilaiden tulevia sijoituskouluista tai koulukuljetuksista piti ratkaisuja tehdä. Kylillä myönnettiin ettei joka kylällä voi olla enää koulua ja oltiin asennoiduttu siihen, että sovittujen oppilasmäärärajojen niin sanellissa koulut loppuvat luonnollisesti. Siksi kunnan muuttunut linja koettiin eräänlaisena sopimusrikkomuksena. Kiitosta ei täten herunut sen enempiä kiireestä kuin virkamiestyöskentelyn sulkeutuneisuudesta, vaihtoehdottomuudesta, epäselvistä laskelmista ja poukkoilevasta työryhmätyöskentelystäkin. Armonvuoden anomiselle oli perusteensa. Riitä oli valmis.

Muutaman vuoden sisällä tehtyjen säästölaskelmien väliset erot ovat hämentävän suuria. Toki on muistettava, että intresseistä riippuen yksi laskelmaa saa aina rinnalleen toisen, mutta nyt eroja oli kunnan omissakin laskelmissa. Lukujen epävarmuuden ohella laskelmien puutteina esille nostettiin palkkojen sivukulujen huomioimattomuus, oppilaiden naapurikuntaan siirtymisen ennakoimattomuus, verotulomenetyksen ennakoimattomuus, remontointitarpeen huomiotta jättäminen sekä koulujen jälleenmyyntiarvojen erot.

Todellisten säästöjen jälkiarviointi on vaikeaa. Yhteenvetona Menosten ja Puolimatkan koulujen lakkauttamisten säästövaikutuksista voidaan todeta, että lyhyellä aikavälillä säästöä saatiin, mutta kolmannes arvioitua vähemmän. Koulutuksella tarkasteltuna taas uudelleen järjestelyn ennakoimattomat tai yllättävät kulut voivat syödä säästöjä huomattavasti, kokonaan tai jopa lisäkuluja aiheuttaen. Säästöjen perusteena ei siis tässä yhteydessä ollut pelkästään koulun lakkautukset, vaan myös lakkautusten kerrannaisvaikutukset oppilaiden kokonaismäärän vähenemisen muodossa. Siksi kerrannaisvaikutusten negatiivisen tai positiivisen vaikutuksen lyhyen ja pitkän aikavälin ennakoivaan arviointiin tulee kiinnittää huomiota. Saavutettujen säästöjen opetusta tukeva vaikutus kohdistui lähinnä uusien opettajien palkkaamisiin muihin kouluihin.

Lakkautusten säästövaikutusten tavoittamiseksi esitetyt vaihtoehdot ratkaisut tulivat nyt pelkästään kyliltään. Ehdotettiin muiden toimialojen virkajärjestelyjen muutoksia, veroäyrin korotusta, kuntien välistä opetusyhteistyötä tai kuntaliitoksesta saatavien porkkanarahojen hyödyntämistä. Keskustelua näistä tai muista mahdollisista ehdotuksista ei ilmeisesti sen enempiä käyty.

Kyliä välistä sekä kylien ja kunnan välistä yhteistyötä kaivattiin molempien koulujen kuulemistilaisuuksissa, mutta kuulemistilaisuudessa asian esittämisen kans-

---

sa ollaan jo pahasti myöhässä. Tulevaisuutta ajatellen tietysti hyvässä alussa, jos asia siitä oikeaan suuntaan etenee. Kunnan kaipaamaa yhteisöllisyyttä ei varmasti edesauttanut se, että kunta ei malttanut odottaa takaamansa Menosten kylän taloinvestoinnin kannattavuuden toteutumista. Sittemmin vastaan on toki tultu siten, että itse koulurakennus on jäänyt kyläläisten käyttöön. Yhteistyön edistämisessäkin tarvitaan ennakoivaa aktiivisuutta, vastuullisuutta, pitkäjänteisyyttä ja kaikkien osapuolien tahtoa. Kuten esille tuli, niin kunta on myös kyliensä summa ja elävä maaseutu osaltaan ylläpitää elävää kuntakeskusta.

Maaseutuvaikutuksia ajatellen Menosten kylällä koulun lakkautus vaikutti eniten lasten yhteisöllisyyteen sekä lasten kylätoimintaan osallistumiseen. Uuden koulun myötä sosiaalinen ympäristö ja toiminta laajeni kylän ulkopuolelle, jolloin yhteisöllisyys sirpaloituu aiempaa nopeammin. Koulun lakkautus ei vaikuttanut negatiivisesti kylän väkimäärään, sillä uusia lapsiperheitä on sittemmin saatu kahdeksan. Kylässä henki on edelleen hyvä ja toimintaa piisaa. Tonttejakin on kysytty. Puolimatalla puolestaan koulun lakkautuksen myötä noin puolet oppilaista siirtyi Punkalaitumen kunnan puolella olevaa kouluun, mikä luonnollisesti vaikuttaa lasten yhteisöllisyyteen. Palvelut romahtivat ja kylä jakaantui mielipiteissään lasten sijoittelussa, minkä seurauksena asukkaiden välit tulehtuivat ja kylän yhtenäisyys ja yhteisöllisyys hajosi. Puolimatalta on aina kuljettu Punkalaitumen suuntaan niin palveluiden kuin koulujen perässä, mutta silti tilanne kärjistyi ikävällä tavalla. Kylän väkilukuun koulun lakkautus ei ole kuitenkaan vaikuttanut negatiivisesti.

Jo Ruuskan (2002) selvityksessä tavoitteena oli, että kuluvan vuosikymmenen lopulla Urjalassa on kolme ala-astetta. Siihen ei enää toteutuksen tasolla ennätetä, mutta päätöksenteon tasolla kolmas kerta voi vielä toden sanoa. Mitä lienee Furuohjelmit tuumisivat maailman menosta tämän päivän Urjalassa.

4.2 Ravioskorven koulu (1949-2007)

Ravioskorven kylä sijaitsee Päijät-Hämeessä aivan Sysmän kunnan eteläkärjessä Heinolan ja Asikkalan rajalla. Sysmän kirkonkylään ja Heinolaan on kylältä matkaa 25 km, Lahteen 65 km. Vesistörikkaassa Sysmässä Ravioskorpi on ympäristöltään poikkeavan laaja, tasainen, avoin viljelymaisema, jota halkovat suorat tielinjaukset. Niiden varsille ja metsäsaarekkeisiin keskittyvä asutus rikastuttaa muutoin tasaista maise-makuvaa. Kylän suuri muutos alkoi vuonna 1947 valtion ostaessa asutustoimintaa varten alueelta 1085 hehtaaria, josta raivattiin valtion ja asukkaiden toimesta pelloksi noin 500 hehtaaria. Näin syntyi Karjalan evakkojen ja rintamamiesten toimesta ainutlaatuinen, Suomen suurin yhtenäinen asutusalue muodostaen tiiviin kylän reunamien vanhemman asutuksen kanssa. Kylään muodostettiin 39 asutustilaa, joista suurimmalle osalle valtio rakennutti pienen, vaatimattoman saunamökin ensiasunnoksi (Ravioskorpi 2011). Kansakoulutoiminta alkoi Ravioskorvessa vuonna 1949 (Kulha 1966: 345).

Ravioskorven kylän kokonaisilme on säilynyt lähes alkuperäisenä. Laajat peltoaukeat ovat pysyneet lähes kaikki viljelykäytössä. Elinkeinotoiminnan muutos on

---

kylällä huomattava. Monet entiset, nykymittapuun mukaan peltohehtaareiltaan pienet maatilat ovat vaihtaneet omistajia useamman kerran. Pellot on myyty tai vuokrattu. Maidontuotannosta saa elantonsa enää kahdeksan viljelijäperhettä, jotka ovat laajentaneet tuotantaan nykypäivän vaatimusten kokoluokkaan. Osa-aika viljelyä harjoittavia on puolentusinaa ja usealla entisellä asutustilalla harjoitetaan myös erilaista yritystoimintaa. Kylän ikärakenne on nuorekas, sillä kylään on muuttanut paljon nuoria lapsiperheitä (Ravioskorpi 2011). Kylällä on nykyisin noin 50 asuttua taloa.

Kylän yhteisenä harrastus- ja kokoontumistilana on toiminut, ja toimii edelleen, vuonna 1951 rakennettu kyläkoulu. Aikakautensa kouluarkkitehtuuria edustava koulurakennus rapattuine seinäpintoineen seisoo vankasti keskeisellä paikallaan kylätien varrella. Kyläläisten talkoovoimin kunnostamat piha-alueet ja pelikenttä luovat harmonisen ja arvokkaan kokonaisuuden. Ravioskorven koulun keskimääräinen oppilasmäärä vuosina 1993-2005 oli 23,7 oppilasta. Lukuvuosina 2005-2007 koulun oppilaita oli 21 ja vuosia 2007-2013 koskevien ennusteiden mukaan oppilasmäärä väheni 17 oppilaasta 15 oppilaaseen.

4.2.1 Lakkautusprosessi

4.2.1.1 Perusopetuksen kokonaisratkaisu

Sysmässä kouluverkon tarkistamiseen johti kunnan taloudellinen tilanne yhdessä vähenevän oppilasmäärän kanssa. Ravioskorven koulun lakkauttaminen oli osa kokonaisratkaisua, jonka tarkoituksena oli sopeuttaa Sysmän perusopetuksen kouluverkko vastaamaan muuttuneita oppilasmääriä. Ratkaisuun sisältyi myös Karivirran ja Pohjois-Sysmän koulujen lakkauttaminen (Sysmän kunta 2007).

Kunnan kouluverkon optimointi otettiin esille vuotta 2007 koskevan talousarvion ja taloussuunnitelman valtuustokäsittelyn yhteydessä joulukuussa 2006 (Sysmän kunta 2006). Päätöksenteon pohjana oli niin Päijät-Hämeen kouluverkon rakennemalliselvitys vuodelta 2005, Karivirran, Ravioskorven ja Kalkkisten alueen koulujen kehittämissuunnitelma keväältä 2006, kunnan kouluverkkoselvitys (Hörkkö 2006) kuin niiden perusteella kertaalleen tehdyt linjaukset valtuustoseminaarissa syksyllä 2006.

Päijät-Hämeen kouluverkon rakennemalliselvityksen ennusteiden mukaan alakouluikäisten määrä vähenisi vuosina 2005-2020 Hollolaa ja Lahtea lukuun ottamatta kaikissa kunnissa (Padasjoella -89 oppilasta, Heinolassa -359, Sysmässä -69 ja Hämeenkoskella -38 oppilasta). Koko Päijät-Hämeessä olisi vuoteen 2005 verrattuna 886 alakouluikäistä vähemmän vuonna 2020. Selvityksessä opetuksen ja kasvatuksen järjestämisen onnistumisen painotettiin edellyttävien riittäviä ajallisia ja taloudellisia resursseja. Keskeiseksi kysymykseksi nostettiin täten se, että *"Riittävätkö kuntien resurssit nykyisten kouluverkkojen ylläpitämiseen ilman, että opetuksen laatu ja määrä laskevat?"*. Kouluverkon kehittämismalleina hahmoteltiin kaksi vaihtoehtoa: tiivistyvän yhteistyön malli, jossa kunnat tiivistävät yhteistyötään, tai maakunnallinen kehittäminen, jossa tarkastelu toteutuu ilman kuntarajoja (Päijät-Hämeen liitto et al 2005: 10, 16-18, 22).

Sysmän kunnan tavoitteleman tarkoituksenmukaisemman kouluverkon katsottiin turvaavan kaikille perusopetuksen saatavuuden sekä pitävän opetusryhmät eri kouluissa pääosin samankokoisina. Tätä pidettiin pedagogisesti ja lasten sosiaalisen kehityksen kannalta perusteltuna, samoin kuin resurssien (esim. henkilöstön, talouden, koulun kehittämisen, opetusvälineiden ja tilojen) käytön kannalta järkevänä (Sysmän kunta 2007a). Valtuustoseminaarin linjauksen mukaisesti tavoitteena oli koulujen lakkauttaminen vuoden 2008 lopussa (mm. Sivistyslautakunnan päätös 5.10.2006/107§). Ravioskorven koulun toiminta loppuisi lukuvuoden 2006-2007 päättyttyä, minkä jälkeen oppilaat siirtyisivät Nuoramoisten kouluun. Karivirran ja Pohjois-Sysmän koulujen toiminta päättyisi lukuvuoden 2008-2009 alusta (Sysmän kunta 2007a).

4.2.1.2 Kuulemistilaisuus

Vajaassa puolessatoista kuukaudessa oltiin edetty valtuustokäsittelystä kuulemistilaisuuteen Ravioskorven koululle. Oppilaiden vanhempia ja kyläläisiä kuultiin koulun lakkauttamisasiassa 30.päivä tammikuuta 2007. Kuulemistilaisuuden kutsu julkaistiin LähiLehdessä 24.1.2007 ja kunnan ilmoitustaululla 24.1.-1.2.07. Kunnan edustajina läsnä olivat kunnanjohtaja sekä hallituksen ja valtuuston puheenjohtajat. Sivistyslautakunnan puheenjohtaja ja sivistystoimenjohtaja olivat esteellisiä (Kuulemistilaisuus 2007).

Jo ennen kuulemistilaisuutta oli koulun vanhempainyhdistys (2006a) esittänyt sivistyslautakunnalle lisäkysymyksiä selvitettäväksi. Lähtökohta oli se, että opetus jatkuisi kaksiohjelmaisena ja säästöjä voisi hakea keskitetystä ruokahuollosta Nuoramoisten koulun kanssa. Haluttiin tietää ovatko uudeksi sijoituskouluksi aiotun Nuoramoisten koulun tilat riittävät tasokkaan opetuksen järjestämiseen? Tarvitaanko lisärakennuksia? Tuleeko kuljetusajoista odotusaikoinen liian pitkiä oppilaille? Onko olemassa oppilasmäärää, jolla koulu säilyisi kaksiohjelmaisena? Kunnan imagolle on huomattavasti parempi asia, että säästetään kyläkouluja kuin että suljetaan. Kunta totesi tutustuneensa lakkauttamisen vaihtoehtoihin perehtymällä asiasta esitettyihin kannanottoihin (Sysmän kunta 2007a,d).

Keskustelu eteni saman sisältöisenä itse kuulemistilaisuudessakin. Kunnan alustusten jälkeen seuranneen keskustelun puheenvuoroissa nostettiin jälleen esiin monia näkökulmia koulun merkityksestä kylälle. Kylän sijainti nähtiin hyvänä, oli tontteja ja hyväkuntoisia taloja, suhteellisen nuori ikärakenne, tiet kunnossa sekä toimiva laajakaista ja vesiosuuskuntakin. Toimiva kyläkoulu koettiin merkitykselliseksi myös paikallisen yritystoiminnan kehittymisen kannalta. Alueen yritysten arvioitiin tuottavan verotuloina enemmän kuin asukkaat kuluttavat kunnan palveluja.

Vanhempainyhdistyksen turvin koulun kenttä oli kunnostettu, maalia hankittu, ostettu pelivälineitä ja tehty pururata. Keinut saatiin kunnalta ennen lakkautusta. Sysmän kunnan laatimaan kouluverkkoselvitykseen (Hörkkö 2006) kirjatun perusteella Ravioskorven koulu kiinteistölle ei muuten oltu suoritettu vuosikorjauksia suurempia kunnostuksia. Liikuntasali soveltui huonosti teknisen työn tilaksi ja on liikuntaankin pieni.

Kunnan kehittämispolitiikkaa arvosteltiin lyhytnäköiseksi ja lapset ja lapsiperheet unohtavaksi. Kyläläisten taholta ihmeteltiin kunnan näkemystä siitä, että kouluverkolla ei houkutella lapsiperheitä Sysmään. Kouluuhan voisi käyttää uusien lapsiperheiden ja uusien veronmaksajien houkuttelemiseen, jotta ei kunnasta tule eläkeläisten veroparatiisi. Lapsiperheitä ei muuta kylään myöskään silloin, kun uhkana on koulun lakkauttaminen. Lapsiperheiden asuminen kylällä taas vaikuttaisi uusien tulokkaiden muuttohalukkuuteen. Ylipäätään maaseutua pidettiin lapsille turvallisena ja rauhallisena kasvuympäristönä, johon kuuluu kyläkoulun hyvä ja turvallinen oppimisilmapiiri. Kyläkoulussa yhdistyi myös eri sukupolvien koulunkäyntikokemukset. Kunta kuitenkin painotti, että turvallinen koulu voi olla aivan yhtä hyvin uudeksi sijoituskouluksi esitetty Nuoramoisten tai Väihkylän koulukin.

Kyläläiset pyysivät kunnalta lisää aikaa, jotta lähialueen vanhemmat uskaltaisivat harkita lasten sijoittamista koululle. Tälle oli perusteetkin olemassa, sillä Heinolan puolella lähellä Sysmän rajaa asuvien vanhempien laatimassa vastineessa (Heinolan vastine 2007) oltiin kiinnostuneita Ravioskorven koulun käyttämisestä, mutta ei enää Nuoramoisten koulun. Mahdollista oli myös se, että koulujen yhdistyessä osa oppilaista ei jatkaisi Sysmässä. Tämä taas vaikuttaisi pitkällä aikavälillä yläasteen ja lukion tulevaisuuteen negatiivisesti. Ylipäätään opetuksellista kuntayhteistyötä kannatettiin. Tulevaisuutta ajatellen myös kuntaliitokset vaikutuksineen tuotiin esille.

Kunnan kannalta naapurikuntiin siirtymistä ei luonnollisestikaan pidetty edullisena ratkaisuna. Vastaavasti vieraskuntalaisten ottaminen omiin kouluihin edellyttäisi kustannuksista sopimista (Sysmän kunta 2007d). Aiemmassa Karilamaan, Ravioskorven ja Kalkkisten alueen kouluolojen kehittämissuunnitelmassa tosin todettiin, että kuntien välisen yhteistyön lisäämiseksi tulee selvittää yhteistyömahdollisuudet opetuksen ja tukipalveluiden järjestämiseksi sekä investointien tehostamiseksi raja-alueille, joista Sysmä-Asikkala oli yksi (Hahl 2006).

Kunnan strategiana lapsiperheiden houkuttelemiseksi kuntaan tuolloin oli se, että Sysmä on viihtyisä rantakunta, jossa on asukkaita palveleva ja toimiva palvelurakenne sekä vakaa talous. Kunnan mukaan maalle tai Sysmään muuttoa ei estetä, mutta epätarkoituksenmukainen kouluverkko ei voi olla houkuttimena. Haja-asutusalueilla ei voi saada samoja palveluita kuin taajamassa, mutta siellä voi olla taas jotakin mitä taajamassa ei ole. Kunnan näkemyksessä yhteisöllisyyttä on ja tulee olla kaikkialla, ei vain haja-asutusalueilla. Kantaa ei otettu myöskään mahdolliseen poismuuttoon, vaan se on jokaisen kuntalaisen oma ratkaisu.

4.2.1.3 Vaihtoehdot ja loppusoinnut

Vanhempainyhdistys (2007) laati Ravioskorven koulun kehittämissuunnitelman. Sen keskeisenä ajatuksena oli, että koulu toimisi 1-opettajaisena kouluna tai metsäpainotteisena 2-opettajaisena kouluna yhteistyössä metsänhoitoyhdistyksen ja metsäalan yritysten kanssa. Koulussa olisi tarjolla myös lasten päivähoito. Kylällä olevia omakotitontteja ja vapaita vuokrakiinteistöjä markkinoitaisiin sekä omatoimisesti että Sysmän kehitysyhtiön avustuksella. Kehittämissuunnitelman onnistumisen

---

edellytyksenä esitettiin vähintään viiden vuoden jatkoaikaa sekä Sysmän kunnan panostusta sivukyliä elinvoimaisuuden esille nostamisessa.

Saavutettuina hyötyinä suunnitelmassa nähtiin lapsiperheiden pysyminen kylällä ja koulun käyminen Sysmässä. Naapurikunnista vanhemmat uskaltaisivat tuoda lapset Ravioskorpeen, kun kaveripiiri pysyy samana. Näin kuntaan saataisiin lisää veroja maksavia lapsiperheitä. Kyläkoulujen säilyttäminen olisi myös eduksi kunnan imagolle. Metsäpainotteisuus puolestaan tukisi Sysmän profiloitumista metsäpitäjänä. Koulupäivien pituudet pysyvät siedettävänä ja opetus säilyy yksilöllisenä ja korkeatasoisena. Kyläläiset tyytyväisiä tilojen säilyessä ja kunta hyötyisi myös taloudellisesti virkeästä ja toimeliaasta kylästä. Vaihtoehtoisia ratkaisuja ei kuitenkaan pidetty perusteltuina Sysmän perusopetuksen tarkoituksenmukaisena kouluverkon kannalta, koska koulun lakkauttaminen on osa perusopetusjärjestelyjen kokonaisratkaisua (Sysmän kunta 2007).

Ravioskorven koulun lakkauttamisesta aiheutuvasta muutoksesta järjestettiin 13.2.2007 yleissopimuksen yhteistoimintamenettelyn mukaisesti henkilöstötoimikunnan kokous ja koulujen koko henkilöstölle tarkoitettu tiedotustilaisuus sekä 13.-14.2.2007 kuulemistilaisuudet niille, joita järjestely koski. Henkilöstösuunnitelman mukaisesti vakituisen henkilökunnan asema voitiin turvata (Sysmän kunta 2007a).

Kunnan hallitus jatkoi koulukiinteistön myöhempää käyttöä koskevien päätösten valmistelua kunnanvaltuuston käsittelyä varten. Sivistyslautakunta päätti helmikuuisessa kokouksessaan 22.2.2007 esittää kunnanhallitukselle ja edelleen kunnanvaltuustolle, että Ravioskorven koulu lakkautetaan ja sen oppilaaksiottoalue yhdistetään Nuoramoisten koulun oppilaaksiottoalueeseen. Yhdistetyn oppilaaksiottoalueen nimi on Nuoramoisten koulun oppilaaksiottoalue ja koulun nimi Nuoramoisten koulu. Sysmän kunnan sivistystoimen päävastuualueen johtosääntöön hyväksytään selostusosassa mainitut muutokset 1.8.2007 lukien (Sysmän kunta 2007a).

4.2.2 Säästöjen jälkiarvio

Sysmän kunnan laskelman mukaan Ravioskorven koulun lakkautuksella saataisiin 78755 euron säästö (taulukko 3). Laskelma on laadittu vuoden 2007 talousarvion pohjalta. Lisäksi säästöä laskettiin saatavan Nuoramoisten koulun opetustoimen palkoista 23 567 euroa, jolloin kokonaissäästö olisi yhteensä 102 322 euroa. Kun huomioitiin arvio mahdollisista verotulojen muutoksista, niin arvio säästöistä oli vuositasolla noin 100 000 € (Sysmän kun 2007c).

Todellisen säästön jälkiarvioimisessa kyse on lähinnä todellisen säästön suuruusluokan arviosta sen perusteella, mitä kyliltä tai kunnasta saadut lisätiedot ovat olleet hyödynnettävissä. Yksi käsitys yhdistämisen vaikutuksista (oletuksena) saman oppilasmäärän opetuskustannuksiin saadaan, kun verrataan kunnan tilinpäätöksen mukaisia Ravioskorven ja Nuoramoisten koulujen kokonaiskustannuksia ennen ja jälkeen yhdistämisen.

Vuoden 2006 tilinpäätöstietojen mukaan oppilaskohtaiset kulut Nuoramoisten koululla oli 6578 € ja Raviokorven koululla 6927 €. Oppilaita Nuoramoisilla oli tuolloin 48, jolloin kokonaiskuluiksi saadaan 315 744 euroa (taulukko 4). Raviokorven 21 oppilaan koulun kokonaiskulut näin laskien olivat 145 467 euroa. Seuraavan vuoden talousarviossa Nuoramoisen kulut olivat 347 750 € (6500 €/opp.), kun taas syyslukukauden alusta lakkautetun Raviokorven luvussa 88389 € oli mukana enää kevät. Vuonna 2008 Nuoramoisen koulun kokonaiskulut olivat luonnollisesti nousseet kasvaneen oppilasmäärän (60,5 opp) myötä 379758,5 euroon, mutta toisaalta taas laskeneet oppilasta kohden (6277 €). Toisena "uutena kouluvuotena" 2009 oppilaskohtaiset kulut olivat jälleen hivuttauneet vanhalle tasolle (6588 €) ja sitä myötä kokonaiskulutkin nousseet nyt 63 oppilaan koulussa 415044 euroon.

Käyttömenot	Jää kustannuksia käyttömenoihin	Säästö
Hallinto 2766 €	138 € (wc-paperit, käsipyyhkeet, saipuat)	2628 €
Opetustoimi (palkat + muut) 99 934	55 632 € (palkat 43 036, kuljetukset 11000, oppikirjat 1344 ja muu 252 €)	44 302 €
Ruokailu (palkat + muut) 25 330	5100 € (elintarvikkeet)	20 230 €
Kiinteistö (palkat + muut) 24 125	12 530 € (kunnossapito 2000, lämmitys 9630, sähkö 900)	11 595
Yhteensä 152 155 €	73 400 €	78 755 € = SÄÄSTÖ

Taulukko 3. Kunnan laskelma Raviokorven koulun lakkauttamisella saatavista säästöistä

Taulukon 4 luvuilla laskien kokonaiskustannuksissa toteutui lyhyellä aikavälillä reilu 120 000 euron säästö. Kunnan laskelmiin suhteutettuna voidaan todeta, että näin laskettuna "lopullinen" säästö on pelkästään Raviokorven koulun osalta arvioituihin säästöihin verrattuna 50 %:a suurempi. Kun mukaan otetaan yhdistämällä arvioidut säästöt Nuoramoistenkin osalta, niin säästöä saadaan yhä viidennes arvioitua enemmän. Kahdessa vuodessa arvioitu säästö on kuitenkin molemmin tavoilla tarkastellen kutistunut merkittävästi.

	Kokonaiskulut vs säästöt €
2006	461211
2007	499905
2008	379758,5
2009	415044
Säästö 1: 2007-2008	499905 - 379758,5 = 120146,5
Säästö 2: 2007-2009	499905 - 415044 = 84861
Säästö 1 ja 2 suhteessa säästöarvioon ilman Nuoramoisen palkkasäästöjä	1) 120146,5 - 78755 = 41391,5 € arvioitua enemmän (+ 52,5% arvioidusta) 2) 84861 - 78755 = 6106 € arvioitua vähemmän (+ 7,7 %)
Säästö 1 ja 2 suhteessa säästöarvioon Nuoramoisen palkkasäästöjen kanssa	1) 120146,5 - 100000 = 20146,5 € arvioitua enemmän (+ 20 %) 2) 84861 - 100000 = -15139 € arvioitua vähemmän (- 15 %)

Taulukko 4. Raviokorven ja Nuoramoisen koulujen yhteiskulut suhteessa säästölaskelmaan.

Sittemmin koulu myytiin kyläyhdistyksen käyttöön 10000 euron hintaan, minkä lisäksi kylälle on muuttanut uusia asukkaita vielä lakkautuksen jälkeenkin. Nämä myynti- ja mahdolliset verotulot nostavat osaltaan jälkiarviota kertasäästöstä tai kunnan saamasta taloudellisesta hyödystä. Verotuloarviota ei kuitenkaan esitetty tässäkään yhteydessä etukäteen, jolloin todellisen verohyödyn arvioiminen suhteutuu ainoastaan tietoon siitä, että työikäisten ja/tai kiinteistön omistavien kyläläisten määrä on yhtä suuri tai suurempi kuin ennen lakkautusta.

Esitettyjen säästölaskelmien osalta voidaan tiivistetysti todeta, että Ravioskorven koulun lakkautus toi kertasäästöä lyhyellä aikavälillä. Pelkästään koulun kuluja ajatellen säästö oli selvästi kunnan arviota suurempi, yhdistämisen tuomia kokonaisäästöjäkin ajatellen yli arvioidun. Säästö kuitenkin suli nopeassa tahdissa, sillä jo parissa vuodessa opetuksen kulut olivat nousseet niin palkkojen nousun (sis. sijais-
tamiset) kuin valtion toimienkin seurauksena lähes lähtötasolleen.

4.2.3 Jälkiarvio

Vuonna 2007 Sysmän kunta lakkautti Ravioskorven koulun. Vanhempainyhdistys lakkasi olemasta koulun myötä, koska Nuoramoisten koululla ja koululle yhdistyksellä ei ollut käyttöä.

Sysmässä kysymys opetusresurssien riittävydestä kytkeytyi kunnan tulevan vuoden talousarvion laadintaan. Taustalla oli toki vähenevä oppilasmäärä, mutta talousarviokeskustelu oli se mikä saneli lakkautusprosessin aikataulun. Käytännössä tämä näkyi nopeana päätösprosessina sekä vaihtoehtomuutena lakkautuksen ja säästöratkaisujen suhteen. Aikataulun osalta joulukuun valtuustokokouksen jälkeen heti tammikuussa oltiin kuulemistilaisuudessa ja jo helmikuuisessa kokouksessaan 22.2.2007 sivistyslautakunta päätti esittää kunnanhallitukselle ja edelleen kunnanvaltuustolle koulu lakkauttamista.

Koulu lakkautuspäätös sai kyläläiset ensin hämilleen ja sitten vastarintaan. Lakkautuskeskustelu oli jatkunut jo vuosia, joten asiaan suhtauduttiin jo kuin vuodenaikojen saapumiseen. Tällä kertaa päätös vain olikin lopullinen. Kaiken kaikkiaan lakkautusprosessi on ollut kylälle ja koululle raskasta, koska jatkuva uhka on vaikeuttanut koulun, opetuksen ja kylän kehittämistä. Kaikki vaihtoehtoiset ratkaisut (1-opettajainen, metsäpainotteinen, keskitetty ruokahuolto, kyläläisten talkoontyön kautta saatava taloudellinen etu) tulivat kylältä tai kyläläisiltä, mutta niihin ei kuitenkaan kunnan taholta haluttu eikä annettu mahdollisuutta perehtyä.

Kunnan tapa hoitaa lakkautusta sai paljon kritiikkiä osakseen muun muassa siitä syystä, että vaikutelman mukaan lakkautuspäätös oli jo tehty ennen kuulemistilaisuuden järjestämistä. Kyse oli täten vain muodollisuudesta. Erikoiselta vaikuttaa sekin, että säästölaskelmat olisi olleet ensi kertaa nähtävillä kuulemistilaisuudessa myös joillekin valtuutetuille. Kyläläiset pyysivät armovuotta, mutta sitä ei myönnetty. Useampi lisävuosi olisi kyläläisten mukaan jo taannut koulun jatkumisen. Ravioskorven koulu ei ollut oppilaskustannuksiltaan myöskään kallein.

Kunnan näkemyksissä tuotiin totuudenmukaisesti esille tosiasiat siitä, että oppilaiden vähetessä koulu lakkaa, palvelut eivät voi olla samat joka puolella kuntaa eikä kunta ei voi olla vastuussa ihmisten muuttoratkaisuista. Yhteisöllisyyttä on

---

ilman muuta muuallakin kuin maaseudulla. Kunnan ja kylien välisen yhteistyön toimivuudesta, merkityksestä tai tasapuolisuudesta kertoi puolestaan paljon se, että maaseutua ja kyläkouluja ei pidetty kunnan kannalta olennaisina imago- ja markkinointitehtäjinä. Sysmän lapsiperheitä houkutteleva palvelurakenne pohjautui talouden ja tehokkuuden kriteereihin sekä vesistön vetovoimaan.

Kunnan kannalta kouluverkkosuunnittelussa olennaista on nimenomaan kokonaistarkastelu, mutta käytännössä kuitenkin siten, että otetaan huomioon yksittäisen kylän ja koulunkin ääni. Kylältä ja koululta päin taas pitää nähdä kokonaisuus eikä vain yhtä koulua ja kylää. Haastavasta tilanteesta nousi jälleen esille epäkohtia, ylilyöntejä ja pohdittavia kysymyksiä, kuten usean koulun tulevaisuudesta päättäminen yhtenä kokonaisuutena, päättäjien tiedonsaannin varmistaminen, yhden koulun neuvotteluvara kokonaisratkaisuisissa tai riittävän ajan varaaminen kokonaiskuvan ja vaihtoehtojen selvittämiseksi.

Erääseen asukaskommenttiin yhtyen olisi järkevämpää ensin päättää ehdoista, joilla sivukylien koulut vielä voivat toimia. Hyvissä ajoin tulisi päättää oppilasmäärä, jonka alittuessa otetaan lakkauttaminen harkintaan. Hyvä huomio oli sekin, että koulut on aikanaan perustettu yksi kerrallaan ja niiden asema on nytkin kullakin omanlaisensa. Jos niiden tulevaisuudesta päätetään ison kokonaisuuden käsittävässä pykälässä, asetetaan päättäjät mahdollisimman tilanteeseen.

Ravioskorven koulun lakkautuksen säästövaikutusten osalta voidaan todeta, että lyhyen aikavälin kertasäästöä saatiin. Pelkästään koulun kuluja ajatellen säästö oli selvästi kunnan arviota suurempi, yhdistämisen tuomia kokonaisäästöjäkin ajatellen yli arvioidun. Säästö kuitenkin suli nopeassa tahdissa, sillä jo parissa vuodessa opetuksen kulut olivat nousseet niin palkkojen nousun (sis. sijaistamiset) kuin valtion toimienkin seurauksena lähes lähtötasolle.

Koulun vaikutus kunnan vetovoimaisuuteen ja muuttoliikkeeseen nousee lähes aina esille lakkautusten yhteydessä. Yleensä kyse on oppilasmäärästä, mutta usein myös verotulojen saamisesta tai menetyksestä. Näiden arvioimista kunnalta perätään, mutta arviota ei juuri tehdä sen enempää kunnan kuin kylänkään puolelta. Vaikeaa se onkin ilman todellista näyttöä siitä, että joku oikeasti on kuntaan ja kylälle tietyn koulun takia muuttamassa. Yrittää kuitenkin kannattaisi jo ihan mielenkiinnon ja vertailun vuoksi, sillä jälkikäteen voidaan kyllä seurata miten asukaskehitys kylällä on edennyt ja sen mukaan tehdä jälkiarviota myös verotulojen osalta.

Ravioskorven koulun lakkautuksen maaseutuvaikutuksia ajatellen kylä, ja kylän siivellä myös Sysmän kunta, on selvinnyt tilanteesta hyvin. Kyläläisten halu pitää koulukiinteistö edelleen kokoontumistilanaan sekä into jatkaa aktiivista, yhteisöllistä toimintaa johtivat kyläyhdistyksen perustamiseen ja koulurakennuksen ostamiseen kunnalta vielä samana vuonna 2007 (Ravioskorpi 2009). Kyläläisten mukaan Ravioskorpeen on muuttanut 20 perhettä (46 henkeä) vuosina 1993-2005. Koulu lakkauttamisvuonnakin vielä 15 henkeä. Kylälle on muutettu pääasiassa naapurikunnista, mutta myös kauempaakin. Tämä selittyy Ravioskorven hyvällä sijainnilla Lahteen, Heinolaan ja muihin lähikuntiin. Ja onhan kyläkoulu edelleen valttikortti toimivana kyläkeskuksena ja harrastepisteenä. Jälkikäteen arvioituna kylän kehitys on ollut koko kuntaa ajatellen positiivinen, mutta jälkiviisaana voi tietysti myös kysyä, että moniko kylälle olisi muuttanut koulun yhä toimiessa.

4.3. Kurikka (Etelä-Pohjanmaa): Kampin (1921-2007), Levin (1950-2007) ja Polven (1909-2007) koulut

Kampin, Polven ja Levin koulut sijaitsevat samannimisillä kylillä Kurikan kaupungissa Etelä-Pohjanmaalla. Kamppi ja Levi noin viiden kilometrin etäisyydellä keskustasta länteen, Polvi puolestaan lounaassa parinkymmenen kilometrin päässä Mietaan kylän takana.

Kampin yksitasoinen punainen puukoulu seisoo keskellä Jurvan tien varteen jäävää kylää, peltoaukean laidalla kulkevan kylänraitin varrella ympärillään muutama yhä toimiva maatila. Kylää työllistäneet sahat ja puuverstaat ovat ajan saatossa muuttaneet keskustajamaan tai lopettaneet kokonaan. Tilalle ovat tulleet niin ratsutila, taidekahvila kuin lakkautetulla koululla toimiva koirakoulu. Opetus jatkuu, mutta eri oppilasaineksen kera. Kyläläisille koululla ei ollut käyttöä, koska kylällä on myös oma kylätalo. Asukkaita on yhä parin sadan paikkeilla ja toiminta on aktiivista, mutta lapsiperheet ovat vähissä täälläkin.

Levin kaksikerroksinen vaalean harmaa koulurakennus sijaitsee tien risteyksessä metsän ja peltoaukean välissä, tavallaan keskellä ei mitään. Rakenteeltaan ja toiminnoiltaan hajanainen kylä on varsin lähellä Kurikan keskustaa, seuraavaan Koivikon kouluunkin on vain pari kilometriä matkaa. Kampin tapaan Levin koulu jatkaa toimintaansa nelijalkaisten kanssa toimien nykyisin hevostallina. Alakerran luokkien ja pulpettien tilalla ovat pilttuut ja oppilaina tulevat ravurit. Koululle ei ollut kyläläiselle käyttöä ja kunta sitä myydessään painotti toiminnallista käyttöä, joten ratkaisu on tämä. Koulun yhteydessä olevassa vanhassa opettajan asunnossa on vuokralaisia ja yläkerta odottaa sopivaa käyttöä.

Polven kaksikerroksinen punavalkea koulu sijaitsee Kurikan lounaisosassa keskellä Polvenkylää (Polvenkylä 2010). Tänä päivänä koulu on yksityiskäytössä.

4.3.1. Lakkautusprosessi

4.3.1.1 Kunnan talous ja strategia

Kampin, Levin ja Polvenkylän koulujen lakkauttamisen taustalla oli kunnan taloudellinen tilanne sekä aleneva oppilasennuste. Kurikan kaupungin mukaan kymmenen koulun ylläpitäminen olisi tullut liian kalliiksi. Vanhemmat taas näkivät asian siten, että rikas kunta olisi voinut poiketa valtavirrasta ja panostaa sivukyliin (Hakala 2006; Kurikan kaupunki 2005a:11).

Kurikan kaupunki oli tehnyt vuonna 2005 taloussuunnitelman vuosille 2006-2008. Valtuutettujen tekemän aloitteen perusteella suunnitelmassa oli esillä koulujen lakkautus, mutta aloitteen mukaan siinä ei esitetty koulujen lopettamisen seurauksena toteutuvia euromääräisiä lukuja. Niinpä valtuusto päätti olla lopettamatta kouluja vielä syksystä 2006. Kaupunginhallitusta pyydettiin tutkimaan mahdolliset taloudelliset vaikutukset viiden vuoden ajalta ja tekemään valtuuston jäsenille vastaisen päätöksen teon tueksi taloudellisen selvityksen viiden vuoden ajalta

---

kaikista niistä kuluista ja tuloista, mitä taloussuunnitelman 2006-2008 mukaisesta päätöksestä tulisi aiheutumaan vuosina 2007-2011 (Valtuutettujen aloite 2006).

Kaupungin aiemmassa strategiassa koulujen lakkauttamisperusteeksi oli kirjattu oppilasmäärän painuminen alle 21 oppilaan kahdeksi vuodeksi. Lisäehtona vielä se, että kasvusta ei olisi tietoa. Marraskuussa 2005 hyväksytyssä strategiassa oppilasmääriä ei enää mainittu ja lisäksi siihen oli kirjattu kaksiolettajien koulujen lakkauttaminen vuoden 2007 syyskuuhun mennessä (Hakala 2006; Kurikan kaupunki 2005a:11). Kampin, Levin ja Polven koulujen lakkauttamisen laskettiin tuovan säästöjä 809 875 euroa viidessä vuodessa. Summa koostuu muun muassa neljän opettajan palkoista (Hakala 2006). Kaupunginvaltuusto hyväksyi syyskuussa 2006 koulujen lakkauttamisen 1.8.2007 alkaen (Kurikan kaupunginvaltuusto 2006).

Strategiaan kirjattu lakkautussuunnitelma kirvoitti luonnollisesti kriittisiä kommentteja kunnan toimintaa kohtaan. Kiirehtimistä pidettiin jopa väkivaltaisena politiikkana. Mielenkiintoinen yksityiskohta on sekin, että lakkauttamis päätös noudatti kyllä valtuuston hyväksymää strategiaa, mutta strategiaa koskeva kuntalaisten kuuleminen tapahtui vasta valtuuston päätöksen jälkeen (Hakala 2006).

Toisaalta samalla saatiin päätös pitkään jatkuneeseen ja kylien kehittämistä jarruttaneeseen epätietoisuuteen koulujen kohtalosta. Esimerkiksi Kampissa oli juuri päätymässä olleen Eteläpohjalaisen kyläohjelmahankkeen (2000-06) vauhdittamana kehitetty kylää ja toteutettu asukashankintaa, minkä myötä koulun oppilasmäärä oli saatukin pidettyä vanhan strategian mukaisesti yli 21 oppilaassa (Hakala 2006; Takala 2006; Kurikan kyläohjelma 2010). Vuonna 2006 laaditussa vuoteen 2011 ulottuneessa oppilasennusteessa Kampissa ja Polven koululla oppilasmäärä kehitys oli tasainen ja loppua kohden jopa kasvava. Ainoastaan Levissä se oli laskeva (Kurikan kaupunginvaltuusto 2006). Lapset laitettiin ja laitetaan herkemmin kouluun, joka ei lakkaa tai jota ei olla lakkauttamassa vuoden välein (Takala 2006).

Vaikka viimeisen julkisen palvelun vieminen koettiin kylillä jälleen kuoliniskuna, ei kaupunki ollut toimillaan kyliä kuitenkaan lopettamassa. Aiempien lakkautusten uhrina olleet kylät ovat yhä elossa ja uuteen strategiaan on vielä kirjattuna maaseutumaisten alueiden kehittämistarpeiden huomioon ottaminen (Rinta-Nikkola 2006a; 2006b).

4.3.1.2 Kuulemistilaisuudet

Kuulemiskierros toteutettiin keskeisten viranhaltijoiden ja luottamushenkilöiden toimesta. Kuulemistilaisuus oli Polvenkylällä 11.4.06, Levillä 12.4.01 ja Kampin koululla oli 19.4.2006. Läsnä olivat sivistysjohtaja, sivistyslautakunnan puheenjohtaja, kaupunginjohtaja, kaupunginhallituksen ja -valtuuston puheenjohtajat sekä yleisönä kuntalaisia, koulun opettajia, valtuutettuja ja lehdistö.

Niukkasanaisten muistioiden perusteella kuntalaiset käyttivät puheenvuoroja ja esittivät kysymyksiä, ehdotuksia ja erinäisiä näkemyksiä asiasta (Kurikan sivistysjohtajan muistio 2006a,b,c). Sivistystoimenjohtajan sanoin: "Kuulemistilaisuus on sen tyyppinen tilaisuus, että siitä ei tarvitse pitää pöytäkirjaa. Mutta tästä tehdään muistio, jossa asiat tulevat ilmi"(Rinta-Nikkola 2006b). Valitettavasti laadit-

---

tujen muistioiden perusteella yhdenkään tilaisuudesta poisjääneen on vaikea tietää mistä on puhuttu. Tiedon tallentamisvastuu jäi paikallismedialle.

Kuulemiskierroksella päättäjät vielä vakuuttivat, että kaksiolettajisten koulujen lakkauttaminen oli vasta strategia, ei päätös. Erityisen kovaa taisteluinto oli Kampin koululla, jonne kyläläisiä ja vanhempia oli tullut paikalle kaksinkertaisesti muihin kyliin verrattuna (40 hlöä). Siellä myös valtuutettuja oli aiempaa enemmän paikalla. Valtuutettujen heikkoa osallistumisinnostusta oli aiemmissa kuulemistilaisuuksissa kritisoitukin, joten viesti oli ilmeisesti välittynyt (Hakala 2006; Takala 2006; Rinta-Nikkola 2006c).

Tilaisuuksissa säästöt herättivät luonnollisesti kysymyksiä. Kyläläisten mukaan Levin koulun käyttökustannukset olivat kaupungin halvimpia, mutta sivistysjohtajan esittämän luvun, 4199 euroa (vuonna 2005: ei sisällä puhtaus- ja ruokapalvelua sekä tilapalvelua), mukaan kulut olivat kuitenkin kalleimmasta päästä. Levi, Kampi ja Polvenkyliä olivat oppilaskuluiltaan kolme kalleinta koulua ja ainoat yli 4000 euroon yltäneet; halvimman koulun käyttökustannukset olivat tuolloin 2317 € oppilasta kohden (Säntti) ja kalleimman 4864 euroa (Polvenkyliä)(Hakala 2006; Kurikan kaupunki 2005a; Rinta-Nikkola 2006b).

Ylipäätään kysyttiin oliko oikeasti kyse rahasta. Epäilyä herätti muun muassa se, että paljonko säästöä saavutettiin oman kokin ja talonmiehen työpanoksen vaihtamisella ruokien kuljettamiseen. Keskuskeittiöön siirtymisestä ei ollut kuitenkaan lukuja esittää. Tai mitä oppilaat ja perheet oikeasti hyötyvät, entä miten käy luokkakokojen oppilassiirtojen myötä? Lisäksi peräänkuulutettiin todellista näyttöä selvityksistä, joita sanottiin tehtävän (Takala 2006; Rinta-Nikkola 2006c). Kuten paikallislehdessä kirjoitettiin Levin kuulemistilaisuuden yhteydessä, niin koulun loppuminen olisi kenties helpompi hyväksyä, jos kaupunki osaisi osoittaa kohteen, johon säästetyt varat menevät (Rinta-Nikkola 2006a). Ilmeisesti kuulemistilaisuudet poikkesivat tässä suhteessa toisistaan, sillä ainakin Kampin tilaisuudessa sivistustoimen osalta tuotiin esille lakkautuksen seuraamuksia kylälle ja opetukselle: myönnettiin, että kuljetukset lisääntyvät, rakennuksen jatkokäytöstä tulee ongelma, kylä voi hiljentyä ja koulujen koko kasvaa. Toisaalta nähtiin, että toiminta tehostuu, opetustyö helpottuu yhdysluokkaopetuksen vähetessä ja rahallista säästöä jaettavaa kerhoihin ja opetuksen kehittämiseen (Rinta-Nikkola 2006c).

Koulukuljetukset ja koulumatkojen pituudet huolettivat kyläläisiä. Kunnan mukaan Kurikan kaupungin kuljetuskustannukset kasvavat 30000 euron vuosivauhdilla; koulukuljetuksen piirissä oli tuolloin 344 oppilasta ja keskimääräinen kyydityksen hinta oli 921 €/oppilas (Hakala 2006; Rinta-Nikkola 2006a,b). Kuljetusten organisointiin haettiin kyläläisten taholta vaihtoehtoja muun muassa siten, että muualta voisi tuoda oppilaita kyläkouluille. Esimerkiksi Kampissa ainakin yhden oppilaan ilmoitettiin jo kulkevan kirkolta kylälle ja perhe suunnitteli muuttavansa kylälle (Rinta-Nikkola 2006c).

Oman kylän asioihin keskittymisestä puolestaan viesti se, että kyläläiset itse kummastelivat kylien yhteistyön puutetta. Esille tuodun mukaisesti olisi hyvä pohdita miten lakkautusuhan alla olevat (naapuri)kylät voisivat tukea toisiaan esimerkiksi viemällä lapsiaan toiselle kylälle, jolloin edes yksi koulu saattaisi säilyä. Kuitenkin esimerkiksi näistä kouluista toisiaan lähimpänä olevien Levin ja Kampin yh-

---

teistoimintaa ajatellen suurimpana esteenä nähtiin liian pitkä välimatka (Rinta-Nikkola 2006c; Takala 2006). Kylien ohella yhteistyö myös kylien ja kunnan välillä on tärkeä asia pohdittavaksi tulevaisuuden aluekehitystä ajatellen.

4.3.2 Säästöjen jälkiarviointi

Kampin, Levin ja Polven koulujen lakkauttamisen laskettiin tuovan säästöjä 809 875 euroa viidessä vuodessa. Summa koostuu pääasiassa opettajien palkoista ja kiinteistökuluista (Hakala 2006), kuten lakkautuksissa yleensäkin. Toisin sanoen Kurikan tilanteessa kouluverkon säilyessä ennallaan tarvittaisiin 38-39 opettajaa (ei sisällä virkarehtoria eikä pienluokka- ja erityisopettajia), kun taas ehdotetun suunnitelman mukaan selvittäisiin 34-36 opettajalla (Kurikan kaupunki 2006). Kyse on siis kolmen koulun ja neljän opettajan vähennyksestä.

Säästöjen arviointi on haastavaa. Kyse on lähinnä todellisen säästön suuruusluokan arviosta sen perusteella, miten kyliltä tai kunnasta saadut lisätiedot ovat olleet hyödynnettävissä ja vertailtavissa. Yksi käsitys yhdistämisen taloudellisista vaikutuksista saadaan, kun verrataan kunnan tilinpäätöksen mukaisia opetuksen kokonaiskustannuksia ennen ja jälkeen yhdistämisen; tässä yhteydessä Kampin, Levin ja Polven koulujen sekä "uusien sijoituskoulujen" Kankaan, Paulaharjun, Koiviston ja Miedon lukuja. Vuosi 2006 oli viimeinen kokonainen toimintavuosi lakkautetuilla kouluilla, vuosi 2008 puolestaan viimeinen kouluvuosi "vanhassa" Kurikassa. Seuraavan vuoden alusta toteutuneen Jurvan ja Kurikan kuntaliitoksen myötä syntyi uusi Kurikan kaupunki. Vuosien 2006, 2008 ja 2009 tilinpäätöstietojen mukaiset käyttö- ja kuljetuskustannukset näkyvät taulukossa 5. Taulukossa on myös esitetty arvio koulukiinteistökulujen vaikutuksesta myyntiajankohtaan mennessä.

Opetuksen kustannukset odotetusti laskivat lakkautuksen jälkeisenä vuonna ja nousivat kuntaliitosta seuranneena vuonna. Koulukyydityskulut kasvoivat sivistystoimenjohtajan arvion mukaisesti 30000 euron vuosivauhdilla eli käytännössä 64633 euroa vuodesta 2006 vuoteen 2008. Kuljetettavaa oppilasta kohden kulut kasvoivat 176 euroa. Kuntaliitoksen myötä kuljetuskustannukset nousivat edelleen kokonaisuudessaan, mutta samalla laskivat kuljettavaa kohden kuljetusoppilaiden määrän ansiosta.

Vuosittaisen säästöarvion toteutumiseen päästään kiinni, kun lasketaan vuosien 2006 ja 2008 sekä 2006 ja 2009 välinen opetuksen kokonaiskulujen erotus ja verrataan sitä taulukossa 5 esitettyihin vuosisäästöarvioihin. Lukuvuosi ei seuraa kalenterivuotta, joten vertailulukuina käytetään tässä lukuvuosien 2007-09 säästöarvioita (218 821 € ja 139 387 €) (taulukko 7). Taulukon luvuista voidaan havaita, että vanhan Kurikan viimeinen ja säästöjen ensimmäinen vuosi jää selkeästi tavoitteesta vaikka kertosäästöä saatiinkin. Seuraava "säästövuosi" ja uuden Kurikan ensimmäinen toimintavuosi jää vielä selvemmin miinuksien puolelle. Koulujen myymättömyys syö säästöä entisestään, sillä nämä kiinteistökulut eivät sisälly taulukossa 6 esitettyihin käyttökustannuksiin. Kiinteistökuluihin vaikuttaa ylipäätään se, että kauanko ja moniko kouluista oli myymättä sekä se, että mitkä olivat todelliset kiinteistökulut per koulu. Myyntihinnan voi puolestaan lisätä säästösummaan.

Vaikutus kyseisenä vuonna	2007-08	2008-09	2009-10	2010-11	2011-12	YHT
Palkat, tuntikehyksen väheneminen	-157 000	-82 080	-79 800	-101 460	-103 000	-523 340 €
Kuljetukset	30 000	30 000	30 000	30 000	30 000	150 000 €
Johtajaopettaja (korvaukset + sot.)	-15 900	-15 900	-15 900	-15 900	-15 900	-79 500 €
Johtokunnan palkkiot	-2921	-2921	-2921	-2921	-2921	-14 605 €
<i>Yhteensä</i>	<i>-145 821</i>	<i>-70 901</i>	<i>-68 612</i>	<i>-90 281</i>	<i>-91 821</i>	<i>-467 445 €</i>
Puhtaus- ja ruokahuolto	-63 996	-63 996	-63 996	-63 996	-63 996	-319 980 €
- palkkaus	-750	-750	-750	-750	-750	-3750 €
- tarvikkeet	-3740	-3740	-3740	-3740	-3740	-18 700 €
- ruokahuolto						
<i>Yhteensä</i>	<i>-68 486</i>	<i>-68 486</i>	<i>-68 486</i>	<i>-68 486</i>	<i>-68 46</i>	<i>-342 430</i>
Kokonaiskustannusvaikutus 1	-218 821	-139 387	-137 098	-158 767	-160 307	-809 875 €
Kouluinstituteistö myymättä, jää kuluja/koulu/vuosi keskiarvolla 12 000 € (lämmitys, sähköt yms peruskulut)	12000-36000 (1-3 koulu)	12000-36000 (1-3 koulu)	12000-36000 (1-3 koulu)	12000-36000 (1-3 koulu)	12000-36000 (1-3 koulu)	60 000 – 180 000 €
<i>Kokonaiskustannusvaikutus 2</i>	<i>-206821 – -182821</i>	<i>-127387 – -103387</i>	<i>-125098 – -101098</i>	<i>-143767 – -122767</i>	<i>-148307 – -124308</i>	<i>-757 875 – -593 875 €</i>

Taulukko 5. Kouluverkon taloudelliset vaikutukset säästölaskelman mukaan (Kurikan kaupunki 2006).

Koulu	2006 Käyttökustannukset € (sis. puhtaus, ruoka- ja tilapalvelut)	€/oppilas	2008 Käyttökust. € (sis. puhtaus, ruoka- ja tilapalvelut, hallinnon, kiertävät opettajat)	€/ oppilas	2009 Käyttökust € (sis. puhtaus, ruoka- ja tilapalvelut, hallinnon, kiertävät opettajat)	€/oppilas
Kamppi	176919,39	8164				
Levi	135639,28	6935				
Polvenkylä	167897,01	8735				
Kangas	420127,29	3587	492 707,32	4088,86	539237,12	4420,24
Koivisto	250570,6	5166	330928,98	5705,67	365106	5936,42
Mieto	412426,29	4676	477861,29	6205,99	457270,7	6220,82
Paulaharju	1139333	4541	1363150,30	5530,02	1464010,5	6138,01
YHTEENSÄ	2702912,70 €	5972 (k-a)	2664647,70	5383,64 (ka)	2825624,30 €	5678,87 (k-a)
Koulukul.	361419	1022	426052	1198	640 402	1194

Taulukko 6. Käyttökustannukset lakkautetuilla ja "sijoituskouluilla" vuonna 2006, 2008 ja 2009. Jurvan ja Kurikan kuntaliitos toteutui vuoden 2009 alusta (Kurikan kaupunki 2010a ja b).

Säästö 1 "vanha Kurikka" : 2006-08	2 702 912,70 – 2 664 647,70 € = 38 265 €
Säästö 2 "uusi Kurikka": 2006-09	2 702 912,70 – 2 825 624,30 € = -1 227 116 €
"Yhden vuoden" säästö 1 suhteessa - lukuvuoden 07-08 arvioon, tai - lukuvuoden 08-09 arvioon	38 265 - 218 821 = -180 556 €, eli 82,5 % arvioitua vähemmän 38 265 - 139 387 = -101 122 €, eli 72,5 % arvioitua Vähemmän
"Kahden vuoden" säästö 2 suhteessa - lukuvuosien 07-09 arvioihin	-1 227 116 + 358 208 = -868 908 €, eli 242,5 % arvioitua vähemmän
Koulut myymättä - Kamppi ja Levi 3 kuukautta + Polvi 8 kuukautta = 14 kk > ka 12 000 €/vuosi > 1000 €/kk	-180 556 + (-)14000 = -194 556 € tai -101 122 + (-)14000 = -115 122 €

Taulukko 7. Säästö suhteessa lakkautusta edeltäneeseen vuoteen sekä kunnan laatimiin säästö-laskelmiin. Jurva ja Kurikka yhdistyivät uudeksi kunnaksi vuoden 2009 alusta.

Kampin ja Levin koulut myytiin yksityisille heti lokakuussa 2007 ja Polvenkylän koulu samoin yksityiselle maaliskuussa 2008. Kiinteistökuuluja kertyi täten Kampin ja Levin osalta kolmen kuukauden ja Polvenkylän koulun osalta kahdeksan kuukauden ajalta. Keskiarvolla 1000 euroa kuukaudessa summaksi voi arvioida kertyneen tältä ajalta noin 14000 €. Koulujen myynti tuotti kunnalle yhteensä 93 060 euroa, jolloin tästä lakkauttamisen jälkeisen ajan kiinteistöyhtälöstä voittoa tuli noin 80 000 euroa. Kiinteistökulujen ohella olennainen seikka säästöarvion toteutumissa on se, että toteutuiko lopulta esitetyn neljän vai kuinka monen opettajan toimen lakkauttaminen. Tässä tarkastelua vaikeuttaa se, että "aidoksi" tarkastelujaksoksi jää ainoastaan yksi vuosi, jonka jälkeinen kuntaliitos muutti koko opetustoimen tilanteen.

Opetuskustannusten nousulle on useita selittäjiä. Merkittävin niistä on vuoden 2009 alusta toteutunut kuntaliitos. Paulaharjun koululla toimii nykyisin entisen Kurikan alueen pienluokat sekä koko Kurikan EMU ja EHA –luokat. Erityisopetuksen resursseja siirrettiin Jurvasta ja "uutena" kouluna tuli Peuran koulu, joka ei tosin näy näissä luvuissa. Ruokapalvelukustannuksia nosti keskuskeittiön ruokakuljetusten laajennukset, tilapalvelun kustannuksiin puolestaan vaikutti tehdyt remontit. Lisäksi kuluja ovat lisänneet niin erinäiset valtion toimet, energian hinnan nousut kuin vuotuiset palkan korotukset. Kokonaisuudessaan "uusien sijoituskoulujen" kokonaiskulut olivat kasvaneet vajaan 10 %:a vuodesta 2006 vuoteen 2009. Kaikissa sijoituskouluissa opetusta koskevat käyttökustannukset olivat kasvaneet, Kankaan ja Koiviston kouluissa myös ruoka-, tila- ja puhtauskulut. Sen sijaan Miedon kuin Paulaharjun kouluissa ruokapalvelun kulut olivat pienentyneet ja Miedon koululla vielä tila- ja puhtauspalveluiden kuluissakin oli tapahtunut laskua (Kurikan kaupunki 2010a).

Kunnan mukaan pienennetyt opetusryhmäkoot ja panostus erityisopetukseen (lähinnä Paulaharjun koululla) vievät heti pohjaa vertailulta ja siten pelkkä yleinen kustannusten nousu ei selitä korotuksia. Yhden opettajan lisäys lisää kustannuksia aina noin 50 000 €, kuten esimerkiksi pienluokat, jotka toimivat vain alle 10 oppilaan ryhminä, tai 25 oppilaan 1-2 luokka, joka jaetaan kahdeksi ryhmäksi, tai

---

50 oppilaan 1 luokka, joka jaetaan kahden sijaan kolmeksi. Myös kouluavustajien määrä on tarkastelujakson aikana tuplaantunut, eikä siihen vaikuta Jurva-Kurikka -yhdistyminen. Suurin osa avustajista on Paulaharjun koululla pien- ja erityisluokissa, mutta myös koulujen yleisopetuksen luokissa on avustajia. Paulaharjun koulu pois lukien noin 1-2 avustajaa koulua kohden. Yhden koulunkäyntiavustajan kustannusvaikutus on noin 25-30 000 euroa.

4.3.3 Jälkiarvio

Kurikan kaupunki lakkautti Kampin, Levin ja Polven koulut syksystä 2007. Lakkautuksen taustalla oli kunnan talouden vakauttaminen ja alenevat oppilasmäärät. Päätös pienten koulujen lakkauttamisesta kirjattiin kaupungin uuteen strategiaan, joka hyväksyttiin marraskuussa 2005. Kuulemistilaisuudet järjestettiin huhtikuussa 2006 ja saman vuoden syyskuussa kaupunginvaltuusto hyväksyi ehdotetun lakkautuskataulun 1.8.2007 alkaen. Kymmenessä kuukaudessa oli edetty ehdotuksesta päätökseen. Kiireeseen kohdistunut kritiikki ei ollut täten aivan perusteetonta.

Keskustelu vaihtoehtoisista toimintatavoista käytiin kyläläisten johdolla.

Opetuksen jatkumista kylillä perusteltiin ensisijassa vanhan oppilasrajan (21) säilyttämisellä ja tuon oppilasmäärän ylittymisellä tulevina vuosina niin uusien perheiden turvin kuin esimerkiksi koulukuljetusten vaihtoehtoisella organisoimisella kylille päin. Kylien välistä yhteistyötä perään kuulutettiin, mutta kuulemistilaisuus oli ja on aivan liian myöhäinen hetki sen pohtimiseksi. Vaihtoehtoja haettiin myös kunnallisverosta, mutta verotulojen nosto ei olisi kunnan mukaan riittänyt eikä kunnan muuta henkilöstäkään voinut enää vähentää.

Kaupungilta toivottiin rohkeutta poiketa valtavirrasta ja säilyttää kyläkoulut. Kurikka oli vahvasti ylijäämäinen kunta tuolloin (Rinta-Nikkola 2006d), vaikka lakkautuksia taloudella perusteltiin. Hyvän taloudellisen tilanteen vuoksi myös kuntaliitos alijäämäisen Jurvan kanssa nähtiin mahdollisuutena. Kuntaliitosselvitys oli juuri tehty ja liitosaikeet tiedossa koulujen lakkautusten aikaan, mutta nämä keskustelut (kuntaliitoksen vaikutukset opetusjärjestelyihin tms) ,tai ylipäätään kuntarajat ylittävä opetusyhteistyö, eivät kohdanneet ainakaan käsillä olleen aineiston tai käytyjen keskustelujen perusteella. Toisaalta taloustilanteensa pakottamana Jurva oli jo päättänyt lakkauttaa kaikki loput kyläkoulunsa vastaavasti syksystä 2007 alkaen, joten tältä osin oltiin yhteistyökeskustelun osalta joka tapauksessa myöhässä (Niemenkylä 2010; Wikipedia 2010).

Lakkautuskeskustelu oli kunnan osalta käyty jo siinä vaiheessa kun strategia oli tehty. Se näkyy niin päätösaikataulussa, vaihtoehtottomuudessa kuin kuulemistilaisuuksien muistioiden ylimalkaisuudessaakin. Asukkaita toki kuultiin, mutta ei juuri kuunneltu. Kunta kyllä tiedosti lakkautusten vaikutukset kylille ja toi myös esille uudelleen järjestelyjen etuja, mutta pitkälti valmistautumattomuudesta johtuen ilmaan jäi yhä kysymyksiä vailla selkeitä vastauksia. Todennäköisesti koulun loppuminen olisi helpompi hyväksyä, jos asiasta ja vaihtoehtoista keskusteltaisiin ajoissa ja kunta osaisi osoittaa selkeästi kohteet säästetyille varoille. Lisäksi luottamusta ja päätöksenteon uskottavuutta ajatellen valtuutettujen tulisi osallistua kuulemistilaisuuksiin.

Säästöjen jälkiarviointi on haastavaa ja tässä tapauksessa vaikeusastetta vielä lisäsi kuntaliitos. Kolmen koulun lakkautusten säästövaikutuksista voidaan todeta, että lyhyen aikavälin kertosäästöä saatiin. Käytetyn yksinkertaisen kokonaiskuluvertailun perusteella säästö oli kuitenkin huomattavasti arvioitua vähäisempi ja toteutuneen kuntaliitoksen myötä se menetettiin kokonaan. Koulukiinteistöt saatiin myytyä nopeasti, joten niistä ei lisäkuluja kunnalle aiheutunut. Kunnan mukaan pienennetyt opetusryhmäkoot ja panostus erityisopetukseen ovat tuoneet lisäkuluja. Myös kouluavustajien määrä on tarkastelujakson aikana kaksinkertaistunut kuntaliitoksesta riippumatta. Toki kulut olisivat nousseet joka tapauksessa ja siten kokonaiskulut todennäköisesti vielä suuremmat, mikäli kaikki koulut olisivat jatkaneet. Nyt tehty jälkiarvio on siis nimensä mukaisesti arvio sekini, mutta kuitenkin suuntaa antava avaus.

Kampin, Levin ja Polven koulujen lakkautuksen maaseutuvaikutuksia ajatellen kylät ovat selvinneet tilanteesta hengissä niin kuin aiemmilla kerroilla Kurikassa. Kunta ei ollut toimillaan kyliä lopettamassa, vaikka ensin pitkään jatkuneen lakkautusuhun ja sitten lopullisen lakkautuksen myötä osin osaltaan vesittyikin kylillä tehty ja maakunnallisella kyläohjelmalla edesautettu aktivoimis- ja elävöittämis-työ. Kuntastrategiassa kuitenkin maaseudun kehittäminen yhä mainitaan. Oma asia on sitten se halutaanko koulusta tai sen kohtalosta kylänraitilla vieläkään puhua mitään. Mielenkiintoinen seikka pohdittavaksi puolestaan on se, että mitä vaikutuksia kuntaliitoksella olisi ollut kyläkoulujen asemaan jos kouluverkon tarkistukseen oltaisiin lähdetty liitoskunnissa vasta liitoksen jälkeen.

Koulu on yhä monen yhteisön sydän ja arjen sujuvuuteen suuresti vaikuttava palvelu. Siksi lakkauttamisprosessikin on lähes aina näkyvää ja kuuluvaa. Lakkauttamisen tueksi esitetään sekä selkeitä faktoja että arvioperusteita, joten sekä koulu yhteisöä, kunnallista päätöksenteon sujuvuutta ja uskottavuutta sekä vastavia tulevaisuuden koitoksia ajatellen olisi perusteltua aina tehdä jälkiarvio tapahtuneen toteutuksesta suhteessa suunnitelmiin.

4.4 Siilinjärvi (Pohjois-Savo): Kolmisopen (1907-2007), Kumpusen (1955-2007) ja Jännevirran (1892-2009) koulut

Kolmisopen kylä levittäytyy Varpaisjärventien varteen, alkaen muutaman kilometrin päästä valtatie viidestä ja jatkuen Koivumäkeen saakka. Itäpuolelta kylä rajoittuu Kemiran kaivos- ja allasalueeseen ja lännessä Mehtomäentiehen. Siilinjärven keskustaan on kymmenisen kilometriä. Kolmisopen kylällä on noin 350 asukasta, mutta väestökehitys on ollut laskeva koko 2000-luvun. Ikärakenne on kuitenkin positiivinen, sillä vajaa kolmannes väestöstä on alle 15-vuotiaita ja vain kymmenes yli 64-vuotiaita. Perinteisen maataloustoiminnan ohella kylällä on vilkasta yrittäjyyttä sekä monipuoliset harrastusmahdollisuudet. Kolmisoppi haluaa olla tulevaisuudessakin vireä ja kasvava asumisen ja yrittämisen maaseutukylä (Kolmisopen kyläyhdistys 2005; 2010).

Koulutoimintaa kylällä on ollut jo vuodesta 1907. Nykyinen vuodelta 1954 peräisin oleva kaksikerroksinen koulurakennus on tyypillinen aikakautensa edusta ja vaaleine rappauksineen. Se on ollut kylän toimintakeskus sekä ennen että jälkeen koulun lakkauttamisen. Huolenaihe kylällä on ollut koulukiinteistön säilyminen yhteisenä kokoontumistilana, minkä vuoksi tavoitteena on ollut muuttaa kunnan omistama koulu kylää, yritystoimintaa ja kuntaa palvelevaksi monitoimitilaksi. Alustavaa selvitystyötä on jo tehty Kumpusen kylän kanssa Kyläkoulut monitoimitiloiksi –hankkeessa. Keskustelu ja yhteistyön edistäminen jatkuu niin kunnan kuin naapurikylien kanssa (Kolmisopen kyläyhdistys 2005; 2010; Kolmisopen koulu 2007).

Kumpusen kylä sijaitsee Viitostien länsipuolella, kirkonkylän lounaispuolella. Siilinjärven kuntakeskukseen on matkaa pisimmillään 8 kilometriä ja Kuopion kaupungin keskustaan noin 30 kilometriä. Ennen 1960-lukua Kumpusen kylää ei ollut olemassa, vaan oli Räimän ja Koivusaaren kylät. Aluetta alettiin vähitellen kutsua Kumpusen kyläksi 1960-luvun lopulta lähtien. Koulu alkoi Itälän tuvassa jo 1950-luvun alussa, jolloin syntyi Kumpusen koulupiiri. Vaalea kaksikerroksinen puuverhoiltu koulu rakennettiin kylälle vuonna 1955. Koulu yritettiin lakkauttaa jo 1970-luvun alussa, mutta lopullisesti onnistuttiin vasta neljä vuosikymmentä myöhemmin (Kumpusen kyläyhdistys 2009).

Kumpusen kylän vahvuuksina on asukkaiden ikärakenne ja lapsiperheiden runsaus. Asukkaita on noin 480, joista lapsia ja nuoria kolmannes ja yli 64-vuotiaita vain reilu kuusi prosenttia. Kumpusen kylän väestöstä suurin osa on työssäkäyviä lapsiperheitä. Perinteisen maataloustoiminnan ohella kylällä on vilkasta yrittäjyyttä sekä monipuoliset harrastusmahdollisuudet. Halua kylän kehittämiseen ja asuttamiseen on edelleen. Koulun lakkauttamisen varjo leijuu kuitenkin yhä suunnittelu yllä samoin kuin se, että alue ei ole Siilinjärven kunnan ensisijaisesti asettamaa kasvualuetta. Koulukiinteistö on ahkerasti kyläläisten käytössä ja rakennuksen monikäyttöä monitoimitalona edistetään jatkossakin. Yhteistyön ja vuorovaikutuksen lisääminen kunnan ja kylien kanssa on merkittävä osa tulevaisuuden suunnitelmia (Kumpusen kyläyhdistys 2009).

Jännevirrän kylä on Kuopion ja Siilinjärven raja-aluetta. Se sijaitsee noin 20 kilometrin etäisyydellä Kuopion keskustasta, reilu kymmenen kilometriä Siilinjärven keskustasta, lentokentän läheisyydessä. Pitäjärajoissa vuonna 1925 synnyttiin Kuopion kupeeseen Siilinjärven kunta. Uusi kuntaraja kulki vesistöä pitkin ja halkaisi koulupiirin kahtia. Koulukiinteistö on edelleen Siilinjärven kunnan ja Kuopion kaupungin yhteisomistuksessa ja koulunkäyntialue kahden kunnan alueella. Jännevirrän nykyinen koulurakennus on vuodelta 1965. Asukkaita Jännevirralla on noin 200. Suurin osa väestöstä on työikäisiä ja keski-ikä on 35 vuotta. Alueella asutaan väljästi omakotitaloissa. Jännevirralla on kauppa, mutta pääosa palveluista joudutaan hakemaan muualta, lähinnä Kuopion keskustasta. Liikuntamahdollisuudet ovat hyvät (Kuopion kaupunki 2011; Jännevirrän koulu 2011).

4.4.1 Lakkautusprosessi

4.4.1.1 Taustalla kunnan talous

Synkät pilvet saapuivat Jännevirran, Kumpusen ja Kolmisopen koulujen ylle syyskuussa 2005. Siilinjärven kunnan talous heikkeni kovaa vauhtia ja tilinpäätös uhkasi jäädä 3,5 miljoonaa euroa alijäämäiseksi. Uhkana oli alijäämän kaksinkertaistuminen, jos mitään ei tehdä (Pääkirjoitus 2005a). Kaikki hallintokunnat joutuivat säästökuurille, mutta kovimmin se kouraisi opetusta (Ihatsu 2005c; Pääkirjoitus 2005a). Käytännössä tämä tarkoitti opetustoimen osalta sitä, että oppilaiden oikeus hyvään ja turvalliseen perusopetukseen katsottiin parhaiten voitavan turvata kouluverkkoa supistamalla (Mutanen 2006). Talousohjelman läpivieminen vuosina 2006-2008 antoi selvän suunnan lakkautusaikataululle. Kouluverkkoon painottuvia säästötoimia perusteltiin pääasiassa kuudella tekijällä (Pääkirjoitus 2005a; Kentta-Kohtala 2005a; Mutanen 2006) :

1. Valtio lopetti pienkoululisän maksamisen vuoden 2006 alusta. Sen arvioitiin vähentävän kunnan saamia valtionosuuksia 430000 euroa. Valtionosuudet kasvoivat menoja hitaammin muutenkin.
2. Valtiolta tuli/tulee kunnille jatkuvasti uusia velvoitteita muun muassa päivähoitossa, terveydenhoidossa ja esiopetuksessa.
3. Erilaiset veronkevennykset heikensivät kunnan verotulokehitystä.
4. Energian ja rakentamisen hintojen sekä palkkojen nousu.
5. Koulukeskuksella oli menossa vuosia kestävä miljoonaremontti, jonka päälle olisi tullut Jännevirran ja Kumpusen koulujen 1,6 miljoonan euron (laajennus)remontit.
6. Kokonaisuudessaan kunnan toimintamenot ovat kasvaneet usean vuoden ajan nopeammin kuin toimintatulot. Tuntikehyksillä vajetta ei korjata.

Kunnan laskelmien mukaan koulujen lakkautuksella arvioitiin saatavan noin 530 000 euron säästöt. Se oli määritelty vuoden 2004 tilinpäätöstietojen ja silloisten kuljetussopimusten mukaan. Säästöihin oli laskettu yhdeksän luokanopettajan viran ja kolmen ravitsemistyöntekijä-siivoojan toimen lakkauttaminen sekä kiinteistökulut (Vänninen 2006). Ehdotuksen kouluverkon karsinnasta odotettiin käynnistävän rajun keskustelun. Kunnan vikamiesjohto oli tähän valmistautunut, mutta odotti kullekseen vastaväitteiden ohella myös käyttökelpoisia vaihtoehtoja (Pääkirjoitus 2005a).

4.4.1.2 Tilakartoituksesta kuulemistilaisuuksiin

Elokuussa 2004 koululautakunta asetti kasvualueiden koulujen rehtoreista muodostetun työryhmän, jonka tehtäväksi määriteltiin koulujen tilatarpeiden ja koulunkäyntialueiden arviointi vuoteen 2010 asti (Siilinjärven kunnanvaltuusto 2006). Erityisesti Hamulan, Kasurilan ja Toivalan koulujen oppilasmäärät kasvoivat. Selvitystyön aikana kuitenkin kunnan talous tiukkeni entisestään, minkä seurauksena kou-

---

lulautakunta antoi työryhmälle tehtäväksi selvittää myös säästövaihtoehdot. Kouluverkko-asiassa ei ollut kyse virkamiesten suunnitelmasta vaan kunnanvaltuuston tekemästä päätöksestä (Ihatsu 2005c).

Kouluverkkotyöryhmän tavoitteena oli säilyttää säästöjen avulla nykyinen koulutuksen taso (mm. opetustunnit ja varusteet). Työryhmä selvitti kouluilla vapaana olevat tilat sekä mahdollisuudet koulunkäyntialueiden tarkistamiseen ja koulujen yhdistämiseen. Joidenkin koulujen osalta laadittiin jatkovalmistelujen pohjaksi useampia vaihtoehtoja. Lopullisten säästöjen määrä riippuisi siitä, mitkä vaihtoehdot valitaan jatkovalmisteluun (Siilinjärven kunnanvaltuusto 2006). Sittemmin kouluverkkotyöryhmän kokoonpanoa kritisoitiin siitä, että mukana ei ollut pienten koulujen rehtoreita (Kiviharju 2005b). Epäselväksi jäi sekin saivatko koulujen johtokunnat työryhmän esittämiä erilaisia vaihtoehtoja nähtäväkseen. Ylipäätään kuntaa kritisoitiin vaihtoehtottomasta linjasta (Karvonen 2006; Jännevirran koulun johtokunta 2006). Mitä siis olivat nämä ”joidenkin koulujen osalta jatkovalmistelujen pohjaksi laaditut useammat vaihtoehdot”?

Mahdollinen lakkautus tuli kouluille yllätyksenä. Kolmisopella oppilaita oli riittänyt ja rakennuksen kunto oli hyvä; oli investoitu yli 60 000 euroa viemäröintihin ja imeytyskenttään vuonna 2004 (Koistinen & Hyvönen 2005; Ihatsu 2005b). Myös Jännevirran koulun johtokunnan jäsenten mukaan koulun kunto oli hyvä ja isoja remontteja ei ollut näköpiirissä. Koulun keittiö, viemäröinti, ilmastointi ja lattioita oli kunnostettu viime vuosina. Päiväkoti sijaitsi koulun yhteydessä, joten toiminnallisesti kokonaisuutta pidettiin hyvänä (Ihatsu 2005b). Lyhytnäköinen talousajattelu ihmetytti, kun investointeja ei välttämättä saisi pois myyntihinnassa (Koistinen & Hyvönen 2005). Sivistystoimen mukaan kuitenkin esimerkiksi Jännevirran koulun johtokunta ja koulun johto olivat esittäneet perusparannuksia ennen kuin lakkautuksesta oli tietoa. Samoin Kumpusen koulu oli huonokuntoinen.

Koululautakunta totesi myöhemmin, että jos taloudellisesti olisi mahdollista, paras vaihtoehto olisi pitää jokaisella kylällä oma koulu, jossa kyläläisillä olisi myös mahdollisuus harrastaa. Myönnettiin, että koulua myyessä ei välttämättä saada kaikkia investointeja täysimääräisesti takaisin. Koulua kunnostettaessa ei kuitenkaan ajateltu koulun myyntiä, vaan turvallisuutta ja terveellisyyttä (Siilinjärven koululautakunta 2006). Koulun myyntihinta ei yleensä säästöarvioissa näy, sillä myyntihintaa olennaisempi asia on kiinteistökulujen saaminen pois budjetista.

Toukokuussa 2005 (19.9.) Koivumäen ja Kolmisopen kylien asukkaat koontuivat keskustelemaan Siilinjärven kunnan suunnitelmasta lakkauttaa noin 50 oppilaan kyläkoulu lähivuosina (Uutis-Jousi 2005). Lakkautusprosessi oli koululautakunnan käsittelyssä kuun lopussa (29.9.2005). Lautakunta teki päätöksensä ja sen mukaan Jännevirran koulu lakkautetaan mahdollisesti elokuusta 2009 alkaen ja koulunkäyntialue yhdistetään Toivelan ala-asteen alueeseen. Kumpunen lakkautetaan mahdollisesti jo elokuusta 2007 alkaen (oppilaat Hamulaan tai Siilinlahteen, osa mahdollisesti Kehvoon), samoin Kolmisoppi (Pöljään, osin Kuuslahteen). Uusiksi sijoituskouluiksi kaavaillut Hamulan ja Kasurilan koulut olivat käymässä kuitenkin ahtaiksi, minkä vuoksi käynnistettiin selvitys koulunkäyntialuerajojen muuttamisesta. Kaikista esityksistä pyydettiin koulujen johtokunnilta lausunnot (Ihatsu 2005a; 2005d; Siilinjärven kunnanvaltuusto 2006).

Lokakuun puoliväliin mennessä pidetyissä kuulemistilaisuuksissa riitti kysymyksiä. Kolmisopen tilaisuudessa (4.10.2005) olivat läsnä kunnanvaltuustosta kaksi jäsentä, kunnanhallituksen jäsen, sekä koululautakunnasta jäsen ja puheenjohtaja. Kunta oli panostanut paljon kouluun, mutta sille ei oltu tehty kuitenkaan samanlaista kuntoarviota kuin muille kouluille. Kyläläisiä kummastutti koulun lakkautuksesta koitua noin 165 000 euron säästö (Kiviharju 2005b), kun ketään ei ollut tarkoitus irtisanoa, vaan työtä tarjottiin muista kouluista (Vänninen 2006). Vanhempien omien arvioiden mukaan ylläpitokustannukset, ja samalla todellinen säästö, oli vain noin 45000 € (Koistinen & Hyvönen 2005). Entä mitä kunta säästäisi myymällä koulun eniten tarjoavalla? Arvokeskustelua peräänkuulutettiin talousajattelun rinnalle (Kiviharju 2005b; Koistinen & Hyvönen 2005).

Jännevirran tilaisuudessa (13.10.2005) olivat läsnä kyläläisten ohella kunnanvaltuuston puheenjohtaja, kunnanhallituksen puheenjohtaja, koululautakunnan jäsen sekä viranhaltijoista kaksi rehtoria. Koulun johtokunnan jäsen johti keskustelua (Ihatsu 2005c). Jännevirralla yleisöä ihmetytti mitä säästöä saadaan, jos Toivalaan pitää rakentaa uutta tilaa ja palkata opettajia Jännevirran lapsia varten. Kouluverkkotyöryhmän jäsenen mukaan lisätiloja rakennettaisiin yhdistämisistä riippumatta. Myös oppilasryhmien koko saattaisi Toivalassa kasvaa. Jännevirralla ei oltu tehty kattavaa peruskorjausta. Sen kuntannusarvioksi esitettiin 890000 euroa (Ihatsu 2005c). Kuljetuskustannuksiin arvioitiin selvää nousua, sillä lakkauttamistapauksessa koulun 66:sta oppilaasta 64 joutuisi yli viiden kilometrin koulumatkan takia koulukuljetukseen. (Oppilaaksiotto)alue oli oma selkeä kokonaisuutensa koulun ympärillä (Paukkonen 2005).

Marraskuussa 2005 (3.11.) pitämässä kokouksessaan koululautakunta päätti siirtää mahdollisia lakkautuksia ja koulunkäyntialueiden muutoksia koskevat asiat myöhempään kokoukseen. Asioihin päätettiin ottaa kantaa vasta, kun johtokuntien lausuntoihin ja muihin kannanottoihin oli perehdytty huolellisesti, koulujen peruskorjaustarpeista oli tehty uudet tarkemmat selvitykset ja muut tarvittavat selvitykset olivat käytettävissä (Siilinjärven kunnanvaltuusto 2006).

4.4.1.3 Muodollisia lausuntoja ja näennäisiä vaihtoehtoja

Leimallista Siilinjärven lakkautusprosessille oli kiire. Puhuttiin vuosia 2007-2009 koskevasta luonnoksesta, mutta sitä kohden edettiin kuitenkin määrätietoisesti jo heti keskustelun alettua vuonna 2005 (Pääkirjoitus 2005c). Valtuusto oli tehnyt talouden kuriin saattamisesta päätöksen, jonka mukaisesti nopealla aikataululla piti selvittää ensin taloudelliset perusteet ja vasta sen jälkeen hitaammalla aikataululla siirryttäisiin konkreettisiin toimiin. Aikataulun myönnettiin olevan tiukka kouluja ja kyliäkin ajatellen (Kiviharju 2005d).

Virkamiesjohto oli valmistautunut rajuun keskusteluun, mutta silti lakkautuksen saama julkisuus ja kyläläisten riipeys yllättivät päättäjät. Uutisointia moitittiin liian varmaksi. Julkisuus joka tapauksessa takasi sen, että kyläläisten ja päättäjien välille syntyi tarvittava vuorovaikutus (Pääkirjoitus 2005a; 2005c). Kaikesta huolimatta kunnan virkamiesjohto odotti kuulevansa vastaväitteiden ohella käyttökelpoisia vaihtoehtoja (Pääkirjoitus 2005a). Asetelma oli varsin kohtuuton, sillä kylä-

---

läisten piti lyhyessä ajassa pystyä osoittamaan kunnan ammattilaisten suunnitelmille täydellinen vastine (Pääkirjoitus 2005c). Ihmeteltiin myös sitä, miten koululautakunta selviää lakkautusta koskevasta päätöksenteosta valtavan aineiston ja tiukan aikataulun alla (Pääkirjoitus 2005d). Asioiden valmistelusta taas kertoi kenties jotakin ensimmäisen kauden valtuutettujen kritiikki ”valmiiksi nuijituista” esityksistä (Kentta-Kohtala 2006a, 2006c). Toisaalta paikallisten päättäjien kannalta tilanteen teki epäoikeudenmukaiseksi se, että heidän vastuulleen ja vastattavakseen sysättiin myös heistä riippumattomia laajempia kunnan ja valtion välisiä tulojaon kiemuroita (Pääkirjoitus 2005b). Kaikesta tästä kävi selväksi se, että päättäjien olisi hyvä varata aikaa pätevien ja kansantajuisten perusteluiden esittämiseksi kyläläisille (Pääkirjoitus 2005c). Kaivattiin aikalaisää.

Ei liene ihme, että moni piti koulujen lakkauttamista pienen piirin päättämänä asiana. Koulutoimenjohtajan mukaan oltiin kuitenkin aidosti kuuntelemassa kylien väen mielteitä. Kuulemistilaisuuksien lisäksi lautakunta oli pyytänyt johtokunnilta lausuntoja esityksiin (Kentta-Kohtala 2005b). Mitään ei oltu vielä kouluasioissa päätetty, vaikka uutisoinneista sellaisen kuvan olisikin voinut saada. Nyt oli aika keskustella ja katsoa mitä vaihtoehtoja jää (Ihatsu 2005c). Mutta oliko aikaa ja aikomusta?

Asioiden todellisesta painoarvosta kertoi paljon silloisen kunnanjohtajan toteamus, jonka mukaan kuulemistilaisuuksissa tuotiin esille paljon asioita, mutta tärkeimpiä olivat ensivaiheessa koulujen johtokuntien lausunnot. Ne käytiin tarkasti läpi (Kiviharju 2005d). Myös erään päättäjähastattelun perusteella esimerkiksi kylätoimikuntien ja johtokuntien esityksiä käsiteltiin lähinnä lausuntoina, ei laatijoiden kanssa yhteistyönä työstettyinä varteen otettavina vaihtoehtoina (Kentta-Kohtala 2006c). Lausuntojahan pyydettiin myös koulujen johtokunnilta, joten sikäli oltaisiin oltu samalla viivalla.

Olenneimmiksi luonnehdituissa koulujen johtokuntien lausunnoissa oltiin koulujen jatkamisen kannalla. Kolmisopen koulun johtokunta (2005) esitti koululautakunnan lakkauttamisesityksen perumista. Koulunkäyntialueen oppilasmäärät tuleville vuosille oli selvitetty tarkasti ”talo talolta”, ja luvut poikkesivat kunnan suunnittelutoimiston arvioista. Lisäksi vaadittiin selkeää suunnitelmaa sekä Kuuslahteen että Pöljälle ohjattavien oppilaiden määristä, oppilasmäärien vaikutuksista koulujen luokkakokoihin sekä Hökösen koulupiirin muutosehdotuksen vaikutuksista Pöljään. Koulutoimelta pyydettiin myös tarkempia suunnitelmia muun muassa Kuuslahteen ja Pöljälle ohjattavien lasten määrästä ja kuljetuskustannuksista ja vaikutuksista. Samoin kiinnosti paljonko valtionapu muuttui oppilasta kohden ”pienkoululisän” poistuttua (Kentta-Kohtala 2005c).

Vastaavasti Jännevirran osalta tiedot nykyisistä ja tulevista oppilasmääristä poikkesivat koulun ja suunnittelutoimiston ennusteista. Jännevirran johtokunta vaati talouden tasapainostusta suunnitelleen työryhmän muiden säästövaihtoehtojen tuomista keskusteluun mukaan. Vaihtoehtoja ei kuitenkaan oltu tuotu julki (Jännevirran johtokunta 2005). Lisäksi kylällä kritisoitiin sitä, että lakkautusluonnoksessa oli mainittu koululle tehdyn kuntoarvio, jota ei kuitenkaan oltu tehty. Sen sijaan oli arvioitu mitä maksaa koulun laajennus ja peruskorjaus nykyiseen koulujen laatu-tasoon (Kentta-Kohtala 2005c).

Kumpusen koulun johtokunta ehdotti, että jos koulua ei lakkautettaisi niin oppilaita voitaisiin siirtää muualta sinne. Suunnitelman mukaan kumpuslaisia oltiin siirtämässä Hamulan kouluun, joka poti jo valmiiksi positiivista oppilasongelmaa (Ihatsu 2005d). Kumpusen kohdallakin oppilasmääräennusteissa oli eroa laatijasta riippuen. Lisäksi kuntoarvion vastaisesti johtokunta piti koulua hyväkuntoisena. Lisäkuluja tulisi myös oppilaiden joutuessa kuljetusten piiriin. Nyt kuljetuksia ei tarvittu (Kentta-Kohtala 2005c).

Johtokuntien esittämiin lausuntoihin koululautakunta vastasi muun muassa siten, että mitä useampaan kouluun oppilaat sijoitetaan, sitä suuremmat ovat kustannukset. Suurimmat säästöt saataisiin koulujen yhdistämällä (Siilinjärven koululautakunta 2006). Lisäksi kunnanhallituksesta muistutettiin, että muutoksessa koko Siilinjärven kunnan oppilasmäärä pysyy ennallaan. Koulut ja opettajien virat ovat vain eri kohdissa kuin oppilaat, minkä vuoksi kokonaisuus oli järjestettävä uudelleen (Ihatsu 2005e). Uudelleen järjestelyn voisi tehdä eri tavoin, joten käytiinkö siirto-uruleissa todella kaikki vaihtoehdot läpi?

4.4.1.4 Kyläen elinvoimaisuus

”Maaseutumaisuus, hyvät peruspalvelut ja monipuoliset harrastusmahdollisuudet ovat osa kunnan imagoa”. Kolmisopella kyläläiset olivat tarttuneet tähän kunnan nettisivuilla olevaan tekstiin, jonka pitävyyttä nyt tivattiin (Kiviharju 2005b). Kylillä luotettiin kunnan haluun pitää maaseutukylä vireinä ja toimivina. Niinpä kylän elinvoimaisuuden säilyttämiseksi kaivattiin myös kunnalta suunnitelmia (Kentta-Kohtala 2005c) mahdollisen koulun lakkautuksen toteutuessa.

Kylän oman koulun katsottiin vaikuttaneen ratkaisevasti monen perheen päätökseen muuttaa Kolmisopen kylälle (Koistinen & Hyvönen 2005). Lisäksi Kolmisopella ihmeteltiin keväällä 2005 järjestettyä *Onnensoppi* -kyläsuunnitelman tiedotustilaisuutta, johon osallistunut kunnan virkamiesjohto suhtautui asiaan myötämieleisesti (Kiviharju 2005a). Koulujen lakkautus ei ollut tiedossa kyläsuunnitelmaa kirjoitettaessa (Kolmisopen kyläyhdistys 2005), mutta nyt kyläsuunnitelmassa mainittu yhteistyö koulun läheisen Kemiran, kunnan ja kylän yhteisen EU-projektin eteen oli pysähdyksissä koulukeskustelun takia. Tästä huolimatta silloinen kunnanjohtaja toivoi asiaa ylläpidettävän jatkossakin, koska kyläkoulu on erityisasemassa Kemiran läheisyyden vuoksi. Toisaalta samassa yhteydessä hänen mukaansa koulu ei kuitenkaan ollut välttämätön asutuksen ja elinkeinojen kannalta. Itse kyläsuunnitelman heikkoutena puolestaan oli elinkeinomahdollisuuksien realismi (Kiviharju 2005b).

Jännevirrallakin lakkautus koettiin asukkaiden pettämisenä, sillä oppilasmäärä oli pysynyt tasaisena kylälle muuttaneiden lapsiperheiden voimin. Lisäksi Jännevirran koulu oli Siilinjärven ja Kuopion yhteisomistuksessa ja koulun tuolloisesta 65 oppilaasta 20 tuli Kuopion puolelta (Ihatsu 2005b). Kumpunenkin nähtiin kasvavana kylänä ja siksi koulun johtokunnan mielestä kylän ja koulun kehittämismahdollisuuksia olisi pitänyt tutkia koulun lakkauttamisen sijaan (Kentta-Kohtala 2005c).

Samoin Kumpusen kylä katsoi olevansa kasvava kylä ja siksi johtokunnan mielestä kylän ja koulun kehittämismahdollisuuksia tulee tutkia koulun lakkauttamisen sijaan (Kentta-Kohtala 2005c). Kumpusella lapsien määrän kasvuennuste perustui osaltaan Harjamäen kolmosalueen kaava-alueen mahdolliseen rakentamiseen. Virallista rakentamispäätöstä ei kuitenkaan ollut, vaan rakentamisen painopiste on/oli eteläisellä kunnan osalla. Kunnanjohtajan mukaan Kumpusen kylälle olisi sijaintinsa takia tulijoita ilman kouluakin (Kiviharju 2005c).

Kaiken kaikkiaan ratkaisut ovat kylälieden kannalta isoja asioita, mutta kyse ei ollut ilkeydestä. Kunnanjohtaja ei pyrkinyt kuitenkaan kiistämään sitä, että kyläkoulun takia moni on muuttanut kylälle ja lakkautuksen myötä saattavat mennä myös harrastusmahdollisuudet (Kiviharju 2005b). Kylälieden väki ei selityksiin taipunut.

4.4.1.5 Suoraa vaikuttamista, aikalisä ja yksi päätös keskustelulle

”Ihmisten mielenkiinto yhteiskuntaa kohtaan kohdistuu hyvin rajattuihin tilanteisiin”, huomioitiin eräässä pääkirjoituksessa osuvasti. Mikä muu asia (kuin koulu) saa ihmiset lähtemään yhtä pontevasti tupailtoihin (Pääkirjoitus 2005b). Myös kunnanjohtaja havaitsi, että nykyisessä yhteiskunnassa on äärettömän vaikea tehdä muutoksia hyvinvointipalveluihin. Koulupalveluiden kohdalla muutoksen tekeminen vaikutti olevan kaikkein vaikeinta (Kiviharju 2005d).

Toukokuun (2005) koululautakunnan kokouksen käynnistämää lakkautusprosessia seurannut kylätoimikuntien ja koulujen johtokuntien mittava selvitystyö osoitti puutteita valmistelussa, joten koulujen lakkautusaikeille tuli marraskuussa (2005) aikalisä. Siilinjärven koululautakunta päätti yksimielisesti lykätä kolmen kyläkoulun lakkautusesityksen käsittelyn joulukuulle (2005). Lautakunta halusi, että kolmen koulun peruskorjaustarpeista tehdään tarkemmat kuntoarviot, uudet oppilasennusteet ja säästölaskelmat tarkennetaan. Lisäksi koulunkäyntialueita täytyy tarkistaa, eli minne lakkautettavien koulujen oppilaat siirrettäisiin opiskelemaan ja minne niin sanotuista vastaanottokouluista oppilaat mahdollisesti täytyisi siirtää (Kentta-Kohtala 2005c). Koulutoimenjohtajan mukaan lakkautusasioissa oli niin paljon selvitettävää, ettei päätösehdotusta pystytty kirjoittamaan lautakunnan jäsenille lähetettyyn esityslistaan. Ei esimerkiksi ollut vielä tiedossa milloin kunta pystyy rakentamaan uusia lisätiloja Toivalan koululle. Jännevirtaa taas ei voitu lakkauttaa ennen kuin lisätilat ovat valmiit (Ihatsu 2005a).

Tammikuussa 2006 tuli toinen aikalisä. Kunnanhallitus päätti kokouksessaan, että koulujen lakkautusesityksiä käsitellään vielä perusteellisesti parinkymmenen keskeisen päättäjän iltakoulussa. Siihen osallistui hallituksen lisäksi kunnanvaltuuston puheenjohtajat sekä valtuustoryhmien puheenjohtajat ja johtavat viranhaltijat. Yhteisen näkemyksen löydyttyä asia tuli hallituksen käsittelyyn helmikuun puolivälissä. Yksi syy käsittelyn siirtämiseksi oli kirjelmä, jossa kritisoitiin lakkausasian käsittelyä epädemokraattiseksi ja työryhmässä istuneiden rehtoreiden jääviyttä. Kunnanhallituksen mukaan rehtorit eivät osallistuneet virallisten kokousten päätöksentekoon. Kirjelmän väitteet kumottiin muutenkin (Kentta-Kohtala 2006d). Iltakouluun ei kaikesta päätellen ollut kutsuttuna asukasedustajia kohdekyliiltä ja -kouluilta.

Kylillä lakkautusprosessi haluttiin pysäyttää kokonaan. Kolmen koulun yhteisöt pitivät yhteisen kokouksen ja päättivät kuntalaisaloitteen tekemisestä valtuustolle. Siinä esitettiin, ettei kouluja saa lakkauttaa ja vaadittiin kiireetöntä selvitystä siitä, millä muulla tavalla kunta voisi säästää (Kentta-Kohtala 2005b). Kuntalaisaloitteen allekirjoitti kaikkiaan 576 Jännevirran, Kumpusen ja Kolmisopen koulunkäyntialueen kuntalaista. Allekirjoittaneiden mielestä todellista tarvetta lakkautuksiin ei ollut. Selvitystyö oli tehty kiireesti sisältäen virheellistä tietoa, kyläkoulujen yhteiskunnallinen arvo olisi otettava huomioon, vaadittiin aikalisää vuoteen 2009 asti. Aloitteessa ehdotettiin koulukäyntirajojen muuttamisella oppilaiden ohjaamista pienempiin kouluihin (laajennuksilta vältyttäisiin) (Hosainoff 2005). Koululautakunnan vastineen mukaan oppilaita oli jo ohjattu suurista kouluista pieniin kouluihin (Kentta-Kohtala 2006b). Lisäksi aloitteessa ehdotettiin, että kyläkoulujen yrityskummit voisivat tukea kouluja taloudellisesti ja olla muutenkin yhteistyössä. Myös seutukuntayhteistyötä peräänkuulutetaan. Viimeisenä keinona ehdotettiin kunnan tuloveroprosentin korottamista 0,25 %:lla. Korotuksella saatavat verotulot olisi käytettävä kyläkoulujen säilyttämiseen (Hosainoff 2005). Verotulojen ohjattu kohdentaminen olisi ollut tietenkin epätasa-arvoista ja mahdotonta, koska kyse ei ollut kunnan ainoista kouluista.

Tammikuun lopussa (28.1.) järjestettiin vielä mielenosoitus kyläkoulujen puolesta. Kutsu lähetettiin myös kunnanvaltuutetuille ja kunnan virkamiesjohdolle, joiden toivottiin tulevan paikalle kylien terveisiä kuulemaan (Uutis-Jousi 2006). Mielenosoitusmarssille osallistui noin parisataa henkeä. Sattumalta samaan aikaan torilla olivat Niinistön ja Halosen taustajoukot presidentinvaalikiertueella, mikä arvatenkin vei päättäjien huomiota kouluasialta (Timonen 2006a).

Elokuussa 2006 pohdinta koulujen kohtalosta sai pisteen. Kolmisoppi, Kumpunen ja Jännevirta päätettiin lakkauttaa niin kunnanhallituksessa kuin kunnanvaltuustossakin. Kokonaisina valtuustoryhminä lakkautusta vastustivat Vihreät ja Vasemmistoliitto, Kokoomus taas pysyi yhtenäisenä lakkautuksen puolestapuhujana. Muissa valtuustoryhmissä syntyi enemmän tai vähemmän hajaannusta (Kiviharju 2006b; Hartikainen 2006a).

Jälkipyykkiä riitti kuitenkin pestäväksi. Koulujen lakkautuspäätös poiki valituksia niin täytäntöönpanon kieltämisestä kuin kunnallisasiastakin. Asiat menivät aina Korkeimpaan hallinto-oikeuteen asti, joka kuitenkin ratkaisuisaan vuonna 2009 (KHO 2007 ja 2009) hylkäsi lopulta valitukset. Kuntalain 98§:n mukaan päätös voidaan panna täytäntöön ennen kuin se on saanut lainvoiman. Täytäntöönpanoon ei kuitenkaan saa ryhtyä jos oikaisuvaatimus tai valitus käy täytäntöönpanon johdosta hyödyttömäksi taikka jos oikaisuvaatimuksen käsittelevä toimielin tai valitusviranomainen kieltää täytäntöönpanon. Hallinto-oikeus on voinut mainitun lainkohdan nojalla hylätä täytäntöönpanon kieltämistä koskevan hakemuksen.

Tässä ja kuntasiassa aiemmin jo Kuopion hallinto-oikeus päättyi samaan ratkaisuun (Kuopin HO 2008 ja 2007). Asian valmistelun ei katsottu olevan sillä tavoin puutteellista tai harhaanjohtavaa, että päätös olisi syntynyt virheellisessä järjestyksessä. Vaikutusmahdollisuuksien varaamisessa on menetelty kuntalain 27§:n ja hallintolain 41§:n edellyttämällä tavalla. Selvitystyöryhmän toiminnassa kyse on ollut asian alustavasta selvitystyöstä, joten hallintolain 28§:n esteellisyyssäännökset eivät

tule sovellettavaksi. Mainitut valtuutetut eivät olleet esteellisiä, ja kuntalaisaloitekin oli valtuutettujen tiedossa sen ratkaistaessa koulujen lakkauttamista koskevaa asiaa, vaikka kunnanhallitus ei saattanutkaan asiaa valtuuston käsiteltäväksi kuuden kuukauden määräajassa.

Vajaassa vuodessa oli edetty selvityksestä lakkautuspäätökseen, mutta jälkipyykkiä pestiin vielä seuraavat kolme vuotta. Lakkautusprosessi kesti lopulta koko talouden tasapainottamisohjelman (2007-2009) toteutusajan. Ajoissa aloitettu nopeaan aikatauluun pyrkinyt prosessi kompastui heikkoon valmisteluun ja ennakoitua aktiivisempaa asukasosallistumiseen, jolloin lopulta aikaa, työaikaa ja resursseja kului suunniteltua enemmän. Syntyi kuluja, jotka eivät sisältyneet esitettyihin arvioihin lakkautuksen tuomista säästöistä ja uudelleen järjestelyjen kuluista.

4.4.2 Säästöjen jälkiarvio

Kunnan laskelmien mukaan koulujen lakkautuksella arvioitiin saatavan noin 530 000 euron säästöt. Se oli määritelty vuoden 2004 tilinpäätöstietojen ja nykyisten kuljetussopimusten mukaan (Vänninen 2006). Kunnan talouden tasapainottamisohjelmassa hallintokuntien esitysten mukaan opetus- ja vapaa-aikapalveluilla menovähennystarve oli kolmelle vuodelle noin miljoona euroa. Keskeiset toimenpiteet kustannusten kattamiseksi opetus- ja vapaa-ajantoimen osalta liittyivät henkilö- ja kouluverkkojärjestelyihin (Siilinjärven kunta 2006) (taulukko 8).

	Menovähennystarve	Keinot: Opetuspalveluiden sihteerin eläköityminen	Kolmen koulun lakkauttaminen (9 opettajaa + 1,5 hlöä siivoja + ruokahuolto)	Muiden tulosalueiden säästöt
2007	-166 000 – (-) 180 000 €	-17 000 €	-140 400 €	-13 000 €
2008	-374 000 – (-) 337 000	-29 000	-337 500	-13 000
2009	-456 000 – (-) 497 000	-29 000	-403 800	-13 000

Taulukko 8. Menojen kasvua hillitsevät keskeiset toimenpiteet ja niiden kustannusvaikutukset opetus- ja vapaa-ajantoimen osalta.

Laskelmissa lähdettiin siitä, että muutokset eivät lisää Pöljän, Siilinlahden tai Toivalan henkilöstö- tai kiinteistökustannuksia. Säästöihin oli nyt laskettu yhdeksän luokanopettajan viran ja kolmen ravitsemistyöntekijä-siivoajan toimen lakkauttaminen sekä kiinteistökulut. Ketään ei ollut tarkoitettu irtisanoa, vaan heidät sijoitettiin avoimiin virkoihin ja toimiin muissa kouluissa (Vänninen 2006). Lisäksi kunnan investiohjelmaan sisältyi jo vuosina 2008-2009 Toivalan koulun laajennus, johon esitettiin varattavaksi 2,6 miljoonaa euroa (Kiviharju 2006b, 2006c). Jännevirran koulun kohdalla oma lukunsa oli myös tuleva siltaratkaisu, joka lohkaisi koulun tontista merkittävän palan (Kentta-Kohtala 2005a). Säästöjä tarvittiin ja vaihtoehtoja punnittiin:

-
- Jos kouluilta ei lainkaan säästetä, joutuvat muut hallintokunnat (kokonaan) maksamiehiksi (Kentta-Kohtala 2006b; Kiviharju 2006b, 2006c; Vänninen 2006).
  - Jos esitettyjä kouluja ei lakkauteta, olisi kuntoarvion mukaan kouluille varattava peruskorjaamisiin lähivuosina 915000 euroa. Lisäksi tulisivat mahdolliset Jännevirran ja Kumpusen laajennukset, jolloin yhteissummaksi olisi tullut 1,6 miljoona euroa. Opetuksen peruskulut tietysti säilyisivät.
  - Jos taas säästösomma kohdistettaisiin kaikkiin kouluihin, se vastaisi 14 opettajan viran kustannuksia. Tämä puolestaan merkitsisi 14 opetusryhmän yhdistämistä, eli vähintään yksi joka koululla. Lisäksi luokkakoot suurenisivat (myös suuria eroja: Kumpusen 12 oppilaasta Hamulan 40 oppilaaseen), opetuksen taso laskisi, perusopetuslain noudattaminen vaikeutuisi ja valintakurssien tarjonta supistuisi. Koulujen rehtoreiden mukaan erityisopetusta ei voinut vähentää (Siilinjärven kunta 2006).
  - Säästö olisi todennäköisesti joka tapauksessa pois jonkun koulun opetuksesta.

Sivistystoimenjohtajan mukaan hankalista vaihtoehdoista ei jäänyt jäljelle muuta kuin koulujen lakkauttaminen. Suurimmat säästöt saataisiin koulut yhdistämällä. Muulla tavoin koko koulujärjestelmä opetuksineen olisi huonontunut (Kentta-Kohtala 2006b; Siilinjärven koululautakunta 2006). Yhdistettäväksi esitettyjen pienkoulujen ei katsottu muutenkaan pystyvän tarjoamaan nykyajan vaatimukset täyttävää oppimisympäristöä (Kentta-Kohtala 2005a).

Koulukohtaisesti lakkautuksilla saatavaksi arvioidut säästöt jakautuivat siten, että Jännevirran koulun lakkauttamisella saadaan vuoden 2004 tilinpäätöksen mukaan noin 200 000 euron vuosittaiset säästöt. Ruokapalveluissa oli otettu huomioon palkkasäästöt. Kolmisopen osalta säästöarvio oli 164000 euroa. Laskelmaan oli otettu mukaan ainoastaan palkkasäästöt ja kiinteistökustannukset. Oppilaskohtaiset kustannukset oli vakioitu. Kolme oppilasta tarvitsi kyydityksen Kuuslahteen taksaan Kuuslahden koulun kuljetusten keskihinta. Pöljälle menevien kuljetushinta olisi koulun keskihinnan mukaan. Jos Kuuslahteen menee enemmän, pienenevät kulut. Kumpusen säästölaskelma oli vastaavin perustein 166000 € (Siilinjärven koululautakunta 2006).

Alenevan oppilasennusteen mukaan koulutoimen menojen arvioitiin lisääntyvän kumulatiivisesti 180000 eurolla vuoteen 2010 mennessä (2006-2010 tekee 36 000 €/vuosi). Joustavat (Toivalan ja Vuorelan yläkouluja koskevat) koulunkäyntialueet käyttöön ottamalla voitaisiin kuitenkin saavuttaa jopa 270 000 säästöt. Koulunkäyntialueen muutos antaisi kunnalle mahdollisuuden ohjata oppilaita siihen kouluun, jossa kulloinkin on tilaa ja näin välttyään muun muassa laajennusremonteilta. Kunta arvio koulumatkojen säilyvän muutosten jälkeenkin valtakunnallisesti mitattuna kohtuullisena (Kentta-Kohtala 2005a).

Koulujen kuntoarvioiden mukaan kouluilla riitti korjattavaa. Arvion teki ulkopuolinen taho (ISS) puolueettomuussyistä (Kiviharju 2005c). Tähän oli tarvetta, sillä ensimmäinen, "kunnan vaivihkaa teettämä", korjausarvio oli esimerkiksi Jän-

---

nevirran osalta 890 000 euroa. Nyt summa oli 334 000 euroa (Jännevirran koulun johtokunta 2006). Kuntoarvioissa toimenpide-ehdotukset oli laadittu 10 vuoden aikajaksolle pääpainon ollessa kuitenkin lähimpien viiden vuoden aikana. Kiireelliset korjaustyöt oli sisällytetty kuluvan vuoden (2006) kustannuksiin (ISS 2006 a,b,c). Kuntoarvioiden mukaan suurimmat korjaustarpeet kohdistuisivat koulujen lämpö-, vesi- ja ilmastointilaitteistoihin ja putkistoihin sekä sähköihin. Kuntotutkimukset tehtäisiin ensin ja peruskorjaukset, laitteiston uusimiseen vuonna 2008. Kustannuksia kolmelle koululle tulisi 915 000 € (ka 305 000 €/ koulu). Kunnan rakennusmestarin mukaan korjaustarvetta ei olisi ollut kuitenkaan viiteen vuoteen (Kentta-Kohtala 2005d), joten kolmen eri-ikäisen koulun remonttitarpeen ajoittuminen keskelle talouden tasapainostusohjelmaa on tietysti kysymyksiä herättävää.

Talkootyön arvo jää usein huomiotta koulujen taloudesta ja taloudellisuudesta puhuttaessa. Kylätoimikuntien lausunnoissa tuotiin esille muun muassa se, että Kumpusella oli laskettu kylän väen keränneen vuodesta 1990 lähtien erilaisilla tempauksilla varoja koulun toiminnan tukemiseen noin 375 000 euroa (1990-2005 tekee 25 000 €/vuosi). Niin sanotun koulurahaston kautta oli hankittu koululle välineistöä kuten atk-laitteita, äänentoistolaitteita ja soittimia sekä kustannettu leirikouluja, retkiä ja konsertteja. Kaikki kyläkoulut ja johtokunnat korostivat myös kyläkoulujen yhteistyön, Siiliverkon, merkitystä (Kentta-Kohtala 2005c; Kiviharju 2006d). Toki kaikilla kouluilla varoja kerätään tavalla tai toisella.

Opetuksen kokonaiskuluja vertailemalla olisi saanut muodostettua yhden jälkiarvion kokonaiskulujen muuttumisesta suhteessa säästölaskelmiin. Siilinjärven koulujen lakkautusten osalta ei ollut kuitenkaan mahdollista arvioida muiden kohdekoulujen tapaan säästöjen toteutumista opetuksen kokonaiskuluja vertailemalla. Pyynnöistä huolimatta Siilinjärven kunnasta ei saatu tilinpäätökseen perustuvia vuosittaisia koulukohtaisia kokonaiskustannustietoja vuosilta 2006 – 2009, eli ajalta ennen ja jälkeen lakkautuksen. Sivistystoimen mukaan esitetty tapa arvioida säästöjen toteuttamisesta ei antaisi oikeaa kuvaa ainakaan Siilinjärven kohdalla, koska näin monien vuosien aikana koulutoimessa tapahtuu hyvin paljon muutoksia oppilasmäärän kasvun ja eri kouluihin eri vuosina tulevien ikäluokkien suuruuksien vaihteluiden vuoksi. Siilinjärvellä säästöt laskettiin ja todennettiin tilinpäätöstietojen perusteella.

Niinpä nyt edetään sen mukaan mitä tiedossa on. Ja tiedossa on, että henkilöstökulut säästyivät suunnitellusti, sillä henkilökunta pystyttiin sijoittamaan avoimiin virkoihin ja toimiin. Nämä virat ja toimet vapautuivat esimerkiksi eläkkeelle jäännistä tai paikkakunnalta poismuuton vuoksi. Kiinteistöt puolestaan jäivät kunnalle lakkautuksen jälkeenkin, mikä on säilyttänyt kiinteistökulut. Kuljetustarve kasvoi ja kunnan mukaan kuljetustarpeen kasvu oli otettu huomioon säästölaskelmissa, mutta selvää käsitystä lopullisesta oppilasmäärästä tai kuluista ei ole.

Toteutuvista korjauksista oli esillä Toivalan laajennus. Kunnan mukaan koulun laajennustarve perustui uuteen Haaparinteen asuinalueeseen. Joustavien koulunkäyntialueiden käyttämisen tuomia säästöjä (270 000 €) ei puolestaan liitetty koulujen lakkautuksesta saataviin säästöihin. Kuntoarvion mukaan lakkautusuhan alla olleille kouluille olisi täytynyt varata lähivuosien peruskorjauksiin 915 000 euroa. Mahdolliset Jännevirran ja Kumpusen laajennukset olisivat nostaneet yhteis-

---

summaksi 1,6 miljoona euroa. Korjauskuluja ajatellen jokainen koulu on tietysti oma yksikkönsä ja korjaustarve määrittyy koulun kunnan mukaan. Yleisesti voidaan taas todeta, että on halvempi korjata yhtä koulua kuin kahta tai useampaa. Tästä huolimatta ja vertailukelpoisuuden kannalta olisi ollut mielenkiintoista nähdä saman aikavälin korjausarvioit myös sijoituskoulujen osalta.

Talkootyö voi sekin olla rahallisesti merkittävää, mutta siihen ei kiinnitetä tosissaan huomiota. Koulujen keräystoiminta suuruus vaihtelee tietysti vuosittain melko paljon, eikä kunnan talousarvioita voida rakentaa talkootyön varaan, mutta toteutuessaan talkootyö ja varainkeruu on joka tapauksessa osa koulun taloutta. Lisäksi pitkäksi venynyt lakkautusprosessi aiheutti ylimääräistä työtä, joka oli kylille talkoota, mutta kunnalle virka-aikaa. Sivistystoimen mukaan tästä ei kuitenkaan lisäkustannuksia aiheutunut.

Todellista loppusummaa voi siis edelleenkin vain arvioida, mutta tiedossa olevien asioiden perusteella selvää on ainakin se, että myymättä olevien koulujen kiinteistökulut jäivät yhä kunnalle. Käytännössä noin 12 000 euroa per koulu per vuosi. Suuremmilta korjauksilta ja laajennuksilta kuitenkin vältyttiin, joten näinä budjetoimattomina kuluina säästyivät tuleville vuosille 915 000 – 1 600 000 euroa muuhun käyttöön.

4.4.3 Jälkiarvio

Kolmisopen, Kumpusen ja Jännevirran koulujen lakkauttamiseen johtanut prosessi lähti liikkeelle tilanteesta, jossa Siilinjärven kunnan kouluista osassa oli positiivinen oppilastilanne ja osassa taas negatiivinen oppilasennuste. Oppilaat, opettajat ja tilat olivat ikään kuin väärissä paikoissa. Oli aika kartoittaa vajakäyttöiset resurssit ja miettiä uudelleen järjestelyjen tarve ja mahdollisuudet. Selvitystyön aikana kuitenkin kunnan talous tiukkeni entisestään, minkä seurauksena koululautakunta antoi työryhmälle tehtäväksi selvittää myös säästövaihtoehdot.

Kouluverkon tarkistukseen johtanut talouden heikkenemistä selitti erilaiset valtion toimet pienkoululisän poistamisesta palveluiden järjestämisvelvoitteisiin ja verotuksen kiristymiseen, sekä energia- ja palkkakulujen jatkuva nousu. Oma osansa kokonaisuudessa oli myös lähivuosien mittavilla kouluinvestoinneilla. Opetuksen laadun nimissä opettajien määrää ja ryhmäkokoja ei haluttu karsia minimiin, mutta ei myöskään haluttu enää ylläpitää vanhanaikaisiksi luonnehdittuja kyläkouluja.

Kouluverkkotyöryhmän tehtävänä oli esittää vaihtoehtoisia ratkaisuja kouluverkon järjehtämiseksi. Lisäksi kunta kaipasi kuulevansa vaihtoehtoisia esityksiä kyläläisiltä. Kyläläiset toivoivat puolestaan kunnalta vaihtoehtoja myös kylien ja maaseudun kehittämiseksi. Lakkautusten vaikutukset kylille myönnettiin ja kyläsuunnitelmiakin arvostettiin, mutta painoarvoa tällä keskustelulla ei ollut eikä kunnalta vaihtoehtoja kylien kehittämiseksi saatu. Sen sijaan säästöjen saamiseksi esitettiin erilaisia ratkaisuja, kuten kaikkia kouluja koskeva virkojen, opetusryhmien ja tuntikehyksen karsiminen tai lakkauttamatta jättämisen vaikutukset.

Kyläläiset puolestaan toivat koulujen säilyttämiseksi esille omia vaihtoehtomallejaan, kuten kuljetukset kyläkouluille, koulujen yhteiskunnallisen merkityk-

---

sen noteeraaminen, yrityskummien taloudellinen tuki, seutuyhteistyö ja tuloveroprosentin korottaminen. Tilankäytön järjestelyjä ajatellen kunnan ajama joustavien koulunkäyntialueiden perustaminen oli lähimpänä yhteistä näkemystä. Muuten ajatukset eivät käyneet yksiin eikä todellista kompromissia löytynyt. Lopputulos oli kunnan tai kylän näkökulmasta riippuen aina sama: koulujen lakkauttaminen tai säilyttäminen olisi paras ratkaisu.

Ajoissa aloitettu nopeaan aikatauluun pyrkinyt prosessi kompastui heikkoon valmisteluun ja ennakoitua suurempaan asukasaktiivisuuteen. Kuten kunnanjohtaja arveli, niin koulun lakkauttaminen lienee yksi vaikeammista palveluratkaisuista. Oman koulun eteen ollaan valmiita tekemään töitä, tietoa on, sitä saa ja sitä myös osataan etsiä. Keskustelua ja avoimuutta on siis turha vältellä. Tarvitaan aikaa, jotta saadaan perusteltuja esityksiä ja loppuun asti mietittyjä ratkaisuja. Täytyy tietää minne lapset menevät ennen kuin heidät lähetetään koulutielle. Siilinjärven tilanteessa havaittujen epäkohtien tarkentamiseen kului lopulta aikaa, työaikaa ja resursseja suunniteltua enemmän. Todennäköisesti syntyi kuluja, jotka eivät sisällyneet esitettyihin arvioihin lakkautuksen tuomista säästöistä ja uudelleen järjestelyjen kuluista. Virkatyöaikaa ei voi kuitenkaan laskea säästöiksi tai kustannuksiksi, koska esimerkiksi kouluverkon tarkistuksen voi katsoa sisältyvän normaaliin virkatyöhön. Päätöksentekoprosessin ja työajan käytön tehokkuudesta voidaan kuitenkin puhua, koska lakkautusprosessinkin yhteydessä voidaan pohtia millä panostuksella päästään/päästiin haluttuun lopputulokseen. Saatiinko päätös valmistelusta suoraan vai valmistelun ja uudelleen valmistelun kautta vai valmistelun, päätöksen ja uudelleen käsittelyn kautta vai miten?

Siilinjärven lakkautusprosessin avoimuudesta huolehti paikallismedia. Prosessia uutisoitiin näkyvästi, media auttoi vuoropuhelun käynnistämisessä sekä takasi sen, että kuntaankin saatiin hyvä lehtileikekokoelma koulujen lakkautuskeskustelusta. Tietoa on varmasti ollut saatavilla ja nähtävillä. Kunnan imagoa ajatellen näkyvä uutisointi ei välttämättä ollut parasta mainosta ja vetovoimaisuutta ajatellen silläkin on hintansa. Tämä ei tullut esille arvioitaessa Kolmisopen, Kumpusen ja Jännevirran koulujen lakkautuksen kokonaistaloudellisuutta. Koulukeskustelun näkyvyys ja kuuluvuus on tiedossa, joten kunnassa, ja kylilläkin, kannattaa miettiä minkälaista mielikuvaa julkisella koulukeskustelulla luodaan ja miten siihen voisi varautua. Paikallismediaan nyt kohdistettu kritiikki liian varmasta uutisoinnista on oikeutettua, sillä myös median pitää tuntea vastuunsa siitä millaista mielikuvaa ja keskustelua kunnasta kokonaisuutena rakennetaan. Puhutaan faktoilla, ei oletuksilla.

Kumpusen kylän arvio osoitti, että talkoo- ja varainkeruutyön kunnalle tuoma taloudellinen tuki voi olla rahallisesti merkittävää. Tämä jää kuitenkin usein arvottamatta koulujen kokonaistaloudesta puhuttaessa. Kunnan tai koulun taloutta ei voida tietenkään rakentaa talkootyön varaan, mutta tietoisella toiminnalla ja yhteistyöllä tämän joka tapauksessa toteutuvan tukimuodon kokonaistaloudellisuus tulisi paremmin esille; esimerkiksi kunnan ja kylä- tai vanhempainyhdistyksen kesken voitaisiin tehdä selkeitä sopimuksia talkoilla hoidettavista ylläpito-, korjaus- ynnä muista mahdollisista töistä. Kunta saisi tarvitsemaansa taloudellista säästöä,

---

kylä kaipaamaansa tilaa ylläpidettyä sekä talkootyö ansaitsemansa tunnustuksen ja ”numeroarvonsa” kustannusarvioissa.

Vanhojen koulujen tulevat peruskorjauskulut katsotaan yleensä lakkauttamista puoltavaksi menoeräksi. Korjaustarve on toki koulukohtaista, mutta vertailun ja kokonaisuuden ymmärtämisen kannalta olisi olennaista nähdä korjaus arvioit myös sijoituskouluvaihtoehtojen osalta. Korjausarvion luotettavuuden kannalta on selvää, että se tulee teettää ulkopuolisella taholla normaalia kilpailutus käytäntöä noudattaen. Kyläkoulujen vanhat tilat eivät vastaa välttämättä nykyaikaisia tilavaatimuksia. Siilinjärvelläkin koulujen henkilökunta ja johtokunta esittivät Jännevirran ja Kumpusen koulujen peruskorjaamista ja saattamista ajanmukaiselle tasolle useita kertoja ennen kouluverkko tarkastelun alkua. Kunnossa ollessaan kyläkoulu on rakennuksena jo muuten olemassa ja maksettu. Pienelle koululaiselle pieni koulu on riittävän iso ja pieni koulumatka tarpeeksi pitkä, joten esimerkiksi esi- ja alkeisopetukseen kotia lähellä olevat tilat ovat käyttökelpoinen vaihtoehto edelleen.

Aineiston ja tiedonvaihdon perusteella perusteella säästöjen todellista loppusummaa voi edelleen vain arvioida. Kiinteistöt jäivät kunnalle lakkautuksen jälkeenkin, mikä on säilyttänyt kiinteistökulut. Kuljetustarve kasvoi, mutta selvää käsitystä lopullisesta oppilasmäärästä tai kuluista ei ole. Lisäksi pitkäksi venynyt lakkautusprosessi aiheutti mitä todennäköisimmin joitakin lisäkustannuksia. Toisaalta suuremmilta korjauksilta ja laajennuksilta kuitenkin vältyttiin, joten näinä budjetoimattomina kuluina säästyivät tuleville vuosille 915 000 – 1 600 000 euroa muuhun käyttöön.

Elämä Kolmisopen, Kumpusen ja Jännevirran kylillä jatkuu ja ikärakenne osoittaa, että koululaisia kulkee kylänraitilla vastaisuudessakin. Siilinjärvellä kunnan ja kylien välisen yhteistyön merkitys on, ainakin lakkautuksen jälkeen, nähty niin kylillä kuin kunnassa. Se on myös kirjattu niin kyläsuunnitelmaan kuin kunnan maaseutuohjelmaan. Toivottavasti sanat ja teot tällä kertaa kohtaavat. Ilman uhkakuviakin olisi hyvää aikaa vuorovaikutteisesti kehittää monimuotoista ja elinvoimasta kuntaa.

4.5 Jyväskylän Korpilahti (Keski-Suomi): Horkan koulu (1909-2007)

Horkan kylä sijaitsee Korpilahden keskustasta noin kymmenen kilometriä länteen. Horkan kylä –nimistä maarekisterikylää ei ole olemassa vaan ”kylällä” viitataan Horkan talon mukaan nimettyyn koulupiirin alueeseen. Siitä kertoo kyläyhdistyksen nimikin: Horkan koulupiirin kyläyhdistys. Kansakoulutoiminta alkoi talosta vuokratuissa tiloissa vuonna 1909 ja pian alun jälkeen talon isäntä ja emäntä luovuttivat tontin koulua varten. Ensi kerran Horkan koulu –nimi kirjautui koulun johtokunnan pöytäkirjaan vuonna 1913 (Lahti 1980:88; Teittinen & Suomäki 2007:11; 235-36).

Maaseudun autioituessa ja lapsimäärän vähetessä koulun lakkauttaminen tuli ajankohtaiseksi ensi kerran 1970-luvun lopulla. Siitä lähtien asia oli esillä jokaisella vuosikymmenellä aina vuoden 2007 lakkautukseen asti. Tiukimmilla oltiin 1990-luvun taitteessa, jolloin koulussa oli vain 10 oppilasta. Kyläyhdistyksen aktiivi-

---

suuden turvin lapsiperheitä saatiin lisää ja koulu peruskorjattiin, mutta varsin pian palattiin jälleen säästötoimien tielle (Teittinen & Suomäki 2007:219.).

Vuonna 2005 Horkan koululla oli 32 oppilasta ja määrän arvioitiin pysyvän yli 30:ssa oppilaassa vuoteen 2008 saakka. Sen jälkeen määrä laski vuosittain ja ennuste lukuvuodelle 2011-12 oli enää 17 oppilasta. Kylä oli yhä vetovoimainen, sillä sinne oli muuttanut 20 perheen mukana yli 70 henkilöä 2000-luvulla. Näistä perheistä 12 tuli kunnan ulkopuolelta. Uusia asuinrakennuksia oli koulupiirin alueelle rakennettu useita (Marjasalo 2005). Koululla toimi lakkautuksen jälkeen ryhmäpäiväkoti, mutta nyt koulu on myyty yksityiselle. Pihapiirissä oleva kylätupa on edelleen kyläläisten käytössä (Jyväskylän kaupungin aluelautakunta 2010).

4.5.1 Lakkautusprosessi

4.5.1.1 Taustalla kunnan talous

Horkan ala-asteen lähtölaskenta perustuu sekä vuonna 2004 laadittuun kouluverkko selvitykseen että vuonna 2005 julkaistuun Korpilahden kunnan talouden tasapainottamisselvitykseen. Kunnan taloutta koettelevia uudisrakennushankkeita oli viireillä myös samaan aikaan; uuden koulukeskuksen oli tarkoitus valmistua kuntakeskukseen vuoden 2007 alkuun mennessä. Talouden tasapainottamiseksi yhtenä esityksenä oli kouluverkon supistaminen. Käytännössä 220 000 euron säästön tavoittelemiseksi esitettiin Horkan, Vespuolen ja Saukkola-Sarvenperän koulujen lakkautamista vuoden 2007 alusta (Korpilahden kunnan sivistyslautakunta 2004; Räsänen et al 2005; Korpilahden kunnanvaltuusto 2006).

Korpilahdella on tehty vuosien varrella useita kouluverkkoon liittyviä selvityksiä ja suunnitelmia. Etenkin 1990-luku vaikuttaa olleen kouluverkon tarkistuksen vuosikymmen. Vuonna 1994 kunnanvaltuusto päätti, että 1-opettajaisia kouluja ei enää ylläpidetä, ja oppilaita kuljetetaan koulupiiristä toiseen vain lainsäädäntöön perustuvilla erityisyyillä. Seuraavana vuonna astui voimaan uusi valtiosuosusjärjestelmä, mitä seurasi jälleen kouluverkon rationalisointi. Niinpä vuonna 1996 yhdisteltiin koulupiirejä ja lakkautettiin Ylä-Muuratjärven koulu. Vuonna 1998 valmistui peruskoulujen ja lukion kouluverkkoa koskeva kokonais selvitys, jossa todettiin Korpilahden kouluverkko valtakunnallisesti tarkasteltuna tiheäksi ja kalliiksi. Tuolloin (noin 5000 asukkaan) kunnassa oli 9 ala-asetta, yläaste ja lukio. Vielä samana vuonna sivistyslautakunnan selvityksen ja esityksen pohjalta lakkautettiin Putkilahden ala-aste. Kaiken kaikkiaan 1990-luvulla kunnassa lakkautettiin kolme ala-astetta ja yksi erityiskoulu (Korpilahden kunnan sivistyslautakunta 1998; Korpilahden kunnan sivistyslautakunta 2004).

Uudella vuosituohannella jatkettiin siitä, mihin edellisellä jäätiin. Vuoden 2000 kouluverkon tarkistuksen yhteydessä lakkautettiin Moksins ala-aste ja kolme vuotta myöhemmin laadittiin Korpilahden pohjoisen alueen kouluverkon kokonais selvitys. Vuoden 2004 kouluverkko selvityksessä Korpilahden kunnan kouluverkkoa pidettiin yhä valtakunnallisesti vertailtuna kohtalaisen tiheänä, kun opetusta annettiin seitsemällä ala-asteella sekä yläasteella ja lukiossa (Korpilahden kunnan sivistyslautakunta 2004).

Joulukuussa 2004 (10.12.) päivätyssä sivistyslautakunnan laatimassa kouluverkko selvityksessä esitettiin ensi kerran Horkan, Saukkola-Sarvenperän ja Vespuolen kyläkoulujen yhdistämisestä Saakosken, Patajärven ja Hurttian kouluihin. Jatkoa seurasi seuraavan vuonna, kun Korpilahden kunnan talouden tasapainottamisselvitykseen oli kirjattuna: "sivistyslautakunta valmistelee kouluverkon supistamisen valtuuston hyväksymän kouluverkkosuunnitelman mukaisesti" (Sivistyslautakunta 2006a; Korpilahden kunnanvaltuusto 2006a).

4.5.1.2 Kuulemistilaisuus

Lokakuussa 2005 järjestettiin kuulemistilaisuudet lakkautettaviksi ajatelluilla kouluilla. *Horkan koululla* kuulemistilaisuus oli 4.10.2005 (18-20). Paikalla oli 43 vanhempaa ja kyläläistä sekä kunnasta sivistyslautakunnan puheenjohtaja, kunnanjohtaja, koulutoimenjohtaja ja kahdeksan valtuutettua ja/tai hallituksen jäsentä (Marjasalo 2005).

Kunnanjohtaja esitteli tilaisuuden aluksi kriisikunnan taloustilannetta, talouden tasapainottamisohjelmaa, aiempia lakkautuksia, nykyistä kouluverkkoa sekä opetuksen kuluja. Vuotta 2002 lukuun ottamatta Korpilahti oli ollut kriisikunta. Alijäämät olivat kasvaneet vuoteen 2005 mennessä noin 5 miljoonaan euroon. Lisäksi pienkoululisä poistui ja lapsimäärä väheni. Talouden tasapainottamisohjelman tavoitteena oli saada 1,3 miljoonan euron kohennus jo vuodelle 2006. Kouluverkkoa koskevan supistamisesityksen kautta haettiin 200 000 euron säästöjä. Mietittävänä oli nyt miten kunnan talouden tervehdyttäminen toteutuu ja toteutetaan, kuinka välttämättömät investointitarpeet tulevat hoidetuiksi, mitä ylikunnallinen yhteistyö tuo tullessaan sekä mitkä ovat mahdollisen kuntarakennemuutoksen vaikutukset. Tai yritetäänkö velkaantumisen uhallakin kehittää kuntaa vanhalta pohjalta (Marjasalo 2005).

Lakkautussuunnitelma herätti luonnollisesti paljon kysymyksiä. Horkan koulua katsottiin tilastojen mukaan johdetun taloudellisesti ja oppilaskohtaiset kulut olivat alemmat kuin esimerkiksi Hurttian koululla, jossa oli tuolloin 50 oppilasta. Horkka oli myös kunnan jäljellä olevista kaksiohjelmaisista kouluista oppilasmäärältään suurin. Koulun kokonaiskulut olivat noin 150 000 €, eli vajaa 5000 euroa oppilasta kohden, mikä oli alle kunnan keskimääräisten oppilaskulujen. Kuljetuksen piirissä koulun oppilasta oli kaksi kolmesta. Seuraavat seitsemän vuotta oppilaita olisi ollut 20-30 (Marjasalo 2005).

Talouden tervehdyttämisohjelma sai osakseen kritiikkiä siitä, että siinä esitettiin asioita yleisellä tasolla ja lukuja keskiarvoina. Vasta yksityiskohtaisempiin seikkoihin ja täsmällisempiin lukuihin voisi ottaa kantaa. Taloudellinen hyöty todettiin muutenkin vaikeasti todennettavaksi, koska kaikkia tekijöitä (kuten koulukyytien kulut ja uusien veronmaksajien tuoma hyöty) oli mahdotonta laskea. Koulutoimenjohtajan arvio toteutuvasta säästöstä oli 50 000 euroa.

Korpilahden kunnan haluttiin näkevän ja säilyttävän elinvoimaiset kylänsä vetovoimatekijänä. Horkkaan oli riittänyt ja arvioitiin riittävän jatkossakin tulijoita, mikäli koulu säilyisi. Tontteja sanottiin kyseltävän jatkuvasti. Horkan koulupiirin alueella laskettiin tuolloin asuvan yli 60 yrittäjää ja ylipäättään työpaikkaomavarai-

---

suusastetta ajatellen tilanne oli hyvä, koska maalla työllistetään itse itsensä. Kyse oli siis olevista ja tulevista veronmaksajista. Kyse on aina myös oppilaasta ja oppilaan oikeusturvasta. Pahimmillaan Horkan lakatessa kauimpana Hirvenmäen suunnalla asuvien oppilaiden päivittäinen koulumatka olisi sivupoikkeamisineen yli 40 kilometriä aamuin illoin (Marjasalo 2005).

Läsnaöljioita mietitytti myös uudisrakentamisella saavutettava säästö, kun (vajaakäyttöisiä) koulukiinteistöjä oli jo olemassa. Uuteen (keskustaajamaan rakennettuun) koulukeskukseen kaikki oppilaat eivät lähitulevaisuudessa mahdu, mikäli kunnan asumispolitiikka yhtään onnistuu ja jos vielä kouluja lakkautetaan. Kunnan alueellista kehittämistä ja tasapainoa ajatellen huolena oli sekin, että säilyykö eteläisellä Korpilahdella kouluja lainkaan. Entä mitä Korpilahdelle ja säästöohjelmalle merkitsee tuleva suuri kuntaremontti (Marjasalo 2005)?

Saukkola-Sarvenperän koululla kuulemistilaisuus järjestettiin 11.10.2005. Läsna olivat kunnanjohtaja, sivistyslautakunnan edustus ja aktiivisia kuntalaisia – kaikkiaan 34 henkilöä. Horkan tilaisuuden tapaan taustoituksen jälkeen seurasi kysymyksiä ja keskustelua lakkautusesityksen tiimoilta. Yksi keskeisimpiä kysymyksiä oli kuntayhteistyö. Oliko sitä mietitty ja olisiko se ylipäättään mahdollista? *Saukkola-Sarvenperän* kohdalla se olisi lähinnä tarkoittanut yhteistyötä Muuramen kunnassa sijaitsevan Isolahden koulun, Petäjaveden Kintauden koulun tai Jyväskylän maalaiskunnassa sijaitsevan Kuohun koulun kanssa. Yhteistyötä Kuohun koulun kanssa perusteltiin muun muassa sillä, että kyseinen koulu oli sekin lakkautusuhan alla ja etäisyyttä kylien välillä oli alle kymmenen kilometriä (Viitanen 2005).

Koulutoimenjohtajan mukaan yhteydenpitoa oli ollut ensisijassa Muuramen kunnan kanssa, mutta Isolahden koulu haluttiin pitää kolmiopettajaisena (Viitanen 2005). Muuramen kunnan Isolahden koulussa oli tuolloin oppilaita 44 ja tilaa olisi ollut noin kymmenelle korpilahtelaiselle. Korpilahdelta kävi jo koulua viisi oppilasta. Matkaa Isolahteen on Sarvenperältä ja Patajärveltä 10 kilometriä. Samoin Sarvenperän ja Patajärven välimatka on 10 kilometriä. Petäveden Kintauden koulussa kävi Sarvenperältä 2 oppilasta, Luhangan kunnan Tammijärven koulussa kävi Putkilahden alueelta 9 oppilasta ja Leivonmäen kunnan Koskikaran koulussa Oittilan alueelta 9 oppilasta. Jyväskylän maalaiskunnan Kuohun koulun alueella oli kaavoitus meneillään ja koulun arvioitiin säilyvän toiminnassa (Sivistyslautakunta 2006b).

Kyläläisten mukaan tulijoita kylille oli, mutta suurimmaksi esteeksi nähtiin kunnan haluttomuus kaavoittaa aluetta. Esimerkiksi Petäjaveden Kintauden koulun ympäristö oli kaavoitettu. Kunnanjohtajan mukaan Sarvenperälle ei resursseja riittänyt, kun kaavaprosessi oli juuri menossa Tikkalassa. Kyläläiset näkivät uudet veronmaksajat kunnan taloutta tasapainottavana tekijänä, minkä kunnanjohtajakin myönsi todeksi pitkällä aikavälillä arvioituna (Viitanen 2005).

Laskelmien todenperäisyyttä ja saatavaa säästöä peräänkuulutettiin tässäkin tilaisuudessa. Ihmeteltiin muun muassa koulun isoja kiinteistökuuluja. Laskelmasta vastasi koulutoimenjohtaja ja koulun yhdistämisellä Patajärven kouluun (sittemmin Tikkanan uusi koulu) arvioitiin kertyvän vähintään 50 000 euron vuosittainen säästö. Tilaa Patajärvellä ei kuitenkaan olisi ilman vuokraelementtirakennusten hankkimista pihapiiriin. Elementtikoulun arvioitiin olevan nopeimmillaan Tikkalassa jo syksyllä 2006 (Viitanen 2005). Heittipä joku ilmaan senkin, että Sarvenperä voi harkita

---

kunnan vaihtoa kun mitään sidoksia Korpilahteen ei enää koulun menetyksen myötä olisi.

Vespuolen koululla kuulemistilaisuus oli seuraavana iltana 12.10.2005. Läsnä oli kaikkiaan 44 henkilöä, mukaan lukien kunnanjohtaja, sivistyslautakunnan edustus ja aktiiviset kuntalaiset. Vespuolen kylälle oli muuttanut edellisen vuoden aikana kymmenen lapsiperhettä. Oppilasmäärän arveltiin kunnan varovaisemmasta ennusteesta poiketen kohoavan viidessä vuodessa jopa 33 oppilaaseen. Niinpä vaadittiin tarkkoja laskelmia erilaisista toteutusvaihtoehdoista. Toisaalta säästötavoitteiden arvioitiin pitkälti jo toteutuneen opettajien eläköitymisten ja paikkakunnalta poismuuton seurauksena. Lisäksi pitenevien koulukuljetusten arveltiin syövän säästöjä. (Opetuksen) alueellista tasa-arvoa peräänkuulutettiin, koska Vespuolen alue käsitti koko kunnan eteläosan ja koulu oli alueen ainoa. Oppilaiden sijoituskouluksi kaavailtu Hurttia puolestaan sijaitsi lähellä kirkonkylää (Rintala 2005).

4.5.1.3 Lakkautus, valitus ja uudelleen lakkautus

Lakkautusprosessi ei edennyt kitkatta. Tammikuussa 2006 (10.1.) pitämässään kokouksessa sivistyslautakunta päätti jättää kouluverkkomuutosasian pöydälle. Perusteluna oli, että odotetaan valmisteilla olevan liitosselvityksen tuloksia (Korpilahden kunta 2006). Meneillä oli tuolloin selvitykset liitoksesta Jyväskylään sekä eteläisen Korpilahden liittymisestä Jämsään (Horkan ala-asteen johtokunta 2006). Esittelijä ja eri mieltä ollut puheenjohtaja jättivät eriävän mielipiteensä. Ratkaisu johti siihen, että kunnanjohtaja päätti otto-oikeutta käyttämällä ottaa sivistyslautakunnan päätöksen kunnanhallituksen käsittelyyn. Kunnanjohtajan mukaan lautakunnan asia ei ollut harkita kunnan kokonaistilannetta vaan huolehtia valmistelutehtävästään. Perusteluna esitettiin, että (Korpilahden kunta 2006):

”Kunnanhallituksen tehtäviin kunnan kokonaisuutta johtaessaan kuuluu ohjata ja johtaa valmistelua. Sen harkitseminen, vaikuttaako vireillä oleva liitosselvitys jo tehtyihin periaatelinjauksiin kouluverkon osalta, kuuluu valtuuston ratkaistavaksi viime kädessä. Lautakunnan ei tule estää asian valmistelua ja saattamista valtuuston päätettäväksi”.

Maaliskuussa 2006 (13.3.) Korpilahden kunnanvaltuusto päätti lopulta Horkan, Saukkola-Sarvenperän ja Vespuolen ala-asteiden lakkauttamisesta 1.1.2007 alkaen. Prosessi ei kuitenkaan päättynyt tähän, vaan lakkautuspäätöstä seurasi kunnallisvalitus. Huhtikuussa 2006 päivätty kyläläisten laatima kunnallisvalitus koski päätöstä kokonaisuudessaan (Hämeenlinnan hallinto-oikeus 2006). Huomio kohdistui kuuteen epäkohtaan:

- 1) Asian käsittelyssä oli tapahtunut virheitä ja päätös oli syntynyt virheellisessä järjestyksessä; keskustelulle ja yleiskeskustelulle ei oltu varattu aikaa valtuustokäsittelyssä, oli epäselvää käsiteltiinkö koulujen lakkautusta kokonaisuutena vai kukin koulu erikseen, osalle valtuutetuista ei ollut lopultakaan selvää mistä oli tarkoitus äänestää ja mistä lopulta äänestettiin.

-
- 2) Yhden valtuutetun katsottiin olleen jäävi päätöstä tehtäessä.
  - 3) Valmistelu katsottiin puutteelliseksi. Kunnanvaltuuston kokouskutsussa ja esityslistassa mainittiin käsiteltävinä asioina kouluverkkomuutokset ilman tarkempia koulumääreitä, mutta kokouksessa kuitenkin päätettiin lakkauttaa tässä kirjoituksessa esillä olleet kolme koulua. Toisin sanoen päätettäviä asioita ei oltu kokouskutsussa valitusta hakeneiden mielestä riittävästi yksilöity. Lisäksi katsottiin, että mitään kunnollisia laskelmia eri koulujen sulkemisen säästöistä ei oltu valtuutetuille esitetty kuulemistilaisuuksien jälkeen. Tuotiin myös esille se, että kouluverkon arviointia ei voi tehdä ennen kuin tiedetään kuntaliitosselvitysten tulos ja sen mukainen kunnan tulevaisuus.
  - 4) Otto-oikeuden käyttäminen. Kunnanjohtaja oli käyttänyt otto-oikeuttaan kouluasioissa kolme kertaa lyhyen ajan sisällä, minkä vuoksi kunnanjohtajan katsottiin "häikäilemättömästi tehneen politiikkaa".
  - 5) Kunnanvaltuuston tekemää päätöstä pidettiin epätasapuolisena, koska kunnan eteläisen saaristo-osan Vespuolta lukuun ottamatta muille alueille näyttäisi jäävän vähintään yksi koulu. Päätöksen katsottiin loukkaavan tasapuolisuuden ja yhdenvertaisuuden periaatteita ja aiheuttavan lapsille kohtuuttoman pitkiä koulumatkoja.
  - 6) Täytäntöön panon ei saisi ryhtyä, ennen kuin valitusasia on lainvoimaisesti ratkaistu, koska valitus voi käydä täytäntöönpanon johdosta käydä hyödyttömäksi. Lisäksi kunnalle aiheutuisi kuluja mikäli ala-asteet ensin lakkauttaisiin ja hyväksytyin kunnallisvalituksen jälkeen avattaisiin uudelleen. Lisäksi huomautettiin koulujen lakkauttamisesta kesken lukuvuoden.

Marraskuussa 2006 (24.11.) Hämeenlinnan hallinto-oikeus kumosi Korpilahden kunnanvaltuuston päätöksen lakkauttaa kolme koulua kunnassa. Tästä syystä valtuuston oli otettava uudelleen kantaa koulujen lakkauttamiseen.

Joulukuussa 2006 (18.12.) pidetyssä kunnanvaltuuston kokouksessa lakkautuskeskustelulle saatiin lopulta piste. Hämeenlinnan hallinto-oikeuden kumoamis päätöksen perusteena oli se, että valtuuston päätös oli syntynyt virheellisessä äänestysjärjestyksessä. Horkan ja Vespuolen koulujen lakkauttamisesta olisi pitänyt äänestää erikseen, koska niitä koskevan päätöksen yhteydessä tehtiin kunnanhallituksen ehdotuksesta poikkeavat kannatetut esitykset. Kunta tyytyi päätöksen ja päätti tehdä uuden päätöksen hallinto-oikeuden linjaukset huomioiden. Koulujen lakkauttamisperusteiden katsottiin olevan yhä ennallaan. Poikkeuksena kouluverkon supistamisen linjauksesta kunnanvaltuusto päätti 13.11.2006 tehdyn Jyväskylän liittospäätöksen yhteydessä, että Vespuolen koulun toiminta jatkuu osana alueen kehittämistä. Tämä kirjattiin kuntaliitossopimukseenkin (Korpilahden kunnanvaltuusto 2006a; Jyväskylän kaupunki 2010a). Kunnanvaltuusto lopullinen päätös oli, että Horkan koulu lakkautetaan heti 1.1.2007 alkaen ja Saukkola-Sarvenperän koulu heti kun

---

korvaavat tilat Patajärven koululla ovat käyttökunnossa. Vespuolen koulu jatkaa toimintaansa keskeytyksettä (Korpilahden kunnanvaltuusto 2006b).

Horkan koulun johtokunta piti erittäin valitettavana sitä, että koulu päätettiin lakkauttaa huolimatta koulun vahvasta oppilasmäärästä ja rakennuksen terveestä kunnosta. Kyseisen kaltainen päätös on ainutlaatuinen Korpilahden historissa – aina ennen koulun oppilaiden loppuminen on ollut syy koulun kiinni laittamiseen (Sivistyslautakunta 2006a). Vuodessa ja kolmessa kuukaudessa lakkautusprosessi oli läpikäyty kertaalleen ja kahdessa vuodessa kokonaan.

4.5.2 Säästöjen jälkiarvio

Talouden tasapainotusohjelmaan kirjattu säästötavoite Horkan, Vespuolen ja Saukkolan koulujen lakkauttamisesta oli yhteensä 220 000 €. Tasajaolla laskien noin 73 300 euroa per koulu. Kuulemistilaisuuksissa koulutoimenjohtaja esitti omina arvioinaan säästötoteumaksi 50 000 euroa koulua kohden (Horkan ja Saukkola-Sarvenperän osalta). Vespuolta ei lopulta lakkautettu, joten säästöarvio pieneni tasajaolla arvioiden kolmanneksen. Vespuoli oli kouluista pienin, joten todellisuudessa osuus säästöistäkin olisi ollut varmasti pienin. Saukkola-Sarvenperän koulu lakkautettiin vasta elokuussa 2009, jolloin säästöt eivät toteutuneet enää Korpilahden kunnan aikana. Korpilahti liittyi osaksi uutta Jyväskylää vuoden 2009 alusta (Räsänen et al 2005; Marjasalo 2005; Viitanen 2005; Korpilahden kunta 2007; 2008; Jyväskylän kaupunki 2010). Korpilahden alakoulujen käyttömenot on esitetty taulukossa 9.

Sivistystoimen laatimissa tarkennetuissa laskelmissa kolmen koulun säästövaikutukseksi vuositasolla arvioitiin 178 000 euroa (= 2 opettajan virkaa 89000 € + kiinteistöt 104 000 € – kuljetukset 15 000 €) (Sivistystoimi 2006a). Jos oletetaan, että opettajan virat poistuivat ja kiinteistökustannukset jaetaan kolmella, niin Horkan ja Saukkolan säästöosuudeksi tulisi yhteensä 158 333 euroa. Horkan osuus olisi tästä puolet eli 79 166 euroa. Kunnan laskelmien mukaan kuljetuskustannukset olisivat nousseet Horkan oppilaiden osalta 35 euroa päivää kohden, mikä vuotuisilla koulupäivillä kerrottuna tarkoitti noin 6500 euron lisämenoja. Nämä kuljetuskulut huomioon ottamalla jää säästöarvioksi 72 666 euroa.

Taulukossa 10 on esitetty opetuksen kokonaiskustannusten vertailu lakkautetulla Horkan koululla ja Saakosken "sijoituskoululla" ennen ja jälkeen lakkautuksen. Oletuksena tässä arviossa on, että kaikki oppilaat siirtyivät Saakoskelle (taulukko 10). Ensimmäisenä lakkautuksen jälkeisenä vuonna 2007 opetuksen kokonaiskulut vähenivät 13 %:a enemmän kuin oli arvioitu saatavan säästöä Horkan koulu lakkauttamalla. Kahdessa vuodessa opetuskulujen nousu oli jo ylittänyt säästöarvion, mutta säästöä jäi silti yli 60 000 euroa. Eli ainakin koulutoimenjohtajan esittämä arvio 50 000 euron vuotuisesta säästöstä toteutui. Mikäli taas opettajan virkoja jäi, niin lukumäärästä riippuen säästö suli lähes tai kokonaisuudessaan. Uuteen Jyväskylän kaupunkiin liittymisen myötä opetustoimen kulurakenne muuttui ja koulukohtaiset menot nousivat, jolloin vanhan kunnan aikaiset säästölaskelmat menettivät merkityksensä.

Käyttömenot (ulkoinen + sisäinen) €	2006	2007	2008 <i>Viimeinen vuosi Korpi- lahden kun- tana</i>	2009 <i>Jyväskylän kaupunkia</i>	2010
Horkka	169 881,39	<i>Lakkautettu 1.1.07 alka- en, oppilaat pääosin Saa- koskeen</i>			
Saakoski	187 393,36	275 121,72	293 595	453 881,05	425 837,62
Vespuoli	89 034,62	140 316,90	161 143	206 887,03	216 447,62
Saukkola- Järvenperä	166 387,05	157 538,23	148 748	<i>Lakkautettu 1.8.09 alkaen</i>	
Hurttia	298 127	297 637	302 824	426 670, 42	396 713,31
Tikkalan (ent. Patajärvi) koulu	136 849,25	152 021,19		<i>Uusi koulu 19.10.09 alk.</i>	
Yhtenäiskoulu, alakoulu (ent. M. Korpi- lahden koulu)	675 493,41	909 725, 47 <i>Uusi koulu 1.1.07 alkaen</i>	963 247	1 590 455,49 <i>(koko yhte- näiskoulu)</i>	1 646 668,27 <i>(koko yhte- näiskoulu)</i>

Taulukko 9. Korpilahden alakoulujen käyttömenot 2006 – 2010 talousarvio- ja/tai tilinpäätöslukujen perusteella esitettynä (Korpilahden kunta 2007; 2008; Jyväskylän kaupunki 2010).

	Kokonaiskulut vs säästöt
2006	Horkka + Saakoski = 169 881 + 187 393 = 357 274 €
2007	Saakoski = 275 121 €
2008	Saakoski = 293 595 €
Erotus 2006-2007	357274 - 275 121 = 82 153 €
Erotus 2006-2008	357274 - 293 595 = 63 679 €
Säästöarvio suhteessa 1. vuoden kokonaiskulumuutokseen	82 153 – 72 666 = 9487 3 € enemmän säästöä (+13 %)
Säästöarvio suhteessa 2. vuoden kokonaiskulumuutokseen	63 679 – 72 666 = - 8987 € vähemmän säästöä (- 12 %)

Taulukko 10. Horkan ja Saakosken koulujen kokonaiskulut suhteessa säästölaskelmaan Korpilahden kunnan aikana 2006-2008.

4.5.3 Jälkiarvio

Korpilahden kunnan kouluverkon tarkistamisen taustalla oli kunnan keikko taloudellinen tilanne. Kunta oli ollut kriisikunta jo pitkään ja talouden tasapainottaminen oli jokavuotista toimintaa. Tästä huolimatta kunnan miltei vuotuinen kouluverkon tarkistus luo väkisinkin vaikutelman lyhytnäköisestä ajattelusta ja suunnittelusta niin opetuksen järjestelyjä, kunnan taloutta, hallinnon resursseja kuin kylien kehittämistä ajatellen. Toisaalta toisintona käydyn prosessin voisi ajatella kehittäneen hyvän toimintamallin perusteltujen kouluverkkoesitysten tekemiseen.

Horkan, Saukkola-Sarvenperän ja Vespuolen koulujen lakkauttamiseen pyrkineen kouluverkon supistamisesityksen pohjatyö oli tehty asianmukaisesti (kouluverkko selvitys ja talouden tasapainotusohjelma) ja vuonna 2004 ensikerran esitetty lakkautusajatus oli ainakin periaatteessa toteutusaikatauluun (vuoden 2007 alusta) nähden hyvissä ajoin kylälaistenkin tiedossa. Siitä huolimatta prosessi ontui asiaa esiteltäessä, valmisteltaessa ja eteenpäin vietäessä.

Lakkautusprosessin aikana tuli esille ja kirjatuksi mielenkiintoisia vaihtoehtoja, näkökulmia ja ehdotuksia, jotka lakkautuksen suoraviivaisessa läpiviemisessä jäivät kuitenkin vaille todellista huomiota. Kritiikkiä tuli niin ylimalkaisista laskelmista ja perusteluista kuin vaihtoehdottomuudesta ja kuuntelemattomuudesta. Lopulta päädyttiin odottamaan hallinto-oikeuden päätöstä asiassa. Koko prosessi venyi kuukausia ja alkuperäisestä lakkautusaikataulusta ja suunnitelmasta jouduttiin tinkimään. Kolmen koulun lakkauttamisesta tuli kahden koulun kompromissi, mutta ei kylien ja kuntien yhteistyön tuloksena. Keskustelulla ja kuuntelulla olisi voitu päästä yhteisymmärryksessä haluttuun lopputulokseen – joko samaan tai johonkin toiseen.

Lakkautusprosessin aikana keskusteluissa näkyvimmin esillä olleita asioista olivat tuleva kuntaliitos sekä kuntayhteistyö opetuksen järjestämisessä. Kylälaisten ja lopulta sivistyslautakunnankin keskuudessa olisi haluttu katsoa kaikessa rauhassa kuntaliitosselvitykset loppuun ja vasta sitten miettiä opetuksen ja kouluverkon järjestelyjä. Kuntaliitosasia vaikutti luonnollisesti myös kuntien väliseen opetusyhteistyöhön. Nyt jo käytiin koulua naapurikunnissa, minkä vuoksi lakkautuksen toteutuessakin lähin kouluvaihtoehto saattoi löytyä sieltä suunnasta. Kuntaliitos oli joka tapauksessa todennäköinen vaihtoehto Korpilahden tapaisen kriisikunnan tilanteessa. Kunnan johdossa päätös oli kuitenkin jo tehty, eikä vaihtoehtoista haluttu enää keskustella. Tuotiin myös selkeästi esille kenen vastuulla oli miettiä kuntaa kokonaisuutena. Aukkaat ja sivistystoimi olivat kuitenkin oikealla tiellä, sillä kaikilla tasoilla (asukkaista päättäjiin) tulisi nähdä kunta kokonaisuutena.

Kuntaliitoksen lisäksi eri kylillä nousi esiin keskenään samansuuntaisia alueellisen tasapainon ja –arvon kysymyksiä. Oltiin huolissaan opetusta keskittävän kehityksen vaikutuksesta kylien vetovoimaisuuteen ja toistaiseksi hyväksi koettuun väestökehitykseen. Elinvoimaisten kylien ja alueellisesti tasapainoisen kouluverkon katsottiin palvelevan parhaiten kuntaa kokonaisuutena. Kaavoitus olisi puolestaan tuonut uskottavuutta kylän kehittämiseen. Kunta tekee kuitenkin aina valintoja asutuksen ja aluekehittämisen painotuksista ja nyt Korpilahden suuntana olivat sekä Tikkala että keskustaajama. Meneillä ja vireillä olleita koulujen uudisrakennushankkeita ihmeteltiin lähinnä siksi, että vajakäyttöisiä koulukiinteistöjä kunnassa oli jo valmiina muutenkin. Vajakäyttöisten resurssien kartoitus tarkoitti nyt kouluverkon karsimista.

Kouluverkon supistamisella haettuja säästöjä ajatellen lopputulos oli lopulta laiha. Lopullisen kouluverkkoratkaisun myötä ainoastaan Horkan koulu lakkautettiin alkuperäisen suunnitelman mukaisesti vuoden 2007 alusta. Saukkola-Sarvenperä lakkautettiin vasta uuden Jyväskylän kunnan aikana vuonna 2009 ja Vespuolen koulu jatkoi toimintaansa keskeytyksettä. Säästöjen toteutumista voi täten arvioida vain Horkan koulun osalta.

Vertailemalla Horkan ja Saakosken ”sijoituskoulun” opetuksen kokonaiskuluja ennen ja jälkeen lakkautuksen voidaan todeta, että ensimmäisenä vuonna säästöä jäi yli kymmenen prosenttia arvioitua enemmän. Kahdessa vuodessa opetusku-
lujen nousun myötä kokonaiskulut ylittivät jo säästöarvion, mutta säästöä jäi silti yli 60 000 euroa. Mikäli taas opettajan virkoja jäi, niin lukumäärästä riippuen säästö suli lähes tai kokonaisuudessaan. Uuteen Jyväskylän kaupunkiin liittymisen myötä opetustoimen kulurakenne muuttui ja koulukohtaiset menot nousivat, jolloin vanhan kunnan aikaiset säästölaskelmat menettivät merkityksensä.

Korpilahtelaisen kouluverkkoosuunnitteluhistorian viimeinen episodi tarjosi vielä yhden erityispiirteen: kolmesta lakkautettavaksi aiotusta koulusta lakkautettiin ensin suurin ja jätettiin toimintaan se pienin. Tämän epäloogisuuden virallisena perusteluna oli eteläisen Korpilahden alueen kehittäminen myös tulevan Jyväskylän kaupunkiliitoksen toteutuessa. Kuntaliitosta ja alueellisesti tasapainoista kouluverkkoa koskevia näkökulmia ei siis otettu huomioon lakkautuspäätöstä valmisteltaessa, mutta ne molemmat kuitenkin vaikuttivat lopulta olennaisesti lakkautuspäätöksen sisältöön. Mitä lakkautuksesta opittiin?

4.6 Hausjärvi (Kanta-Häme): Mommilan koulu (1891-2007)

Mommila-Hietoisten kylä muodosti Lammin kunnan eteläisimmän osan. Etäisyys kirkonkylään oli noin 25 kilometriä. Mommilan koulun toimiessa kylä oli vielä osa Lammin kuntaa, joka sittemmin vuoden 2009 alusta liittyi osaksi uutta Hämeenlinnan kaupunkia. Koulun lakkautusprosessi päätöksineen sai kuitenkin lopulta aikaan sen, että kyläläiset anoivat liitosta Hausjärven kuntaan. Tämä toteutui vuoden 2010 alusta. Noin viiden kilometrin päässä sijaitseva Oitin kuntakeskus oli jo muutenkin pääasiallinen asioimissuunta (Herme 2009; Hausjärvi 2009a; Yle Häme 2009).

Mommilan kouluhistoria juontaa juurensa yksityiseen Mommilan kartanonkouluun, joka toimi vuosina 1891-1900. Tästä eteenpäin koulu jatkoi toimintaansa kunnallisena kansakouluna. Koulun lopettamisen myötä kylältä lähti kirkkoa lukuun ottamatta viimeinen palvelu. Kirkon oli kylälle rakennuttanut aikanaan Alfred Kordelin, joka isännöi Mommilan kartanoa vuosina 1903-1917. Hän toimi myös koulun johtokunnassa (Syrjä 1985: 48; 115-118).

Lapsiperheitä on muuttanut pois ja lisää ei ole saatu. Kylä on kuitenkin edelleen aktiivinen ja toimintaa on niin urheiluseurassa, maamiessuurassa kuin vuotuisen Mommilanjärven soutelun merkeissä.

4.6.1 Lakkautusprosessi

4.6.1.1 Taustalla oppilasmäärä ja kunnan talous

Lammin kunnassa koulujen toiminnan jatkuvuus oli määritelty vähimmäisoppilasmäärärajalla. Vuosina 1998 – 2003 oli ollut voimassa valtuuston päätös, jonka mukaan oppilasmäärän piti olla alle 17 kahtena peräkkäisenä vuonna (Mustjoki 2006a).

Syyskuussa 2004 (23.4.) rajaa tarkistettiin ja Lammin kunnanvaltuusto päätti koulujen vähimmäisoppilasmääräksi seuraavaa (Lammin SIVLTK 2006

”Koulujen vähimmäisoppilasmääräraja on 20 oppilasta. Vähimmäisoppilasmäärä tarkoittaa, että koulu suljetaan, jos oppilasmäärä on kahtena peräkkäisenä vuotena alle 20 oppilasta, eikä oppilasmääräennuste osoita oppilasmäärän nousevan jatkossakaan vähintään 20 oppilaaseen. Oppilasmäärään lasketaan mukaan vain koulun lähioppilaat ja muissa kunnissa asuvat oppilaat. Oppilasmäärien laskentaperiaate tulee voimaan lukuvuoden 2005-2006 alusta lukien.”

Marraskuussa 2004 (1.11.) kyseistä kunnanvaltuuston päätöstä edelleen täsmennettiin kunnanhallituksen toimesta:

”Koulujen oppilasmääriin lasketaan mukaan vain kyseistä koulua käyvät lähioppilaat ja kyseistä koulua käyvät muissa kunnissa asuvat oppilaat.”

Keväällä 2006 Lammin kunnanhallitus asetti työryhmän selvittämään kouluverkkoa. Tarkastuslautakunta esitti, että kunta ottaisi aiemmat päätöksensä kouluverkon rakenteesta uudelleen käsiteltäväksi kunnan taloudellisen tilanteen vuoksi. Uhanalaisin koulu oli Mommila, jonka oppilasmäärä jäi tuolloin alle 20 oppilaan kriittisen rajan ja tilanne näytti jatkuvan (Keski-Häme 2006). Mommilan koulun oppilasmäärä oli lukukauden 2004-2005 alussa 19 ja seuraaville lukuvuosille ennuste oli laskeva (18, 14, 13). edellä mainituin laskentaperustein (Lammin SIVLTK 2006). Koulun lakkauttamisesta jo vuoden 2006 syksyllä keskusteltiin, koska keskustajaamassa sijaitseva Konnarin koulu tarvitsi lisäresursseja, joita Mommilasta olisi saatu. Valtuusto ei kuitenkaan halunnut liittää asioita yhteen (Keski-Häme 2006).

Kouluverkkosuunnitelmista ilmoitettiin alueen lehdissä ja kunnan ilmoitustaululla. Lisäksi kunta järjesti asukkaiden kuulemistilaisuudet Mommilan koululla keväällä 29.5.06 ja 20.8.06 sekä ilmoittanut tästä paikallislehti Keski-Hämeessä. Sivistyslautakunta varautui Mommilan koulun sulkemiseen toiminta- ja taloussuunnitelmissaan. Koulun oppilaille seuraavaksi lähin koulu oli Kataloisten koulu.

Lokakuussa 2006 (18.10.) jätettiin sivistyslautakunnalle adressi Mommilan koulun puolesta. Adressin oli allekirjoittanut 367 henkilöä, joista 142 ilmoitti paikakunnakseen Lammin. Asia esiteltiin saapumispäivänä pidetyssä lautakunnan kokouksessa esiteltiin kokouspäivänä. Mommilaa koskevaa päätös vietiin sivistyslautakunnan kautta kunnanhallituksen ja edelleen valtuuston käsiteltäväksi. Periaatteessa käsittely luottamuselimissä ei olisi ollut pakollinen, kun taustalla oli valtuuston lainvoimainen päätös oppilasrajoista, jonka jälkeen koulu lakkautetaan. Sivistyslautakunta päätti esittää kunnanhallitukselle, että Mommilan koulu lakkaa 1.8.2007. Koulun oppilaista suurin osa siirtyi Konnarin koululle, osa Kataloisiin ja osa Oittiin Hausjärvelle (Mustjoki 2006a; Lammin KV 2006).

4.6.1.2 Kylälaisten ääni

Koulun lopettaminen oli esillä jo 1979, kun koulu paloi. Pitkään tiedossa ollut asia otettiin siis jo vastaan ilman suuria tunteen purkauksia, mutta surullisena päätöstä silti pidettiin niin lasten kuin kylälaistenkin taholta. Myös opettajia sulkeminen harmitti (Mustjoki 2006a). Jatkuva puhe lakkauttamisesta sekä vaikeudet Mommilassa ja Haminankylällä kyytejä hoitaneen liikennöitsijän kanssa koettiin vaikuttaneen yleiseen ilmapiiriin ja taistelutahtoon. Lisäksi lopetusuhka aiheutti sen, että osa oppilaista siirtyi Oittiin jo aiemmin, mikä tietysti vaikutti oppilasmäärään (Mustjoki 2006b).

Aiheen uutisointi paikallislehdessä sen sijaan kirvoitti tunteita. ”Mommilan koulun kuolemantuomio varmistui” –otsikkoa pidettiin törkeänä ja jutun avannut ”Mommilan koululla ei ole enää toivoa” –lause viimeistään sai kyläläiset tarttumaan kynään ja kirjoittamaan palautetta lehdelle. Mielipahan taustalla oli ennen kaikkea se, että kirjoituksen ilmestymistä edeltäneenä iltana Mommilan koululla oli ollut tilaisuus, jossa paikalla olleet sivistyslautakunnan jäsenet sekä kunnan johtavat viranhaltijat olivat selvittämässä koulun tilannetta oppilaiden vanhemmille. Tilaisuudessa kysyttiin oliko koulun lakkauttuspäätös tehty ja vastaus oli ollut kielteinen. Toisin sanoen vanhempien annettiin ymmärtää, että lopullista lakkauttuspäätöstä ei oltu tehty. Niinpä lehti juttu sai kysymään toimittajan ja kunnan päättäjien tarkoituspäätöksiä ristiriitaisen tiedon välittämisessä. Paikallislehdessä aiemmin esillä ollut uutisointi Mommilan koulun mahdollisesta lakkauttamisesta jo syksyllä 2006 oli saanut aikana sen, että kaksi oppilasta siirtyi Oittiin Hausjärvelle. Myönteisellä uutisoinnilla sen sijaan annettaisiin perheille uskallusta muuttaa kylälle ja opettajille työrauhan (Mustjoki 2006a; Kyläläiset 2006).

Kyläläiset kritisoivat Lammin kunnan kyläkouluihin kohdistamaa säästöpolitiikkaa. Mommilan osaltakin oppilasmäärän kasvattaminen nähtiin mahdollisena, jos poliittista tahtoa olisi löytynyt ja yhteistyötä naapurikuntien kanssa tehtäisiin. Neljää naapurikuntaa ajatellen Mommila olisi ollut monelle lähikoulu. Mommilan koulun olemassaoloa perusteltiin myös sillä, että kunta on pitkä ja kunnan eteläpäässä sijaitseva kylä ja koulu ovat kaukana keskustajamasta; matkaa noin 25 kilometriä, koululaisen kodin sijainnista riippuen enemmänkin. Koulumatkatkin säilyisivät inhimillisinä (Kyläläiset 2006; Mustjoki 2006b).

Lammin kunnan hallintosäännön 23 §:n mukaan (Lammin SIVLTK 2007) 1-6 luokkien osalta Lammin kunnan alue muodostaa yhden koulupiirin. Oppivelvollisen ensisijainen koulu on se kunnan alueella sijaitseva koulu, johon oppilaan koulumatka on lyhin. Mommilan tapauksessa Katalainen.

Helmikuun 2007 puoliväliin mennessä Mommilan koulun oppilaiden vanhemmat ilmoittivat 14.2.2007 mihin kouluun heidän lapsensa menivät syksystä 2007 lähtien. Kirkonkylän Konnarin koululle tulevien oppilaiden vanhemmat hakivat maksutonta koulukuljetusta Konnarin koululle kuten Iso-Evon koulun vanhemmat vastaavassa koulun lakkauttamistilanteessa (sivltk:n päätös 9.11.04). Näin myös toimittiin. Ylipäätään Lammin kunta järjesti maksuttoman koulukuljetuksen Mommilan koulun oppilaille heidän ensisijaiseen kouluunsa (Lammin SIVLTK 2007).

4.6.2 Säästöjen jälkiarvio

Mommilan koulun käyttökustannukset (ilman poistoja) olivat 164 000 euroa vuonna 2005. Vuoden 2006 talousarviossa oli varauduttu 181 000 euron käyttökustannuksiin. Koulun sulkemisesta arvioitiin aiheutuvan kustannussäästöä noin 155 000 euroa vuodessa. Kuljetuskustannukset (15 000 €/vuosi), ja elintarvike- ja muut tarvikemenot (11 000 €) säilyvät, mutta muut menot jäävät pois, jos toimitaan niin kuin aiemmin suljetun Iso-Evon koulun yhteydessä. Mommilan koulun oppilaiden takia vastaanottavan koulun opettajamäärä ei tämän hetkisen tiedon mukaan lisääny, joten henkilöstömenot (2 opettajaa, 1 keittäjä-siistijä) säästyvät täysimääräisesti. Kuljetuskustannukset säilyvät suunnilleen ennallaan, jos kuljetuksia ei ole tarpeen järjestää nykyistä enempää (Lammin KV 2006).

Pienten koulujen valtionosuusperusteissa ollut korotus on poistettu vuoden 2006 alusta, joten oppilaiden siirtyminen toiseen kouluun ei enää vähennä kunnan saamaa valtionosuutta. Seuraava lähikoulu oli Kataloinen, mutta (yhdestä koulupiiristä johtuen) oli mahdollista keskustella myös siirtymisestä Konnarin kouluun Lammin kirkolle. Asia jäi sivistystoimen ja vanhempien ratkaistavaksi (Lammin KV 2006). Seuraavan keväänä tosin kunta etsi säästöjä jo kaikkien kyläkoulujen lakkauttamisesta. Lammin palvelujen uudelleen järjestely liittyi suunnitteilla olevaan kuntaliitokseen Hämeenlinnan, Hauhon, Kalvolan, Rengon ja Tuuloksen kanssa (Etelä-Suomen Sanomat 2007). Mommilan koulun sulkemisen jälkeen kiinteistön osalta jatkotoimia valmisteli tekninen lautakunta (Lammin KV 2006). Koulu oli myynnissä pitkään.

Lakkautuksen jälkiarviota ei ole voitu tehdä, koska vuoden 2009 alusta toteutuneen Hämeenlinnan kuntaliitoksen myötä asiakirjat, tiedostot ja henkilöt tuntuvat olevan eri paikoissa. Yrityksistä huolimatta säästöarvioita tai taloutta koskevia lukuja ei ole uudesta kunnasta saatu.

4.6.3 Jälkiarvio

Mommilan koulun lakkauttamisen taustalla oli koulun vähäinen oppilasmäärä sekä kunnan taloudellinen tilanne. Sittemmin vuoden 2009 alusta toteutuneesta Hämeenlinnan kuntaliitos ei näkynyt keskusteluissa. Lammin kunnalla oli selkeä oppilasraja määrittelemässä koulun elinkelpoisuuden, joten perusteet lakkautukselle oli olemassa. Mommilan koulun oppilasmäärä oli ollut "pelisääntöjen" mukaisesti kahtena peräkkäisenä vuonna alle 20, eikä ennuste luvannut positiivisempaa kehitystä lapsimäärään. Näivettymisen kierrettä oli osaltaan auttanut vuosia lakkautusuhka, joka oli saanut osan vanhemmista siirtämään lapset jo Hausjärven kuntaan.

Koulun yllä vuosia leijunut lakkautusuhka koetteli kyläläisten taisteluintoa. Koulu koettiin kuitenkin edelleen tärkeäksi kylän vetovoimaisuudelle. Kokoontumistilana koululla ei ollut niinkään merkitystä, koska kylällä on myös seuraintalo. Selkeistä lakkautusperusteista huolimatta päätöstä ei siis purematta nielty. Kunnalle osoitettu kritiikki kohdistui lakkautusuhan aiheuttamiin vaikutuksiin, kuntayhteistyön niukkuuteen, haluttomuuteen kehittää kunnan eteläisintä osaa ja viimeiseksi median vastuuttomaksi koettuun kirjoitteluun prosessin etenemisestä. Mediakri-

---

tiikki oli sikäli aiheellista, että myös median on tunnettava vastuunsa sekä asioiden todenperäisyyden tarkistamisesta että kunta- ja kyläkuvan luomisesta.

Mommilassa koettiin lopulta, että kunnalta ei saatu mitään kylän kehittämiseksi. Tämä tuli esille myös Heikkinen (et al 2003: 101, 104) tutkimuksessa. Kylän ja kunnan välit olivat tuolloinkin kireät koulukiistan jäljiltä ja kylällä vallisi epäily kunnan halusta kehittää sivukylä. Siitä huolimatta, että Mommilan kylältä oli tuolloin edustajia kunnanvaltuustossakin. Eikä epäily ihan tuulesta temmattu ollut: Lammin kunnan näkökulmasta haasteena oli se, että profiloituuko kunta asumisvai työpaikkakuntana. Kunnan johdon näkemys oli, että on oltava jotain muuta syytä muuttaa kuin pelkkä asuminen. Oli myös uskoa siihen, että esimerkiksi asunnon jälleenmyyntiarvoa ajatellen muuttajat muuttavat mieluummin kuntakeskukseen (Heikkinen et al 2003: 73, 76).

Mommilan koulun lakkautus oli viimeinen tekijä, joka sai Mommila-Hietosen kyläläiset ajamaan liitosta Hausjärven kuntaan. Alunperin esitys kuntajaon muutoksesta tuli jo 2007, mutta lopullinen siunaus tuli pari vuotta myöhemmin kun valtiovarainministeriö päätti liittää kylän Hausjärveen vuonna 2010. Sekä Hämeenlinnan että Hausjärven valtuustot hyväksyivät osakuntaliitoksen. Liitos ei luonnollisesti ollut kaikkien kyläläisten mieleen ja asiasta tehtiin kuusi valitusta. Korkeimman hallinto-oikeuden hylättyä tehdyt valitukset liitos toteutui vuoden 2010 alusta (Herme 2009; Hausjärvi 2009a; Yle Häme 2009). (Yle Häme 2009).

Koulun lopettamisen myötä kylältä lähti kirkkoa lukuun ottamatta viimeinen julkinen palvelu. Kesäkauppana viimeiset vuodet toiminut kyläkauppa sulki ovensa muutama vuosi aiemmin. Lapsiperheitä on muuttanut pois ja lisää ei ole saatu. Kylä on kuitenkin edelleen aktiivinen ja toimintaa on niin urheiluseurassa, maamiessuurassa kuin vuotuisen Mommilanjärven soutelun merkeissä.

---

5. LAKKAUTTAMISPROSESSI KULKU KOHDEKUNNISSA - KOOTUSTI JA SUHTEESSA VIIMEAIKASEEN KESKUSTELUUN

5.1 Lakkautusuhka

Lakkautusuhka oli leijunut koulujen yllä jo pitkään. Esimerkiksi Mommilassa ja Horkassa jo 1970-luvulta lähtien. Tilanne koettiin kylillä ja kouluilla raskaaksi, koska jatkuva uhka oli vaikeuttanut koulun, opetuksen ja kylän kehittämistä sekä lisännyt osaltaan negatiivista kierrettä. Taisteluinto oli koetuksella. Kuten Ravioskorpella todettiin, niin lakkautuskeskusteluun suhtauduttiin jo kuin vuodenaikojen saapumiseen. Tällä kertaa päätös vain olikin lopullinen.

Toisaalta negatiivisen talous- ja väestökehityksen kanssa painivalle kunnallekin tilanne on raskas ja päätökset vaikeita. Kunta ei ole toimillaan kyliä lopettamassa tai ilkeyttään päätöksiä tekemässä. Se miten usein kouluverkkoa vuosien mitaan oli tarkasteltu kertoi sen sijaan jotakin kunnan suunnittelun lyhyt- tai pitkäjänteisyydestä.

Voisi ajatella, että pitkään jatkuneen lakkautusuhan alla eläessä tieto koulun lakkauttamisesta ei enää yllättäisi ketään. Samoin toisintona käydyn prosessin voisi ajatella kehittäneen hyvän toimintamallin perusteltujen kouluverkkoesitysten tekemiseen. Mutta niin vain lakkautusesitys pääsi kuitenkin yllättämään ja asioiden valmistelemattomuus puolestaan lisäämään vettä myllyyn.

5.2 Lakkauttamisen taustalla kouluverkkoselvitys, kuntastrategia ja/tai talouden tasapainottamisohjelma

Koulujen lakkauttamisen taustalta löytyi kaikissa kohdekunnissa koulun tai kunnan vähäinen oppilasmäärä yhdistettynä kunnan heikkoon taloudelliseen tilanteeseen. Eroa oli hieman siinä, missä järjestyksessä nämä kaksi asiaa esille tuotiin tai miten ne kokonaisuuteen kytkeytyi.

Lammin kunnalla oli selkeä oppilasmaara määrittelemässä koulun elinkelpoisuuden. Mommilan koulun oppilasmäärä oli ollut "pelisääntöjen" mukaisesti kahdena peräkkäisenä vuonna alle 20 eikä ennuste luvannut positiivisempaa kehitystä lapsimäärään, joten peruste lakkautukselle oli sikäli selvä. Kunta kuitenkin asetti vielä kouluverkkotyöryhmän pohtimaan opetuskokonaisuutta kunnan taloudellisen tilanteen kannustamana.

Menosten ja Puolimatkan koulujen lakkauttamisen perusteena oli kuntatalouden vakauttaminen yhdistettynä koulujen negatiiviseen oppilaskehitykseen. Lakkautus tuotiin esille kunnan talouden vakauttamistyöryhmän raportin ja päätöksen yhteydessä. Myös Sysmässä kysymys opetusresurssien riittävydestä kytkeytyi kunnan tulevan vuoden talousarvioon ja muuttuneisiin oppilasmääriin. Sivistystoimen laatiman kouluverkkoselvityksessä esitettyyn kokonaisuuteen liittyi myös kahden muun koulun lakkauttaminen. Kampin, Levin ja Polvenkylän koulujen lakkauttamisen taustalla oli niin ikään Kurikan kunnan talouden vakauttaminen

---

ja alenevat oppilasmäärät. Linjaus 2-opettajaisten koulujen lakkauttamisesta oli kirjattu kaupungin juuri laadittuun strategiaan.

Kolmisopen, Kumpusen ja Jännevirran koulujen lakkauttamiseen johtanut prosessi lähti liikkeelle Siilinjärven kunnan tarpeesta järjestää opetuksen resurssit uudelleen. Selvitystyön aikana kuitenkin kunnan talous tiukkeni entisestään, minkä seurauksena koululautakunta antoi työryhmälle tehtäväksi selvittää myös säästö-vaihtoehdot. Korpilahden kunta oli ollut kriisikunta jo pitkään ja talouden tasapainottaminen oli jokavuotista toimintaa. Horkan, Saukkola-Sarvenperän ja Vespuolen koulujen lakkauttamiseen pyrkineen kouluverkon supistamisesityksen taustalla oli täten sekä kouluverkkoselvitys että kunnan talouden tasapainotusohjelma.

5.3 Lakkautusesitys toteutusvaihtoehtoineen

”Esitys kolmen ala-asteen lakkauttamisesta lähivuosina näyttää etenevän siten, että siihen pyritään ja perusteluita etsitään sen tueksi”.

Tämä erään asukkaan (2007) kannanotto kuvaa varmasti osuvasti yleistä vaikutelmaa lakkautuskeskustelun läpiviennistä. Lakkautuskeskusteluja seurattessa välillä todella tuntuu siltä, että perusteluita enemmän etsitään kuin etukäteen esitetään. Vaikka lakkautusprosessi on kunnan alulle panema, on siinä käytännössä tietysti osapuolina aina kunta ja kylä tai päättäjät ja asukkaat. Samoin vaihtoehtoisia esityksiä ratkaisuksi tulee molemmilta puolilta. Tästä huolimatta ainakin tutkimuksen kohde kuntien lakkautusesityksiä vaivasi vaihtoehdottomuus tai vaihtoehtojen yksioikoisuus tai yllätyksättömyys. Koko prosessia puolestaan vaihtoehtojen kohtaamattomuus sekä kyvyttömyys kompromissiratkaisuihin.

Kunnan lakkautusesitys tarjosi nyt joko oppilasrajaan perustuvan ratkaisun, yhden vaihtoehdon mallin (esim. 2-opettajaisten koulujen lakkauttaminen), yhden esityksen lakkautettavista kouluista, useamman tavan yhdistellä ja lakkauttaa pieniä kouluja tai vaihtoehtoja siitä, miten tuntikehys, oppilasmäärä tai toiminnan jatkaminen vaikuttaa opetukseen ja talouteen. Esitettyjen toteutus- ja/tai säästövaihtoehtojen määrä kasvoi luonnollisesti siinä vaiheessa kun asukkaat tulivat prosessiin mukaan. Siilinjärven kunta jopa pyysi vanhemmilta vaihtoehtoja keskusteluun.

Korpilahdella kyläläisten ja lopulta sivistyslautakunnankin keskuudessa olisi haluttu katsoa kaikessa rauhassa kuntaliitosselvitykset loppuun ja vasta sitten miettiä opetuksen ja kouluverkon järjestelyjä. Kuntaliitosasia kun vaikutti luonnollisesti myös kuntien väliseen opetussyhteistyöhön. Nyt jo käytiin koulua naapurikunnissa, minkä vuoksi lakkautuksen toteutuessakin lähin kouluvaihtoehto saattoi löytyä sieltä suunnasta. Kuntien välinen yhteistyö oli esillä myös Lammilla, Urjalassa ja Siilinjärvellä.

Jos kuntaliitos oli todennäköinen vaihtoehto Korpilahden tapaisen kriisikunnan tilanteessa, niin Urjalan Menosten ja Puolimatkan kylillä kuntaliitoksen mahdollisuutta pohdittiin liitoksesta saatavien porkkanarahojen tuoman avun näkökulmasta. Lisäksi mietittiin toimialojen virkajärjestelyjen muutoksia sekä veroäyrin korotusta. Verojen korotus oli myös Siilinjärven ja Kurikan kylillä esillä, mutta

---

ainakaan Kurikan kunnan mukaan verojen nosto ei olisi riittänyt eikä kunnan muuta henkilöstöäkään ollut varaa enempää vähentää.

Muina vaihtoehtoina Kumpusen ja Kolmisopen kyläläiset esittivät kuljetuksia kyläkouluille, koulujen yhteiskunnallisen merkityksen noteeraamista sekä yrittiskummien taloudellista tukea. Sysmän Ravioskorven kylällä tarjottiin vaihtoehtoksi 1-opettajaista metsäpainotteista koulua yhteistyössä metsänhoitoyhdistyksen ja metsäalan yritysten kanssa. Myös ruokahuoltoa voisi keskittää sekä kyläläisten talkootyön kautta saatavan taloudellisen edun ottaa huomioon. Siilinjärven Kumpusella oli menty askelta pidemmälle ja laskettu talkootyön arvo (15 vuodessa noin 375 000 euroa). Varainkeruun ja vastaavat hankinnat ovat arkipäivää monella koululla.

Vaihtoehtoja pyydettyä oletusarvona on se, että niitä halutaan aidosti kuulla. Kyläläisillä on ainakin aito halu niitä esittää. Toisaalta taas kyläläisillä tulee olla valmiutta tulla vastaan keskustelussa ja sopivimman ratkaisun hakemisessa. Moninaisista vaihtoehtoista huolimatta tilanne oli nyt lopulta se, että ajatukset eivät käyneet yksiin eikä todellista kompromissia löytynyt. Lopputulos oli kunnan tai kylän näkökulmasta riippuen perusasetelmaltaan aina sama: koulujen lakkauttaminen tai säilyttäminen olisi paras ratkaisu.

5.4 Lakkautusaikataulu

5.4.1 Kohdekoulut ja vertailukoulut

Kohdekoulujen osalta lakkautusprosessi eteni ensimmäisestä julkilausumasta päätökseen keskimäärin 12,3 kuukaudessa (taulukko 11). Koulun toiminnan lopettamisessa noudatettiin Horkan koulua lukuun ottamatta kuuliaisesti lukuvuoden kulkua. Keskimäärin käytetty aika on linjassa Kuntaliiton (2005) suosittelman yhden vuoden käsittelyajan kanssa, mutta kuntakohtaisesti tarkasteltuna havaitaan aikataulussa olevan huomattavia eroja.

Vertailun vuoksi tarkastellaan vielä lakkautusprosessin kestoa ja prosessin kulkua lyhyesti muutaman lähiaikoina lakkautetun koulun osalta. Tutkimuksen aikana kouluverkkokeskustelu on käynyt vilkkaana eri puolilla Suomea, minkä seurauksena tutkimukseen liittyen on tullut useita yhteydenottoja kyliltä ja kunnista. Keskustelua on ollut täten mahdollista seurata joidenkin varsinaisen tutkimusaineiston ulkopuolisten koulujen osalta hieman tarkemmin, minkä perusteella tässä yhteydessä käytetään joitakin näistä kouluista vertailuaineistona sekä linkkinä viimeaikaiseen lakkautuskeskusteluun. Vertailukuntina ovat Jalasjärvi, Pöytyä, Sipoo, Säkyli ja Veteli (taulukko 12). Vertailukoulujen osalta lakkautusprosessi eteni keskimäärin 9,2 kuukaudessa.

	Ravioskorpi (Sysmä) (Oppilaita lv 2006-07) 21	Mommila (Lammi, nyk. Hausjärvi) 14	Kamppi, Levi, Polvenkylä (Kurikka) 22, 19, 18	Menonen, Puolimatka (Urjala) 21, 20	Kumpunen, Kolmisoppi, Jännevirta (Siilinjärvi) 38, 48, 68	Horkka (Korpilahti, nyk. Jkylä) 32
2004						Joulukuussa selvitys
2005			Marraskuussa hyväksytään kunnan strategia; sis. 2-opettajaisen koulujen lakkauttamisen	Joulukuussa asetettiin talouden vaikutus-työryhmä	Toukokuussa lakkautus esillä koululautakunnassa Lokakuussa kuulemiset Marraskuussa asia pöydälle + kuntalaisaloite jätetään	Toukokuussa talouden tasapainotamisselvitys Lokakuussa kuulemiset
2006	Joulukuussa Kouluverkon optimointi esillä taloussuunnitelman valtuustokäsittelyssä	Toukokuussa työryhmä selvittämään kouluverkkoa Toukokuussa ensimmäinen kuuleminen Elokuussa toinen kuuleminen Lokakuussa kuntalaisadressi sivistyslautakunnalle Lokakuussa päätös lakkautuksesta	Huhtikuussa kuulemiset Syyskuussa päätökset	Toukokuussa työryhmän raportti valmis; sis. ehdotus koulujen lakkauttamisesta Lokakuussa kuulemiset	Tammikuussa asia pöydälle kunnan hallituksessa + mielenosoitus koulujen puolesta Helmikuussa käsittelyyn Elokuussa päätökset	Tammikuussa kouluverkkoasia pöydälle sivistyslautakunnassa Maaliskuussa päätös 3 koulun lakkauttamisesta Huhtikuussa kunnallisvalitus hallinto-oikeuteen Marraskuussa hallinto-oikeus kumoaa päätöksen Joulukuussa uusintakäsittely ja lopullinen päätös
2007	Tammikuussa kuuleminen Helmikuussa sivistystoimen esitys lakkautuksesta Toiminta loppui 1.8.2007	Toiminta loppui 1.8.2007	Toiminta loppui 1.8.2007	Helmikuussa päätökset Toiminta loppui 1.8.2007	Hallinto-oikeus ja KHO kumoaa valitukset vuosien 2007-2009 aikana, jolloin lopullisesti ohi. Toiminta loppui 1.8.2007	Toiminta loppui 1.1.2007
Aika	3 kk	6 kk	11 kk	15 kk	16 kk	24 kk

Taulukko 11. Lakkautusprosessin kulku ja aikataulu kohdekunnissa.

	Karhusuo, Pyhäjoki (Säkylä) (<i>Oppilaita Iv 2009-10</i>) 46, 29	Harri, Ilvesjoki, Keskikylä (Jalasjärvi) 31,23,31	Haveri, Rannan- mäki, Karinainen (Pöytyä) 30, 27, 65	Patana, Pulkkinen (Veteli) 21, 24	Salpar, Gesterby, Gumbostrand, (Sipoo) 56, 31, 44
2009			Yläneen kunta liittyi Pöytyän kuntaan 1.1.2010	Joulukuussa lak- kautus esillä talo- usarvion yhtey- dessä	Elokuussa esitettiin ajatus kolmen kou- lun sulkemisesta Syyskuussa koulun vanhempien tekemä selvitys Marraskuussa kes- kustelu-tilaisuus Joulukuussa kunta päätöksi tehdä koulu- verkkoselvityksen
2010	Helmikuussa Kh käsitteli talouden tasa- painostusta Helmikuussa lakkautus tie- toon kunnan tiedotustilaisuus- dessa Koulutuslau- takunnan, val- tuuston ja halli- tuksen päätök- set maaliskuussa	Tammikuussa kouluverkkoo- työryhmä Helmikuussa kuu- lemiset Maaliskuussa kyläkoulu- seminaari Huhtikuussa valtuuston päätös	Maaliskuussa kouluverkkosel- vitys alkuun Elokuussa koulu- verkkoselvitys valmiina Syyskuussa kylä- kouluseminaari	Helmikuussa työ- ryhmän esitys kahden koulun lakkauttamisesta + kuulemiset Joulukuussa pää- tökset	Huhtikuussa julkais- taan kouluverkkoo- selvitys Huhtikuussa päätös Gesterbyn sulkemi- sistä, muut ratkai- nut lokakuulle Toukokuussa kes- kusteluilta Marraskuussa kh Joukuussa uusi kouluverkkoo- suunnitelma
2011			Tammikuussa päätös säilyttää koulut	Toiminta päättyy 1.8.2011	Tammikuussa lopul- liset päätökset: Salpar ja Gunbo- strand jatkavat
Aika	2 kk	4 kk	10 kk	12 kk	18 kk

Taulukko 12. Lakkautusprosessin kulku ja aikataulu vertailukunnissa.

5.4.2 Lakkautusprosessit ja esitetyt vaihtoehdot vertailukouluilla

Vetelissä kouluverkon karsimista oli harkittu viimeisen viiden vuoden ajan. Viimeisimmän vaiheen käynnistyessä ratkaisuja haluttiin tehdä pikaisesti kevään 2010 mitaan, jotta uudet suunnitelmat olisi saatu voimaan jo syksyksi. Yksimielisyyttä ei kuitenkaan löytynyt helposti, joten ratkaisu siirtyi loppuvuoteen. Lopulta alakoulujen henkilöstö- ja muiden resurssien kohdentamisen tehostamiseksi Patanan ja Pulkkisen kaksiopettajaiset koulut päätettiin lakkauttaa. Vastaisuudessa opetusta annetaan koko kunnassa vähintään kolmiopettajaisissa kouluissa. Opetusjärjestelyyn sisältyi lisäksi se, että kaikki kunnan kuudesluokkalaiset siirtyvät keskuskouluun. Tämä ”yläkoulun esikoulu” pehmentää siirtymistä alakoulusta yläkouluun ja mahdollistaa myös kerhotoiminnan sekä valvotun läksyjen tekemisen kaikille kuudesluokkalaisille (Veteli 2010a,b; Yle 2010a-d; Vetelin kuntatiedote 2010).

Säkylän kunnanvaltuusto päätti (27.1.2010) luopua Pyhäjärvisuodun kuntien yhdistämisestä uudeksi Euran kunnaksi. Tällöin myös kuntien yhdistämissopimuksessa sovitut asiat koulutoimen ja kouluverkon säilymisen osalta raukesivat. Kunnan talouden tasapainottamiseksi tarvittiin uusia ratkaisuja ja säästökohteita, joista yksi oli kouluverkko. Kahden koulu lakkautus oli esillä jo 2007, mutta tuolloin kouluverkko päätettiin säilyttää ennallaan. Viimeisimmässä kouluverkkoselvityksessä lakkauttamisen tarkastelu kohdistui pienempiin Pyhäjoen ja Karhusuon kouluihin. Vaihtoehtoisia yhdistelmiä oppilasjärjestelyistä oli esillä (Säkylän koulutoimi 2010; Säkylän kunta 2010). Jalasjärvin perusteli kouluverkkoratkaisuaan heikkeenällä kuntataloudellaan, sillä talouden arvioitiin lähtevän nopeaan laskuun vuonna 2010. Alkuperäisestä esityksestä poiketen kunta päätti lopulta lakkauttaa asteittain kolme kyläkouluaan. Harrin koulun toiminta loppuu elokuusta 2010 alkaen, Ilvesjoen koulun syksyllä 2011 ja Keski kylän koulun vuonna 2014 (Jalasjärvi 2010; Yle 2010a,b).

Sipoossa kouluverkon järjestely on edennyt pitkän kaavan mukaan. Alun perin kunnan tarkoitus oli saada nopea ratkaisu, mutta valmistelemaan liikkeelle lähtö johti lopulta lähes parin vuoden prosessiin. Syksyllä 2009 virkamiesehdotuksena liikkeelle lähtenyt ajatus tehokkaasta yhtenäiskoulumallista ja kolmen kyläkoulun lakkauttamisesta sai vanhemmat laatimaan oman selvityksensä koulujen tarpeellisuudesta. Tämän ketjun synnyttämän vuorovaikutuksen seurauksena kunta päätti talousarvion yhteydessä teettää perusteellisen kouluverkkoselvityksen, jonka pohjalta tehtiin opetuksen linjauksia huhtikuussa 2010. Seuraavana keväänä julkaisussa Sipoon opetustoimen palveluverkkoselvityksessä vaihtoehtoisina ratkaisumalleina esitettiin yhtenäiskoulumallia (>100 oppilaan kouluja), kyläkoulumallia (kyläkoulut jää) ja korttelikoulumallia (alakouluja tai yhtenäisiä peruskouluja). Esityksenä toivottiin kunnan löytävän kouluverkon kehittämispolun vaihtoehdon C osalta siten, että yksittäisten koulujen rakentaminen ja poistuminen olisi hyvissä ajoin ennakoitu ja päätetty usean vuoden ajalle (Vanhemmat 2009; Tuimala et al 2010, Sipoon vapaa-ajan jaosto 2010).

Huhtikuudessa kokouksessaan Sipoon kunnanvaltuusto päätti, että valtuusto tekee linjauksen kouluverkko- ja palvelu- ja oppilasmääränsä loppuun mennessä. Huhtikuussa päätettiin kuitenkin jo Gesterbyn koulun toiminnan loppumisesta syksystä alkaen. Kunnanhallitus päätti kuitenkin siirtää asian otettavaksi esille vasta kuun lopussa. Valtuuston seuraavan vuoden taloutta käsittelevä kokous oli myös marraskuun lopulla, joten budjettia käsiteltiin ilman tietoa palvelu(koulu)verkkosuunnitelman linjauksista. Ratkaisun viivästyminen ei luonnollisestikaan miellyttänyt sivistystoimea (Halenius 2010). Joulukuussa kaikista valtuustopuolueista koostunut kouluverkko-ohjausryhmä laati uuden version kouluverkkosuunnitelmasta. Tämä kannanotto toimi lopullisen päätöksenteon perustana. Suunnitelman pohjalta päätettiin niin, että Salpar ja Gumbostrand muutetaan vuosiluokkien 0-4 kouluiksi ja toiminta jatkuu niin kauan kuin oppilaita on yli 40 (Ketola 2010; Ohjausryhmä 2010; Lasfolk 2011; Sipoon kunnanvaltuusto 2011).

Pöytyällä kouluverkko- ja palvelu- ja oppilasmääränsä loppuun mennessä. Huhtikuussa päätettiin kuitenkin jo Gesterbyn koulun toiminnan loppumisesta syksystä alkaen. Kunnanhallitus päätti kuitenkin siirtää asian otettavaksi esille vasta kuun lopussa. Valtuuston seuraavan vuoden taloutta käsittelevä kokous oli myös marraskuun lopulla, joten budjettia käsiteltiin ilman tietoa palvelu(koulu)verkkosuunnitelman linjauksista. Ratkaisun viivästyminen ei luonnollisestikaan miellyttänyt sivistystoimea (Halenius 2010). Joulukuussa kaikista valtuustopuolueista koostunut kouluverkko-ohjausryhmä laati uuden version kouluverkkosuunnitelmasta. Tämä kannanotto toimi lopullisen päätöksenteon perustana. Suunnitelman pohjalta päätettiin niin, että Salpar ja Gumbostrand muutetaan vuosiluokkien 0-4 kouluiksi ja toiminta jatkuu niin kauan kuin oppilaita on yli 40 (Ketola 2010; Ohjausryhmä 2010; Lasfolk 2011; Sipoon kunnanvaltuusto 2011).

Pöytyällä kouluverkko- ja palvelu- ja oppilasmääränsä loppuun mennessä. Huhtikuussa päätettiin kuitenkin jo Gesterbyn koulun toiminnan loppumisesta syksystä alkaen. Kunnanhallitus päätti kuitenkin siirtää asian otettavaksi esille vasta kuun lopussa. Valtuuston seuraavan vuoden taloutta käsittelevä kokous oli myös marraskuun lopulla, joten budjettia käsiteltiin ilman tietoa palvelu(koulu)verkkosuunnitelman linjauksista. Ratkaisun viivästyminen ei luonnollisestikaan miellyttänyt sivistystoimea (Halenius 2010). Joulukuussa kaikista valtuustopuolueista koostunut kouluverkko-ohjausryhmä laati uuden version kouluverkkosuunnitelmasta. Tämä kannanotto toimi lopullisen päätöksenteon perustana. Suunnitelman pohjalta päätettiin niin, että Salpar ja Gumbostrand muutetaan vuosiluokkien 0-4 kouluiksi ja toiminta jatkuu niin kauan kuin oppilaita on yli 40 (Ketola 2010; Ohjausryhmä 2010; Lasfolk 2011; Sipoon kunnanvaltuusto 2011).

Pöytyällä kouluverkko- ja palvelu- ja oppilasmääränsä loppuun mennessä. Huhtikuussa päätettiin kuitenkin jo Gesterbyn koulun toiminnan loppumisesta syksystä alkaen. Kunnanhallitus päätti kuitenkin siirtää asian otettavaksi esille vasta kuun lopussa. Valtuuston seuraavan vuoden taloutta käsittelevä kokous oli myös marraskuun lopulla, joten budjettia käsiteltiin ilman tietoa palvelu(koulu)verkkosuunnitelman linjauksista. Ratkaisun viivästyminen ei luonnollisestikaan miellyttänyt sivistystoimea (Halenius 2010). Joulukuussa kaikista valtuustopuolueista koostunut kouluverkko-ohjausryhmä laati uuden version kouluverkkosuunnitelmasta. Tämä kannanotto toimi lopullisen päätöksenteon perustana. Suunnitelman pohjalta päätettiin niin, että Salpar ja Gumbostrand muutetaan vuosiluokkien 0-4 kouluiksi ja toiminta jatkuu niin kauan kuin oppilaita on yli 40 (Ketola 2010; Ohjausryhmä 2010; Lasfolk 2011; Sipoon kunnanvaltuusto 2011).

5.4.3 Etupainotteiseen ajankäyttöön

Kaikkien näiden koulujen keskimääräinen lakkautusprosessin kesto on ollut 11 kuukautta. Keskimäärin käytetty aika on linjassa Kuntaliiton (2005b) suositteluun yhden vuoden käsittelyajan kanssa, mutta kuntakohtaisesti tarkasteltuna huomataan aikataulussa olevan huomattavia eroja. Siitä huolimatta, että kaikissa kunnissa oli pyrkimyksenä hoitaa prosessi läpi viivytyksittä. Tätä selittää se, että osassa kunnista asia oli kerralla selvä, osassa taas erilaisten täydennystarpeiden ja valitusten myötä seurauksena oli niin aikalaisia kuin päätösten tekemistä uudelleen.

Ajankäyttö on ollut nyt paikoin pahasti takapainotteista. Tarvitaan aikaa, jotta saadaan perusteltuja esityksiä ja loppuun asti mietittyjä ratkaisuja. Täytyy tietää minne mennään ennen kuin lähdetään koulutielle. Nyt havaittujen epäkohtien tarkentamiseen kului lopulta aikaa, työaikaa ja resursseja suunniteltua enemmän. Todennäköisesti syntyi kuluja, jotka eivät sisällyneet esitettyihin arvioihin lakkautuksen tuomista säästöistä ja uudelleen järjestelyjen kuluista. Virkatyöaikaa ei voi kuitenkaan laskea säästöiksi tai kustannuksiksi, koska esimerkiksi kouluverkon tarkistuksen voi katsoa sisältyvän normaaliin virkatyöhön. Päätöksentekoprosessin ja

---

työajan käytön tehokkuudesta voidaan kuitenkin puhua, koska lakkautusprosessinkin yhteydessä voidaan pohtia millä panostuksella päästään/päästiin haluttuun lopputulokseen. Saatiinko päätös valmistelusta suoraan vai valmistelun ja uudelleen valmistelun kautta vai valmistelun, päätöksen ja uudelleen käsittelyn kautta vai miten?

5.5 Päätöksenteko ja asukkaiden osallistuminen

Tavalla ja toisella lakkautusesitys yllätti kyläläiset. Siitä huolimatta, että lakkautusuhka oli jo pitkään koulun yllä leijunut. Tämä kertoo kenties jotakin siitä miten turtuneita tilanteeseen jo oltiin, tai ainakin siitä, missä vaiheessa asukkaat pääsivät mukaan päätöksentekoon.

Käytännössä ja pääosin lakkautusprosessi eteni kohdekunnissa siten, että kunta teki ja julkisti kouluverkko-suunnitelman tai lakkautusesityksen, jonka jälkeen seurasi kuulemistilaisuus. Siellä oltiin ensimmäistä kertaa suorassa vuorovaikutuksessa asukkaiden kanssa. Jo ennen kuulemistilaisuutta asukkaat olivat saattaneet kokoontua ja esittää kysymyksiä, joita käytiin kuulemistilaisuudessa läpi. Itse tilaisuudessa ja sen jälkeen tuli sitten lisää tarkennuksia, kannanottoja tai vaihtoehtoja. Myös paikallismedia saattoi osallistua keskustelua ylläpitämään ja/tai ruokkimaan. Päätäjiin oltiin suoraan yhteydessä ja heitä pyydettiin myös kouluilla käymään. Muina suoran vaikuttamisen keinoina käytettiin adresseja, mielenosoituksia, mielipidekirjoituksia ja kunnallisvalituksia.

Vaikka lakkautusperusteet olivat selkeät, kuten Mommilassa tai Menosten ja Puolimatkan kouluilla, niin siitä huolimatta niitä ei purematta nieltä. Mommilassa kunnalle osoitettu kritiikki ja turhautuminen kohdistui lakkautusuhan aiheuttamiin vaikutuksiin, kuntayhteistyön niukkuuteen sekä haluttomuuteen kehittää kunnan eteläisintä osaa. Menosten ja Puolimatkan kylillä myönnettiin, että joka kylällä ei voi olla enää koulua ja oltiin asennoiduttu siihen, että sovittujen oppilasmäärärajojen niin sanellussa koulut loppuvat luonnollisesti. Urjalassa kunnan talouden vakauttamispäätöksen nopea täytäntöönpano kuitenkin yllätti asukkaat ja kunnan muuttunut linja koettiin eräänlaisena sopimusrikkomuksena.

Sysmän Ravioskorvessa koulun lakkautuspäätös sai kyläläiset ensin hämillään ja sitten vastarintaan. Vaikutelma lakkautusesityksestä oli sellainen, että päätös oli jo tehty ja kuuleminen oli vain muodollisuus. Samasta syystä Korpilahden ja Kurikan kunnan tapa hoitaa lakkautusta sai paljon kritiikkiä osakseen. Lisäksi Kurikassa kritisoitiin päättäjien ja virkamiesten haluttomuutta osallistua kuulemistilaisuuksiin. Korpilahdella taas tehtiin selkeästi selväksi, että ainoastaan kunnan johdon tehtävänä on miettiä kuntaa kokonaisuutena

Siilinjärvellä ajoissa aloitettu nopeaan aikatauluun pyrkinyt prosessi kompastui heikkoon valmisteluun ja ennakoitua suurempaan asukasaktiivisuuteen. Kuten kunnanjohtaja arveli, niin koulun lakkauttaminen lienee yksi vaikeammista palveluratkaisuista. Siilinjärven lakkautusprosessin avoimuudesta huolehti pitkälti paikallismedia. Se auttoi vuoropuhelun käynnistämisessä sekä takasi sen, että tietoa on varmasti ollut saatavilla ja nähtävillä. Paikallismediaan nyt kohdistettu kritiikki liian varmasta uutisoinnista oli sikäli oikeutettua, että myös median pitää tuntea

---

vastuunsa siitä millaista mielikuvaa ja keskustelua kunnasta kokonaisuutena rakennetaan. Puhutaan faktoilla, ei oletuksilla. Vastaavaa mediakritiikkiä esitettiin myös Mommilassa.

Lisäaikaa tai armonvuotta ehdotettiin kyliltä perusteellisemmän keskustelun käymiseksi sekä kattavamman selvityksen tekemiseksi. Samalla selviäisi lähitulevaisuuden todellinen oppilaskehitys. Koulun säilyessä lapsiperheitä oli harkitsemassa muuttoa osaan kylistä, johonkin taas oli rakennettu talo kylän voimin muuttajia varten tai sitten lapsi jo kävi koulua ja perhe harkitsi muuttoa.

5.6 Lakkautuksella saavutetut säästöt

Säästöjen arvioiminen jälkikäteen on haastavaa. Kyse on lähinnä todellisen säästön suuruusluokan arviosta sen perusteella miten kunnasta ja kyliltä saadut tiedot ovat olleet hyödynnettävissä ja vertailtavissa. Lisähaasteen tiedonhankintaan toi se, että kuntaliitoksen myötä laskelmia ei saatu välttämättä enää jäljitettyä mistään, tai se että tietoja ei pyynnöistä huolimatta käyttöön saatu. Seuraavaksi kootusti jälkiarvio kohdekunnissa saaduista säästöistä ja säästön suuruuteen vaikuttaneista tekijöistä.

Tässä tutkimuksessa koulujen lakkauttamisen ja/tai yhdistämisen taloudellisia vaikutuksia arvioitiin yksinkertaisesti vertaamalla kunnan tilinpäätöksen mukaisia opetuksen kokonaiskustannuksia ennen ja jälkeen yhdistämisen. Kyseessä on pieni otos laajempaa yleistämistä ajatellen, eikä valittu vertailumenetelmä missään nimessä kerro koko totuutta, mutta se on ymmärrettävä tapa tarkastella kokonaiskoulujen muutosta ja siltä pohjalta etsiä sitten tarkentavia selityksiä tapahtuneelle kehitykselle. Jälkiarvio tehtiin neljä vuotta säästöarvion tekemisen jälkeen käyttäen vuosien 2006-2009 opetuskustannustietoja.

Paljonko säästölaskelmilla yleisesti ottaen arvioidaan saatavan säästöä? Varsin usein kuulee puhuttavan sadasta tuhannesta eurosta tai "jotain 50 000 – 100 000 euron väliltä", kuten asukas yhdessä kohdekunnan kuulemistilaisuudessa arvioi. Taulukossa 13 esitetyn otoksen perusteella keskimääräiseksi säästöarvioksi saadaan noin 112 000 euroa. Kun vielä otetaan huomioon taulukossa 14 esitetty mahdollisuus säästöjen toteutumisesta alakanttiin, niin yleisarviona 100 000 euroa vaikuttaa varsin käyttökelpoiselta.

Säästölaskelmien osalta tyypillistä on se, että yksi laskelma saa rinnalleen toisen ja laskelmat ovat yleensä toisensa kumoavia. Toisin sanoen kunnan esittämä laskelma tai laskelmavaihtoehdot saavat rinnalleen kyläläisten laatimat laskelmat tai täydennyksiä esitettyihin laskelmiin. Näin esimerkiksi Urjalassa, Siilinjärvellä, Jalasjärvellä ja Sipoossa. Urjalassa tosin oli muutaman vuoden sisällä tehdyissä kunnan omissakin laskelmissa oli huomattavia eroja vaihtoehdoista ja laskelmien tarkkuudesta riippuen.

Koulut ja kunta	Säästöarvio vuositasolla (arviointivuosi)
Menonen ja Puolimatka (Urjala)	211 000 € (2006)
Kolmisoppi, Kumpunen ja Jännevirta (Siilinjärvi)	530 000 € (2006)
Horkka, Saukkola-Sarvenperä ja Vespuoli (Korpilah-ti/Jyväskylä)	220 000 € (2006)
Ravioskorpi (Sysmä)	100 000 € (2006)
Mommila (Hausjärvi)	155 000 € (2006)
Kamppi, Levi, Polvenkylä	218 000 € (2006)
Harri, Ilvesjoki, Keskikylä (Jalasjärvi)	500 972 € (2010)
Patana, Pulkkinen, Räyrinki (Veteli)	189 000 € (2010)
Sannäs (Raasepori)	120 000 € (2009)
Salpar, Gumbostrand, Gesterby (Sipoo)	369 600 € (2009)
Karhusuo (Säkylä)	145 000 € (2010)
5 koulua (Vihti)	488 000 € (2009)
KESKIARVIO	n. 112 000 €

Taulukko 13. Koulun lakkauttamisen keskimääräinen säästöarvio.

Uusia tai rinnakkaislaskelmia tehdään, koska ensin esitettyssä katsotaan olevan joi-takin puutteita. Laskelmien yleisimpinä puutteina tai huomiotta jättämisinä esitet-tiin lisähenkilöstön tarve, palkkojen sivukulujen huomioimattomuus, oppilaiden naapurikuntaan siirtymisen ennakoimattomuus, korjauskustannusten suuruus tai niiden tarpeen huomiotta jättäminen uudessa koulussa, kuljetuskustannukset sekä ruokahuolto. Lisäksi huomion arvoisiksi seikoiksi katsottiin iltapäiväkerho- ja esi-koulujärjestelyt, koulujen jälleenmyyntiarvojen erot, verotulojen menetysten enna-kointi sekä talkootyön huomioimattomuus.

Kohdekunnittain tarkasteltuna Menosten ja Puolimatkan koulujen lakkaut-tamisten säästövaikutuksista voidaan todeta, että lyhyellä aikavälillä säästöä saatiin, mutta parin vuoden säteellä noin viidennes arvioitua vähemmän. Säästöjen perus-teena ei kuitenkaan ollut pelkästään koulujen lakkautukset, vaan myös lakkautusten kerrannaisvaikutukset. Vastaavasti Ravioskorven koulun osalta lyhyen aikavälin kertasäästöä saatiin. Pelkästään koulun kuluja ajatellen säästö oli jopa selvästi kun-nan arviota suurempi, yhdistämisen tuomia kokonaissäästöjäkin ajatellen yli arvioi-dun. Säästö kuitenkin suli nopeassa tahdissa, sillä jo parissa vuodessa opetuksen kulut olivat nousseet niin palkkojen nousun (sis. sijaistamiset) kuin valtion toi-mienkin seurauksena lähes lähtötasolleen.

Kurikassakin lyhyen aikavälin kertasäästöä saatiin. Säästö oli kuitenkin huo-mattavasti arvioitua vähäisempi ja toteutuneen kuntaliitoksen myötä se menetettiin kokonaan. Koulukiinteistöt saatiin myytyä nopeasti, joten niistä ei lisäkuluja kunnalle aiheutunut. Kunnan mukaan pienennetyt opetusryhmäkoot ja panostus erityisope-tukseen ovat tuoneet lisäkuluja. Myös kouluavustajien määrä on tarkastelujakson ai-kana kaksinkertaistunut kuntaliitoksesta riippumatta. Toki kulut olisivat nousseet joka tapauksessa ja siten kokonaiskulut todennäköisesti vielä suuremmat, mikäli kaikki koulut olisivat jatkaneet.

Korpilahdella kouluverkon supistamisella haettuja säästöjä ajatellen loppu-tulos oli laiha. Lopullisen kouluverkkoratkaisun myötä ainoastaan Horkan koulu lakkautettiin alkuperäisen suunnitelman mukaisesti vuoden 2007 alusta. Saukkola-Sarvenperä lakkautettiin vasta uuden Jyväskylän kunnan aikana vuonna 2009 ja Vespuolen koulu jatkoi toimintaansa keskeytyksettä. Säästöjen toteutumista voi täten arvioida vain Horkan koulun osalta. Vertailemalla Horkan ja Saakosken ”sijoituskoulun” opetuksen kokonaiskuluja ennen ja jälkeen lakkautuksen, voidaan tode-ta, että ensimmäisenä vuonna säästöä jäi yli kymmenen prosenttia arvioitua enem-män. Kahdessa vuodessa opetuskulujen nousun myötä kokonaiskulut ylittivät jo säästöarvion, mutta säästöä jäi silti. Uuteen Jyväskylän kaupunkiin liittymisen myö-tä opetustoimen kulurakenne muuttui ja koulukohtaiset menot nousivat, jolloin vanhan kunnan aikaiset säästölaskelmat menettivät merkityksensä.

Siilinjärven aineiston ja tiedonvaihdon perusteella säästöjen todellista lop-pusummaa voi edelleenkin vain arvioida. Kiinteistöt jäivät kunnalle lakkautuksen jälkeenkin, mikä on säilyttänyt kiinteistökulut. Kuljetustarve kasvoi, mutta selvää käsitystä lopullisesta oppilasmäärästä tai kuluista ei ole. Lisäksi pitkäksi venynyt lakkautusprosessi aiheutti mitä todennäköisimmin joitakin lisäkustannuksia. Toi-saalta suuremmilta korjauksilta ja laajennuksilta kuitenkin vältyttiin. Mommilan osalta lakkautuksen jälkiarvion tekeminen myös jäi, sillä vuoden 2009 alusta toteu-tuneen Hämeenlinnan kuntaliitoksen myötä asiakirjat, tiedostot ja henkilöt tuntuvat olevan eri paikoissa. Yrityksistä huolimatta säästöarvioita tai taloutta koskevia lukuja ei kunnasta saatu.

Kunta ja koulut	Kunnan esittämä säästöarvio (vuositasolla)	Jälkiarvio toteutuneesta säästöstä	Ero kunnan esittämään arvioon
Menonen ja Puolimatka (Urjala)	211 000 € (2006)	1. vuoden jälkeen = 150 000 € 2. vuoden jälkeen = 182 000 €	-30 % -14 %
Horkka (Korpilahti/Jyväskylä)	72 600 € (2006)	1. vuoden jälkeen = 82 150 € 2. vuoden jälkeen = 63 700 €	+13 % -12 %
Ravioskorpi (Sysmä)	100 000 € (2006)	1. vuoden jälkeen = 120 150 € 2. vuoden jälkeen = 84 800 €	+20 % -15 %
Kamppi, Levi, Polvenkylä (*)	218 000 € (1.vuosi) 139 400 € (2.vuosi)	1. vuoden jälkeen = 38 270 € 2. vuoden jälkeen = 38 270 €	-82 % -73 %
Keskiarvio	150 400 € 130 750 € >85 900 € (per koulu)	1. vuoden jälkeen = 97 640 € 2. vuoden jälkeen = 92 190 €	-35 % -30 %

Taulukko 14. Jälkiarvio koulun lakkauttamisella saavutetuista säästöistä vuosi ja kaksi vuotta lakkauttamisen jälkeen. Arvion perusteena muutos kunnan opetuksen kokonaiskuluissa. Luvut pyöristettyjä. (* Kurikan osalta käytetty tässä vertailulukuna ensimmäisen vuoden kustannuserotusta, koska kuntaliitos tapahtui vuoden 2009 alusta. Tarkemmin taulukossa 7.

Kohdekuntien osalta kertasäästöä lakkautuksilla saatiin, mutta keskimäärin kolmannes arvioitua vähemmän. Taulukossa 14 on esitetty jälkiarvio lakkauttamisella

---

saavutetuista säästöistä niiden kohdekuntien osalta joista keskenään vertailukelpoista tietoa oli saatavilla.

Kuntien välillä eroa oli kuitenkin siinä, saatiinko säästö täysimittaisena tai mitä säästöille tapahtui ajan kuluessa. Koulutasolla tarkasteltuna uudelleen järjestelyn ennakoimattomat tai yllättävät kulut voivat syödä säästöjä huomattavasti, kokonaan tai jopa lisäkuluja aiheuttaen. Nyt voitiin havaita, että lisähenkilöstön tarve vaikuttaa henkilöstömenoihin, kiinteistöjen säilyminen kunnan omistuksessa ylläpitää kiinteistökuuluja, opetusryhmien ja erityisopetuksen määrän kasvu vaikuttaa menoihin, kuljetustarve kasvaessa kulutkin kasvavat, muuttunut tai kompromissiin perustunut kouluverkkoratkaisu vaikuttaa säästöarvioon sekä tässä yhteydessä vielä oppilaiden siirtyminen naapurikuntaan aiheutti valtionosuusmenetyksiä. Lisäksi alkupe- räisestä suunnitelmasta ja aikataulusta poikkeava lakkautusprosessi aiheuttaa mitä todennäköisimmin joitakin lisäkustannuksia. Toisaalta Ravioskorpi osoitti, että säästöä voidaan saada hyvinkin.

Siksi kerrannaisvaikutusten negatiivisen tai positiivisen vaikutuksen lyhyen ja pitkän aikavälin ennakoivaan arviointiin tulee kiinnittää huomiota. Siihen taas saa hyviä suuntaviivoja tekemällä kouluverkko- tai lakkautusprosessin jälkiarvioinnin.

5.7 Kunta ja kylät

5.7.1 Aluekehittäminen

Aluekehittämisen näkökulma tuli kohdekunnissa ja -kylillä esille opetuksen ja väestön kehityksen alueellisen tasapainon ja tasa-arvon haasteina, kaavoituskysymyksi- nä, yhteisöllisyyden näkökulmasta sekä kylien keskinäisen yhteistyön, kylien ja kunnan välisen yhteistyön sekä kuntayhteistyön pohtimisena.

Alueellisen tasapainon ja tasa-arvon osalta oltiin huolissaan opetusta keskit- tävän kehityksen vaikutuksesta kylien vetovoimaisuuteen ja toistaiseksi hyväksi koettuun väestökehitykseen. Elinvoimaisten kylien ja alueellisesti tasapainoisen kouluverkon katsottiin palvelevan parhaiten kuntaa kokonaisuutena. Kaavoitus puolestaan toisi uskottavuutta kylän kehittämiseen. Kunta joutuu tietysti aina teke- mään valintoja asutuksen ja aluekehittämisen painotuksista ja totuuden mukaista on sekin, että oppilaiden vähetessä koulu lakkaa, palvelut eivät voi olla samat joka puolella kuntaa eikä kunta ei voi olla vastuussa ihmisten muuttoratkaisuista.

Kylien välistä sekä kylien ja kunnan välistä yhteistyötä myös perään kuulu- tettiin. Tosin silloin kun asiaa pohditaan kuulemistilaisuudessa, ollaan jo myöhässä meneillään olevan kouluverkkokeskustelun osalta. Tulevaisuutta ajatellen tietysti hy- vässä alussa, jos asia siitä oikeaan suuntaan etenee. Kunnan taholta lakkautusten vai- kutukset kylille myönnettiin, kyläsuunnitelmia arvostettiin ja maakunnan tason kylä- ohjelmaakin oltiin oltu kehittämässä yhteistuumin, mutta painoarvoa tällä keskuste- lulla ei liiemmin ollut eikä kunnalta vaihtoehtoja kylien kehittämiseksi saatu.

Kuntien välisen yhteistyön mahdollisuudet nähtiin joko siinä, että lakkautuk- sen toteutuessa kylän lapsilla olisi yhtä pitkä tai lyhyempi matka naapurikunnan kou- luun, naapurikunnassa käytiin jo koulua tai siinä, että lakkautusuhan alla oleva koulu

---

oli useamman eri kunnassa olevan kylän kannalta keskeisellä sijainnilla. Kuntarajojen vaikutus liittyi myös kuntaliitoskeskusteluun siten, että kouluverkkoa pohdittaisiin vasta kuntaliitosselvityksen jälkeen.

Yhteisöllisyyden ja aluekehittämisen kannalta harmillisena koettiin lakkautusten ristiriitaisuus kunnan imagomarkkinointiin tai strategiaan nähden. Tai se, että strategiassa ei juuri maaseutua otettu huomioon. Lakkautusten jälkeen yhteistyö oli ja on kuitenkin edennytkin osassa kuntia muun muassa siten, että koulurakennus on myyty tai vuokrattu kohtuullisin kustannuksin kyläyhdistykselle, koulun myynnistä huolimatta pihapiirissä oleva kylätalo on varattu kyläläisten käyttöön tai kunnan ja kylien yhteistyö on otettu huomioon kuntaan laaditussa maaseutuohjelmassa. Yhteisöllisyydestä puhuttaessa on tärkeätä nähdä se, että kyse on lopulta koko kunnan yhteisöllisyydestä.

5.7.2 Lakkautuksen vaikutukset kylälle

Koulun loppumisella on aina vaikutuksensa sitä ympäröivään yhteisöön. Kohdekylien perusteella vaikutus voi olla aktivoiva, seisahduttava, lamaannuttava, taannuttava tai jopa kuntasuhteet katkaiseva.

Maaseutuvaikutuksia ajatellen Menosten ja Puolimatkan kylillä koulun lakkautus vaikutti eniten lasten yhteisöllisyyteen sekä lasten kylätoimintaan osallistumiseen. Uuden koulun myötä lasten ja nuorten sosiaalinen toimintaympäristö laajeni kylän ulkopuolelle, jolloin yhteisöllisyys sirpaloituu aiempaa nopeammin. Puolimatkan koulun oppilaista noin puolet siirtyi Punkalaitumen kunnan puolella olevaa kouluun, mikä luonnollisesti vaikutti lasten yhteisöllisyyteen. Menosten koulun lakkautus ei vaikuttanut negatiivisesti kylän väkimäärään, sillä uusia lapsiperheitä on sittemmin saatu kahdeksan ja tontteja edelleen kysytään. Kylässä henki on hyvä ja toiminta aktiivista, sillä koulurakennus on edelleen kyläläisten käytössä. Puolimatkan kylällä palvelut romahtivat ja kylä jakaantui mielipiteissään lasten sijoittelussa, minkä seurauksena asukkaiden välit tulehtuivat ja kylän yhtenäisyys ja yhteisöllisyys hajosi. Koulu myytiin sittemmin yksityiselle. Puolimatkalta on aina kuljettu Punkalaitumen suuntaan niin palveluiden kuin koulujen perässä, mutta silti tilanne kärjistyi ikävällä tavalla. Kylän väkilukuun koulun lakkautus ei ole kuitenkaan vaikuttanut negatiivisesti.

Keskustelu kyläkoulujen ympärillä jatkuu yhä. Toukokuussa 2010 valmistui Urjalan kouluverkkoa koskeva kokonaissuunnitelma vuosille 2010-2016. Siinä on Urjalan kouluverkkomalliksi esitetty kolme vaihtoehtoa: kahden koulun malli (Asema ja Kirkonkylä), kolmen koulun malli (Asema, Kirkonkylä ja Urjalankylä) tai kolmen koulun malli siten, että Nuutajarvi jää ja Urjalankylä lakkautetaan. Kouluverkko-suunnitelma kävi jo ensimmäisen sivistyslautakunta-, hallitus- ja valtuustokierroksen ennen juhannusta, mutta kunnan ajaman ensimmäisen mallin sijaan kannatusta ovatkin saaneet molemmat muut vaihtoehdot. Asiassa ei päästy ratkaisuun, vaan se jätettiin pöydälle. Tulevaa päätöksentekoa tulee ohjamaan osaltaan paljon myös se, miten ja minkälaisena vireillä oleva tuntijakouudistus menee läpi. Nyt tulevan vuoden budjetti on suunniteltu olemassa olevan kouluverkon pohjalta.

Tällä kertaa asukkailla on ollut mahdollisuus vaikuttaa kouluverkkoselvitykseen jo laadintavaiheessa muun muassa kunnan nettisivuilla olleen kyselyn kautta. Kouluverkkotyöryhmässä ei sen sijaan ollut (sitoutumatonta) asukas- tai kyläedustajaa, vaikka ryhmä muuten oli kattava opettajien edustajineen. Etukäteen käytävän ja ennakoivan kouluverkkokeskustelun ongelmaksi kunnassa nähtiin se, että hyvästä tarkoituksesta ja ajantasakeskustelun luonteestaan huolimatta se saatetaan tulkita aina aloitteeksi tai jopa päätökseksi lakkautuksista. Tässä mielessä ja tältä tulkinnalta välttyäkseen pidemmän aikavälin suunnitelma sovittuine pelisääntöineen ja tarkistusväleineen puoltaisi paikkaansa.

Ravioskorven koulun lakkautuksen maaseutuvaikutuksia ajatellen kylä on selvinnyt tilanteesta hyvin. Kyläläisten halu jatkaa aktiivista, yhteisöllistä toimintaa sekä pitää kouluksiintee edelleen kokoontumistilanaan johtivat kyläyhdistyksen perustamiseen ja koulurakennuksen ostamiseen kunnalta heti lakkautusvuonna. Kylälle on muutettu sekä naapurikunnista että kauempaa, mikä selittyy Ravioskorven hyvällä sijainnilla Lahteen, Heinolaan ja muihin lähikuntiin. Ja onhan kyläkoulu edelleen valttikortti toimivana kyläkeskuksena ja harrastepisteenä. Jälkikäteen arviotuna kylän kehitys on ollut koko kuntaa ajatellen positiivinen, mutta jälkiviisaana voi kysyä, että moniko kylälle olisi muuttanut koulun yhä toimiessa.

Kampin, Levin ja Polven koulujen lakkautuksen maaseutuvaikutuksia ajatellen kylät ovat selvinneet tilanteesta hengissä niin kuin kylät aiemminkin kerroilla Kurikassa. Koulut olivat kylille lapsiperheitä houkutteleva vetovoimatekijä, mutta kokoontumistiloina niille ei ollut käyttöä lakkautuksen jälkeen. Nyt kaikki koulut on myyty yksityisille. Yksi ikävä piirre lakkautuksessa vielä oli, että se osaltaan vesitti kylillä tehtyä ja maakunnallisella kyläohjelmalla edesautettua aktivoimis- ja elävöittämistyötä. Kuntastrategiassa kuitenkin maaseudun kehittäminen yhä mainitaan. Oma asia on sitten se halutaanko koulusta tai sen kohtalosta kylänraitilla vieläkään puhua mitään.

Elämä Kolmisopen, Kumpusen ja Jännervirran kylillä jatkuu ja ikärakenne osoittaa, että koululaisia kulkee kylänraitilla vastaisuudessakin. Kouluilla on edelleen merkitys kyläläisten toimintakeskuksina ja sellaisina niitä on myös haluttu kehittää niin hankkein kuin kunnan kanssa yhteistyössä. Sittemmin Siilinjärven kaupunki on laatinut oman maaseudun kehittämisohjelman, jonka tarkoituksena on muun muassa uudistaa maaseutualueiden tavoitteita ja kehittämisen periaatteita sekä aktivoida kyläsuunnittelua. Viime vuosituhaten lopulla alkaneen kylätoiminnan hiipumisen syinä kunta näkee muun muassa heikenneen kuntatalouden vaikutuksen kylähankkeisiin ja talkoorahoihin, kunnan kehittämisen painopisteen kohdistumisen entistä enemmän taajamiin, sekä maaseutuasioissa keskittyminen maaseutuelinkeinoihin ja tieasioihin. Näihin tekijöihin liittyen kunta lopetti suoran yhteydenpidon kylätoimikuntiin ja maaseutulautakunta jäi pääasialliseksi maaseudun edunvalvojaksi. Kunnan lähteminen 2000 -luvun alkuvuosina mukaan toimintaryhmätyöhön aktivoi jälleen kylätoimintaa ja kylien kehittämistä, joskin viime vuosina tie- ja vesiasiat sekä koulujen lakkautukseen reagoiminen ovat olleet näkyvin osa kylätoimintaa (Siilinjärven kaupunki 2011). Kolmisopen ja Kumpusen kylillä kyläsuunnitelmat ovat päivitettyinä ja yhdeksi tavoitteeksi niihin on kirjattu kuntayhteistyön kehittäminen (Kolmisopen kyläyhdistys 2010; Kumpusen kyläyhdistys

---

2009). Siilinjärvellä kunnan ja kylien välisen yhteistyön merkitys on siis, ainakin lakkautuksen jälkeen, nähty niin kylillä kuin kunnassa, mistä kertoo sen kirjaaminen niin kyläsuunnitelmaan kuin kunnan maaseutuohjelmaan. Toivottavasti sanat ja teot tällä kertaa kohtaavat. Horkan kylällä koulu on myyty pois, mutta pihapiirissä sijaitseva kylätalo on edelleen kyläläisten käytössä.

Mommilan kylälle koulu oli vetovoimatekijä. Rakennuksella ei ollut merkitystä kokoontumistilana, koska kylällä on myös seuraintalo. Koulun lopettamisen myötä kylältä lähti kirkkoa lukuun ottamatta viimeinen julkinen palvelu. Kyläkauppa sulki ovensa jo vähän aiemmin. Kylä on kuitenkin edelleen aktiivinen ja toimintaa on, vaikka epäselvän koulutilanteen vuoksi lapsiperheitä on muuttanut pois eikä lisää ole saatu. Koulun päättyminen oli samalla päätös kuntayhteistyölle. Lakkautuspäätös sai Mommila-Hietosen kyläläiset ajamaan liitosta Hausjärven kuntaan. Kylällä koettiin, että sen enempää Lammin kunnalta kuin sittemmin Hämeenlinnan kaupungilta ei saatu mitään kylän kehittämiseksi. Esitys kuntajaon muutoksesta tehtiin jo 2007, mutta lopullinen siunaus tuli pari vuotta myöhemmin kun valtiovarainministeriö päätti liittää kylän Hausjärveen vuonna 2009. Sekä Hämeenlinnan että Hausjärven valtuustot hyväksyivät osakuntaliitoksen. Liitos ei luonnollisesti ole ollut kaikkien kyläläisten mieleen ja asiasta tehtiin kuusi valitusta. Korkeimman hallinto-oikeuden hylättyä tehdyt valitukset liitos toteutui vuoden 2010 alusta.

Hämeenlinna ja Hausjärvi ovat sittemmin tahoillansa jatkaneet koulujen lakkauttamisen pitkää perinnettä. Lammikin jo jatkoi säästöjen etsimistä kyläkoulujen kustannuksella heti Mommilan koulupäätöksen jälkeen. Kouluverkkokeskustelu alkoi Hämeenlinnassa pian uuden kunnan perustamisen jälkeen. Hämeenlinna oli tehnyt viiden kunnan kanssa kuntaliitossopimuksen hallinnon ja palvelujen järjestämisestä. Niinpä päätös Lammin Lieson kaksiopeettajainen kyläkoulun lakkauttamisesta todettiin hallinto-oikeudessa tämän sopimuksen ja siten kuntajakolain vastaiseksi. Kuntaliitossopimuksen mukaan Lieson koulun voisi lopettaa vasta tammi-kuun 2012 alusta, ei nyt aiotusti elokuussa 2011 (Yle Häme 2011). Hausjärvi puolestaan päätti lakkauttaa maamme vanhimman suomenkielisen koulun, Erkylän koulun, elokuusta 2010 alkaen (Etelä-Suomen Sanomat 2007; Hausjärvi 2009b; Yle Häme 2010).

---

6. MITÄ LAKKAUTUKSESTA OPIMME?

6.1 Lakkautusesitys ja kiire yllätti

Miksi lopulta kiisteltiin?. Siksi, että lakkautusesitys ja päätöksenteon kiire yllättivät. Alkususäyksen jälkeen ja kouluverkko- tai taloussuunnitelmien esittelyn edessä epäselvyyttä, epävarmuutta ja kiistaa ruokki entisestään niin yleinen huoli kylien tulevaisuudesta ja maaseudulla asumisen mahdollisuuksista, kuin kuntayhteistyön niukkuus, suunnitelmien heikko valmistelu (pätöksenteon sulkeutuneisuus, epäselvät laskelmat, vaihtoehdottomuus, poukkoileva päätöksenteko), asian ”jyrääminen” jo päätettynä, muodollinen kuuleminen, joustamattomuus jatkoajan suhteen (armonvuosi), päättäjien osallistumattomuus ja näkymättömyys ja koulukyydit. Tai se, että kyläkouluja ei haluttu nähdä kunnan ja kunnan profiloitumisen kannalta merkittävinä investointeina.

Tavallaan asian yllättävyys hieman yllättää. Pitkällä aikavälillä tarkasteltuna tämä mietityttää lähinnä siksi, että tutkimuksen kohdekouluilla, ja monella muullakin koululla, lakkautusuhka oli leijunut päällä jo vuosia. Osassa lisäksi tiedettiin minkä oppilasrajan alittuessa koulun loppuminen olisi enää sovitusta aikataulusta kiinni. Lakkautus vaikuttaisi tällöin enempi todennäköiseltä kuin yllättävältä. Entä mitä lisävuodet auttaisivat tilanteessa, jossa oppilasmäärän ja toiminnan jatkuvuuden rajoilla ollaan oltu jo pitkään, eikä näidenkään ”armonvuosien” aikana oppilaskehitystä oltu saatu kylällä nousuun.

Toisaalta todennäköisintä välttellessä lopputulos voi yhä yllättää. Etenkin silloin, kun ennalta sovitusta oppilasrajoista tai lakkautuksen aikataulusta tai muista pelisäännöistä ei pidetä kiinni, oppilasmäärä ei olekaan merkitsevä tekijä tai positiivisesta asukashankinnasta, kylän kehityksestä ja kunnan positiivisesta suhtautumisesta huolimatta koulua esitetään lakkautettavaksi. Kiireen yllättävyys on taas helpompi ymmärtää, koska lähtökohtaisesti lakkautusaikataulun oletetaan olevan sellainen, että asiaan ehditään valmistautua ja sopeutua. Mitä taas armonvuosiin ja kiireen hillitsemiseen tulee, niin toimia voi vaikka Selkien kyläkoulujulistuksen (www.selkie.fi) mukaisesti tai sitä soveltaen:

Jos kyläkoulu päätetään lakkauttaa, sille tulisi antaa kolmen vuoden harkinta-aika, jonka aikana kyläkoulu sitoutuu etsimään ratkaisuja vallitsevaan tilanteeseen. Koulua, kylää, oppilaita ja opetustoimea koskevan työrauhan julistaminen toteutuu pitämällä kiinni sovitusta aikatauluista ja sopimuksista.

Itsestään selvää pitäisi jo olla sen, että asukashankinnan ja kylän kehittämisen tulee olla aktiivista kaiken aikaa, eikä vain silloin kun jotain tapahtuu. Sitten voi olla, ja on ollutkin, myöhäistä pohtia vaihtoehtoja.

6.2 Avoimella ja ennakoivalla keskustelulla realistisia ratkaisuja

Kouluverkkosuunnittelua käydään monessa kunnassa varmasti vuosittain. Opetuksen arjen säilyessä ennallaan keskustelu jää päättäjien ja virkamiesten väliseksi, eikä täten näy eikä kuulu ulospäin. Vasta sitten kun kouluverkon tarkistus on päätetty tehdä, asiasta tulee julkinen ja tästä julkilausumasta eteenpäin asukkaatkin ovat osana prosessia. Kuten on voitu havaita, niin tässä vaiheessa päätöksenteon aikataulu on usein kuitenkin laadittu sellaiseksi, että jo aloitettaessa ollaan myöhässä. Tämä taas rajoittaa asukkaiden todellisia mahdollisuuksia vaikuttaa päätöksentekoon. Kysymys kuuluukin nyt, että kuinka asukkaat pääsisivät mukaan tähän päätöksenteossa mahdollisesti säännöllisesti käytävään keskusteluun joko jo silloin, kun mitään muutoksia ei vielä ole tiedossa tai viimeistään siinä vaiheessa, kun muutoksia harkitaan valmisteltavaksi. Perusteet toimintakulttuurin ja ajankäytön muutokselle on olemassa, sillä jo tämän tutkimuksen kohdekoulujoukko osoitti miten riittävästi ja takapainotteisesti kuukausien kouluverkkoprosessia kunnissa käytiin.

Asukasosallistumista tai osallistamista on pohdittu, kehitelty, testattu ja tutkittu paljon. Niinpä käyttökelpoisimmat keinot kyllä löytyvät, kun vain tahtoa on. Vuorovaikutteinen kouluverkkosuunnittelu lähtee siitä, että ensin tunnustetaan ja tunnustetaan asukastiedon, arjen asiantuntijuuden, merkitys voimavarana, saadaan asukkaat tietoisiksi alueella käynnistettävästä valmistelusta ja ilmaistaan, kuinka osallistua suunnitteluprosessiin. Laki opastaa jo osallistamaan, mutta laista on saatava nykyistä velvoittavampi. Kiistelystä keskusteluun pääseminen edellyttää perinteisistä menettelytavoista irrottautumista ja suunnitteluprosessin uudelleen rakentamista ja aikatauluttamisesta siten, että kaikkien osapuolien resursseja käytettäisiin ennakoivasti, etupainotteisesti, järkevästi ja kunnan yhteisöllisyyttä edistävällä tavalla.

Osallistava tai vuorovaikutteinen tai yhteissuunnittelu ei toteutuakseen vaadi ihmeitä. Usein se olisi varmasti kytkettävissä jo olemassa oleviin yhteistyömuotoihin. Kun esimerkiksi kouluverkkoratkaisu on tehty vaikka valtuustokaudeksi, niin jokainen tietää milloin keskustelu on jälleen tai viimeistään ajankohtaista. Edelleen voidaan sopia etukäteen koska käydään ajantasaiskeskustelu(t), jolloin minimoidaan väärinymmärryksen riski lakkautuskeskustelun uudesta aloittamisesta.

Kunnan ja kylien organisoidumman yhteistyön toimiessa tietoja voidaan vaihtaa kylien neuvottelukunnissa, kyläkierroksilla tai vastaavilla foorumeilla. Ajantasakeskustelu voidaan käydä myös jonkun aluetta koskevan maankäytön kuulemisen yhteydessä. Tai sitten kunnan kotisivuilla järjestetään kysely valmisteilla olevaan kouluverkkokoasiaan liittyen. Ylipäätään sopimalla pelisäännöt oppilasmääristä, armonvuosista tai muista menettelytavoista mahdollistavat työrauhan niin kouluille, kylille kuin kunnalliseen hallintoonkin.

Etukäteen käytävän ja ennakoivan kouluverkkokeskustelun riskinä voi olla se, että hyvästä tarkoituspästä ja ajantasakeskustelun luonteestaan huolimatta se saatetaan tulkita aina aloitteeksi tai jopa päätökseksi lakkautuksista. Tässä mielessä ja tältä tulkinnalta välttyäkseen pidemmän aikavälin suunnitelma sovittuine pelisääntöineen ja tarkistusvälineen puoltaisi paikkaansa.

6.3 Luottamus luo uskottavuutta

Luottamus on avaintekijä osallisuudentunteen tuottajana. Oinaan (2009) mukaan siihen kuuluu kunnan virkamiesjohdon ja valtuutettujen luottamukselliset suhteet kuntalaisiin sekä varmuus asioiden hyvästä hoidosta, asukkaiden hyvinvoinnin huomioon ottamisesta sekä hyvästä tulevaisuudesta yleisesti. Jotta luottamuksellisuus voi syntyä ja kunnallinen itsehallinto toteutua, on kunnan hallinnon ja asukkaiden välillä oltava tiivis vuorovaikutus.

Myös työn ja vastuun jaon on toimittava. Kuntalain mukaan kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista huolehtiminen on valtuuston tehtävä, mutta käytännössä esteinä on havaittu olevan niin sitoutumisen ja viranhaltijajohdon tuen puute kuin koko ajatuksenkin karsastaminen. Samoin viranhaltijoiden ja luottamushenkilöiden omat käsitykset työnjaosta vaihtelevat. Siinä missä toinen piti luottamushenkilöä asukkaiden äänen edustajana, tulisi toisen mielestä asukkaiden osallistua jo asioita valmistelemaan virkamiestyöhön.

Luottamusta ja päätöksenteon uskottavuutta ajatellen päättäjien ja virkamiesten tulisi osallistua järjestettyihin keskustelu-, seminaari- ja kuulemistilaisuuksiin. Esimerkiksi lakkautusta kannattavien osapuolinen osallistumishaluttomuus järjestettyihin kyläkouluseminaareihin tai -keskusteluihin vaikuttaa nyt olevan enemmän valitettava käytäntö kuin harmiton sattuma. Tilaisuuksissa on kyse tiedosta, sen jakamisesta ja vaihtamisesta, jolloin ensi käden tieto on aina toisen käden tietoa arvokkaampaa.

Kunnan ja sen päätöksenteon uskottavuuden kannalta ei ole hyväksi myöskään lyhytjänteinen päätöksenteko. Tällä ylläpidetään jatkuvaa lakkautusuhkaa, mikä puolestaan ruokkii osaltaan negatiivisen kehityksen kierrettä kylillä ja kunnassa. Koulun säilyessä kylän ja kouluuyhteisön velvollisuutena on puolestaan vastata koulun lisäaikaa tai jatkuvuutta tukeneiden arvioiden ja argumenttien todenmukaisuudesta ja toteutumisesta. Tarvitaan sitovia ja pitkäjänteisiä päätöksiä, jotka ovat linjassa kunnan strategiassa tai muuten määritettyjen tavoitteiden kanssa.

6.4 Tarvitaan valmisteltuja esityksiä vaihtoehtoiseen

Koulu ei saa olla vain säästökohde, vaan muutosten on lähdettävä opetuksen kehittämisestä ja parantamisesta. Muutosta, kehittämistä, parantamista tai järjeistämistä koskevat suunnitelmat pitää valmistella ennakoiden, kiireettä ja kunnolla. Tarvitaan tietoa, sillä pelkillä oletuksilla ja arvioilla ei voida mitään sen enempää lakkauttaa kuin säilyttää.

Ajankäytön, resurssien, talouden ja kuntaimagon kannalta on aivan eri asia hoitaa prosessi läpi hallitusti, suunnitellusti ja avoimesti kuin suljetusti, kiireellä ja valituksia eri oikeusasteissa ratkoen. Alkuperäisen aikataulun mukaisen ja tulevan vuoden budjettia koskevan prosessin lykkäytyminen kuukausilla, vuodella tai vielä enemmän ei ole ilmaista imagohaittojen rahallisesta arvosta puhumattakaan.

Käytännössä tämä tarkoittaa perusteellisen kouluverkkoselvityksen tekemistä. Kuntaliiton (2005) aikanaan kirjaaman mukaan kouluverkkosuunnitelmassa tarkastellaan yleensä seuraavia seikkoja:

- kunnan taloudellinen tilanne ja sen kehitys
- opetustoimen käyttötalous ja investoinnit
- opetustoimen valtionosuus ja kunnan rahoitusosuus
- kuvaus nykyisestä kouluverkosta
- nykyisten koulutilojen kunto, ajanmukaisuus ja muu kuin opetuskäyttö
- opetuksen järjestämisen pedagoginen tarkastelu
- lähikoulun osoittamismenettely
- koulukuljetusjärjestelyt
- oppilashuoltopalvelut
- oppilassennusteet koko kunnan alueella ja oppilaaksiottoalueittain
- yhteistyö lähikuntien kanssa
- muuttotilanne
- henkilöstösuunnitelma, opettajat ja muu henkilöstö, eläköityminen
- esitys perusopetuspalvelujen uudesta järjestämisestä
- esitys uudesta kouluverkosta
- esitys oppilaiden uudesta lähikoulujärjestelystä
- esitys henkilöstön sijoittamisesta

Lisäksi päätöksenteon, mielipiteen muodostamisen ja kokonaisuuden ymmärtämisen pohjaksi tarvitaan vaihtoehtoja. Talouden niukkuuden jakamisen näkökulmasta kyse on valinnoista, mutta silloinkin pitää olla jotain mistä valita. Esitystavalla pystytään vaikuttamaan siihen, että asiat avautuvat ja hahmottuvat halutulla ja ennen kaikkea oikealla tavalla. Taulukossa 15 on esitetty yksi tapa toimia, mutta rinnakkain voi samaan tapaan esittää eri kouluvaihtoehtojen kulut tai mitä vaihtoehtoja sitten tarjolla on.

Tasapuolisuuden nimissä myös kouluverkkoselvityksissä tai lakkautusesityksissä usein käytetyt lakkautettavan ja uuden sijoituskoulun ”plussat” ja ”miinukset” tulee esittää yhdenmukaisesti. Epäselvyyksien välttämiseksi ja lisäkysymyksiä ajatellen vaihtoehtojen tai laskelmien esittämisestä vastaa se, joka ne on laatinutkin. Lopputuloksena voi edelleen olla lakkautus, mutta sekin on helpompi ymmärtää kun näkee perusteet suhteessa muihin ratkaisumalleihin.

Vaihtoehto 1:	Vaihtoehto 2: Koulu A kouluun B, koulu C kouluun D	Vaihtoehto 3: Koulu A jää, koulu B kouluun D	Vaihtoehto 4: Koulut jää Jne vaihtoehdoin
€uroa Ratkaisussa plussaa/miinusta kylälle, koululle, sijoituskoululle ja kylälle, kunnalle	€uroa + Ratkaisussa plussaa/miinusta...	€uroa + Ratkaisussa plussaa/ miinusta...	€uroa + Ratkaisussa plussaa/ miinusta...

Taulukko 15. Vaihtoehdot on hyvä esittää havainnollisesti ja vertailua helpottaen rinnakkain.

6.5 Säästöä voidaan saada

Kysymykseen ”säästetäänkö kouluja lakkauttamalla,” ei ole yksiselitteistä vastausta. Yhtä ainoaa ja oikeaa laskentatapaa tuskin pystytään kehittämään. Parhaat laskentamallit ja muut perusteet laaditaan kylillä ja kunnissa, joskin laskijan intressien mukaisesti nämä laskelmat tahtovat olla toisensa kumoavia.

Kustannuspaikkakohtaisia kuluja (palkat, kiinteistökulut jne) koskevien säästöjen toteutuessa säästöä varmasti vuositasolla saadaan, kuten tämänkin tutkimuksen perusteella on ilmennyt. Kohdekoulujen perusteella säästöä saatiin keskimäärin kolmannes arvioitua vähemmän, ja kulut saattoivat nousta lähes lähtötasolle esimerkiksi erityisopetuskulujen lisääntymisestä, opetusryhmien määrästä, kuljetuksista, valtion toimista, remontoinneista, tilojen tai muun henkilökunnan tarpeesta johtuen. Osa kuluista olisi varmasti noussut joka tapauksessa ja kaikkea ei tietenkään pysty ennakoimaan.

Säästölaskelmissa on olennaista varmojen peruskulujen ohella esittää arvio myös uudelleen järjestelyn kustannuksista (mm. kuljetukset, ruokahuolto, oppilassijoittelu, ryhmäkoot, erityisopetus, iltapäivä- ja esikoulutoiminta, henkilöstöresurssit, korjauskulut). Tärkeää on aina myös avata ja perustella esitetyt luvut. Jos esimerkiksi lakkautuksella arvioidaan säästettävän koulun lähivuosien korjauskuluissa 200 000 €, niin summa pitää eritellä ja luvut perusteltava ihan normaalin kilpailutuksen tapaan. Samoin korjausten tarpeellisuus on tuotava esille todelliseen tilanteeseen perustuen, ei kustannuksia ”vyöryttäen”. Vastaavat kulut vastaavin perustein on hyvä esittää myös uuden tai uusien sijoituskoulujen osalta. Säästöjen toteutumisen jälkiarviointi on tarpeen tulevaisuuden kouluverkkoarkistuksia ajatellen.

Talkootyö jää yleensä arvottomatta koulujen kokonaistaloudesta puhuttaessa. Kunnan tai koulun taloutta ei voida tietenkään rakentaa talkootyön varaan, mutta sen merkitys voi olla taloudellisesti huomattava. Ylipäätään vapaaehtoistyön rahallisen arvon on tutkitusti todettu olevan huomattava, mikä korostaa järjestöjen vapaaehtoistyön merkitystä yhteiskunnassa (Laasanen 2011). Tietoisella toiminnalla ja yhteistyöllä tämän joka tapauksessa toteutuvan tukimuodon kokonaistaloudellisuus tulisi paremmin esille; esimerkiksi kunnan ja kylä- tai vanhempainyhdistyksen kesken voitaisiin tehdä selkeitä sopimuksia talkoilla hoidettavista ylläpito-, korjaus- ynnä muista mahdollisista töistä. Kunta saisi näin tarvitsemaansa taloudellista säästöä, kylä kaipaamaansa tilaa ylläpidettyä sekä talkootyö ansaitsemansa tunnustuksen ja ”numeroarvonsa” kustannusarvioissa.

Lisäksi on otettava huomioon se, että alkuperäisen kouluverkko- ja/tai lakkautusprosessin aikataulun venyminen kuukausilla tai siirtyminen kokonaan seuraavalla vuodelle vaikuttaa niin virkamiestyöhön kuin kunnan budjettiarvion toteutumiseen.

6.6 Omannäköisillä kouluverkkoratkaisuilla edelläkävijäksi

Kunta linjaa itse ”koulutiensä”. Tässä piilee myös mahdollisuus, joka etenkin pienillä kunnilla joustavuuden turvin olisi käytettävissä markkinoitaessa maaseudun asumismahdollisuuksia. Arjen sujuvuudella on suuri merkitys muuttopäätöksiä tehtäessä. Lakkautusaallolla ratsastavat kunnat saattavat nyt omatoimisesti ja huomaamattaan tasapäistää itse itseään. Tarvitaan uskallusta erottua massasta ja profiloitua. Kaivataan Halmeen ja Kuukasjärven (2010) kaipaamaa positiivista kilvoitetta ja itsensä peliin laittamista omien vahvuuksien pohjalta.

Koulukiinteistöjen käyttöä ja oppilassijoitteluakin voidaan miettiä eri tavoin ja esimerkkejä hieman toisenlaisista koulut säästäneistä ratkaisuista on löydettävissä:

- Jalasjärvi (päätös 2010) päätti lopulta lakkauttaa asteittain kolme kyläkouluun. Harrin koulun toiminta loppuu 1.8.2010 alkaen, Ilvesjoen koulun syksyllä 2011 ja Keskikylän koulun vuonna 2014
- Vetelissä (2010) kaikki kunnan kuudesluokkalaiset siirtyvät keskuskouluun. Tämä ”yläkoulun esikoulu” pehmentää siirtymistä alakoulusta yläkouluun ja mahdollistaa myös kerhotoiminnan sekä valvotun läksyjen tekemisen kaikille kuudesluokkalaisille
- Pöytyä (2011) jättää kouluverkon ennalleen. Mikäli oppilasmäärä laskee 20 oppilaaseen, koulujen tilannetta tarkastellaan uudelleen. Kunnan tavoitteena aloittaa kylien neuvottelukuntatoiminta, joten säilyttämispäätös parempi kannustin kylille.
- Sipoossa (2011) Salpar ja Gumbostrands skola muutetaan ensin vuosiluokkien 0–4 kouluksi, jolloin vuosiluokkien 5–6 oppilaat siirtyisivät Söderkulla skolaan. Koulu säilyy vuosiluokkien 0–4 kouluna, mikäli oppilasmäärä on yli 40

Kouluverkkoa ajatellen kyse ei ole vain opetusta tai yksittäistä koulua tai kylää koskevasta ratkaisusta, vaan laajemmin koko kunnan koulu-, palvelu- ja kyläverkoston muutoksesta, päätöksentekoprosessin toimivuudesta sekä kunnan aluekehittämisen painotuksista ja kuntastrategian linjauksista. On nähtävä toimiala- tai sektorirajat ylittävä kokonaisuus. Hyvässä päätöksenteossa kokonaisuustarkastelu on tietysti aina läsnä, mutta talouden kiristymisen ja kiireen astuessa kuvaan kasvaa myös riski ratkaisujen tekemisestä sivuilleen vilkaisematta.

Koululla on merkitys sitä ympäröivän yhteisön elinvoimaisuudelle. Sitä ei kukaan kiellä. Toisaalta on muistettava sekin, että kaikille lapsiperheille koulun läheisyys ei ole ratkaiseva tekijä. Koulun loppuminen ei kylää lopeta, mikäli yhteisöllisyys ja aktiivisuus säilyy, paikka kokoontumiselle ja toimimiselle on olemassa, kylän sijainti on muuten vetovoimainen ja/tai yhteistyö kunnan ja kylien kanssa sujuu.

6.7 Arviointi ja jälkihoito ovat osa kokonaisuutta

Kouluverkkoratkaisuja tehtäessä jää avoimia kysymyksiä ilmaan. Kaikkea ei voi ennakoita, lopullinen ratkaisu voi olla täpärän äänestyksen tulos tai sitten päädyttiin tarjolla olleiden vaihtoehtojen kompromissiin. Vastauksien saamiseksi tarvitaan arvio miten kouluverkkoratkaisun opetukselliset ja taloudelliset tavoitteet toteutuivat, millaisia alueellisia ja yhteisöllisiä (maaseutu)vaikutuksia sillä, kuinka lakkautus prosessina hoidettiin, miten vuorovaikutteisen suunnittelun menetelmät toimivat ja mitä kaikkea opittiin.

Opetuksen arviointiin on kiinnitetty paljon huomiota ja sen tueksi on olemassa runsaasti tietoa. Myös opetuksen talouden arvioimiseen löytyy apuja. Sen sijaan kouluverkkosuunnitelman tai lakkautuksen toteutuksen jälkiarviointiin ei ole kiinnitetty huomiota. Samoja työkaluja on kyllä mahdollista soveltaa tai täydentää. Lakkautusten jälkiarvioinnin tulisi olla itsestään selvä osa lakkautusprosessia, jotta jotain opittaisiin. Nyt samat virheet toistuvat ja samaa jälkipyykkiä pestään uudelleen ja uudestaan. Lisäksi tapaukset toistuvat yksittäisinä ja irrallisina, siitäkkin huolimatta että ne olisivat käynnissä samaan aikaan. Ongelmat ovat kuitenkin pitkälti samoja, kuten tässäkin tutkimuksessa on esille tullut.

On siis arvioitava esitettyjen opetuksellisten ja taloudellisten tavoitteiden ja perusteiden toteutumista sekä kouluverkkoratkaisujen alueellisia ja yhteisöllisiä vaikutuksia kerrannaisvaikutuksineen. Kouluverkkosuunnitelma itsessään on jo tulevaisuusarvio, mutta vasta jälkiarvion kanssa voitaisiin puhua hallitusta kokonaisuudesta. Tai sellaisesta valtion, kunnan, sivistystoimen ja koulun järjestelmät toisiinsa yhdistävästä monitieteisestä arviointikokonaisuudesta, johon esimerkiksi Korkeakoski (2008) tai Kirjavainen (2008) viittaavat.

Päätöksen synnyttyä ei seuraa vastuuvapautta, vaan velvollisuus asian jälkihoidosta. Oli päätös lakkauttava, säilyttävä tai jotain siltä väliltä, niin kunnassa on huolehdittava siitä, että keskustelu käydään loppuun, kaikki tietävät kuinka asiat etenevät ja kuinka yhteistyö kunnan ja kylän välillä jatkuu (keskustelutilaisuutena, tiedottamalla, kyläkäynnillä, kylien neuvottelukunnan tms). Ylipäätään pidetään kiinni siitä mitä kylän tai kunnan kannalta myönteisen päätöksen toteutuessa luvattiin tehdä. Kunta on yhteisö ja tästä yhteisöllisyydestä on huolehdittava.

Erittäin tärkeätä on välttää negatiivinen kierre tai sen jatkuminen. Ollaan mieluummin edelläkävijöitä ja positiivisia esimerkkejä ja tavoitellaan ”meidän mallia” muille monistettavaksi.

Lähteet

Yleiset

- Abatena Hailu & Teddle Charles 1986. Rural school planning in Louisiana: A comparative study and an application of theoretical approaches. *Socio-Econ. Plann. Sci.* Vol 40:4, 261-269.
- Antila, Heli (2008). Turvallista ja itsetuntoa vahvistavaa koulunkäyntiä – kyläkoulu oppimiskokemuksena. Pro gradu –tutkielma, kasvatustieteen laitos, Tampereen yliopisto. 71 s.
- Anttiroiko, Ari-Veikko, Haveri Arto, Karhu Veli, Ryyänen Aimo, Pentti Siitonen (toim. 2003). Kuntien toiminta, johtaminen ja hallintasuhteet. Kunnallistutkimuksia. Tampereen yliopisto, Kunnallistieteiden laitos. Tampereen yliopistopaino Oy. 331 s.
- Bäcklund, Pia 2009. Kokemuksellisen tiedon hyödyntämisen haasteet. Teoksessa: Faehnle Maija, Pia Bäcklund & Markus Laine (toim.). Kaupunkiluontoa kaikille. Ekologinen ja kokemuksellinen tieto kaupungin suunnittelussa. Helsingin kaupungin tietokeskus, Tutkimuksia 6.
- Davis Hazel 2010. Rural school closures: is 45 miles too far for children to travel? *The Guardian* 23.11.2010.
- Edu 2009. Vuoroaikutteinen ja osallistuva suunnittelu. Saatavissa: http://www.edu.fi/yleissivistava_koulutus/aihekokonaisuudet/osallistuva_kansalaisuus_ja_yjyys/aktiivinen_kansalaisuus/kuukausiteemat/huhtikuu_valistunut_kuluttaja_ja_lahiymparisto/vuoroaikutteinen_ja_osallistuva[Viitattu 23.12.2009].
- Finlex 2010. Valtion säädöstietopankki. www.finlex.fi. [Viitattu 5.7.2010].
- Halme Esa & Kuukasjärvi Lauri (2010). Uusi kunta vai kuntaliitos – kuntalaisen itsehallinto. Kunnallisaalan kehittämissäätiön *Polemia* –sarjan julkaisu 76. Vammalan Kirjapaino OY. 89 s.
- Haveri, Arto, Stenvall Jari & Majoinen Kaija (toim. 2011). Kunnallisen itsehallinnon peruskivet. Kuntaliiton verkkojulkaisu Acta nro 224. 412 s.
- Heikkilä, Jouko (2008). Kunnan tehtävät ja talous. Teoksessa: Heikkilä, Jouko, Simo Juva, Timo Kettunen, Matti Lahtinen & Raakel Tiihonen. Koulutuksen talouden käsikirja. PS-kustannus, Jyväskylä. 83-138.
- Heikkinen, Timo, Jukka Hirvonen & Olli Maijala 2003. Tarjolla maaseutu. Tutkimus maallemuuton tarjonnan toimijoista ja maallemuuttajamielikuvista. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 85. Teknillinen korkeakoulu.
- Helminen Ville ja Ristimäki Mika (2008). Kyläasukituksen kehitys kaupunkiseuduilla ja maaseudulla. Suomen ympäristö 24/2008, Ympäristöministeriö. 92 s.
- Henttinen, Annastiina 2009. Maaseutu politiikan tantereena. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 1988–2008. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 4. Juvenes Print – Tampereen yliopistopaino.
- Hietamäki, Piia 2009. Joka kolmas kunta harkitsee kylä koulun lakkauttamista. *Keskisuomalainen* 17.10.2009. Saatavissa: <http://www.ksml.fi/uutiset/keski-suomi/kolmannes-kyl%C3%A4kouluista-liipasimella/493035>. [Viitattu 11.4.2011].
- Jokela, Lilli (2011). Kunnilta on viety oikeus päättää omista asioistaan. *Turun Sanomat* 9.4.2011.
- Juva, Simo 2008. Inhimillinen pääoma ja koulutuksen tehokkuus – koulutus taloustieteen tutkimuskohteena. Teoksessa: Heikkilä, Jouko, Simo Juva, Timo Kettunen, Matti Lahtinen & Raakel Tiihonen. Koulutuksen talouden käsikirja. PS-kustannus, Jyväskylä. 15–49.
- Kalaoja, Esko (1988). Maaseudun pienten koulujen kehittämistutkimus. Osa I Koulu kyläyhteisössä. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia 52.
- Kalaoja, Esko (2010). Kyläkoulujen ja yhteisökoulujen vertailua. Teoksessa Korpinen, Eira (toim. 2010a). *Eläköön kyläkoulu!* PS-Kustannus Oy, 178-181.
- Kallio, Johanna 2010. Hyvinvointipalvelujärjestelmän muutos ja suomalaisten mielipiteet 1996–2006. *Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia* 108. Kelan tutkimusosasto, Helsinki.
- Kansan Uutiset (2010). Kuntalain uudistaminen nopeasti käyntiin. <http://www.kansanuutiset.fi/uutiset/kotimaa/2458642/kuntalain-uudistaminen-nopeasti-kayntiin>, [Viitattu 4.2.2011]
- Karlberg-Granlund, Gunilla 2009. Att förstå det stora i det lilla. Byskolan som pedagogik, kultur och struktur. Åbo Akademis förlag – Åbo Akademi University Press.

-
- Katajamäki, Hannu (2009). Suur kuntien maaseutualueet edellyttävät uudenlaista paikallista hallintaa. *Maaseudun Uusi Aika* 17:3, 47-55.
- Kearns Robin A, Lewis Nicolas, McCreanor Tim & Witten Karen 2009. 'Status quo is not an option': Community impacts of school closures in South Taranaki, New Zealand. *Journal of Rural Studies* 25, 131-140.
- Keskisuomalainen (2011). Maaseudun kyläkoulut kukoistamaan!
<http://www.ksml.fi/mielipide/mielipidekirjoitukset/maaseudun-kyl%C3%A4koulutkuikoistamaan/641840>. [Viitattu 1.2.2011]
- Kilpeläinen, Arja ja Pohjola Leena (2007). Kyläläiset keskiössä. Tutkimus kylien hyvinvointipalveluista. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B, tutkimusraportteja ja selvityksiä 55. 108 s.
- Kilpeläinen, Risto 2010. Kyläkoulut Suomessa. Maaseudun pienet koulut opettajien kuvaamina oppimis- ja kasvuympäristöinä. Kasvatustieteiden tiedekunta, Kajaanin opettajankoulutusyksikkö, Oulun yliopisto.
- Kirjavainen, Tanja (2008). Koulutuksen talouden arvioinnin menetelmiä. Teoksessa Korkeakoski, Esko & Silvennoinen Heikki (toim. 2008). Avaimia koulutuksen arvioinnin kehittämiseen. Koulutuksen arviointi neuvoston julkaisuja 31, 169-184.
- Kluukeri, Auli (2007). Säästölaskelmat koulujen lakkautuksesta. Mihin kuntien säästölaskelmat perustuvat?. <http://pienetkoulut.blogspot.com>. [Viitattu 29.9.2008].
- Korkeakoski, Esko (2000). Paikallinen arviointi – osa valtakunnallista koulutuksen kehittämistä. Teoksessa Korkeakoski, Esko, Eero K Niemi, Olavi Arra, Kirsi Lindroos & Eija Säilä (toim. 2000). Kuntien ja koulujen itsearviointikäytäntöjä. Opetushallitus, Arviointi 7/2000, 141-150.
- Korkeakoski, Esko (2008). Arvotietoisuus, teorialähtöisyys ja vaikuttavuus arviointimenetelmien kehittämisessä. Teoksessa Korkeakoski, Esko & Silvennoinen Heikki (toim. 2008). Avaimia koulutuksen arvioinnin kehittämiseen. Koulutuksen arviointi neuvoston julkaisuja 31, 201-215.
- Korpinen, Eira (toim. 2010a). Eläköön kyläkoulu! PS-Kustannus Oy, 284 s.
- Korpinen, Eira (2010b). Koulu palvelukeskuksena – neljä tarinaa kylistä ja niiden kouluista. Teoksessa Korpinen, Eira (toim. 2010a). Eläköön kyläkoulu! PS-Kustannus Oy, 233-270.
- Kuntaliitto 2005a. Opetus- ja kulttuuripalvelujen monimuotoiset järjestämistavat. Selvitys sivistötoimen palvelurakenteesta. Suomen Kuntaliitto, Helsinki.
- Kuntaliitto (2005b). Perusopetuksen järjestäminen ja kouluverkko.
http://www.kommunportalen.fi/k_perussivu.asp?path=1;29;66354;66362;89208, 25.3.2011
- Kuntaliitto 2010a. Kuntalain uudistaminen käyntiin.
http://www.kunnat.net/fi/Kuntaliitto/media/tiedotteet/2010/04/Sivut/Kuntalain_uudistaminen-kayntiin.aspx, 15.4.2010
- Kuntaliitto 2010b. Kuntien valtionosuusuudistus 2010.
<http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/kuntatalous/rahoitusverotus/valtionosuudet/valtionosuusuudistus/Sivut/default.aspx>, [Viitattu 25.3.2011]
- Kytö Hannu ja Aatola Leena 2006. Muuttuva maalle muuttaja. Maalle muuttajien elämäntavat ja maalemmuuton mukanaan tuomat muutokset. Kuluttajatutkimuskeskus, Julkaisuja 3. 105 s.
- Laasanen, Juhani (2011). Vapaaehtoistyön kansantaloudelliset vaikutukset. Raportteja 70. Helsingin yliopisto, Ruralia-Instituutti. 26 s.
- Lahtinen, Matti (2008). Koulutuksen rahoitusjärjestelmät. Teoksessa: Heikkilä, Jouko, Simo Juva, Timo Kettunen, Matti Lahtinen & Raakel Tiihonen. Koulutuksen talouden käsikirja. PS-kustannus, Jyväskylä. 51-81.
- Lipponen, Päivi (2006). Kansakouluhanke valtion, kunnan ja kyläyhteisöjen vallan jaon haasteena. Helsingin yliopiston Käyttötymistieteellinen tiedekunta, Soveltavan kasvatustieteen laitos. Tutkimuksia 264. 397 s.
- Länsi-Savo (2009). Koulut säilytettävä, sanoo Hirvensalmen kunnanjohtaja. Länsi-Savo 8.10.2009.
- Länsi-Savo (2010a). Hirvensalmen koulut säilyvät, jos syntyvyys nousee huomasti. http://www.lansi-savo.fi/Uutiset/hirvensalmen_koulut_s%C3%A4ilyv%C3%A4t_jos_syntyvyys_nousee_huimasti_9526832.html. [Viitattu 24.9.2010]
- Länsi-Savo (2010b). Hirvensalmen valtuusto äänesti kyläkouluista. http://www.lansi-savo.fi/Uutiset/hirvensalmen_valtuusto_%C3%A4%C3%A4nesti_kyl%C3%A4koulusta_9681578.html. [Viitattu 6.11.2010].

-
- Maaseutupolitiikka (2011). Maaseutuvaikutusten arviointi.
http://www.maaseutupolitiikka.fi/ytr/maaseutuvaikutusten_arviointi. [Viitattu 14.3.2011]
- Mustakangas, Ella, Markku Kiviniemi & Hilikka Vihinen 2003. Kumppanuus kuntatasolla maaseutupolitiikan toimeenpanossa. Maa- ja elintarviketalous 29. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus.
- Mustakangas Ella, Markku Kiviniemi & Hilikka Vihinen 2004. Kunta maaseudun kehittämisessä – maaseutu kunnan kehittämisessä. Maa- ja elintarviketalous 57. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus.
- Mustakangas, Ella ja Vihinen, Hilikka (2009). Maaseutu kuntien strategisessa kehittämisessä. Maaseudun Uusi Aika 17:1, 34-48.
- Mäki-Ranta Maija-Liisa (2010). Ilmajoella vedettiin raja 23 oppilaaseen. MaaseutuPlus 1/2010, 11.
- Niemenmaa, Vivi 2005. Helsingin paikallisagenda. Tarina osallistumisesta ja suunnittelun subjektiivisuudesta. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisu A 31, Espoo.
- Nieminen, Kalle (2010). Kyläparlamentit osallistumisen ja suoran vaikuttamisen kanavana. REDEC Kaajaani, Working Papers 73. Oulun yliopisto, Kajaanin kehittämisskeskus. 56 s.
- Nurminen, Eero 1981. Kanta-Hämeen ala-asteen kouluverkon alueellinen rakenne ja kehitysprosessi. Acta Universitatis Tamperensis, ser A vol. 129.
- Oinas, Pirjo (2009). Kuntarakenne muuttuu – toteutuuko sivukylien osallisuus? Maaseudun Uusi Aika 17:1, 72-81.
- Opetusministeriö 2009. Perusopetuksen laatukriteerit. Opetusministeriön julkaisu 2009:19. Opetusministeriö, Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto.
- Peltonen, Taina 2002. Pienten koulujen esiopetuksen kehittäminen – entisajan alakoulusta esikouluun. Kasvatustieteiden tiedekunta, Kajaanin opettajankoulutusyksikkö, Oulun yliopisto.
- Peltonen, Taina (2008). Maaseudun koulut ja eri-ikäisten opetus. Teoksessa Haverinen Riitta ja Ilmarinen Katja (toim. 2008). Hyvinvoinnin arki maaseudulla. Tekeviä käsiä ja tietoteknologiaa. 55-66.
- Perkiö, Veli 1996. Koulujen lakkauttamisen ja johtajaopettajien tehtävien yhdistämisen taloudelliset vaikutukset kunnalle. Tutkiva opettaja. Journal of teacher researcher: Kyläkoulu. Nyt! -teemanumero 2/1996, 29–35.
- Pertola, Anne-Mari 2001. Kyläkoulu lakkautetaan – opettaja muutosmurroksessa. Kasvatustieteen pro gradu –tutkielma. Turun opettajankoulutuslaitos, Turun yliopisto.
- Pikkala, Sari 2006. Kunta kuntalaisosallistumisen edistäjänä. Kuntien demokratiatilinpäätös, Teema II: Kuntademokratian toimintatavat. Kuntaliitto, Helsinki.
- Pirhonen, Seppo (1993). Koulu kyläyhteisössä. Maaseudun palveluprojekti. 61 s. Valtion painatuskeskus, Helsinki.
- Rannikko, Pertti (2009). Kylä kaupungin laidaksi: Autoetnografinen tutkimus paikallisyhteisöjen ja identiteettien liikkeistä. Maaseudun Uusi Aika 17:1, 5-19.
- Reeves, Cynthia 2008. Pieni on parempi. Pienten koulujen laatu tutkimusten valossa. Suomen Kylätoiminta ry:n julkaisu 1/2008.
- Rimpiläinen, Anu 2009. "Yhteistyön tekeminen vanhempien kesken on tosi haastavaa". Tapaustutkimus vanhempien välisestä yhteistyöstä kahden kyläkoulun eloonjäämististelussa. Tutkiva opettaja 3/2009. 96 s.
- Someron kyläsuunnitelmat 2010. Maakunnalliset mallit Someron kyläsuunnitelmista. Saatavissa: http://www.hantala.fi/hanketiedote_6.pdf. [Viitattu 7.7.2010]
- Tammela (2010). Tammelan kyläohjelma 2020.
http://www.tammela.fi/attachments/maaseutu/kylaohjelma_2010.pdf[Viitattu 14.3.2011]
- Tantarimäki, Sami (2010a). Kouluverkkosuunnittelun haasteet. Maaseudun Uusi Aika 18:2, 32-43.
- Tantarimäki, Sami (2010b). Kylä asumisyhteisönä ja osana kuntaa. Teoksessa Korpinen, Eira (toim. 2010a). Eläköön kyläkoulu! PS-Kustannus Oy, 150-159.
- Teijon kylät 2010. Teijon alueen kyläsuunnitelma 2010–14. Saatavissa: <http://www.teijo.fi/kylayhdistys/suunnitelma.html>. [Viitattu 7.7.2010].
- Tiihonen, Raakel (2008). Koulutuksen kustannukset. Teoksessa: Heikkilä, Jouko, Simo Juva, Timo Ketunen, Matti Lahtinen & Raakel Tiihonen. Koulutuksen talouden käsikirja. PS-kustannus, Jyväskylä. 139-166.

-
- Tilastokeskus (2011a). Oppilaitosten käyttömenot opiskelijaa kohden koulutussektorin mukaan 1995-2008. http://www.tilastokeskus.fi/til/kotal/2008/kotal_2008_2010-05-12_tau_003_fi.html. [viitattu 10.3.2011].
- Tilastokeskus (2011b). Koululaitoksen käyttömenot käyttökohteen mukaan 1995-2008. http://www.tilastokeskus.fi/til/kotal/2008/kotal_2008_2010-05-12_tau_001_fi.html. [Viitattu 10.3.2011].
- Tilastokeskus (2011c). Oppilaitosten määrä väheni edelleen. http://www.tilastokeskus.fi/til/kjarj/2010/kjarj_2010_2011-02-17_tie_001_fi.html. [Viitattu 10.3.2011].
- Vehnämaa, Marja (2011). Koulukeskustelu kaipaa avoimuutta. MaaseutuPlus 1/2011, 31.
- Veteli 2009. Vetelin kuntastrategia 2009. http://www.veteli.fi/kuntastrategia_2009.ppt[viitattu 14.3.2011]
- Veteli 2011. Vetelin kunta. <http://www.veteli.fi/yleis.htm>. [viitattu 14.3.2011].
- Vitikka, Erja (toim.) 2005. Pienten lähikoulujen kehittämishanke 2004. Loppuraportti 22.2.2005. Opetushallitus. Saatavissa: <http://www.edu.fi/julkaisut/kylakoulut.pdf>. [Viitattu 4.4.2006].
- Walker Marion & Clark Gordon 2010. Parental choice and the rural primary school: Lifestyle, locality and loyalty. *Journal of Rural Studies* 26, 241-249.
- Zitting, Joakim ja Ilmarinen, Katja (2010). Missä on lähipalvelu? Lähipalvelukäsitteen määrittely ja käyttö julkisissa asiakirjoissa. Raportti 43/2010. Terveystieteiden tutkimuskeskus. 72 s.
- Åberg-Bengtsson Lisbeth 2009. The smaller the better? A review of reseach on small rural schools in Sweden. *International Journal of Educational Research* 48, 100-108.

Korpilahti

- Horkan ala-asteen johtokunta (2006). Kokouspöytäkirja 28.11.2006.
- Hämeenlinnan hallinto-oikeus (20056). Valitus. Kouluverkko muutokset ja kokouksen työjärjestys. Dnro:00860/06. 3. jaosto. Saapunut 12.4.2006. Vireille 12.4.2006.
- Jyväskylän kaupunki (2010). Perusopetuksen talousarvion toteutuminen 2009-2010. Kunnasta saatu tuloste, 3.11.2010.
- Jyväskylän kaupungin sivistyslautakunta (2010). Pienten kyläkoulujen oppilasmäärä kriteerit. Jyväskylä kaupunki, sivistyslautakunta. <http://www3.jkl.fi/paatokset/sivltk/2009/15121730.0/frmtxt154.htm>. [Viitattu 16.2.2011].
- Jyväskylän kaupungin aluelautakunta (2010). Lausunto Horkan kylätuvan omistusjärjestelyistä. <http://www3.jkl.fi/paatokset/kalueltk/2010/25021700.0/frmtxt13.htm>. [Viitattu 16.2.2011].
- Korpilahden kunnan sivistyslautakunta (1998). Peruskoulujen ja lukion kouluverkkoa koskeva kokonaisselvitys. Hyväksytty sivistyslautakunnan kokouksessa 27.1.1998.
- Korpilahden kunnan sivistyslautakunta (2004). Perus- ja lukio-opetusta koskeva kouluverkkoselvitys. Korpilahden kunta, 10.12.2004.
- Korpilahden kunnanvaltuusto (2006a). Talouden tervehdyttämistäraporttiin liittyvien toimenpiteiden tilanne 31.8.2006. Kv liite nro 46/13.11.2006 § 65.
- Korpilahden kunnanvaltuusto (2006b). Kokouspöytäkirja 8/2006. 18.12.2006.
- Korpilahden kunta (2006). Otto-oikeuden käyttäminen/sivistyslautakunnan päätös 10.1.2006 päätös § 5. Kunnanjohtaja 18.1.2006. Saapunut 20.1.2006.
- Korpilahden kunta (2007). Sivistyslautakunta. Tilinpäätöstiedot 2006 ja 2007. Kunnasta saatu kopio 2010.
- Korpilahden kunta (2008). Peruskoulutuksen taloussuunnitelma 2008. Kunnasta saatu kopio 2010.
- Lahti, Markku (1980). Korpilahden koululaitos 1880-1980. Korpilahden kunta. Sisä-Suomi Oy. 276 s.
- Marjasalo, Timo (2005). Muistio kuulemistilaisuudesta Horkan koululla 4.10.2005.
- Rintala, Olli (2005). Muistio sivistyslautakunnan järjestämästä koulukierroksesta Vespuolen koululla 12.10.2005.
- Räsänen, Hannu, Ritvanen, Antero, Kristeri, Sirpa ja Malkki, Pertti (2005). Korpilahden kunnan talouden tasapainottamisselvitys. Yritystaito, 16.5.2005.
- Sivistyslautakunta (2005). 14.12.2005/§ 67 liite n:o 10

-
- Sivistyslautakunta (2006a). Horkan koulun lakkauttamiseen liittyvät kysymykset – Horkan koulun johto kunta. Korpilahden kunta, Sivistyslautakunta 14.9.2006. Siv.Itk § 42.
- Sivistyslautakunta (2006b). Kouluverkkomuutokset. Kokous 10.1.2006.
- Teittinen, Pentti & Suomäki, Pekka (toim. 2007). Vajempää eloa, kekkeempää oloa. Horkan kyläkirja. Saarijärven Offset Oy. 269 s.
- Viitanen, Markku (2005). Muistio sivistyslautakunnan järjestämästä koulukierroksesta Saukkola-Sarvenperän koululla 11.10.2005.

Kurikka

- Hakala, Jari E. (2006). Kurikka kipuilee koulujensa kanssa. Kolme kyläkoulua tiensä päässä, jos valtuus to pitää kiinni säästöpolitiikastaan. Ilkka 14.4.2006
- Kurikan kaupunki (2005a). Kurikan kaupungin kouluverkko. Kopiosivu selvityksestä. Saatu kunnantalolta 27.3.2009.
- Kurikan kaupunki (2005b). Kurikan kaupungin strategia 2005-2012. <http://www.kurikka.fi/files/Tiedostot/Strategia.pdf>, [Viitattu 1.12.2010]
- Kurikan kaupunki (2006). Kouluverkon taloudelliset vaikutukset. Kopiosivu selvityksestä. Saatu kunnantalolta 27.3.2009.
- Kurikan kaupunki (2010a). Käyttökustannusvertailu 2006 ja 2009. Taulukot saatu sähköpostitse kunnasta 30.11.2010.
- Kurikan kaupunki (2010b). Käyttö/oppilas 2008. Taulukko saatu sähköpostitse kunnasta 2.12.2010.
- Kurikan kaupunginvaltuusto (2006). Kurikan kaupungin kouluverkkoratkaisut syksystä 2007 alkaen. SIV/2006/364/510
- Kurikan sivistysjohtajan muistio (2006a). Muistio 13.4.2006
- Kurikan sivistysjohtajan muistio (2006b). Muistio 19.4.2006
- Kurikan sivistysjohtajan muistio (2006c). Muistio 21.4.2006
- Kurikan kyläohjelma (2010). Eteläpohjalainen kyläohjelma 2000-2006. <http://www.saunalahti.fi/~ejuhani/kylkurry.htm>. [Viitattu 11.4.2011]
- Niemenkylä (2010). Jurvan kunnan Niemenkylän kyläsuunnitelma. <http://niemenkyla.com/files/2010/09/kylasuunnitelma.pdf>, [Viitattu 31.12.2010]
- Polvenkylä (2010). Lahdenmäen ympäristökyläkehittämisuunnitelma. <http://www.nic.fi/~ejuhani/kyllahdenmaki.htm>, 31.12.2010
- Rinta-Nikkola, Katja (2006a). "Viette meiltä viimeisenkin palvelun". Kurikkalehti 12.4.2006.
- Rinta-Nikkola, Katja (2006b). Levin koulun lakkauttamisesta kriittisiä, mutta maltillisia mielipiteitä. Kurikkalehti 22.4.2006.
- Rinta-Nikkola, Katja (2006c). Kysymys "miksi" jäi ilmaan leijumaan Kampin koulun kuulemistilaisuudessa. Kurikkalehti 19.4.2006.
- Rinta-Nikkola, Katja (2006d). Ollila: Nyt on mahdollisuus olla tiennäyttävä. Kurikkalehti 22.4.2006.
- Takala, Satu (2006). Kampin asukkaat puolustavat kyläkouluaan yhtenä joukkona. Koulu roikkunut löysässä hirressä kauan, lakkauttamista pelättiin jo 1999. Ilkka 21.4.2006
- Valtuutettujen aloite (2006). Dnro KH/2005/530/001 (päivätty 12.12.
- Wikipedia (2010). Jurva. <http://finnish-wikipedia.wiki-site.com/j/u/r/Jurva.html>, [Viitattu 31.12.2010]

Lammi

- Etelä-Suomen Sanomat (2007). Lammi etsii säästöjä kaikkien kyläkoulujen lakkauttamisesta. Etelä-Suomen Sanomat 29.5.2007
- Hausjärvi (2009a). Kuulutus osakuntaliitoksesta (27.3.2009). <http://www.hausjarvi.fi/Hausjarvi/Etusivu/Ajankohtaista/153/>, [Viitattu 19.2.2010].
- Hausjärvi (2009b). Kunnanvaltuuston kokous 15.12.2009. <http://www.hausjarvi.fi/Hausjarvi/Sivut/Hallinto-ja-paatokset/Esityslistat-ja-poytakirjat/Poytakirjat/>, [Viitattu 25.3.2011].

Herme, Pia (2009). Mommila haluaa lisää elinvoimaa (julk. 17.7.2009).
<http://www.aamuposti.fi/Uutiset/Arkisto/2009/07/17/Mommila-haluaa-lisaa-elinvoimaa>,
[Viitattu 19.2.2010].

Hurme, Hannu (2006). Mommilan koulun lakkauttamisesta. Keski-Häme/Lukija 5.10.2006

Keski-Häme (2006). Kouluverkko taas tarkasteluun Lammilla. Keski-Häme 11.5.2006.

Kyläläiset (2006). Mommilan koulun kuolemantuomio varmistui. Keski-Häme/Lukijat 28.9.2006.

Lammin KV (2006). Lammin kunnanvaltuuston kokous 9.11.2006.

Lammin SIVLTK (2006). Mommilan koulun lakkauttaminen 1.8.2007 lukien. SIVLTK 18.10.2006. Dnro Lammi:186/2006.

Lammin SIVLTK (2007). Sivistyslautakunnan kokous 21.2.2007.

Lindström, Fredr. J. (1923). Alfred Kordelin. Elämäkerrallinen kuvaus. WSOY, Porvoo.

Mustjoki, Sari (2006a). Mommilan koulun kuolemantuomio varmistui. Keski-Häme 21.9.2006.

Mustjoki, Sari (2006b). Mommilan lakkauttamisesta

Syrjä, Urpo (1985). Lammin koulut. Karisto Oy, Hämeenlinna. 388 s.

Yle Häme (2009). Mommila-Hietosen kylän siirto Hausjärveen varmistui (julk. 10.12.2009).
http://yle.fi/alueet/hame/2009/12/mommilahietosen_kylan_siirto_hausjarveen_varmistui_1262140.html, [viitattu 19.2.2010].

Yle Häme (2010). Perinteet eivät paina, kun kouluja lakkautetaan.
http://yle.fi/alueet/hame/2010/06/perinteet_eivat_paina_kun_kouluja_lakkautetaan_1737065.html, [viitattu 25.3.2011]

Yle Häme (2011). Hämeenlinna lakkautti kyläkoulun laittomasti.
http://yle.fi/alueet/hame/2011/03/hallintooikeus_hameenlinna_lakkautti_kylakoulun_laittomasti_2402418.html, [viitattu 2.3.2011]

Siilinjärvi

Hartikainen, Jarmo (2006a). Nuija paukkui koulujen kohtaloksi. Uutis-Jousi 24.8.2006.

Hartikainen, Jarmo (2006b). Surua, pettymystä ja kapinamielialaa. Uutis-Jousi 24.8.2006.

Hosainoff, Eeva (2005). Jos muu ei auta, niin veroprosentin korotus. Uutis-Jousi 3.11.2005.

Ihatsu, Matti (2005a). Koulujen lakkautusprosessi tänään lautakunnassa, Uutis-Jousi 29.9.2005

Ihatsu, Matti (2005b). Kylläiset puolustavat koulua. Uutis-Jousi 11.9.2005.

Ihatsu, Matti (2005c). Jännevirtalaiset eivät käännä selkää koululle. Uutis-Jousi 22.9.2005

Ihatsu, Matti (2005d). Koululautakunta käynnisti koululakkautus-prosessin. Uutis-Jousi 2.10.2005

Ihatsu, Matti (2005e). Minne siirtyy osa Hamulan oppilaista? Uutis-Jousi 3.11.2005

ISS (2006a). Kuntoarvio, Jännevirran koulu. Kltk 10.1.2006 § 1, liite nro 3.

ISS (2006b). Kuntoarvio, Kolmisopen koulu. Kltk 10.1.2006 § 1, liite nro 3.

ISS (2006c). Kuntoarvio, Kumpusen koulu. Kltk 10.1.2006 § 1, liite nro 3.

Jännevirran johtokunta (2005). Johtokunta § 31 Koululautakunnalle annetun lausunnon täydentäminen koskien Jännevirran koulun mahdollista lakkauttamista 12.12.2005. Kunnan arkisto.

Jännevirran koulun johtokunta (2006). Koulujen lakkautuksissa virheelliset perusteet. Uutis-Jousi 4.1.2006.

Jännevirran koulu (2011). <http://www.peda.net/veraja/siilinjarvi/jannevirta>, [Viitattu 2.2.2011].

Karvonen, Anne (2005). Jännevirran koulun puolesta! Uutis-Jousi 6.10.2005

Karvonen, Anne (2006). Koulun johtokunnan lausunto vastaan koululautakunnan lausunto. Uutis-Jousi 22.1.2006.

Kentta-Kohtala, Ulla (2005a). Talouteen tasapainoa menoja hillitsemällä. Uutis-Jousi 1.9.2005.

Kentta-Kohtala, Ulla (2005b). Kumpuselta Hamulaan, Vesijärveltä Siilinlahteen? Uutis-Jousi 13.10.2005

Kentta-Kohtala, Ulla (2005c). Koulujen lakkautusaikeille aikalaisä. Uutis-Jousi 5.11.2005.

Kentta-Kohtala, Ulla (2005d). Kyläkouluilla riittää korjattavaa. Uutis-Jousi 8.12.2005.

Kentta-Kohtala, Ulla (2006a). Kovia ja vaikeita asioita tuli päätettäväksi. Uutis-Jousi 8.1.2006.

Kentta-Kohtala, Ulla (2006b). Koululautakunta esittää kolmen koulun lakkauttamista. Uutis-Jousi 12.1.2006.

-
- Kentta-Kohtala, Ulla (2006c). Virkamiehet voisivat kuunnella paremmin kuntalaisia. Uutis-Jousi 15.1.2006.
- Kentta-Kohtala, Ulla (2006d). Jälleen aikalisä kouluille. Uutis-Jousi 26.1.2006.
- KHO (2007). Korkeimman hallinto-oikeuden päätös 1.6.2007. Täytäntöönpanon kieltämistä kokeva valitus. Taltiointinro 1478, Dnro 1038/1/07. Saapunut kuntaan 5.6.2007, asianro 241/09.030/2005.
- KHO (2009). Korkeimman hallinto-oikeuden päätös 20.4.2009. Asia: Kunnallisasiaa koskeva valitus. Taltiointinro 952, Dnro 868/1/08. Saapunut kuntaan 21.4.2009, asianro 241/09.030/2005.
- Kiviharju, Mika (2005a). Kolmisopen koulun kohtalo herätti keskustelua. Uutis-Jousi 2005.
- Kiviharju, Mika (2005b). Koulun kohtalosta keskusteltiin kauan ja hartaasti Kolmisopella.
- Kiviharju, Mika (2005c). Kumpusen koulun lakkauttaminen olisi kyläläisille katkera pala. Uutis-Jousi 16.10.2005.
- Kiviharju, Mika (2005d). Koulujen johtokuntien lausunnot käydään tarkasti läpi. Uutis-Jousi 27.10.2005.
- Kiviharju, Mika (2006a). Säästöille pitää löytyä vaihtoehtoja. Uutis-Jousi 8.1.2006. Uutis-Jousi 6.10.2005.
- Kiviharju, Mika (2006b). Kolmen koulun lakkauttamista esitetään kunnanhallitukselle. Uutis-Jousi 6.8.2006.
- Kiviharju, Mika (2006c). Siilinjärven talous ohjattiin kolmen vuoden säästökuurille. Uutis-Jousi 10.8.2006.
- Kiviharju, Mika (2006d). Verkostoituminen hyödyttää kyläkouluja. Uutis-Jousi 20.8.2006.
- Koistinen, Mari ja Seppo & Hyvönen, Päivi ja Arto (2005). Kyläkoulu – kylän elinehto. Uutis-Jousi 29.9.05.
- Kolmisopen johtokunta (2005). Lausuntopyyntö. Kolmisopen koulun johtokunnya § 7. Da 487/16.12.05
- Kolmisopen kyläyhdistys (2005). Onnensoppi. Kolmisopen kyläsuunnitelma 2005. kotisi vu.dnainternet.net/niskosmo/kylasuunnitelma.doc, 2.2.2011
- Kolmisopen kyläyhdistys (2010). Kyläsuunnitelma 2010-25. Kolmisoppi. <http://www.pohjois-vonkylat.info/kolmisoppi/fi/liitetiedostot/kylasuunnitelma.pdf>, [Viitattu 2.2.2011].
- Kolmisopen koulu (2007). Kolmisopen koulu 100 vuotta. 1907-2007. http://www.pohjois-vonkylat.info/kolmisoppi/Kolmisopen_koulu_100_vuotta.pdf, [Viitattu 2.2.2011]
- Kumpusen johtokunta (2005). Kumpusen koulun mahdollista lakkauttamista koskeva lausunto koulu autakunnalle. Kumpusen koulun johtokunta § 10. Da 485/19.12.2005
- Kumpusen kyläyhdistys (2009). Kasvava. Kehittyvä, Kumpunen. Kyläsuunnitelma 2009-2025. <http://www.siilinjarvi.fi/liitetiedostot/yritykset/maatalous/kylasuunnitelmat/Kumpunen.pdf>, [Viitattu 2.2.2011].
- Kuopion kaupunki (2011). Jännevirta. Maaseutuasumista Kallaveden äärellä. <http://www.kuopionkaupunginosat.fi/index.php?id=171>, 2.2.2011.
- Mutanen, Jouni (2006). Talouden tasapainotusohjelma 2007-2009. Lehdistötilaisuus 7.8.2006. Power Point –esityksen tuloste, kunnanarkisto.
- Paukkonen, Kari (2005). Virkamiesjohto ylimielinen kouluasioissa. Uutis-Jousi 16.10.2005
- Pääkirjoitus (2005a). Säästöohjelma repii kouluverkkoa. Uutis-Jousi 1.9.2005
- Pääkirjoitus (2005b). Yhteiskuntakeskustelun viimeinen laji. 25.9.2005
- Pääkirjoitus (2005c). Koulujen lakkautuksiin syytä ottaa aikalisä. 13.10.2009
- Pääkirjoitus (2005d). Juosten kudottu kouluverkko. Uutis-Jousi 3.11.2005
- Siilinjärven kaupunki (2011). Siilinjärven maaseutuohjelma. Maaseudun kehittämisen periaatteita vuoteen 2015. <http://www.siilinjarvi.fi/D5Web/kokous/KOKOUS-1142-2-Liite-1.PDF>, [Viitattu 2.2.2011].
- Siilinjärven koululautakunta (2006). Koululautakunnan lausunnot johtokuntien esittämiin lausuntoihin. Kltk. 10.1.2006 § 1, liite nro 6.
- Siilinjärven kunnanvaltuusto 2006. Kunnanvaltuuston pöytäkirja 3/2006, 21.8.2006. Talouden tasa painotus/koulutoimi 241/09/030/2005, Koultk § 39.
- Siilinjärven kunta (2005). Tilastokirja 2005.
- Siilinjärven kunta (2006a). Talouden tasapainotusohjelma 2007-2009. Kv 21.8.2006 § 30, liite 2. Kh 7.8.2006 § 166, liite 3. Kunnanarkisto.
- Siilinjärven kunta (2006b). Tilastokirja 2006.

Timonen, Seppo (2006a). Antakaa meidän pitää koulumme! Uutis-Jousi 2.2.2006
Timonen, Seppo (2006b). Järki ja tunteet. Uutis-Jousi 24.8.2006.
Uutis-Jousi (2005). Kolmisopella keskustellaan koulun kohtalosta, Uutis-Jousi 18.9.2005
Uutis-Jousi (2006). Mielenosoitus kyläkoulujen puolesta Siilinjärvellä. Uutis-Jousi 26.1.2006.
Uutis-Jousi (2006a). Kumpusen koululla tehtiin korjauksia talkoilla. Uutis-Jousi 13.8.2006.
Uutis-Jousi (2006b). Ajatuksia kouluasiaan. Uutis-Jousi 10.8.2006.
Vänninen, Leena (2006). Meille kanssa, jos suamaan ruppee! Uutis-Jousi 29.1.2006.

Sysmä

Hahl, Kari (2006). Karilanmaan, Ravioskorven ja Kalkkisten alueen kouluolojen kehittämissuunnitelma. Lahden kaupunkiseudun seutuhallinto.
Heinolan vastine (2007). Vastine esitykseen Ravioskorven koulun lakkauttamisesta. Saap 13.2.2007. Dnro 842/2006.
Hörkkö, Raija (2006). Sysmän kunnan kouluverkkoselvitys 18.9.2006.
Kannanotto (2007). Kannanotto koulujen lakkautusasiaan. Saap 8.2.2007. Dnro 842/2006
Kulha, Keijo K. (1966). Sysmän pitäjän historia 3. Sysmän pitäjän historia toimikunta.
Kuulemistilaisuus (2007). Muistio. Ravioskorven koulun oppilaiden, huoltajien ja kyläläisten kuulemistilaisuus.
Päijät-Hämeen liitto, Lahden kaupunkiseudun seutuhallinto, HAUS kehittämiskeskus Oy (2005). Päijät-Hämeen kouluverkon rakennemalliselvitys. Toukokuu 2005.
Ravioskorpi (2011). Kylämme historiaa. <http://www.ravioskorpi.net/historia.html>. [Viitattu 11.4.2011]
Ravioskorven koulun vanhempainyhdistys (2006a). Tiedote Sysmän kunnan sivistyslautakunnalle. Saap 10.5.2006. Dnro 645/2005.
Ravioskorven koulun vanhempainyhdistys (2006b). Kirjelmä. Saap 29.12.2006.
Ravioskorven koulun vanhempainyhdistys (2007). Ravioskorven koulun kehittämissuunnitelma. Saap 31.1.2007. Dnro 842/2006.
Sysmän kunta 2006. Kunnanvaltuuston päätös 11.12.2006/47§).
Sysmän kunta (2007a). Sivistyslautakunta. Esityslista 2/2007. 842/51/510/2006 SIVLA
Sysmä kunta (2007b). Oppilasennuste. Liite nro 1. Sivistyslautakunta. Esityslista 2/2007. 842/51/510/2006 SIVLA
Sysmän kunta (2007c). Vuositasolaskelma. Liite nro 2. Sivistyslautakunta. Esityslista 2/2007. 842/51/510/2006 SIVLA
Sysmän kunta (2007d). Perusopetuksen kouluverkko. Ravioskorven koulun oppilaiden huoltajien ja kyläläisten kuuleminen. Liite 4.
Sysmän kunta (2007e). Perusopetuksen kouluverkko. Ravioskorven koulun oppilaiden huoltajien ja kyläläisten kuuleminen. Liite 4.

Ujala

Asukasosuuskunta Meidän Menonen (2006). Lausunto Menosten koulun lakkauttamista koskevaan asiaan. Dno 179/2006. Saap. 23.10.06.
Kuulemistilaisuus (2006). Kunnanjohtajan esitys kyläilloissa syksyllä 2006; 10.10.2006 Menonen ja 18.10.2006 Puolimatka.
Läntiset kylät (2002). Vetoamus. Päivätty 17.11.2002
Menosten koulun lausunto (2002). Lausunto selvitykseen Uralan opetustoimesta. Saap. 15.11.2002.
Menosten koulun luokkatoimikunta (2006). Luokkatoimikunnan mielipide. Dno 179/2006. Saap. 20.10.2006.
Menosten koulun vanhempaintoimikunta (2006). Lausunto Menosten koulun lakkauttamishankkeesta. Dno 179/2006. Saapunut 20.10.2006.
Menosten kylätoimikunta (2006). Lausunto koskien Menosten koulun lakkauttamista. Dno 179/2006. Saap. 23.10.2006
Menosten maa- ja kotitalouseura (2006). Vetoamus Menosten koulun puolesta. Dno 179/2006. Saapunut 24.10.2006.
Pirhonen, Seppo (2003). Sinne tahdon mennä. Menosten koulun tarinat 1903-2003.

-
- Pirhonen, Seppo (2006). Kouluselvytys. <http://www.menonen.fi/laskelmat.htm>, 22.4.09
- Pirhonen, Seppo (2006). Lausunto henkilöstön kuulemisesta. Dno 179/2006. Saapunut 20.10.2006.
- Ruuska, Aulis (2002). Kouluverkkoselvitys. Kunnan arkisto.
- Ruuska, Aulis (2005). Säästövaikutuslaskelmat. Kunnan arkisto.
- Saikku, Valo (2007). Puolimatkan koulu 1902-2007. <http://www.koulumuistoja.fi/Puolimatka.html>, [viitattu 11.4.2011].
- Särkimäki, Lasse (2007). Säästövaikutuslaskelmat. <http://www.menonen.fi/laskelmat.htm>, [Viitattu 22.4.09]
- Urjalan henkilöstöjärjestelyneuvottelu (2006). Muistio Menosten ja Puolimatkan koulujen lakkauttamisen henkilöstöjärjestelyihin liittyvästä neuvottelusta 27.9.2006.
- Urjalan kunnanhallitus (2007). Puolimatkan koulukiinteistön myyminen. Kokouspöytäkirja 20.8.2007 (viittaus päätökseen Dnro DIAARI 167/2006)
- Urjalan sivistyslautakunta (2006a). Kuulemistilaisuus Menosten koululla 10.10.2006. Muistio.
- Urjalan sivistyslautakunta (2006b). Kuulemistilaisuus Puolimatkan koululla 18.10.2006. Muistio.
- Urjalan sivistyslautakunta (2007). Oppilaaksiottoalueiden tarkistaminen. Dnro DIAARI:212/2006

Jalasjärvi

- Jalasjärvi (2010). Jalasjärven kouluverkko 2010-luvulla. Kouluverkkotyöryhmä, maaliskuu 2010. Moniste.
- Yle (2010a). Jalasjärvellä keskustellaan koulujen lakkauttamisesta. http://yle.fi/alueet/teksti/pohjanmaa/2010/02/jalasjarvella_kestustellaan_koulujen_lakkauttamisista_1447041.html, [Viitattu 16.3.2011]
- Yle (2010b). Jalasjärvi lakkautti kolme kyläkouluun. http://yle.fi/alueet/teksti/pohjanmaa/2010/04/jalasjarvi_lakkautti_kolme_kylakouluun_1609792.html, [Viitattu 16.3.2011]

Pöytyä

- Pöytyä (2010). Kuntalaisten kuuleminen kouluverkkoselvityksen johdosta. <http://www.poytya.fi/default.aspx?id=633119>, [Viitattu 17.3.2011]
- Pöytyä koululautakunta (2010). Pöytäkirjanote koululautakunnan esityksestä 8.9.2010. http://www.loimaanseutu.fi/_FileRoot/633121.pdf[Viitattu 17.3.2011].
- Pöytyän kunnanvaltuusto (2011). Pöytäkirja 31.1.2011 Pykälä 7. <http://poytya.tjhosting.com/kokous/2011284-7.HTM>[Viitattu 16.3.2011]

Sipoo

- Halenius Pentti (2010). Kouluverkko ei vielä kukaan valtuustoon – uupumusta vai ajanpeluuta? Sipoon Sanomat 29.11.2010, <http://www.sipoonsanomat.fi/Uutiset/Kaikki-uutiset/Kouluverkko-ei-vielakaan-valtuustoon-uupumusta-vai-ajan-peluuta>, [viitattu 16.3.2011]
- Ketola Riitta (2010). Gesterbyn koulu lakkautetaan ensi syksynä. Sipoon Sanomat 27.4.2010. <http://www.sipoonsanomat.fi/Uutiset/Kaikki-uutiset/Paa-uutiset/Gesterbyn-koulu-lakkautetaan-ensi-syksyna>, [viitattu 16.3.2011]
- Lassfolk Christa (2011). Kouluverkkosuunnitelma lupaillee kompromisseja. Sipoon Sanomat 5.1.2011. <http://www.sipoonsanomat.fi/Uutiset/Paivan-puheenaihe/Kouluverkkosuunnitelma-lupaillee-kompromisseja>, [viitattu 16.3.2011].
- Ohjausryhmä (2010). Sipoon kunnan kouluverkkosuunnitelma. Kouluverkko-ohjausryhmän kannanotto 13.12.2010. http://www.sipoo.fi/easydata/customers/sipoo/files/2007_sivistys/Kannanotto.pdf, [Viitattu 16.3.2011]

-
- Sipoon kunnanvaltuusto (2011). Pöytäkirja 31.1.2011 Pykälä 19.
<http://sipoo1.tjhosting.com/kokous/20111120-19.HTM>, [Viitattu 16.3.2011].
- Sipoon Sanomat (2010). Kouluverkosta avoin keskusteluilta. Sipoon Sanomat 18.5.2010.
<http://www.sipoosanommat.fi/Uutiset/Kaikki-uutiset/Paa uutiset/Kouluverkosta-avoin-keskusteluilta>, [Viitattu 16.3.2011]
- Sipoon vapaa-ajan jaosto (2010). Vapaa-ajanjaosto/Fritidssektionen Protokoll 08.04.2010 Paragraf 47.
<http://sipoo2.tjhosting.com/kokous/2010981-8.HTM>, [Viitattu 16.3.2011]
- Tuimala Aija, Kohtamäki Esa ja Frant Håkan (2010). Sipoon opetustoimen palveluverkko. Selvitys tulevaisuuden kouluverkkovaihtoehdoista. Oy Audiapro Ab.
<http://www.mirule.org/document.aspx?docguid=5a9740b3-8482-4808-9996-67cc09010d67>, [Viitattu 16.3.2011]
- Vanhemmat (2010). Kyläkoulujen säilyttäminen verrattuna isoihin yksiköihin yhdistettynä. Gunbo strandin, Gesterbyn ja Salparin kyläkoulujen oppilaiden vanhempien tekemä tutkimus, elosyyskuu 2009. http://www.mirule.org/press/KYLAKOULUT_BYSKOLOR.pdf, [Viitattu 16.3.2011]

Säkylä

- Säkylän kunta (2010). Säkylä 2011. Säkylän kunnan talouden tasapainottaminen.
<http://www.sakyla.fi/ajankohtaista/kuulutus/S%C3%A4kyl%C3%A4%202011%20-%20TASAPAINO%2015032010.pdf>, [Viitattu 16.3.2011]
- Säkylän koulutoimi (2010). Säkylän perusopetuksen rakenteen kehittämismuutoksia 2010-2015.
http://www.sakyla.fi/S%C3%84KYL%C3%84N%20PERUSOPETUKSEN%20RAKENTEEN%20KEHITT%C3%84MISVAIHTOEHTOJA%202010-2015,100210_lopullinen.pdf, [Viitattu 16.3.2011]

Veteli

- Veteli (2010a). Kunnanvaltuuston kokous 31.3.2010.
<http://www.kase.fi/dynastia/veteli/kokous/KOKOUS-936-3.HTM>, [Viitattu 4.5.2010]
- Veteli (2010b). Vetelin kouluverkkosuunnitelma. <http://www.veteli.fi/kouluverkkosuunnitelma.pdf>, [Viitattu 16.3.2011]
- Vetelin kuntatiedote (2010). Vetelin kuntatiedote joulukuu 2/2010,
http://www.veteli.fi/kuntatiedote1110_2.pdf, [Viitattu 16.3.2011]
- Yle (2010a). Veteli miettii koulujen vähentämistä, http://yle.fi/alueet/keski-pohjan-maa/2010/02/veteli_miettii_koulujen_vahentamista_1450083.html[Viitattu 16.3.2011]
- Yle (2010b). Pulkkisen ja Patanan koulujen loppu lähenee. http://yle.fi/alueet/keski-pohjan-maa/2010/12/pulkkisen_ja_patanan_koulujen_loppu_lahenee_2203809.html, [Viitattu 16.3.2011]
- Yle (2010c). Vetelin kouluvaäntö jatkuu edelleen. http://yle.fi/alueet/keski-pohjan-maa/2010/11/vetelin_kouluvaanto_jatkuu_edelleen_2149263.html?browserArticleId=2149263&defaultArticleId=2149263&sort=first, [Viitattu 16.3.2011].
- Yle (2010d). Veteli lakkauttaa kaksi koulua. http://yle.fi/alueet/keski-pohjan-maa/2010/12/veteli_lakkauttaa_kaksi_koulua_2223876.html, [Viitattu 16.3.2011]

Koulun lakkautuksesta opimme, että...